

"Η αντιμετώπιση του **ανήλικου** παραβάτη, από την Ελληνική Δικαιοσύνη".

Μετέχοντες Σπουδαστές:

Κωτούλα Ελένη
Μηλιώτη Παναγιώτα
Μπαρδάκη Βασιλική

Υπεύθυνος Εκπαιδευτικός

Παπαδημητρίου Αθανάσιος
Επίκουρος Καθηγητής

Πτυχιακή εργασία για τη λήψη του πτυχίου Κοινωνική Εργασία από το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

Πάτρα 1995

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

1600

5595

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	ΣΕΛ.
- Αναγνώριση	5
- Περίληψη Μελέτης	6
ΚΕΦΑΛΑΙΑ	
1. - Εισαγωγή	8
- Σκοπός και στόχος της μελέτης	12
2. Ιστορική Επισκόπηση	13
3. Θεωρητικές Προσεγγίσεις	20
3.1. Η θεωρία της ετικέτας	26
3.2. "Ο νευρωτικός, ο ακοινωνικοποιημένος και ψευδοκοινωνικός ανήλικος" των R.L. Jenkins & L.E. Hewitt.	39
3.3. Κοινωνιολογία - Εγκληματολογία	49
4. Η εγκληματογένεση	59
4.1. Η επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος στην παρανομία των ανηλίκων.	66
5. Αρμόδιες υπηρεσίες για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων.	77
5.1. Επιμελητές Ανηλίκων	77
5.2. Δικαστήρια Ανηλίκων και ο Θεσμός του δικαστή ανηλίκων.	83
5.3. Εταιρείες προστασίας ανηλίκων	85
6. Κριτική της μεταχείρισης των ανηλίκων	86
6.1. Μεταχείριση των παιδιών	87
6.2. Μεταχείριση των εφήβων	88

7.	Εγκλεισμός των ανηλίκων, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του.	90
7.1.	Εγκλεισμός σε ίδρυμα αγωγής	93
7.2.	Εγκλεισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα αγωγή	97
7.2.α.	Προσωρινή κράτηση	97
7.3.	Ποινικός σωφρονισμός	100
7.3.α.	Αγωγή και εργασία	104
7.3.β.	Επικοινωνία με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον	109
7.3.γ.	Αμοιβές και πειθαρχικές κυρώσεις.	112
8.	Αποτελεσματικότητα του σωφρονιστικού συστήματος	116
9.	Η μεταχείριση των ανηλίκων σε ελεύθερο περιβάλλον	120
9.1.	Εξωιδρυματικά μέτρα	120
9.2.	Αναστολή της ποινής	122
9.3.	Απόλυση υπό όρους	125
9.4.	Μετασωφρονιστική αγωγή	127
10.	Η επανεκπαίδευση και η ένταξη των ανηλίκων στο κοινωνικό σύνολο.	132
10.1.	Μορφές επανεκπαιδευτικής και επανένταξη	133
10.1.α.	Θεραπευτικές Κοινότητες σε κλειστά ιδρύματα - Αναμορφωτήρια	133
10.1.β.	Ανοιχτά Τμήματα Θεραπευτικών Ιδρυμάτων	134
10.1.γ.	Κοινοτικά αυτόνομα θεραπευτικά κέντρα	136
10.2.	Κοινοτικό δίκτυο υποστήριξης.	139
11.	Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων από την αρμόδια Διεύθυνση και Υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης.	141
11.1.	Η διεύθυνση πρόληψης και αντιμετώπισης της εγκληματικότητας των ανηλίκων του Υπουργείου Δικαιοσύνης.	141

11.2.	Ιδρύματα αγωγής ανηλίκων	148
11.2.α.	Αντιμετώπιση των ανηλίκων μετά την εισαγωγή τους στο ίδρυμα.	145
11.3.	Εκπαίδευση	146
11.4.	Επαγγελματική αποκατάσταση	149
11.5.	Νομοθεσία	150
11.6.	Ψυχαγωγία	150
11.6.α.	Τμήμα κοινωνικής αρωγής ελεύθερης διαβίωσης ανηλίκων	151
12.	Η κοινωνική πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων	153
13.	Συμπεράσματα - προτάσεις	159-161
	Παράρτημα Α' Νομοθεσία	164
	Παράρτημα Β'	200
	Βιβλιογραφία	212

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Για την ολοκλήρωση αυτής της μελέτης θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε:

- Τον υπεύθυνο καθηγητή της πτυχιακής εργασίας μας κ. Παπαδημητρίου Αθανάσιο (Επίκουρος Καθηγητής) για τις σημαντικές κατευθύνσεις του στην επεξεργασία και συγγραφή της πτυχιακής εργασίας.
- Την Υπηρεσία επιμελητών Ανηλίκων της Πάτρας για την ανεύρεση της βιβλιογραφίας.
- Την Υπηρεσία επιμελητών Ανηλίκων Τρικάλων για την ανεύρεση της κατάλληλης νομοθεσίας και της βιβλιογραφίας.
- Τέλος θέλουμε να πούμε ένα μεγάλο ευχαριστώ στους γονείς μας που μας συμπαραστάθηκαν ηθικά και οικονομικά.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η μελέτη αυτή, βασικό σκοπό έχει την διερεύνηση της αντιμετώπισης του ανηλίκου παραβάτη από την ελληνική δικαιοσύνη, στον ελληνικό χώρο με στόχο να δωθούν οι σύγχρονες απόψεις και τάσεις που έχουν επικρατήσει καθώς και μια σφαιρική άποψη της πραγματικής αντιμετώπισης του ανηλίκου παραβάτη από την ελληνική δικαιοσύνη.

Μέσα από την ανασκόπηση της επιστημονικής βιβλιογραφίας παρουσιάζονται οι απόψεις των θεωρητικών (ψυχολόγων, κοινωνιολόγων, νομικών κ.λ.π.) γύρω από την παραβατικότητα των ανηλίκων, πως το κοινωνικό περιβάλλον επιδρά σ' αυτήν την παραβατικότητα καθώς και ποιά είναι τα αίτια που οδηγούν τους ανηλίκους στην παραβατικότητα.

Παρουσιάζονται επίσης οι αρμόδιες υπηρεσίες για την αντιμετώπιση του ανηλίκου και ο ρόλος που έχει η κάθε μία.

Γίνεται μια διάκριση στην μεταχείριση των παιδιών από τους εφήβους και διάκριση μεταξύ του εγκλεισμούς τους σε ίδρυμα αγωγής και σε σωφρονιστικό κατάστημα καθώς επίσης και σε προσωρινά κρατούμενους και κρατούμενους για ποινικό σωφρονισμό, αυτές είναι κάποιες εντελώς ξεχωριστές κατηγορίες που για την κάθε μία υπάρχει κάποια ειδική μεταχείριση τουλάχιστον θεωρητικά.

Αναφέρεται στην επανεξέταση των ανηλίκων παραβατών και στην πρόληψη της παραβατικότητας πως αυτή συντελείται και κατά πόσο είναι αποτελεσματική.

Τέλος γίνεται μια κριτική του συστήματος μεταχείρισης και κατά πόσο αυτό είναι ικανό για να αντιμετωπίζει την παραβατικότητα.

Στην διερεύνηση μας για το θέμα διαπιστώσαμε πως βιβλιογραφία υπήρχε αρκετή και μάλιστα σύγχρονη. Συλλέξαμε έτσι τις απόψεις εμπειρογνομόνων ειδικώς

για το θέμα μας.

Από την μελέτη αυτή διατυπώνονται γενικά τα εξής:

α. Το σύστημα μεταχείρισης των ανηλίκων δεν διαφέρει από των ενηλίκων.

β. Η παραβατικότητα των ανηλίκων στον ελληνικό χώρο βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα σε σχέση με άλλες χώρες και οι περισσότερες περιπτώσεις αφορούν παραβάσεις του κώδικα οδικής κυκλοφορίας.

γ. Το σύστημα απονομής δικαιοσύνης είναι τέτοιο ώστε επικολλά την "ετικέτα" του "εγκληματία" στον ανήλικο μ' όλα τα αρνητικά επακόλουθα αυτού του χαρακτηρισμού.

δ. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ανηλίκων παραβατών είναι αγόρια.

ε. Αρκετά υψηλό ποσοστό των ενηλίκων που βρίσκονται στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας είχαν προηγηθεί φιλοξενούμενοι, κάποιου ιδρύματος Αγωγής ανηλίκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μπορεί σήμερα να ντρεπόμαστε για τις φυλακές μας. Όμως, το 19ος αιώνας ήτανε υπερήφανος για τα φρούρια που έχτιζε ακόμα και μέσα στο κέντρο των πόλεων. Γοητευόταν από την καινούρια αυτή εκδήλωση ηπιότητας που αντικατέστησε τα ικριώματα. Και ναρκισσευόταν με την ιδέα ότι δεν τιμωρούσε πια τα σώματα και ότι ήξερε τώρα πως να αναμορφώνει τις ψυχές. Αυτοί οι τοίχοι, αυτά τα σίδερα, αυτά τα κελλιά αντιπροσωπεύουν μια ολόκληρη, επιχείρηση κοινωνικής ορθοπεδικής.

Αυτοί που κλέβουν, φυλακίζονται αυτοί που βιάζουν φυλακίζονται και αυτοί που σκοτώνουν επίσης. Από που ξεκινάει αυτή η παράξενη πρακτική και το περίεργο αυτό σχέδιο να φυλακίζεις για να αναμορφώσεις, που προβάλλουν όλοι οι σύγχρονοι Ποινικοί Κώδικες; Μήπως πρόκειται για κάποια παλιά κληρονομιάτων μπουντρουμιών του Μεσαίωνα; Μάλλον, ίσως για μια νεότερη τεχνολογία: για την οργάνωση, από τον 16ο έως τον 19ο αιώνα ενός συνόλου από διαδικασίες για αστυνόμευση, έλεγχο, επιτήρηση, διαπαιδαγώγηση των ατόμων, κάνοντάς τους συγχρόνως "πειθαρχικούς και ωφέλιμους." Επιτήρηση, ασκήσεις, γυμνάσια, επισημάνσεις κοινωνική τάξη και θέση, ταξινομήσεις, εξετάσεις, καταχωρήσεις - μια ολόκληρη μέθοδος για υποταγή των σωμάτων, για χαλιναγώγηση της ανθρώπινης πολλαπλότητας και για χειραγώγηση των δυνάμεών τους, αναπτύχθηκε, κατά τους κλασικούς αιώνες στα νοσοκομεία, στον στρατό, στα σχολεία, στα λύκεια και στα εργαστήρια: η πειθαρχία. Χωρίς αμφιβολία ο 18ος αιώνας επινόησε τις ελευθερίες τους έδωσε όμως ένα υπόβαθρο βαθύ και στερεό την πειθαρχημένη κοινωνία στην οποία εξακολουθούμε να υπαγόμαστε.

Η φυλακή θα πρέπει να ανατοποθετηθεί μέσα στον σχηματισμό αυτής κοινωνίας

της επιτήρησης.

Η σύγχρονη τιμωρητική δεν τολμάει πια να λέει ότι τιμωρεί τα εγκλήματα ισχυρίζεται ότι αναμορφώνει του εγκληματίες. Πάνε κιάλας δύο αιώνες που συγγενεύει και ζει αρμονικά με τις "επιστήμες του ανθρώπου". Αυτό είναι και η αλαζονεία της, ο τρόπος της, πάντως να μην ντρέπεται για τον ευατό της: "Ίσως να μην έχω ακόμα εντελώς δίκιο κάντε λίγη υπομονή, κοιτάξτε πως γίνομαι σιγά σιγά σοφή." Πως όμως η ψυχολογία, η ψυχιατρική, η εγκληματολογία θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν την σημερινή δικαιοσύνη, αφού η ιστορία τους δείχνει την ίδια πολιτική τεχνολογία, στο σημείο από όπου ξεκίνησαν και οι μεν και οι άλλες; Κάτω από τη γνωριμία των ανθρώπων και τον εξανθρωπισμό των τιμωριών βρίσκουμε μια κάποια πειθαρχική εξουσία επί των σωμάτων, μian ανάμεικτη μορφή υποδούλωσης και αντικεμενοποίησης, μian ίδια "εξουσία - γνώση". Μπορούμε, μήπως να κάνουμε τη γενεαλογία της νεότερης ηθικής με αφετηρία την πολιτική ιστορία των σωμάτων; "(Φουκώ Μισέλ, 1989, 429).

Στην Ελλάδα οι ανήλικοι (7-17 ετών) αποτελούν τη μερίδα εκείνη του ποινικού πληθυσμού που, είτε διαπράττουν αξιόποινες πράξεις, είτε κρίνονται επικίνδυνοι για την κοινωνία λόγω της αντικοινωνικής τους συμπεριφοράς (με άλλα λόγια βρίσκεται σε "ηθικό κίνδυνο"), μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο κατασταλτικών μηχανισμών στα πλαίσια του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Το αδικαιολόγητα χαμηλό όριο ηλικίας που τίθεται για τη δυνατότητα παρέμβασης του συστήματος δικαιοσύνης, η αναχρονιστική σωφρονιστική πολιτική που εξακολουθεί να επικρατεί στη χώρα μας και παράλληλα η σχεδόν πλήρης απουσία μέτρων προνοίας στον τομέα των ανηλίκων συνθέτουν το φάσμα της απαράδεκτης "μεταχείρισης" των νεαρών ατόμων.

Αναμφίβολα η επιβολή μέτρων από τα όργανα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στις ηλικίες αυτές, και μάλιστα όταν αυτά έχουν ιδρυματικό χαρακτήρα, προκαθορίζει με μεγάλη βεβαιότητα την αρνητική μελλοντική εξέλιξη του ανήλικου ατόμου. Διότι εκτός από τις συνέπειες που επιφέρει η εμπλοκή οποιουδήποτε στο σύστημα απανομής δικαιοσύνης, σημαντικό ρόλο παίζει και το χρονικό σημείο της παρέμβασης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Όσο πιο νεαρό είναι το άτομο, τόσο μεγαλύτερος πρέπει να είναι και ο προβληματισμός μιας τέτοιας αντίδρασης.

Στην Ελλάδα απουσιάζει μια δυναμική πολιτική στην αντιμετώπιση των ανηλικών εγκληματιών. Υπάρχει για όλες τις ηλικίες ένα ενιαίο πλαίσιο σωφρονιστικής μεταχείρισης. Παρά τις κατά καιρούς εξαγγελίες για μια διαφορετική αντιμετώπιση του θέματος, περιστασιακά μόνο και αόριστα γίνονται κάποιες μεταβολές στην πρακτική εφαρμογή της εξωιδρυματικής μεταχείρισης των παιδιών και των εφήβων.

Συγκεκριμένα, το νομοσχέδιο για τις "Μονάδες Μέριμνας και Αγωγής Νεότητας" που έχει ολοκληρωθεί από το 1984 δεν ψηφίστηκε τελικά. Οι μόνες ρυθμίσεις σχετικά με τη μεταχείριση των ανηλικών κρατουμένων περιλαμβάνονται στον "Κώδικα Βασικών Κανόνων για τη Μεταχείριση των Κρατουμένων" που τέθηκε σε ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 1990.

Από τη μια μεριά ο πληθυσμός των παραβατικών αυτών παιδιών και εφήβων αποτελεί με μεγάλη βεβαιότητα τη μελλοντική "πελατεία" των σωφρονιστικών καταστημάτων της χώρας, από την άλλη επικρατεί μια αδράνεια των υπευθύνων για μια ριζοσπαστική και στις ιδιαιτερότητες των ηλικιών αυτών προσαρμοσμένη, σωφρονιστική μεταρρύθμιση. Η αντιφατική αυτή κατάσταση μπορεί βασικά να οφείλεται σε δύο λόγους:

Είτε στο ότι δεν έχουν επαρκώς επισημανθεί και ερευνηθεί που επιφέρει η ακολουθούμενη σωφρονιστική πρακτική στα παιδιά και τους εφήβους, είτε στο ότι αυτές έχουν μεν εντοπιστεί, αλλά ίσως σκόπιμα δεν υπάρχει κανένα ουσιαστικό ενδιαφέρον από την πλευρά της πολιτείας.

Είναι γνωστό το ότι δεν υπάρχουν μελέτες στον ελληνικό χώρο σχετικές με την αποτελεσματικότητα του σωφρονιστικού συστήματος. Χωρίς την εμπειρική προσέγγιση του φαινομένου εμφανίζεται άκαιρο και άστοχο το οποιοδήποτε νέο νομοθέτημα φέρεται ως έτοιμο να αντικαταστήσει την κρατούσα πρακτική ή να τη διανθίσει με τις διεθνείς σύγχρονες τάσεις και αντιλήψεις στο τομέα αυτό και ιδιαίτερα της μεταχείρισης των ανηλίκων. (Χαΐδου Ανθοζωή, 1990, σελ. 10-11).

ΣΚΟΠΟΣ

Ο βασικός σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση της αντιμετώπισης του ανήλικου παραβάτη από την ελληνική δικαιοσύνη, με στόχο να δωθούν σύγχρονες απόψεις και τάσεις που έχουν επικρατήσει γύρω από την αντιμετώπιση του.

Οι επιμέρους στόχοι είναι οι εξής:

- Να διερευνηθεί η επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος στην παραβατικότητα των ανηλίκων

- Να διερευνηθούν οι υπηρεσίες που ασχολούνται με τον ανήλικο παραβάτη και κατά πόσο συντελούν στην πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων.

- Να διερευνηθεί το σύστημα μεταχείρισης του ανήλικου μέσα κι έξω από τα καταστήματα αγωγής καθώς επίσης και την αποτελεσματικότητά τους, στο σωφρονισμό.

- Να διερευνηθεί η κοινωνική πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων, από ποιές υπηρεσίες συντελείται και κατά πόσο έχει επιτυχία στον ελληνικό χώρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Στα πλαίσια του σωφρονιστικού συστήματος η κοινωνική αντίδραση απέναντι στον ανήλικο παραβάτη εκφράστηκε διαχρονικά κυρίως με **ιδρυτικά μέτρα** και μάλιστα αρκετά αυστηρά. Αυτό οφείλεται βασικά στο ότι στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες επικράτησε μέχρι το 19ο αιώνα η αντίληψη ότι το παιδί και ο έφηβος ήταν η μικρογραφία ενός ενήλικου ατόμου.

Εγκλεισμός ανηλίκων σε σωφρονιστήρια απαντάται ήδη το 16ο αιώνα στην Ευρώπη. Χαρακτηριστική είναι η συγκέντρωση δυσάγωγων παιδιών με άλλα "περιθωριακά" άτομα σε "house of corrections" στο Λονδίνο, από το 1575 και μετά. Η "φυλακή" την εποχή αυτή εκφράζεται μέσα από ιδρύματα που επιτελούν πολλούς λειτουργικούς σκοπούς. Επιδιώκεται αφενός η κοινωνική προστασία απέναντι στους εγκλείστους και η φιλανθρωπία, αφετέρου η επίτευξη οικονομικού κέρδους. Βασικός στόχος είναι ο εθισμός των εγκλείστων στην εργασία και την προσευχή.

Τα ιδρύματα αυτά που ονομάστηκαν bridewells (από το πρώτο που ήταν το φρούριο Bride well στο Λονδίνο) είχαν τελικά εφήμερη ύπαρξη. (Ηλίας Δασκαλάλης, 1981, σελ. 42).

Τα θεμέλια του σωφρονιστικού συστήματος ανηλικού τίθενται στις αρχές του 17ου αιώνα στην Ολλανδία. Τα 1603 έχουμε το πρώτο ίδρυμα για ανήλικους. Τα ολλανδικά καταστήματα πειθαρχίας εξ' άλλου αποτελούν τα πρώτα σύγχρονα σωφρονιστικά καταστήματα στην ηπειρωτική Ευρώπη.

Στο τέλος του ίδιου αιώνα ιδρύεται άσυλο (spedale) για την περισυλλογή εγκαταλειμμένων παιδιών στη Φλωρεντία, ενώ λίγες δεκαετίες αργότερα, το 1703,

ιδρύεται στη Ρώμη από τον Πάπα Κλήμη τον 11ο το αναμορφωτικό κατάστημα ανηλίκων, παράρτημα του νοσοκομείου του Αγίου Μιχαήλ (Η.Δασκαλάκης, 1981, σελ. 42). Το σωφρονιστικό σύστημα που ισχύει εκεί είναι απομόνωση τη νύχτα σε ατομικά κελιά, σιωπηρή εργασία από κοινού και προσευχή κατά τη διάρκεια της ημέρας.

Στην Αγγλία εμφανίζονται από το 1780 παρόμοια φιλανθρωπικά ιδρύματα και σωφρονιστήρια για ανήλικους. Στην πρότυπη φυλακή της Γάνδης που κτίζεται στο σημερινό Βέλγιο από τον Vilain το 14ο γίνεται διαχωρισμός των παιδιών από τις λοιπές κατηγορίες κρατουμένων. Τέλη του 18ου αιώνα ιδρύονται στην Ιταλία και στη Βόρεια Αμερική (Νέα Υόρκη, Φιλαδέλφεια και Βοστώνη) επανορθωτικές φυλακές για παιδιά.

Το 1854 εκδίδεται στην Αγγλία νόμος που προβλέπει συγκεκριμένη σωφρονιστική μεταχείριση των παιδιών που εγκληματούν. Ιδρύονται επανορθωτικά (refomatory) και βιομηχανικά (industrial) σχολεία (schools).

Την ίδια εποχή στη Γαλλία (1817) προβλέπονται στο νόμο ιδιαίτερα τμήματα στις ήδη υπάρχουσες φυλακές για τα παιδιά (δεν υλοποιήθηκαν ποτέ) και ιδρύεται ειδική για ανήλικους φυλακή στο Παρίσι που λειτουργεί μόνο μερικά χρόνια. Το 1836 τελικά κατασκευάζεται μία αποκλειστικά για ανήλικου φυλακή (La Roguette). Παράλληλα αναπτύσσεται και ο θεσμός των "αγροτικών αποικιών" (colonies agricoles), όπου οι νέοι επιβάλλονται κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού τους σε αγροτικές εργασίες με ταυτόχρονη διδασκαλία και ηθικοθρησκευτική εκπαίδευση. Και στην Πρωσία (1820) καθώς και στα γερμανικά κράτη ιδρύονται φυλακές ανηλίκων. Από τις αρχές του 19ου αιώνα παρατηρείται μεγάλος αριθμός εγκλειστών ανηλίκων στις αγγλικές φυλακές. Η βιομηχανική πρόοδος της εποχής εκείνης οδηγεί του ανηλίκους των κατωτέρων οικονομικών τάξεως στο έγκλημα.

Η επερχόμενη όμως θρησκευτική και ηθική αναγέννηση ευνοεί την εξάπλωση των

ανθρωπιστικών ιδεών και μεταξύ άλλων, γενικεύεται το αίτημα για απομάκρυνση των ανηλίκων από τις φυλακές. Το 1838 αναγνωρίζεται και νομοθετικά η ανάγκη ιδιαίτερης σωφρονιστικής μεταχείρισης των ανηλίκων. Με πρωτοβουλία και δαπάνες ιδιωτών αρχίζουν να λειτουργούν ιδρύματα για τους ανηλικούς που έχουν εγκαταλειφθεί και εκείνους που έχουν διαπράξει εγκλήματα. Τα βιομηχανικά (Industrial Schools) και τα αναμορφωτικά σχολεία (Reformatory Schools). Η διοίκηση των σχολείων αυτών ήταν ιδιωτική, επομένως υπήρχε μεγαλύτερη ευχέρεια προσαρμογής των σωφρονιστικών μεθόδων στις ανάγκες των τροφίμων. Η διάκριση θα καταργηθεί το 1933 και θα αποκαλούνται γενικά εγκεκριμένα σχολεία (Approved Schools).

Σε αυτά εισάγονται παιδιά και έφηβοι 8-17 ετών με απόφαση του δικαστηρίου ανηλίκων, αν κριθεί ότι είναι ένοχοι αδικήματος που επισύρει ποινή φυλάκισης, ή ότο έχουν ανάγκη προστασίας και επίβλεψης, ή ότι εκφεύγουν από την εξουσία των γονέων και κηδεμόνων τους (στην περίπτωση αυτή απαιτείται και η συναίνεση των γονέων) ή ότι απουσιάζουν αδικαιολόγητα από τα μαθήματά τους.

Γύρω στο 1840 ιδρύονται ειδικά σχολεία αναμόρφωσης και αγροτικές αποικίες για ανήλικους παραβάτες, αντίστοιχα, στο Parkhurst της Αγγλίας και το Mettray της Γαλλίας, με πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης και ηθικοθρησκευτικής αγωγής. Από τα μέσα του 19ου αιώνα γίνεται στο Βέλγιο διαχωρισμός των φυλακών ανηλίκων από τα καταστήματα ανατροφής εγκαταλειμμένων. Στο Τορίνο της Ιταλίας ιδρύεται φυλακή ανηλίκων.

Μόλις στα τέλη του 19ου αιώνα υπογραμμίζεται από το Franz von Liszt η σημασία της ειδικής μεταχείρισης των ανηλίκων παραβατών. Οι ευρωπαϊκές νομοθεσίες την υιοθετούν κυρίως μετά από την εξέλιξη του αναμορφωτικού συστήματος Borstal στη Μ.Βρετανία, που αποβλέπει τόσο στην αγωγή όσο και τη

μετασωφρονιστική μέριμνα των νεαρών εγκλειστών.

Το σύστημα Borstal δημιουργήθηκε στην Αγγλία τέλη του 19ου αιώνα από τις υποδείξεις της επιτροπής Gladstone που έθεσε τα θεμέλια της σωφρονιστικής μεταχείρισης των ενηλίκων και ανηλίκων. Από αυτή προτάθηκε η ανάγκη ίδρυσης ειδικών σωφρονιστικών καταστημάτων νέου τυπου (ανάμεσα στη φυλακή και το αναμορφωτικό σχολείο) για άτομα μετεφηβικής ηλικίας.

Βασίστηκε κυρίως στο Αμερικανικό Αναμορφωτικό Σύστημα (American Reformatory System) που εφαρμοζόταν από το 1877 στο ίδρυμα Ελγάιρα της Ν.Υόρκης και αφορούσε εγκληματίες 16-30 ετών. Θεμελιώδεις αρχές του ήταν η αόριστη καταδίκη, το προοδευτικό σύστημα αγωγής με βαθμολογία των τροφίμων και η υπό αίρεση προσωρινή απόλυση εκείνων που σωφρονίζονταν κάτω από την επίβλεψη ειδικών οργάνων.

Το 1902 σε παράτημα φυλακής του αγγλικού χωριού Borstall αρχίζει να εφαρμόζεται ειδικότερη μεταχείριση των νεαρών εγκλειστών μετεφηβικής ηλικίας, γεγονός που δίνει την ονομασία αυτή σε όλο το σωφρονιστικό σύστημα μεταχείρισης των νεαρών εγκλειστών. Αυτό γίνεται υποχρεωτικό το 1908 σε όλη την Αγγλία και από το 1910 το σύστημα αυτό δεν εφαρμόζεται πλέον σε πτέρυγες των κοινών φυλακών, αλλά σε ειδικά ιδρύματα που ονομάστηκαν όλα Borstal. Παράλληλα ιδρύεται η Borstal Association, Εταιρεία προστατευτικής επίβλεψης και αποκατάστασης των προσωρινά απολυομένων εγκλειστών.

Ο ανήλικος παραβάτης 16-21 ετών καταδικάζεται με δικαστική απόφαση σε κράτηση 2-3 ετών σε ίδρυμα Borstal, η δε σωφρονιστική διοίκηση μπορεί να απολύσει προσωρινά τον έγκλειστο κατάδικο μετά από 6 μήνες αν είναι αγόρι και μετά από 3 μήνες αν είναι κορίτσι. Μετά την έκτιση της ποινής παραμένει για ένα χρόνο υπό την

επίβλεψη της σωφρονιστικής αρχής η οποία έχει το δικαίωμα να τον ανακαλέσει στο ίδρυμα και να τον κρατήσει για άλλο ένα χρόνο. Στην περίπτωση που ο κρατούμενος σε Borstall παραμένει αδιόρθωτος προβλέπεται τέλος η δυνατότητα μεταγωγής του σε κοινές φυλακές (Κ.Γαρδίκια 1951, σελ. 279).

Ενώ αποφασιστικό κριτήριο για την εισαγωγή του ανήλικου σε Borstall ήταν αρχικά η απόκτηση ή όχι εγκληματικών έξεων ή σχέσεων με τους καθ' εξής εγκληματίες από τα μέσα του 20ου αιώνα για την επιβολή του σωφρονιστικού σε Borstall απαραίτητη είναι η διαπίστωση της ανάγκης, για βαθύτερη αγωγή του νεαρού παραβάτη (κριτήριο που διευρύνει δηλαδή τον κύκλο των νεαρών παραβατών).

Πρέπει συγκεκριμένα να έχουμε ανήλικο δράστη εγκλήματος για το οποίο προβλέπεται ποινή φυλάκισης, ο ανήλικος να είναι 16-21 ετών κατά την ημέρα της καταδίκης και να κριθεί από το δικαστήριο αν, από τις περιστάσεις τέλεσης του εγκλήματος, το χαρακτήρα και την προηγούμενη διαγωγή του κατηγορουμένου, ο εγκλεισμός του σε Borstall είναι ο πιο κατάλληλος για τη βελτίωση του και την αποτροπή του από την τέλεση νέων εγκλημάτων.

Εάν ο ανήλικος χρειάζεται ειδική αγωγή, αλλά δεν κρίνεται απαραίτητη η εισαγωγή του σε Approved Scholl ή σε Borstall, μπορούν να επιβληθούν από το δικαστήριο άλλα μέτρα ή να αποφασιστεί η φοίτηση του ανηλίκου σε κέντρο αγωγής.

Ο θεσμός της σωφρονιστικής μεταχείρισης τύπου Borstall, που αναμορφώθηκε σε νέες βάσεις το 1982 βρίσκεται πλέον σε υποχώρηση και παρακμή.

Στην **Ελλάδα** ήδη το 19ο αιώνα ήταν δυνατή η στέρηση της ελευθερίας τόσο σε ανήλικους που είχαν διαπράξει κάποιο έγκλημα όσο και σε εκείνους που λόγω ορφάνιας θεωρούνταν φυγόπονοι και αλήτες από τα αστυνομικά όργανα, επικίνδυνοι για τη δημόσια ασφάλεια.

Η ποινική νομοθεσία της εποχής διαπνέεται από την αρχή της "ελευθερίας της βούλησης" και σε αυτή στηρίζει την ηθική και ποινική ευθύνη του ανθρώπου. Στα παιδιά όμως, στα οποία δεν υπάρχει άρτια οργανωμένη βούληση, δεν υπάρχει καταλογισμός και συνεπώς ευθύνη.

Σύμφωνα με τον Ποινικό Νόμο (1834) η ποινική ανηλικότητα έπαυε με τη συμπλήρωση των δεκατεσσάρων ετών. Ο δικαστής έκρινε στη συγκεκριμένη περίπτωση αν υπήρχε ευθύνη και καταλογισμός στον ανήλικο 10-14 ετών. Σε περίπτωση καταδίκης δεν υπήρχε για τους ανήλικους ειδική πρόβλεψη σωφρονιστικής μεταχείρισης. Επιβάλλονταν οι ίδιες ποινές που προβλεπόνταν και για τα ενήλικα άτομα, αλλά μετριασμένες λόγω της παιδικής ηλικίας. Συγκεκριμένα:

Αντί για την ποινή του θανάτου ή τα ισόβια δεσμά πρόσκαιρα δεσμά, αντί για τα πρόσκαιρα δεσμά ειρκτή και αντί για ειρκτή φυλάκιση. *1. 5 - 10 χρόνων*

Για λόγους όμως διαπαιδαγώγησης ήταν επίσης δυνατός ο εγκλεισμός και ανηλικού δράστη (10-14 ετών) που είχε αθωωθεί από το δικαστήριο. Ο δικαστής με την αθωωτική απόφαση έπρεπε να προσδιορίσει εάν το παιδί έπρεπε να επιστραφεί στους γονείς του ή να παραδωθεί για σωφρονισμό σε επαναρθρωτικό καταστημα. Σε περίπτωση εγκλεισμού οριζόταν και η διάρκεια του, η οποία μπορούσε να κρατήσει μέχρι το 18ο έτος της ηλικίας.

Τα πρώτα άσυλα για ανήλικους άρχισαν να λειτουργούν τη δεύτερη δεκαετία του 20ου αιώνα (το "Άσυλο του Παιδιού Θεσσαλονίκης" και το "Εμπειρίκειο Άσυλο αστέγων παιδων" στην Αθήνα.) Το Αναμορφωτικό Σχολείο Αρρένων που στεγάστηκε στο Αμαλίειο Ορφανοτροφείο από το 1926 στον Ωρωπό (το σημερινό ίδρυμα Αγωγής Αρρένων Στοιχειώδους Εκπαίδευσης στον Κορυδαλλό Πειραιά) είχε μόλις εξάχρονη ύπαρξη. Το 1932 στεγάστηκαν σε αυτό οι φυλακές, το δε Αναμορφωτικό Σχολείο

μεταφέρθηκε στη Σύρο.

Τα Αναμορφωτήρια της εποχής εκείνης έμοιαζαν με στρατώνες. Στέγαζαν μεγάλο αριθμό τροφίμων με ελάχιστο και ανειδίκευτο προσωπικό (Δ. Δημηνάς, 1984, σελ. 342)

Σήμερα στα τρία ιδρύματα Αγωγής (όπου εισάγονται παιδιά και έφηβοι με απόφαση δικαστηρίου ανηλίκων ή με τη διοικητική οδό) και τα δύο Σωφρονιστικά Καταστήματα ανηλίκων (όπου εισάγονται έφηβοι και μετέφηβοι με απόφαση δικαστηρίου ανηλίκων) πραγματώνεται όλο το φάσμα της "ειδικής μεταχείρισης των ανηλίκων. (Α. Χαΐδου, 1990, σελ. 12-18)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Η σωφρονιστική πολιτική που ασκείται σε συγκεκριμένα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά πλαίσια έχει άμεση σχέση με τη διαχρονική κοινωνική αντίδραση απέναντι στο έγκλημα και τον εγκληματία.

Για το ποιοί παράγοντες συντελούν στη διαμόρφωση της κοινωνικής αυτής αντίδρασης σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο έχουν διατυπωθεί θεωρίες που επικεντρώνουν την αιτία είτε στην πολιτισμική κατάσταση, είτε στην κοινωνική δομή, είτε τέλος στην ψυχανάλυση. Παραλείποντας σκόπιμα την τελευταία, που βασίζεται μόνο στις εσωτερικές διεργασίες του ατόμου και αγνοεί τις κάθε είδους επιδράσεις και σκοπιμότητες που προέρχονται από το κοινωνικό περιβάλλον, θα αναφερθούμε συνοπτικά στα λοιπά θεωρητικά σχήματα. (Η. Δασκαλάκη, 1981, σελ. 14).

Η θεωρία της **πολιτισμικής αρμονίας** του Sutherland υποστηρίζει ότι η αντίδραση στο έγκλημα είναι συνυφασμένες με όλους του άλλους τρόπους συμπεριφοράς που εμφανίζονται σε μια κοινωνία σε συγκεκριμένη περίοδο. Αυτή η κατασκευή ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα και επαληθεύεται απόλυτα με τη διαχρονική ανάλυση όλων των θεωρητικών σχημάτων και ρευμάτων που επηρέασαν την εξέλιξη της εγκληματολογικής σκέψης και παράλληλα την πρακτική εφαρμογή των μεθόδων αντίδρασης απέναντι στον εγκληματία.

Αντίθετα, τόσο η θεωρία των **συστημάτων παραγωγής**, σύμφωνα με την οποία η μεταχείριση του εγκληματία συνδέεται απόλυτα με την αγορά εργασίας (όταν υπάρχει δηλαδή αυξημένη ζήτηση εργατικού δυναμικού, η αντίδραση στο έγκλημα είναι περισσότερο ήπια και αντίθετα όταν αυξάνεται η προσφορά εργασίας είναι πιο

αυστηρή) όσο και η θεωρία της **κοινωνικής αποδιοργάνωσης**, που εξαρτά την αντίδραση από την ομοιογένεια ή την ετερογένεια της κοινωνίας (σε ομοιογενή κοινωνία έχουμε λιγότερες συγκρούσεις με ηπιότερη αντίδραση στον εγκληματία και το αντίθετο) είναι περισσότερο μονοσήμαντες διότι επικεντρώνουν τη βασική τους υπόθεση σε ένα κυρίως παράγοντα από τους τόσους, που χαρακτηρίζουν την κοινωνική δομή.

Σύμφωνα με τη θεωρία, τέλος, του Foucault για τη **δομή της πολιτικής εξουσίας**, που αναμφίβολα βρίσκει έρεισμα σε κάθε ιστορική περίοδο, οι τρόποι και τα μέσα αντίδρασης κατά του εγκληματία είναι αλληλένδετα με τη δομή της πολιτικής εξουσίας. Με της επιφύλαξη του ότι ο προσδιορισμός της κοινωνικής αντίδρασης κατά του εγκληματία καθορίζεται από πολύπλοκους μηχανισμούς και ένα πλήθος παραγόντων (πολιτισμικών, πολιτικών, και οικονομικών μεταξύ άλλων), που δεν μπορούν μονομερώς να επισημανθούν, τα θεωρητικά σχήματα του Sutherland και του Foucault είναι σε θέση να αγγίξουν περισσότερο το πνεύμα της σύγχρονης εποχής στον τομέα της σωφρονιστικής μεταχείρισης των εγκληματιών.

Παρά το ότι με τη συνεχή ποινικοποίηση συμπεριφορών η έννοια του εγκληματία στη σημερινή εποχή θα έπρεπε να μη διατηρεί τη βαρύτητα που είχε ίσως πριν από πολλές δεκαετίες, η γνώμη που έχουμε για τα άτομα που παρεκκλίνουν και προσβάλλουν κάποια έννομα αγαθά, των οποίων η προστασία κρίνεται αναγκαία, εξακολουθεί να είναι το ίδιο αρνητική και φορτισμένη.

Η αντιμετώπιση των εγκληματιών διαχρονικά χαρακτηρίζεται στην πρακτική της εφαρμογή από την επανάληψη των ιδίων στερεότυπων και προκαταλήψεων, μόνο που η χάραξη της αντεγκληματικής πολιτικής κάθε φορά επηρεάζεται από τις θεωρίες που κυριαρχούν στον επιστημονικό χώρο και διανθίζεται ως προς το περιεχόμενο της, με

την ορολογία της εποχής.

Το 18ο αιώνα θεμέλιο της ποινής είναι η κατηγορηματική προσταγή του νόμου, που δεν μπορεί ποτέ να υποβιβαστεί σε μέσο για κάποιο σκοπό, το δε είδος και η ένταση της τιμωρίας είναι ανάλογη με τη βαρύτητα της πράξης (ανταποδοτικός χαρακτήρας της ποινής). Με τη δημιουργία της "κλασικής σχολής" (19ος αιώνας) η ποινή, στα πλαίσια της **ανταπόδοσης**, χαρακτηρίζεται αρχικά ως πραγμάτωση της δικαιοσύνης, με την έννοια της κάθαρσης ή εξιλέωσης και μετά στα πλαίσια της **αναλογίας**, το μέγεθος της ποινής εξαρτάται όχι μόνο από το μέγεθος της βλάβης αλλά και από το βαθμό καταλογισμού στο δράστη (**απόλυτες θεωρίες** που ανατρέχουν στο παρελθόν για να δικαιολογήσουν την ποινή).

Με τα ρεύματα των ιδεών που εδραιώθηκαν και διαδόθηκαν με τη Γαλλική Επανάσταση που αποβλέπουν αντίθετα στο μέλλον (σχετικές θεωρίες), κυριαρχεί η αντίληψη ότι το κράτος επιδιώκει με την ποινή ορισμένους σκοπούς, ανάλογα δε με την τακτική που ακολουθεί για να τους επιτύχει και με το αν απευθύνεται για το λόγο αυτό στην ολότητα ή στο άτομο, γίνεται διάκριση σε γενική ή ειδική πρόληψη.

Οι **ενωτικές** τέλος **θεωρίες** συνδυάζουν τα δύο προηγούμενα θεωρητικά σχήματα. Η γενική πρόληψη, η ειδική πρόληψη και η ανταπόδοση θεωρούνται καθοριστικοί παράγοντες για την απειλή, των επιμέτρηση και την εκτέλεση της ποινής.

Στα πλαίσια των ενωτικών θεωριών το θεωρητικό σχήμα του Ι.Μανωλεδάκη ανταποκρίνεται περισσότερο στη φύση και τους σκοπούς της ποινής, έτσι όπως εμφανίζονται στα πλαίσια της ποινικής καταστολής στην Ελλάδα και της μεταχείρισης των ανηλικών παραβατών του νόμου. Αναγνωρίζει τους σκοπούς της ποινής, χωρίς και να αγνοεί (όπως οι σχετικές θεωρίες) τον κοινωνικό-ανταποδοτικό χαρακτήρα της

ποινήs.

Η απειλή επιβολής ποινικών κυρώσεων στην περίπτωση εγκλήματος από ανήλικο, σκοπό έχει τη γενική πρόληψη. Όταν αυτό τελεστεί, η συγκεκριμένη ποινική κύρωση που επιβάλλεται (αναμορφωτικά μέτρα, ο περιορισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα ανήλικων ή οποιαδήποτε ποινή του κοινού ποινικού δικαίου) σκοπό έχει να ανταποδώσει στο δράστη το κοινωνικό κακό που προξένησε με το έγκλημα. Να δώσει δηλαδή την απάντηση της οργανωμένης κοινωνίας για την εγκληματική του συμπεριφορά. Η ειδική πρόληψη, τέλος, που υλοποιείται με την έκτιση της ποινής (των ιδρυματικών μέτρων στους ανήλικους, διότι τα εξωιδρυματικά δεν γίνονται τις περισσότερες φορές αντιληπτά από τον ανήλικο) περιέχει μέσα της και το στοιχείο της γενικής πρόληψης (ασκεί εκφοβιστική δράση στους ανήλικους που δεν έχουν υποπέσει, ως ύποπτοι δράστες, στην αντίληψη των οργάνων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου) αλλά και της ανταπόδοσης (διότι η έκτιση των κυρώσεων που εμπεριέχουν στέρηση της ελευθερίας χαρακτηρίζεται από ένα πρόγραμμα μεταχείρισης που διαπνέεται εξ ολοκλήρου από καταναγκασμό, στέρηση των δικαιωμάτων των ανηλίκων και παρά τις εξαγγελίες για βελτίωση και επανένταξη, από αδυναμία επίτευξης των δύο αυτών στόχων).

Πράγματι, στην πράξη κυριαρχεί ένας τιμωρητικός ανταποδοτικός χαρακτήρας της έκτισης της ποινής ενώ η βελτίωση του εγκληματία μένει συνήθως ουτοπικός. Κυρίαρχη αντίληψη παραμένει το ότι οι παράγοντες του εγκλήματος οφείλονται στο πρόσωπο του εγκληματία και όχι σε κοινωνικά αίτια ή στις στιγματικές επιδράσεις της αντίδρασης των μελών μιας κοινωνίας απέναντι στο άτομο που παρεκκλίνει (Η.Δασκαλάκης, 1981, σελ. 21).

Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Foucault: Εκείνος που έχει σχέση με την

ποινική δικαιοσύνη, είναι βέβαια ο παραβάτης, αλλά αυτός που έχει σχέση με το σωφρονιστικό μηχανισμό είναι κάποιος άλλος είναι ο εγκληματίας, βιογραφική μονάδα, πυρήνας του "επικίνδυνου" εκπρόσωπος κάποιου είδους ανωμαλίας.

Επομένως πρέπει να επέμβουμε δραστικά στην προσωπικότητα του, να την αναδομήσουμε και να επανεξετάσουμε πλέον το άτομο υγιές στο κοινωνικό περιβάλλον. Τόσο τα κοινωνικά αίτια όσο και η προσπάθεια απάλειψης των στιγματιστικών αντιδράσεων που προσδίδουν στο άτομο την ετικέτα του εγκληματία, παραμένουν σε δεύτερη μοίρα.

Ετσι εξηγείται η ~~εξ~~εμονή στην εκπόνηση προγραμμάτων **ατομικής μεταχείρισης** των εγκληματιών, ποικίλουν σε περιεχόμενο κινούνται όμως σε αμφίβολα συνταγματικά πλαίσια.

Απέναντι στον ανήλικο εγκληματία ειδικότερα ανάγονται μεγαλύτεροι ορίζοντες στις δυνατότητες παρέμβασης των οργάνων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Η νεαρή ηλικία "προκαλεί", για μια περισσότερο δυναμική πολιτική για εξάντληση όλων των ορίων της αυθαιρεσίας.

Η ορθή διαμόρφωση της προσωπικότητας των νεαρών παραβατών, η σωστή κοινωνικοποίηση τους θεωρείται από εκείνους που εκπονούν το πλαίσιο της σωφρονιστικής μεταχείρισης ευκολότερη υπόθεση αλλά συγχρόνως και περισσότερο απαραίτητη σε σχέση με τους ενηλίκους. Το επιχείρημα ότι από την παρέμβαση τους αυτή θα τεθούν οι βάσεις για μια θετική μελλοντική εξέλιξη των παιδιών αυτών αποτελεί το επαναλαμβανόμενο "άλλοθι".

Πάντως, στόχος του σωφρονιστισμού των ανηλίκων δεν είναι ούτε η βελτίωση, ούτε η επανακοινωνικοποίησή τους. Εφόσον η μεταχείρισή τους εξακολουθεί να ασκείται στα καταναγκαστικά πλαίσια της στέρησης της ελευθερίας, με τα

στερεότυπα που χαρακτηρίζουν τους εγκλείστους των σωφρονιστικών καταστημάτων, ο στόχος δεν μπορεί να αναζητηθεί πέρα από τα τείχη της φυλακής και το ρόλο που αυτή επιτελεί, ως σύμβολο και ως θεσμός. Η τήρηση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας "Εντός και Εκτός τειχών" αποτελεί και θα εξακολουθήσει, κάτω από τις σημερινές συνθήκες να αποτελεί την πεμπτουσία του σωφρονιστικού ιδεώδους.

Από την άλλη πλευρά, η αδυναμία των νεαρών ατόμων να αμυνθούν απέναντι στους καταναγκαστικούς αυτούς μηχανισμούς διευκολύνει το έργο εκείνων που χαράσσουν τα πλαίσια της σωφρονιστικής μεταχείρισης.

Η αυθαιρεσία όμως του επίσημου κοινωνικού ελέγχου δεν σταματά στους παραβάτες ανηλίκους. Επεκτείνεται και στα νεαρά εκείνα άτομα που δεν έχουν διαπράξει κάτι το αξιόποιο, που περισσότερο χρειάζονται τα ίδια περίθαλψη γιατί είναι θύματα είτε στην κυριολεξία, είτε μεταφορικά λόγω των συνθηκών διαβίωσής τους. Και στα άτομα αυτά επιβάλλονται μέτρα καταναγκαστικού χαρακτήρα, εφαρμόζονται πράγματα "ειδικής μεταχείρισης". Και δεν χρειάζονται φυσικά εμπειρικές έρευνες για να διαπιστώσει κανείς τα καταστροφικά αποτελέσματα που επέρχονται στα ανήλικα αυτά άτομα.

Μέσα από αυτού του είδους την αντίδραση, όπου στην κυριολεξία καταστρατηγούνται η διάκριση των εξουσιών και άλλες συνταγματικές επιταγές, διαφαίνεται η επιθυμία και η ένταση της παρέμβασης της πολιτειακής εξουσίας, σε θέματα ουσιαστικά άσχετα με την καταστολή του εγκλήματος, με απότερο στόχο αφενός τη χειραγώγηση των πολιτών και αφετέρου την ανάπλαση του στερεότυπου του "αντικοινωνικού", "επικίνδунου" ατόμου για τη μελλοντική εξασφάλιση του σταθερού αριθμού εκείνων, των μόνων, που θα ευθύνονται αποκλειστικά για τη διαιώνιση του εγκληματικού φαινομένου. (Α.Χαΐδου, 1990, σελ. 19-25).

3.1. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΕΤΙΚΕΤΤΑΣ

Στην Ελλάδα το 1973 υπεβλήθησαν σε αναμορφωτήριο ή θεραπευτικά μέτρα ή εκλείσθησαν σε καταστήματα αγωγής ή σωφρονιστικά μόνο 5.760 ανήλικοι και γενικά ο αριθμός των ανεκέλεγκτων νέων δεν ανέρχεται στη χώρα μας σε δεκάδες χιλιάδες, όπως προκύπει από την Ε.Σ.Υ.Ε. Στατιστική επητερίδα 1974. Η περιορισμένη αυτή έκταση του προβλήματος της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων εξηγεί την έλλειψη στην ελληνική νομική επιστήμη ενός όρου που να αποδίδει όσο το δυνατό καλύτερα τους όρους *enfance delinquante*, *juvenile delinquency*, *Juenddelinquenz* κ.λ.π. (δηλ. "νεανική παράβαση") δεν μπορεί όμως να την δικαιολογήσει. Η εξεύρεση και καθιέρωση ενός ελληνικού νομικού όρου που να καλύπτει τις περιπτώσεις των αδιοπραγμάτων ανηλίκων δεν πηγάζει μόνο από την ανάγκη μιας τυπικής προσαρμογής προς αρκετές από τις σύγχρονες, ξένες νομοθεσίες, αλλά έχει και ουσιαστική σημασία. Η απάλειψη του όρου "ανήλικοι εγκληματίες" κατά πρώτο λόγο από τον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα κι ύστερα από το λεξιλόγιο όσων ασχολούνται με ανηλικούς μπορεί να αποτελέσει αρχή μιας ανανεωτικής κινήσεως στον τομέα αυτόν. Μ' αυτόν τον τρόπο είναι δυνατόν να τεθούν οι βάσεις για μια ορθότερη αλλά και περισσότερες προοπτικές αντιμετώπιση των παραβατών σύμφωνα με σύγχρονα κοινωνικοψυχολογικά κριτήρια. Η "αποποινικοποίηση" πάλι της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων ενδέχεται αλυσιδωτά να επιδράσει ευνοϊκά πρώτα στους ίδιους τους ανηλικούς και μετά και στο κοινωνικό περιβάλλον τους. (Καλλιόπης Σπινέλλης, 1976, σελ. 785).

β) Νομική Αποψη

Το Κεφάλαιο Θ' του Ποινικού Κώδικα τιτλοφορείται, όπως είναι γνωστό, "ανήλικοι εγκληματίαι". Στα άρθρα όμως που ακολουθούν, ενώ δίνεται ο ορισμός του ανηλίκου, δεν ορίζεται ρητώς σε ποιές περιπτώσεις εφαρμόζονται οι διατάξεις αυτές. Σύμφωνα με την ερμηνεία των άρθρων αυτών όποτε τελείται από ανήλικο πράξη η οποία αν τελείτο από ενήλικο θα αποτελούσε "έγκλημα", έχουμε έγκλημα που διεπράχθη "υπό ^{ανηλίκου εγκληματία είναι όπως ατφηβόη σ'ότιο, αν} ενδείκνυται να χρησιμοποιηθεί ο όρος "εγκληματίας" στην περίπτωση των ανηλίκων, για τους εξής κυρίως λόγους:

1) Σύμφωνα με το νόμο (άρθρ. 14 παρ. 1 Π.Κ.) έγκλημα είναι η **καταλογιστική** πράξη, ενώ οι περισσότερες πράξεις των ανηλίκων δεν είναι καταλογιστές (π.χ. άρθρ. 126 Π.Κ.).

Βέβαια διδάσκεται, ότι η συμπεριφορά που πληροί όλες τις προϋποθέσεις του άρθρου 14 παρ. 1 Π.Κ. πρέπει να χαρακτηριστεί ως "πλήρες" έγκλημα. Η συμπεριφορά εξάλου που πηγάζει ψυχικά από ακαταλόγιστο άνθρωπο (και επομένως δεν ανταποκρίνεται στον ορισμό) της παραπάνω διατάξεως σε όλα του τα στοιχεία) πρέπει να ονομάζεται "**ατελές έγκλημα**". Το ερώτημα όμως είναι εάν η κατασκευή αυτή, η οποία διευθετεί ορολογικώς τη φαινομενική ασυνέπεια ανάμεσα στο άρθρο 14 παρ. 1 Π.Κ. και την επικεφαλίδα του Κεφαλαίου Θ' του Π.Κ., εξυπηρετεί τους πραγματικούς σκοπούς στους οποίους πρέπει να αποβλέπει το δίκαιο των ανηλίκων.

Αλλά και όπου οι ανήλικοι θεωρούνται ποινικώς υπεύθυνοι, ο τρόπος ποινικής ευθύνης τους είναι ιδιαίτων, αφού ως κριτήριο επιβολής του ποινικού σωφρονισμού λαμβάνεται κυρίως η ανάγκη σωφρονισμού, που θα συγκρατούσε τους έφηβους από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων (άρθρο 127 Π.Κ.).

2) Στο τμήμα αυτό του Κώδικα απομακρύνεται ο νομοθέτης από την αρχή nulla

rolna sine lege και ακολουθεί το σύστημα της αορίστου ποινής, έτσι ώστε μόνο η δικαστική απόφαση να καθορίζει την εξατομικευμένη μεταχείριση του ανηλίκου.

Σύμφωνα με το σύστημα αυτό, ο δικαστής ανηλίκων ενεργεί σαν "καλός πατέρας" κι έχει ευρείες εξουσίες, οι οποίες του ανετέθηκαν ακριβώς διότι η αντικοινωνική συμπεριφορά του ανηλίκου από την πιο σοβαρή ως την λιγότερο επικίνδυνη εξετάζεται μόνο σαν σύμπτωμα των προβλημάτων του. Το σύμπτωμα αυτό υπογραμίζει την ανάγκη να υποβληθεί ο ανήλικος σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα και κατ' εξαίρεση σε ποινικό σωφρονισμό.

Επομένως το σύστημα των διατάξεων του ισχύοντος δικαίου κατ' αρχήν δεν επιβάλλει τη χρησιμοποίηση του όρου "εγκληματίας" στην περίπτωση των ανηλίκων. Κατά δεύτερο δε λόγο περιέχει αποκλίσεις από τον τρόπο αντιμετώπισης των ανηλίκων παραβατών οι οποίες ίσως υποδηλούν την ανάγκη και σκοπιμότητα χρησιμοποίησης άλλου όρου για τον χαρακτηρισμό των ανηλίκων που διαπράττουν αξιόποινες ποινές. (Καλλιόπης Σπινέλη, 1976, σελ. 786).

γ) Θεωρητική Απόψη.

Η κίνηση της δημιουργίας ξεχωριστών δικαστηρίων ανηλίκων στηρίχθηκε στη θέση ότι ο ανήλικος παραβάτης των ποινικών νόμων δεν είναι μικρογραφία του ενήλικου εγκληματία κι επομένως κάθε εξομοίωση ή εξίσωση γι' αυτόν - άρα και ο χαρακτηρισμός του ως εγκληματία - αποβαίνει σε βάρος του ανηλίκου.

Με το θέμα του χαρακτηρισμού ή του στιγματισμού ή της επικολλήσεως της ετικέτας (labeling), με το οποίο θα μπορούσαμε να στηρίζουμε την αποψη μας, έχει ασχοληθεί μια πλειάδα αμερικανών κοινωνιολόγων. Από αυτούς θα αναφέρουμε ενδεικτικά του Tannenbaum, Lemert, Erikson και Becker. Ο τελευταίος μάλιστα θα

μπορούσε να διεκδικήσει την πατρότητα της λεγομένης "θεωρίας της ετικέτας", μας θεωρίας που αναπτύχθηκε μέσα στα πλαίσια του τμήματος εκείνου της κοινωνιολογίας που αποκαλείται "αποκλίνουσα συμπεριφορά" (deviant behavior).

Σύμφωνα με τις απόψεις που αναφέρθηκαν πιο πάνω, ως αποκλίνουσα συμπεριφορά δεν θεωρείται απλώς κάθε συμπεριφορά που αποκλίνει απλώς από τους παραδεδειγμένους κανόνες, αλλά κυρίως εκείνη η συμπεριφορά που είναι αποτέλεσμα αλληλενέργειας (interaction) ανάμεσα στον φορέα της συμπεριφοράς και σε όσους την προσδιορίζουν και την χαρακτηρίζουν "αποκλίνουσα". Αυτού του είδους η συμπεριφορά εξηγείται δηλαδή από κοινωνικούς παράγοντες μάλλον παρά από βιολογικούς ή ψυχολογικούς. Όπως χαρακτηριστικά έχει λεχθή, "δεν υποδύεται κανείς τα αποκλίνοντα (deviant) προτού τον χαρακτηρίσουν έτσι οι άλλοι ή ο ίδιος ο εαυτός του."

Εισηγητής βασικών αντιλήψεων γύρω από την αποκλίνουσα συμπεριφορά μπορεί να θεωρηθεί ο Merton. Αυτός επεσήμανε την ανάγκη να διερευνηθούν τα διάφορα είδη αποκλίνουσας συμπεριφοράς (όπως η εγκληματική, η ψυχική ασθένεια, η καλλιτεχνική δημιουργία, η εξτρεμαστική πολιτική δραστηριότητα, ο αλκοολοσμός, η διανοητική καθυστέρηση, η κωφαλαλία κ.λ.π.), Ο Merton προτείνει ακόμη να διερευνηθούν οι αντιδράσεις ως προς την αποκλίνουσα συμπεριφορά των ομάδων που συμμορφώνονται με τις κοινωνικές επιταγές. Εξ άλλου ο Cohen είχε αποδείξει τη σκοπιμότητα της μελέτης των αντιδράσεων αυτών και μάλιστα του τρόπου με τον οποίο οι αντιδράσεις ωρισμένων ομάδων τείνουν να δημιουργήσουν ή να απαλείψουν την αποκλίνουσα συμπεριφορά.

Για την εγκληματικότητα συγκεκριμένα από το 1937 ήδη είχε εκφρασθεί με σαφήνεια ο Tannenbaum ο οποίος έγραψε: "Η διαδικασία της δημιουργίας ενός εγκλήματος είναι μια διαδικασία αναρτήσεως επάνω του του καταλλήλου διακριτικού

χαρακτηρισμού του ως εγκληματίου, αναγνωρίσεώς του, προσδιορισμού του, περιγραφής του, διαχωρισμού του από τους νομοταγής πολίτες, δημιουργίας σ' αυτόν της συνειδήσεως ότι είναι εγκληματίας, σε τελευταία ανάλυση είναι ένας τρόπος υποκινήσεως, υποβολής, εμφάσεως και επικλήσεως εκείνων ακριβώς των χαρακτηριστικών για τα οποία του αποδίδεται η μομφή."

Πάντως τα θεμέλια της "θεωρίας" της ετικέτας έθεσε μάλλον ο Lennert ο οποίος ανέλυσε τις σχέσεις αποκλίνουσας συμπεριφοράς και αντιδράσεων της κοινωνίας. Σ' αυτόν φαίνεται πως στηρίχθηκε ο Becker για να καταλήξει στη χαρακτηριστική διαπίστωση - ορισμό: "αποκλίνουσα συμπεριφορά είναι εκείνη η συμπεριφορά επάνω στην οποία επικολλάται η ετικέτα "αποκλίνουσα". Η απόκλιση δηλαδή είναι δημιούργημα διαφόρων κοινωνικών ομάδων, οι οποίες πρώτα χαρακτηρίζουν ορισμένα άτομα ως αποκλίνοντα και ύστερα τα απομονώνουν από τους νομοταγείς πολίτες. Σημαντική θέση επομένως στην ανάλυση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς κατέχει, όπως θα έλεγε ο Erikson, όχι μόνο ο ίδιος ο αποκλίνων αλλά και το κοινό ή το ακροατήριο.

Τέλος ο Kitsuse, για να αναφερθούμε στις κεντρικές κυρίως ιδέες ορισμένων υποστηρικτών της "θεωρίας" αυτής θεώρησε την αποκλίνουσα συμπεριφορά ως μια διαδικασία βάσει της οποίας τα μέλη μιας κοινωνίας ερμηνεύουν μια συμπεριφορά ως αποκλίνουσα, προσδιορίζουν τα άτομα που συμπεριφέρονται έτσι ως αποκλίνοντα και τέλος επιβάλλουν την προσήκουσα, κατά τη γνώμη τους, μεταχείριση.

Τη συνοπτική παρουσίαση της θεωρίας της ετικέτας και τη συσχέτιση της προς τις δυσμενείς επιπτώσεις, που δεν είναι δυνατό να έχει για τους ανήλικους ο χαρακτηρισμός τους από το Ποινικό Δίκαιο ή και από τρίτους ως "ανήλικων εγκληματιών", θα συμπλήρωνε και θα διευκρίνιζε η ανάφορά σ' ένα επεισόδιο

αυτοκτονίας, όπως το περιγράφει ο άνθρωπολόγος Malinowski. Ένας νέος που άνηκε στη φυλή Trobriander της Αφρικής παρεβίασε τους κανόνες της εξωγαμίας συνάπτοντας ερωτικές σχέσεις με την πρώτη πλευρά της μητέρας του, εξαδέλφη του, η οποία ήταν μάλιστα και αρραβωνιασμένη. Οι παράνομες σχέσεις τους έγιναν γρήγορα γνωστές στο γένος και αποδοκιμάστηκαν. Η αποδοκιμασία όμως δεν ήταν έντονη, παρ' όλο που τους ιθαγενείς εκείνους επικρατούσε η φοβερή δοξασία σύμφωνα με την οποία εάν στο γένος διαπραχθεί αιμομιξία, θα προκύψουν πληγές, ασθένειες, ακόμα και θάνατος. Τη στιγμή όμως ο μνηστήρας που είχε παραγνωρισθεί κατηγόρησε τον αιμομίκτη μπροστά σε όλους, η κοινή γνώμη ξεσηκώθηκε εναντίον του. Την άλλη μέρα ο νέος αυτοκτόνησε.

Μια προσπάθεια συσχέτισης των διαπιστώσεων του Malinowski με το πρόβλημα της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων θα μας οδηγούσε στα ακόλουθα συμπεράσματα: Εφόσον δεν χαρακτηριστεί ως εγκληματίας ο ανήλικος τελετουργικά και δημόσια, η αντίδραση ή αποδοκιμασία του κοινού ήπια, η κοινή γνώμη εφησυχάζει. Από τη στιγμή όμως που η συμπεριφορά του ανηλίκου χαρακτηριστεί από ένα θεσμό (το Ποινικό Δίκαιο, την εκπαίδευση, την οικογένεια) ως εγκληματική, το κοινό (ο δάσκαλος, ο γονέας, ο εργοδότης, οι συμμαθητές, οι σύντροφοι ή και οι ξένοι) δεν εξεγείρεται μεν στην κυριολεξία - όταν πρόκειται για εξελιγμένη κοινωνία - αρχίζει όμως πλέον να αντιμετωπίζει τον ανήλικο με σκεπτισμό ή και με άρνηση σαν να επρόκειτο για έναν ώριμο και αμετανόητο εγκληματία. Από τη στιγμή δηλαδή που θα αναγνωρισθεί με κάποιο τελετουργικό τρόπο η συμπεριφορά του ανηλίκου ως εγκληματική, επικολλάται σ' αυτόν η ετικέτα "εγκληματία" και τότε παύει αυτός. Είναι σαν να αυτοκτονεί εκείνο το τμήμα του εαυτού του που μπορεί να συμμορφωθεί με τις κοινωνικές και ηθικές επιταγές κι απομένει εκείνο το τμήμα το οποίο πλέον

θεωρεί τον εαυτό του εγκληματικό. Επακόλουθα αυτής της ταύτισεως με το εγκληματικό πρότυπο είναι η βαθμιαία μεταβολή του συστήματος αξιών του και η παραδοχή αντικοινωνικών αξιών, η αναζήτηση και δημιουργία εγκληματιών συναναστροφών, η συμμετοχή σε εγκληματικές ενέργειες κ.τ.λ.

Πιο πάνω αναφέρθηκαν οι συνέπειες που μπορεί να έχει ο αρνητικός χαρακτηρισμός γενικά και ειδικότερα ο χαρακτηρισμός του ανηλίκου ως εγκληματία. Είναι ευνόητο, ότι οι συνέπειες αυτές δεν συνάπτονται μόνο προς μια συγκεκριμένη λέξη αλλά προ κάθε ετικέττα είτε αυτή συνιστάται σε λέξεις είτε σε ενέργειες είτε ακόμα και σε διαδικασίες, που μπορεί να δημιουργήσουν ανάλογες εντυπώσεις στα μέλη της κοινωνίας. Ακόμα θα πρέπει να διευκρινισθεί ότι οι υποστηρικτές της "θεωρίας" της ετικέττας δεν ισχυρίστηκαν ότι αρκεί ν' αποκαλέσει ή να χαρακτηρίσει κανείς ένα άτομο "εγκληματία" για να γίνει το άτομο αυτό εγκληματίας. Πραγματικά, η έκταση ή η ακριβής μορφή της επιδράσεως του έχει η επικόλληση της όποια ετικέττας δεν είναι γνωστή. Πάντως το ότι δημιουργεί συνέπειες ο αρνητικός χαρακτηρισμός είναι δυνατό να εξακριβωθεί ερευνητικά όπως φαίνεται αμέσως πιο κάτω (Καλλιόπης Σπινέλλη, 1946, σελ. 790).

δ) Εμπειρική Αποψη

Η συστηματική παρατήρηση ορισμένων πραγματικών γεγονότων οδηγεί συχνά στη δημιουργία "υποθέσεων" προς διερεύνηση. Τέτοια γεγονότα που συνήθως υποκίπτουν στην αντίληψή μας ή αντιφέρονται στον τύπο αποτελούν και τα δύο περιστατικά, που παρατίθενται πιο κάτω, ως εισαγωγή στην περιληπτική παρουσίαση των ερευνών που ακολουθούν.

Το πρώτο περιστατικό αναφέρεται σ' έναν ομοφυλόφιλο, τον οποίο δεν

εμποδίζει η ιδιότητά του αυτή να είναι καλός στην εργασία του. Από τη στιγμή όμως που αποκαλύπτεται ως ομοφυλόφιλος από τους γύρω του, ενδέχεται να μην είναι εφικτό γι' αυτόν να συνεχίσει την εργασία του στο χώρο αυτό.

Το ίδιο συμβαίνει και με τον οπιομανή, του οποίου η δυνατότητα προς εργασία δεν έχει επηρεασθεί από τη χρήση του οπίου, αφ' ότου όμως γίνει γνωστό το παθος του, επακολουθεί η απόλυσή του.

Τα προβλήματα που δημιουργούν η επαγγελματική αστάθεια, η ανεργεία και στη συνέχεια η έλλειψη πόρων ζωής είναι προφανή. Δημιουργείται δηλαδή και στις περιπτώσεις αυτές που ο Merton ονόμασε "αυτοεκπληρούμενη προφητεία". Η κοινωνία "προφητεύει" αλλά και προδιαγραφεί τη δυσμενή εξέλιξη του ομοφυλόφιλου, του οπιομανή - του οποιουδήποτε αποκλίνοντος -, του ατόμου με το βεβαρημένο ποινικό μητρώο ή εκείνου που φέρει την ετικέττα, "πρώην κατάδικος" κ.λ.π.

Παρόμοιες καταστάσεις με αυτές που αναφέρθηκαν επέλεξαν κοινωνικοί επιστήμονες προκειμένου να διερευνήσουν τον τρόπο με τον οποίο επιδρά πάνω σε ορισμένα άτομα η διαδικασία της επικολήσεως της ετικέττας. Ενδεικτικά μνημονεύουμε μια καθαρά εγκληματολογική έρευνα. (Καλλιόπης Σπινέλη, 1976, σελ. 793).

Οι στιγματιζόμενοι από το Νόμο.

Προκειμένου να ερευνηθεί η επίδραση που έχει το βεβαρημένο ποινικό μητρώο ανειδίκευτων εργατών στη δυνατότητα εξευρέσεως, η Νομική Σχολή του Πνεπιστημίου Γεΐλ ετοίμασε 4 φακέλλους με βιογραφικά σημειώματα, πιστοποιητικά προεργασίας κ.τ.λ. που ανήκουν δήθεν σε 4 ανειδίκευτους εργάτες. Και οι 4 φάκελλοι ήταν κατά τα άλλα πανομοιότυποι, διέφεραν όμως ως προς το ποινικό μητρώο. Συγκεκριμένα κάθε

φάκελλος περιείχε ένα βιογραφικό σημείωμα ενός ανδρός, ηλικίας 32 ετών, άγαμου, μη καθοριζόμενης φυλής, αποφοίτου μέσης τεχνικής σχολής και με βραχυχρόνια υπηρεσία σε ξενοδοχειακά επαγγέλματα, όπως μαγείρου, καθαριστής κτλ. Ειδικότερα από τους φακέλλους προκύπτουν τα εξής:

1ος φάκελλος: ο ζητών εργασία καταδικάστηκε για επίθεση και πρόκληση σωματικής βλάβης και εξέτισε την ποινή του.

2ος φάκελλος: ο ζητην εργασία κατηγορήθηκε για επίθεση και πρόκληση σωματικής βλάβης, αλλά αθωώθηκε.

3ος φάκελλος: Ομοιος με τον δεύτερο, επί πλεόν όμως περιείχε και βεβαίωση υπογεγραμμένη από τον δικαστή που είχε δικάσει τον ενδιαφερόμενο, ο οποίος τόνιζε ότι ο κατηγορούμενος δεν βρέθηκε ένοχος.

4ος φάκελλος: Λευκός. Δεν υπήρχε μνεία για βεβαρημένο παρελθόν.

Σ' αυτό το κοινωνικό πείραμα πήραν μέρος αφ' ενός 100 εργοδότες της πολιτείας της Νέας Υόρκης οι οποίοι φυσικά δεν ήξεραν ότι επρόκειτο για πείραμα, και αφ' ετέρου φοιτητές της Νομικής Σχολής οι οποίοι ανέλαβαν αν επιδεικνύουν τους φακέλλους και να ζητούν εργασία για ένα ανειδίκευτο εργάτη.

Συγκεκριμένα ο φάκελλος αρ.1 επεδείχθει σε 25 εργοδότες, ο φάκελλος αρ. 2 σε άλλους 25 κ.ο.κ.

ΠΙΝΑΚΑΣ

	N: 25 Φ/4 Λευκός	N: 25 Φ/3 Βεβαίωσις	N:25 Φ/2 Αθώωσις	N:25 Φ/1 Καταδίκη
Απάντηση θετική	36%	24%	12%	4%
Απάντηση αρνητική	64%	76%	88%	96%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100	100	100

Τα αποτελέσματα μιλούν μόνα τους. Οι πιθανότητες εξευρέσεως εργασίας και εντάξεως στο σύννομο κύκλωμα ενεργειών του κοινωνικού συστήματος είναι τόσο λιγότερες όσο εντονότερος είναι ο στιγματισμός. Τα δεδομένα υποδηλώνουν ότι το ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό μιας χώρας - από το οποίο άλλωστε στρατολογούνται

τα μεγαλύτερα ποσοστά ενηλίκων εγκληματιών - απορροφάται δύσκολα σε μια ανεπτυγμένη οικονομία (64% αρνήθηκαν να προσφέρουν εργασία στον Φ/1 - Λευκό). Τις δυσκολίες αυτές όμως αυξάνει ακόμα περισσότερο η επικόλληση της ετικέτας, η οποία συνδυάζεται ακόμα και με μόνη την κινητοποίηση του μηχανισμού της ποινικής δικαιοσύνης (Φ/2 - αθώος, βεβαίωση δικαστή 76% αρνήθηκαν) (Καλλιόπης Σπινέλη, 1976, σελ. 794).

ε) Συμπεράσματα και υποδείξεις

Τόσο οι απόψεις από το θέμα του σύγχρονου στιγματισμού όσο και τα ευρήματα της έρευνας που αναφέρθηκαν, επισημάνουν τις δυσμενείς επιδράσεις που μπορεί να έχει για ένα άτομο ο αρνητικός χαρακτηρισμός του.

Είναι αλήθεια πως ούτε στις θωρητικές μελέτες, ούτε στις εμπειρικές αυτές εργασίες γίνεται ρητή μνεία των επιπτώσεων που έχει για τους ανήλικους η επικόλληση της ετικέτας "εγκληματίας". Πάντως είναι λογικό οι αντιλήψεις αυτές να έχουν εφαρμογή στις περιπτώσεις των ανηλίκων που παραβιάζουν ορισμένους κανόνες της οργανωμένης κοινωνίας στην οποία ζούν και όπου οι διάφοροι φορείς των θεσμών της (νόμοι, οικογένεια, γειτονιά, εκπαίδευση) σπεύδουν να τους χαρακτηρίσουν ως "εγκληματίες".

Οι παρά πάνω σκέψεις καταδεικνύουν ότι υπάρχουν σημαντικά επιχειρήματα που συνηγορούν υπέρ της απόψεως να αντικατασταθεί ο όρος "ανήλικοι εγκληματίαι" γενικά και ειδικότερα ο τίτλος του Κεφ. Θ' του Π.Κ. με έναν άλλο, λιγότερο αρνητικό φορτισμένο και περισσότερο αδέσμευτο από τη δογματική της έννοιας του εγκλήματος. Συνοπτικά στην επιλογή της λύσεως αυτής μας οδηγούν:

1) Οι ίδιες διατάξεις του Π.Κ. (άρθρα 121-133) οι οποίες αποκλίνουν κατά κάποιο

τρόπο από τις βασικές αρχές του Ποινικού Δικαίου και συγκλίνουν προς τις κοινωνικο-ψυχολογικές αρχές που διέπουν κατ'έξοχήν την ειδική μεταχείριση των ανηλίκων (καθιέρωση του θεσμού των επιμελητών ανηλίκων της κοινωνικής εξακριβώσεως, της επιμέλειας, της αορίστου ποινής, της υφ' όρος απολύσεως κ.λ.π.).

2) Η αναδρομή στη γένεση του θεσμού του Δικαστηρίου Ανηλίκων στις Η.Π.Α., με τον οποίο καθιέρωσαν νέες διαδικασίες και νέες μέθοδοι εξατομικευμένης και μη τιμωρητικής μεταχειρήσεως των ανηλίκων अपαραβατών, ενώ ταυτόχρονα δόθηκε έμφαση στην ανεύρεση νέας ορολογίας τόσο για την αντικοινωνική συμπεριφορά των ανηλίκων όσο και για τα διάφορα στάδια της δίκης.

3) Η θεώρηση των αντιλήψεων των κοινωνιολόγων, οι οποίοι ανέλυσαν τη διαδικασία που ακολουθεί το άτομο, το οποίο καταλήγει στο σύνολο των αποκλίνοντων : α) χαρακτηρισμός μιας ωριμασμένης συμπεριφοράς ως "αποκλίνουσα" β) επικόλληση της σχετικής ετικέτας, γ) απομόνωση από τις νομοταγείς ή φυσιολογικές ομάδες, δ) ταύτιση με άλλους αποκλίνοντες και ε) ενδυνάμωση της αποκλίσεως.

4) Τα ευρήματα των σχετικών ερευνών που έχουν διεξαχθεί και κυρίως εκείνα που αναφέρονται σε έναν υποθετικό πρώην κατάδικο. Αυτά υποδηλώνουν τις βλαβερές συνέπειες που έχει ένα άτομο ο μειωτικός χαρακτηρισμός του: δυσκολία ευρέσεως εργασίας και επανεξέταση στο φυσιολογικό περιβάλλον.

Τα επιχειρήματα που αναφέρθηκαν είναι αρκετά πειστικά. Αφήνουν όμως ένα περιθώριο να διερωτηθεί κανείς, μήπως ο χαρακτηρισμός του Κεφ. Θ' του Π.Κ. ακολουθεί απλώς τον κακό χαρακτηρισμό του ανηλίκου που έδωσε ήδη η κοινωνία. Νομίζουμε όμως ότι και στην περίπτωση ακόμα που συμβαίνει κάτι τέτοιο, ο νομοθέτης δεν πρέπει να μην προβεί σε μια τροποποίηση, γιατί ακριβώς αυτή η

τροποποίηση θα μπορούσε να αποτελέσει αφορμή αλλαγής ακόμα και της νοοτροπίας.

Γι' αυτό, πιστεύουμε πως μια τέτοια αλλαγή είναι και εφικτή και ενδεδειγμένη. Εφικτή επειδή δεν προϋποθέτει παρά ελάχιστες τροποποιήσεις στον Ποινικό Κώδικα. Κι ενδεδειγμένη, επειδή η αποφυγή του στιγματισμού και της σπιλώσεως του ανηλίκου θα κάνει λιότερο δεσχερές το έργο της αναμορφώσεως του. Επιπρόσθετα θα συνεπάγεται και θετικές μεταβολές στους τρόπους αντιμετώπισεως των ανηλίκων. Διαφορετικός όρος θα σημαίνει και διαφορετική μεταχείριση.

Ο τίτλος "ανήλικοι εγκληματίαι" του Κεφ. Θ' του Π.Κ. θα μπορούσε ίσως να αντικατασταθεί με τον όρο "ανήλικοι παραβάται". Ο όρος αυτός προσθέτεται, γιατί αφορά κυρίως στην αντικειμενική αντίθεση προς απαγορευτικό κανόνα δικαίου, δεν περιέχει κατ' ανάγκη τον καταλογισμό και προπαντός δεν έχει αρνητική φόρτιση όπως ο όρος "εγκληματίας".

Εκτός από την αντικατάσταση του τίτλου, για να εναρμοσθεί ο νέος τίτλος με τις διατάξεις του ακολουθούν, αλλά και με το πνεύμα του διαπνέει τη νομοθεσία των Δικαστηρίων Ανηλίκων θα απαιτούντο δύο ακόμα τροποποιήσεις:

Η πρώτη αναφέρεται στην απάλειψη του άρθρου 128 Π.Κ. που επιγράφεται "πταίσματα ανηλίκων" και η δεύτερη στην προσθήκη ενός νέου άρθρου - πιθανόν μετά το άρθρο 121. Το άρθρο αυτό θα πρέπει περίπου να έχεις την εξής διατύπωση: "Ανήλικοι Παραβάται: Υποβαλλόμενοι εις τα κατώτερα μέτρα θεωρούνται όσοι ανήλικοι τελούν πράξεις τας οποίας αν ετέλουν ανήλικοι θα χαρακτηρίζοντο ως εγκληματίας ως επίσης και αι μόνον υπό ανηλίκον δυνάμεναι να τελεσθούν, αξιόποινες πράξεις (*delicta propria*)".

Εξ άλλου, η απάλειψη του άρθρου 128 θεωρείται σκόπιμη για τους εξής λόγους:

1) Το άρθρο αυτό αποτελεί κατά κάποιο τρόπο παραφωνία στο κεφ. Θ' του Π.Κ.,

στο οποίο δεν γίνεται πουθενά αλλού διάκριση ανάμεσα σε πταίσματα, πλημελλήματα η κακουργήματα.

2) Η ύπαρξη δεν θα δικαιολογείται, αν έχει ήδη απαλειφθή ο τίτλος "ανήλικοι εγκληματίας και

3) Η χρησιμότητα του είναι αμφίβολη, δεδομένου ότι αν η τοποθέτηση του ανήλικου σε καταστήματα αγωγής θεωρείται από τον νομοθέτη ως ιδιαίτερα αυστηρό μέτρο, θα έπρεπε να απαγορευθεί η εφαρμογή του μέτρου αυτού και στην περίπτωση των ανήλικων ηλικίας 7-12. Αλλά τέτοια απογόρευση δεν υπάρχει (άρθρο 126 Π.Κ.). Αντίθετα, ο δικαστής ανηλίκων, με τη βοήθεια των στοιχείων που θα συλλέξη ο επιμελητής ανηλίκων, είναι σε θέση να επιλέγει πάντα το κατάλληλο μέτρο για τον κάθε ανήλικο. Δεν αποκλείεται μάλιστα, ακόμα και στην περίπτωση που ο ανήλικος, διέπραξε πράξη που αν είχε τελεσθεί από ενήλικα θα χαρακτηριζόταν πταίσμα, να πρέπει αμέσως να απομακρυνθεί από το οικογενειακό του περιβάλλον (π.χ. η ανήλικη που κατηγορείται για επαιτεία (άρθρο 407) και από αφορμή την κατηγορία αυτή διαπιστώνεται η πλήρης παραμέλησή της και η ακαταλληλότητα του οικογενειακού της περιβάλλοντος.

Από όσα προηγήθηκαν καταφαίνεται, νομίζουμε η ουσιαστική σημασία που έχει η αποφυγή χρησιμοποιήσεως του όρου "εγκληματίας" για τον ανήλικο και η ανάγκη να εξευρεθεί ένας όρος που να αποδίδει όσο το δυνατό πιστότερα τον όρο *enfant delinquant* ή *juvenile delinquent*. Παρ' όλες τις προσπάθειες που κατεβλήθησαν για να εδραιωθούν και να τεκμηριωθούν οι απόψεις αυτές δεν αποκλείεται να δημιουργήθηκε η εντύπωση ότι έχει υπερεκτιμηθή η αξία της μετονομασίας. Η υπερβολική έμφαση στο θέμα του όρου όμως ήταν σκόπιμη. (Καλλιόπης Σπινέλη, 1976, σελ. 797).

3.2 Ο νευρωτικός, ο ακοινωνικοποιημένος και ο ψευδοκοινωνικός ανήλικος.

των R.L. Jenkins και L.E. Hewitt

Όσοι έχουν μια μακροχρόνια πείρα διδασκαλίας θα συμφωνήσουν, πως ορισμένα θέματα προσφέρονται περισσότερο από άλλα για την διαδικασία της διδασκαλίας και αντίστοιχα της μαθήσεως. Ένα από αυτά είναι και η τυπολογία προβληματικότερο R.L. JENKINS και τον κοινωνιολόγο συμπολίτη του L.E. HEWITT ύστερα από μελέτη περιπτώσεων του Συμβουλευτικού Ινστιτούτου του Παιδιού της πολιτείας Μίσιγκαν, των Η.Π.Α.

Η αξία της τυπολογίας αυτής δεν βρίσκεται στην πιστότητα αποτυπώσεως της πραγματικότητας. Όπως και οι ίδιοι παραδέχονται: "Η περιγραφή αυτών των τύπων είναι μια σύμπτυξη τυπικών τάσεων. Καμιά περίπτωση δεν μπορεί να ταιριάσει τέλεια στο σχήμα. Η περίπτωση είναι μια ειδική πραγματικότητα και το σχήμα είναι μια αφηρημένη εικόνα. Δεν πρέπει κανείς να κάνει το σφάλμα να δει το σχήμα σαν πραγματικότητα". Επιπρόσθετα δεν θα μπορούσε κανείς να αξιολογήσει θετικά την τυπολογία αυτή, αν έπαιρνε σαν κριτήριο το θεωρητικό υποβαθρο όπου στηρίζεται. Είναι γνωστές οι αντιρρήσεις και οι κριτικές που έχουν διατυπωθεί πάνω στη φρουϊδική ερμηνεία. Και όμως η εξοικείωση με τα σύνδρομου που περιγράφουν οι συγγραφείς και κυρίως η συσχέτιση τους με κατάλληλο είδος υχοθεραπείας εμπλουτίζει αισθητά το εκπτόμενο άτομο που χειρίζεται περιπτώσεις ανηλικών παραβατών.

Οι JENKINS και HEWITT δημιούγησαν τρεις βασικούς τύπους ανηλικών που ξεπήδησαν από τη στατιστική μελέτη 500 περιπτώσεων, απομονώνοντας πρώτον κι ύστερα συνδυάζοντας αφενός σύνδρομαδυσπροσαρμογής και αφετέρου συνθήκες περιβαλλοντικές που βρισκόντουσαν σε συνάρτηση με τα σύνδρομα αυτά. Ξεκινώντας

από τη φροϋδική αντίληψη για τη δομή της ψυχικής προσωπικότητας που απαρτίζεται από το Εκείνο, το Εγώ και το Υπερεγώ διακρίνουν τρεις βασικούς τύπους που αντιπροσωπεύουν τρία διαφορετικά προβλήματα του Υπερεγώ.

Σύμφωνα πάντα με η φροϋδική θεωρία, η προσωπικότητα αποτελείται από ένα πυρήνα πρωτόγωνων παρορμήσεων - το ασυνείδητο ενστικτώδες μέρος: το εκείνο. Γύρω από αυτόν τον πυρήνα στον ενήλικα ή στο κάπως μεγαλύτερο παιδί δημιουργείται ένας φλοιός αναστολών και απαγορεύσεων - το κυρίως ασυνείδητο μέρος που ελέγχει και καθορίζει τι είναι ηθικά επιτρεπτό- αυτό που συνήθως αποκαλείται Υπερεγώ ή συνείδηση. Τέλος στην επιφανειακή φωνή της προσωπικότητας βρίσκεται το συνειδητό μέρος, το λεγόμενο Εγώ. Το Εγώ είναι το κοινωνικοποιημένο τμήμα της προσωπικότητας που είναι σε θέση να κάνει επιλογές και να συμφιλιώνει τις απαιτήσεις του Εκείνο με τις ηθικές προταγές του Υπερεγώ, διέπεται δηλαδή από την αρχή της πραγματικότητας. Σε σχηματική παράσταση (βλ. Σχήμα) και σε περιληπτική μορφή οι τρεις τύποι που διερεύνησαν διεξοδικά οι JENKINS και HEWITT είναι δυνατό να παρουσιαστούν με τον ακόλουθο τρόπο: (Καλλιόπης Σπινέλη. Δελτίο ΣΕ.ΔΑ, σελ. 6)

ΤΥΠΟΣ Ι. ΝΕΥΡΩΤΙΚΟΣ ΑΝΗΛΙΚΟΣ

Χαρακτηριστικά: Στην προσωπικότητα του παιδιού αυτού παρατηρείται μια υπερβολική ανάπτυξη του φλοιού των απαγορεύσεων (υπερεγώ ή συνείδηση). Οι πρωτόγονες παρορμήσεις δεν βρίσκουν κατάλληλη διέξοδο. Δημιουργείται έτσι εσωτερική σύγκρουση ανάμεσα στις παρορμήσεις και στις απωθητικές δυνάμεις.

Το παιδί αντιδρά στις εσωτερικές συγκρούσεις με εφιάλτες, άγχος, ψυχοσωματικές ασθένειες, "τικ" φάγωμα νυχιών, ζήλεια προς τα αδέρφια.

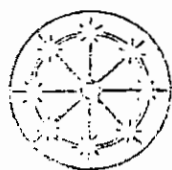
Γονείς: Και οι δύο είναι ψυχροί. Η μητέρα είναι υπέρ-προστατευτική και υπέρ-απαγορευτική. Ο πατέρας επιζητεί το τέλειο και δεν δείχνει ανεκτικότητα. Υπάρχει ασυνέπεια στην πειθαρχία, παρόλο που οι γονείς είναι κοινωνικά πειθαρχημένοι. Η οικογένεια ανήκει στα μεσαία κοινωνικά - οικονομικά στρώματα.

Οι γονείς εγκρίνουν τη συμπεριφορά του παιδιά τους μόνο όταν αυτή είναι υπερβολικά καλή. Κάθε παράβαση κανόνων αποδοκιμάζεται και το παιδί αισθάνεται φοβισμένο και ανασφαλές. Νομίζω πως θα χάσει την αγάπη των γονιών του. Έτσι κάθε επιθετική πράξη του δημιουργεί πανικό, άγχος. Για να αισθάνεται ασφαλές είναι υπερβολικά καλό.

ΤΥΠΟΣ II ΑΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΜΕΝΟΣ ΑΝΗΛΙΚΟΣ

Χαρακτηριστικά: Στον τύπο αυτό βλέπει κανείς μια ανεπαρκή ανάπτυξη του φλοιού των απαγορεύσεων επειδή λείπει η κοινωνικοποίηση. Οι πρωτόγονες παρορμήσεις διαπερνούν τον ανεπαρκή φλοιό των απαγορεύσεων. Δημιουργείται έτσι εξωτερική σύγκρουση με την αστυνομία και με άλλα πρόσωπα κύρους.

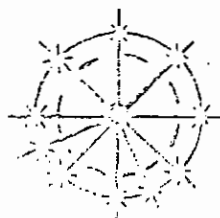
Το παιδί είναι άγριο, περιφρονεί τα πρόσωπα κύρους, θελημένα καταστρέφει την περιουσία των άλλων ή επιτίθεται με βία εναντίον των ατόμων. Καυγαδίζει με τους ομηλικούς του. Είναι εγωϊστικό και ζηλεύει. Είναι ευερέσθιτο κι αρνείται να δεχθεί επίπληξη. Δεν έχει φίλους, είναι καχύποπτο και επιζητεί εκδίκηση. Είναι ικανό να προκαλέσει εμπρησμούς ή να προβεί και σε ανθρωποκτονία ακόμα.

Νευρωτικός
Άνήλικος

ἀναστολές υπέρβολικές
έσωτερικές συγκλίσεις

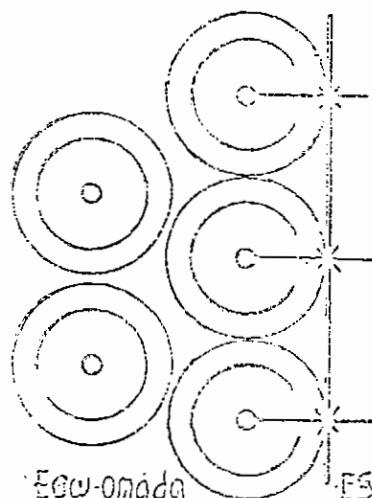
Τυπος I

Άκοινωνικοποιημένος
Άνήλικος

ἀναστολές απειθαίκες
έσωτερικές συγκλίσεις

Τυπος II

Εσω-ομάδα
Ψευδοκοινωνικός Άνήλικος

ἀναστολές πρὸς τὴν εσω-ομάδα
συγκλίση πρὸς τὴν εσω-ομάδα

Τυπος III

Σχήμα: Οι τρεις τύποι των JENKINS και HEWITT

Συνήθως οι πράξεις του ξεκινούν από εκδίκηση και γι'αυτό κλέβει στο σχολείο και στο σπίτι. Μεταχειρίζεται κακές λέξεις. Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στα σεξουαλικά θέματα και συχνά αυνανίζεται.

Γονείς: Η μητέρα είναι δυστυχισμένοι. Σε πολλές περιπτώσεις οι γονείς δεν ήθελαν το παιδί αυτό ή το παιδί να είναι νόθο. Η μητέρα αποδιώχνει ψυχικά το παιδί: είναι απορριπτική. Οι γονείς ζούν χωρισμένοι ή έχουν κακές σχέσεις μεταξύ τους. Είναι και οι δύο βίαιοι και κακομεταχειρίζονται ο ένας τον άλλον ή το παιδί. Η μητέρα συχνά έχει χαμηλό δείκτη νοημοσύνης ή είναι αλκοολική. Δεν δέχεται τις ευθύνες της μητρότητας. Συχνά έχει παράνομες σεξουαλικές τάσεις.

Συνήθως το παιδί αυτό ζει σ' ένα αποδιοργανωμένο περιβάλλον, σε μια άθλια γειτονιά. Οι γείτονες είναι αρνητικοί προς την οικογένεια του. Αν το παιδί παραβεί

τους κανόνες της κοινωνίας, οι γονείς του θα το καλύψουν προς όλες τις κατευθύνσεις: σχολείο, γειτονιά, αστυνομία. Ωστόσο κανένας γονιός δεν είναι τρυφερός προς το παιδί. Κι αυτό έχει αμφυθμικά συναισθήματα προς τους γονείς του και εκφράζει συχνά ανοιχτά την επιθετικότητα του προς αυτούς και προς τα αδέφλια του. Η οικογένεια μπορεί να έχει κι άλλα παιδιά που να έχουν παραπεφθεί στο Δικαστήριο Ανηλίκων. Το παιδί αυτό αισθάνεται ότι είναι αδικημένο κυρίως εξαιτίας της απορριπτική στάση της μητέρας του. Παρόλο που αισθάνεται θύμα είναι συνεχώς ο θύτης ο επιτιθέμενος. Η επιθετικότητα του πηγάζει: α) από την ανεκπλήρωτη του ανάγκη για αγάπη: περιμένει αγάπη από τους γονείς του και του την αρνούνται, β) από την έλλειψη καλών σχέσεων με έναν ενήλικο, με τον οποίο να ταυτισθεί και να δημιουργήσει το Υπερεγώ ή τη συνείδηση του και γ) από τα παραδείγματα συμπεριφορά που του προβάλλονται: παραδείγματα εγωϊσμού και αδιαφορίας. Ολη αυτή η κατάσταση δημιουργεί στο παιδί ανασφάλεια και άγχος και αυτά με τη σειρά τους του δημιουργούν επιθετικότητα.

ΤΥΠΟΣ ΙΙΙ ΨΕΥΔΟΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΝΗΛΙΚΟΣ

Χαρακτηριστικά: Τα παιδιά που ανήκουν στον τύπο αυτό έχουν σχεδόν ομαλή προσωπικότητα. Ο φλοιός των απαγορευμένων είναι ομαλός προς την έσω-ομάδα. Προς την έξω-ομάδα όμως είναι ανεπαρκής. Δεν υπάρχουν προς τα έξω απαγορεύσεις, συναίσθηση ευθύνης, υποχρεώσεις. Έτσι οι πρωτόγονες παρορμήσεις εκφράζονται ελεύθερα προς την έξω-ομάδα, ενώ προς την έσω (υσμμορία) υπάρχει πίστη, αφοσίωση, συναίσθηση ευθύνης, είναι δηλαδή κοινωνικοποιημένα τα παιδιά. Το ψευδοκοινωνικό παιδί, όπως και το παιδί του τύπου ΙΙ, περιφρονεί τα πρόσωπα κύρους. Δεν δέχεται επιπλήξεις ή ευθύνες και δεν αισθάνεται ενοχή για τις πράξεις του.

Ωστόσο αν παραβεί τους κανόνες της δικής του ομάδας (συμμορίας) αισθάνεται ενοχή και τύψεις. Κλέβει στο σχολείο και στο σπίτι όπως και το ακοινωνικοποιημένο παιδί, ίσως και περισσότερο. Η συμπεριφορά του όμως ξεκινά από την ανάγκη να πάρει, να κατέχει κι όχι να εκδικηθεί. Είναι ανταγωνιστικό προς το σχολείο, που είναι γι' αυτό έξω ομάδα και την ανταγωνιστικότητα του την εκφράζει με σκασιαρχείο. Συνήθως έχει φίλους που κι αυτοί είναι μέλη συμμοριών ή είναι παραβάτες. Τα βράδρια μένει αργά έξω ή και δεν γυρνά σπίτι του. Έχει σεξουαλικές εμπειρίες.

Γονείς: Σ' αυτήν την περίπτωση είναι άποροι και συνήθως συντηρούνται από το Κράτος. Υπάρχουν πολλά άτομα στην οικογένεια και το σπίτι είναι μικρό και ακατάλληλο. Και οι δύο γονείς είναι αποτυχημένοι. Το παιδί είναι παραμελημένο, χωρίς πειθαρχία και έλεγχο. Ο πατέρας είναι δυστυχισμένος από τα παιδικά του χρόνια. Ίσως και οι δύο γονείς να είναι αλκοολικοί και βίαιοι. Ο πατέρας συχνά είναι άρρωστος και ανίκανος να φροντίσει την οικογένειά του. Η μητέρα αν και ακατάλληλη κατάφερε να κοινωνικοποιήσει το παιδί της. (Καλλιόπη Σπινέλη, Δελτίο Σ.Ε.Δ.Α., σελ. 6-8).

ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

Το είδος της ψυχοθεραπείας εξαρτάται από τον τύπο στον οποίο ανήκει ή καλλύτερα από την απόκλιση που παρουσιάζει ο ανήλικος παραβάτης.

1) Θεραπεία νευρωτικού είναι ο κλασσικός τύπος που επιδέχεται θεραπεία. Βρισκόμαστε μπροστά σε ένα παχύ και αδιαπέραστο φλοιό απαγορεύσεων. Σκοπός επομένως της θεραπείας είναι να λεπτύνει τον φλοιό αυτό, έτσι ώστε οι πρωτόγονες παρορμήσεις να μπορέσουν να βρουν αδιέξοδο με ένα κοινωνικά παραδεκτό τρόπο.

Εδώ ο θεραπευτής δημιουργεί μια στενή σχέση γονέως-παιδιού. Φροϋδικά θα λέγαμε πως ο ασθενής αρχίζει να τρέφει προς τον θεραπευτή του τα ίδια συναισθήματα τα οποία τρέφει προς τον γονέα του, δηλαδή μεταφέρει τα προς τους γονείς συναισθήματά του στον θεραπευτή. Έτσι αρχίζει ο θεραπευτής να αναλύει το Υπερεγώ, τον αδιαπέραστο φλοιό. Για να το πετύχει αυτό αφήνει τον ανήλικο να του λέει ότι περνά από το νού του και τα πιο άσχημα και "αισχρά" όνειρά του, και τις πιο "ανήθικες" σκέψεις του. Ο θεραπευτής δεν καταδικάζει τον ανήλικο για τις αποκαλύψεις αυτές. Στην αρχή ο ανήλικος ενοχλείται με τα ίδια του τα λόγια, ο θεραπευτής όμως όχι. Εξακολουθεί να παραδέχεται τον ανήλικο κι αυτός βαθμιαία αποκτά την εμπειρία ενός "γονιού" που δεν τον απόρριπτει με όλο που έχει αυτές τις μυστικές και "φοβερές" επιθυμίες.

Τελικά ο θεραπευτής οδηγεί τον ανήλικο στην ερμηνεία των ονείρων του και της συμπεριφοράς του. Κι όταν ο θεραπευτής κάνει τον ανήλικο να παραδεχθεί τις επιθυμίες και τις σκέψεις του και τον πείσει πως παρ' όλα αυτά ο θεραπευτής εξακολουθεί να μην τον απορρίπτει ή να τον θεωρεί φαύλο κι ελεεινό, η θεραπεία έχει πετύχει. Οι πρωτόγονες παρορμήσεις μπορούν να βρουν μια κάποια όχι αντικοινωνική διέξοδο, τώρα που ο φλοιός των απαγορεύσεων έγινε πιο λεπτός. Έτσι βαθμιαία τα άγχη υποχωρούν και τα νευρωτικά συμπτώματα δεν είναι πια απαραίτητα για να λύσουν τη σύγκρουση που έχει γίνει κι αυτή ηπιότερη.

2) Θεραπεία ακοινωνικοποιημένου ανηλίκου. Στην περίπτωση αυτή το Υπερεγώ δεν χρειάζεται ανάλυση ή λέπτυνση, αλλά σύνθεση. Η προβληματική συμπεριφορά του ανηλίκου δεν οφείλεται στο Υπερεγώ αλλά στην ανεπάρκεια του. Κι ακόμη δεν οφείλεται στην εσωτερική αλλά στην εξωτερική σύγκρουση. Εδώ ο θεραπευτής δε χρειάζεται να καθησυχάσει τύψεις αλλά να δημιουργήσει. Απαιτείται δηλαδή ο

θεραπευτής να επιβάλει εξουσία, να προγραμματίσει απαγορεύσεις και περιορισμούς, ενδεχομένως και να τιμωρήσει. Για να πετύχει η θεραπεία χρειάζεται μια ζεστή στάση παραδοχής από την πλευρά του γονέως ή του υποκατάστατου του γονέως. Αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό για το ακοινωνικοποιημένο, επιθετικό παιδί που αισθάνεται ότι το έχουν απορρίψει και περιμένει να το απορρίψουν. Η θεραπεία θα αρχίσει να φέρνει καρπούς μόνον από τη στιγμή που το παιδί αυτό θα αισθανθεί ότι κάποιος ενδιαφέρεται αληθινά γι' αυτό.

Αφού δημιουργηθεί αυτή η σχέση, το επόμενο βήμα συνιστάται στο να ασκήσει ο θεραπευτής πίεση για να αρχίσει ο ανήλικος να ακολουθεί ορισμένα επιβαλλόμενα είδη συμπεριφορών και να αποφεύγει άλλα είδη που απαγορεύονται. Αυτό πρέπει να γίνει βαθμιαία και με πολύ βραδύ ρυθμό για να μην πληγωθεί η λεπτεπίλεπτη σχέση παιδιού - θεραπευτή. Προνόμια τα οποία δίνονται από τον θεραπευτή ανακαλούνται όταν γίνεται κατάχρηση κι επιστρέφονται σιγά-σιγά. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο τα ακοινωνικοποιημένα παιδιά δεν μπορούν να θεραπευτούν σε καθεστώς ελευθερίας αλλά χρειάζονται συνήθως την προστασία και τον έλεγχο ενός ιδρύματος. Κι ενώ ο θεραπευτής αποδοκιμάζει ορισμένα πρότυπα συμπεριφορών ταυτόχρονα πρέπει και να τονίζει το ενδιαφέρον του για το παιδί και να το διαβεβαιώνει για την αγάπη του προς αυτό. Ακόμη πρέπει συχνά να εξηγεί γιατί τίθενται ορισμένα όρια και γιατί υπάρχουν απαγορεύσεις και επιταγές. Είναι φανερό πως αν στο επιθετικό, ακοινωνικοποιημένο παιδί εφαρμοσθεί η θεραπεία του τύπου I, επιθετικό παιδί με την ενθάρρυνση της ελευθερίας εκφράσεως της επιθετικότητας του θα γίνει χειρότερο. Η μέθοδος που περιγράφηκε είναι η μόνη ενδεικνυόμενη. Ενέχει όμως δυσκολίες και για άλλους λόγους αλλά και γιατί τα παιδιά του τύπου II δεν δημιουργούν εύκολα σχέσεις και δεν δένονται με άλλους ανθρώπους και το περίεργο είναι ότι θα

αισθανθούν ότι κάτι τέτοιο τους συμβαίνει προσπαθούν να το εμποδίσουν αντιδρώντας.

3) Θεραπεία ψευδοκοινωνικού ανηλίκου .

Ο τύπος αυτός χρειάζεται για θεραπεία μια ισχυρή, αρρενωπή προσωπικότητα που να έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει μια θερμή σχέση, να προσφέρει με απλοχεριά συναισθήματα, να αντιμετωπίζει τα παιδιά δίκαια και τίμια και να μπορεί χωρίς συμβιβασμούς να φθάνει στο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

Στην περίπτωση αυτή έχουμε να κάνουμε με ένα παιδί που έχει περάσει από μια βασική κοινωνικοποίηση και μετά έγινε μέλος της επιθετικής ομάδας. Η κοινωνικοποίηση του εκφράζεται με την εξαιρετική ικανότητα που έχει για αφοσίωση προς την έσω-ομάδα και την ικανότητα του για ταύτιση με έναν αρρενωπό, κοινωνικοποιημένο ενήλικο. Επάνω ακριβώς σε αυτά τα στοιχεία βασίζεται και η θεραπεία. Αφού ξεπεραστεί η δυσκολία επικοινωνίας, η διαδικασία της θεραπείας αρχίζει με την διαπλάτυση και διεύρυνση της έννοιας της έσω-ομάδας. Δηλαδή την πίστη και την αφοσίωση που δείχνει ο ανήλικος προς τους συντρόφους του πρέπει να αρχίσει να την αισθάνεται για έναν ευρύτερο κύκλο ανθρώπων. Η θεραπεία θα έχει αποτελεσματικότητα είτε όταν απομακρυνθεί το παιδί από την ομάδα του πράγμα πολύ δύσκολο- είτε όταν συμπεριληφθούν στη θεραπεία όλα τα μέλη της ομάδας. (Αυτή η τελευταία μέθοδος έχει εφαρμοσθεί με επιτυχία στους "εργάτες της γωνιάς του δρόμου" STREET-CORNER WORKERS όπου συναντώνται τα μέλη της συμμορίας με τον "ειδικό εργάτη").

Αναμφίβολα πολλές είναι οι επιφύλαξεις που μπορεί κανείς να έχει σχετικά με την εργασία αυτή που παρουσιάστηκε συμπυκνωμένη στις σελίδες που προηγήθηκαν. Κι η μεθοδολογία των JENKINS και HEWITT μπορεί να αμφισβητηθεί και το γεγονός

ότι μόνο 195 ή 39% από τις 500 περιπτώσεις χώρεσαν στους τρεις τύπους ανηλίκων (τύπος I 73 περιπτώσεις, τύπος II 52 περιπτώσεις και τύπος III 70 περιπτώσεις) μειώνει την αξία της τυπολογίας, και το θεωρητικό τους πλαίσιο είναι συζητήσιμο. Παρόλα αυτά η σχηματοποίηση και η απλούστευση που χρησιμοποίησαν οι συγγραφείς και ιδιαίτερα η σύζευξη διαγνώσεως και θεραπείας όχι μόνο έχουν μian αναμφισβήτηση διδακτική χρησιμότητα, αλλά δείχνουν παραστατικά την αναγκαιότητα της εξατομικευμένης μεταχειρίσεως και τις δυνατότητες αναζητήσεως και εφαρμογής νέων μεθόδων. (Καλλιόπη Σπινέλη, Δελτίο Σ.Ε.Δ.Α., σελ. 8).

3.2 Κοινωνιολογία - Εγκληματολογία.

Εισαγωγή στην Κοινωνική Παθολογία.

Κοινωνική Παθολογία: Τμήμα της Κοινωνιολογίας (Σχήμα 1 και 2).

Ο όρος υπαινίσσεται μια βιολογική αναλογία σύμφωνα με την οποία Κοινωνία και άτομα θεωρούνται κάτω από το πρίσμα της βιολογικής ή σωστότερα κοινωνικής εξελίξεως ως οργανισμός που μπορεί να είναι είτε υγιείς είτε ασθενείς. Δηλαδή όπως τα ανθρώπινα όντα υπόκεινται σε μόλυνση, ασθένεια, δυσλειτουργικότητα (υπολειτουργία ή υπερλειτουργία) έτσι κι η κοινωνική συμπεριφορά μπορεί να γίνει υποκείμενο ασθένειας ή να υποστεί βλάβη η λειτουργικότητά της. Επομένως, η κοινωνική παθολογία είναι η αρρωστημένη κατάσταση του κοινωνικού οργανισμού.

Στις αρχές του 20ου αιώνα με την εκβιομηχανοποίηση και την αστικοποίηση των Η.Π.Α. άρχισε να διδάσκεται το μάθημα της Κοινωνικής Παθολογίας. Με την κατάρρευση του ιδεολογικού ρεύματος της κοινωνικής εξελίξεως δημιουργήθηκε ένας νέος όρος: Κοινωνική αποδιοργάνωση ο οποίος με τη σειρά του, παραχώρησε τη θέση του στον όρο: Κοινωνικά Προβλήματα.

Κοινωνιολογική θεώρηση της πολυδιάστατης έννοιας:

Κοινωνική Παθολογία ή κοινωνικό πρόβλημα.

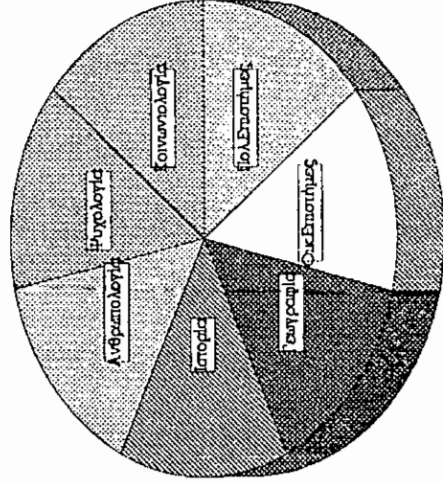
Το πολυδιάστατο της έννοιας του Κοινωνικού προβλήματος υπαγορεύει μια γενική θεώρηση, ένα κοινωνιολογικό πλαίσιο. Το κοινωνιολογικό πλαίσιο καθορίζεται από τρεις έννοιες.

ΣΧΗΜΑ 1

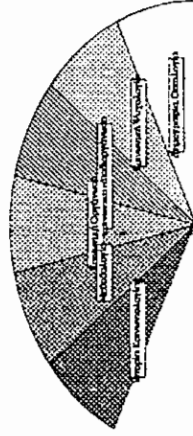
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

1. Ιστορία Κοινωνιολογίας
2. Μεθοδολογία
3. Κοινωνική Οργάνωση ή Κοινωνική δομή
(*Θεσμοί, ομάδες, κοινωνικές τάξεις, οργανώσεις, ομαδική συμπεριφορά κτλ.*)
4. Κοινωνική Αποδιοργάνωση (Κοινωνική Παθολογία,
κοινωνικά προβλήματα, εγκληματικότητα, ανεργία
5. Κοινωνική Ψυχολογία (προσωπικότητας, κοινωνικός
εαυτός, κοινωνικοποίηση κτλ.)
6. Δημογραφία, Οικολογία (κοινότητες, πόλεις, οικισμοί
πληθυσμος, μεταναστεύσεις κτλ.)

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

ΣΧΗΜΑ 2

1) Κοινωνική μεταβολή: Όλοι έχουμε εμπειρίες κοινωνικής μεταβολής. Η κοινωνική μεταβολή μπορεί να είναι: θελημένη και μη θελημένη, προγραμματισμένη και απρογραμματίστη, προοδευτική και οπισθοδρομική κ.τ.λ. Δεν μεταβάλλονται όμως όλα τα στοιχεία του πολιτισμού με τον ίδιο ρυθμό. Αυτό δημιουργεί πολιτισμική βραδυποδία και κοινωνική αποδιοργάνωση (π.χ. η αύξηση των κυκλοφορούντων αυτοκινήτων είναι ταχύτερη από την αύξηση των οδών).

2) Πολιτισμική σχετικότητα: Αυτή προϋποθέτει ή συνιστάται στο να αντιμετωπίζει κανείς κάθε ιδέα, και κάθε συνήθεια σε σχέση, σε συνάρτηση με τα λοιπά πολιτισμικά στοιχεία ενός πολιτισμού.

3) Συμπεριφορά ως αποτέλεσμα μαθήσεως: Η προσωπικότητα και η συμπεριφορά προσδιορίζονται κατά μεγάλο μέρος από την κοινωνία και το πολιτισμικό περιβάλλον οι άνδρες είναι επιθετικοί, σε άλλο συνεσταλμένοι. Η παραδοχή της πιο πάνω προτάσεως είναι χρήσιμη στον τομέα των κοινωνικών προβλημάτων, διότι δεν πρέπει να εναντιωθεί κανείς σε μια λύση ισχυριζόμενος ότι αυτή η λύση είναι αντίθετη στις συνήθειες ή στην ανθρώπινη φύση. Μαθαίνει κανείς να έχει διαφορετικές συνήθειες. Επειδή τα κοινωνικά προβλήματα είναι πολλά και προλύμορφα είναι απαραίτητο να τα δει κανείς από διαφορετικές σκοπιές. Δηλαδή οι διαφορετικές απόψεις είναι συνέπεια του πολυδιάστατου της έννοιας: κοινωνικό πρόβλημα. Η μελέτη των κοινωνικών προβλημάτων διευκολύνεται από τις εξής απόψεις:

I. Από άποψη κοινωνικής αποδιοργάνωσης.

Η κοινωνική ζωή διέπεται από ένα σύστημα κανόνων που καθορίζουν ποια συμπεράσματα είναι επιτρεπτή, ποιά επιθυμητή και ποιά επιτακτική (δηλ. αναγκαστική). Οι περισσότεροι κανόνες δεν είναι επιτακτικοί επομένως υπάρχει μια

προσδοκία ότι το άτομο θα συμπεριφερθεί κατά τον Α ή Β τρόπο. Το άτομο συμμορφώνεται προς την προσδοκόμενη συμπεριφορά είτε διότι έχει εσωτερικεύσει τους κανόνες είτε διότι υπάρχει κοινωνικός έλεγχος. Το σύστημα προσδοκιών που επισύρει κυρώσεις είναι η Κοινωνική οργάνωση.

Η κοινωνική μεταβολή αποδυναμώνει τις κοινωνικές κυρώσεις (π.χ. η έλλειψη γειτονιάς) ή η συμμόρφωση στους παλαιούς κανόνες δεν δίνει ικανοποίηση, αλλά ανησυχία. Έτσι δημιουργείται αποδιοργάνωση και χάνεται η ισορροπία, (π.χ. διακεκομμένο και συνεχές ωράριο).

II. Από άποψη προσωπικής αποκλίσεως.

Από τη σκοπιά αυτή βλέπει κανείς άτομα που τα κίνητρα ή η συμπεριφορά τους δημιουργεί κοινωνικά προβλήματα. Με τον όρο προσωπική απόκλιση εννοούμε το άτομο που δεν είναι ικανό να συμμορφωθεί προς τους κανόνες της κοινωνίας, π.χ. αλκοολικός, ναρκωμανής, ψυχασθενής κ.τ.λ., είτε διότι ποτέ δεν κοινωνικοποιήθηκε είτε διότι κοινωνικοποιήθηκε κάποτε αλλά τώρα αδυνατεί να ακολουθήσει τους παραδεδειγμένους κανόνες. Οι αποκλίνοντες είναι το κοινωνικό πρόβλημα.

III. Από άποψη σύγκρουσης αξιών.

Οι σύγχρονες κοινωνίες είναι πλουραλιστικές: Δηλαδή επικρατούς πολλά συστήματα αξιών. Οι αξίες αυτές μπορεί να είναι ετερογενείς και αλληλοσυγκρουόμενες, (π.χ. συνεργατικότητα, ακεραιότητα και τιμιότητα έναντι ανταγωνισμού).

Οι συγκρούσεις αξιών οδηγούν σε κοινωνικά προβλήματα είτε δίνοντας συγκρουόμενος ορισμούς ως προς το ποιά είναι επιθυμητή κατάσταση (π.χ. ανεργία) είτε δημιουργώντας ηθική σύγχυση η οποία υποθάλπει την προσωπική απόκλιση (π.χ. ψυχική ασθένεια).

Εγκληματικότητα - Αίτια - Αντιμετώπιση

Μια από τις εκδηλώσεις της Κοινωνικής Παθολογίας ή σωστότερα ένα από τα κοινωνικά προβλήματα είναι και η Εγκληματικότητα. Παρ' όλο που τα περισσότερα εγκληματολογικά συγγράμματα αφιερώνουν το μεγαλύτερο τμήμα τους στη διευρεύνηση των αιτιών της εγκληματικότητας, η σύγχρονη εγκληματολογική σκέψη βλέπει με κάποια σκεπτικότητα τη μελέτη των αιτιών. Και δικαιολογημένα ίσως διότι επί τόσα χρόνια δεν μας έχει οδηγήσει σε ασφαλή συμπεράσματα.

Το σχήμα 3 παρουσιάζει μερικές από τις κυριώτερες σχολές της εγκληματολογίας με τη χρονολογική σειρά που εμφανίστηκαν. Οι τόσες και διαφορετικές σκοπιές από τις οποίες μπορεί να ερευνηθεί κανείς την εγκληματικότητα είναι για μας εδώ χρήσιμες διότι είναι σα να μας επισημαίνουν τις άλλες τόσες δυνατότητες που υπάρχουν για να αντιμετωπισθεί η εγκληματικότητα.

Από τους διαφορετικούς τρόπους αντιμετώπισης της εγκληματικότητας σημειώνουμε:

α) Τον εγκλεισμό σε φυλακές που αποτελούνται από πολλά μικρότερα κτίρια και όχι από ένα.

β) Την χρησιμοποίηση της φυλακής ταυτόχρονα με θεραπεία είτε με ατομική θεραπεία υπό τη μορφή συμβουλευτικής είτε με ομαδική θεραπεία.

Νεανικές παραβάσεις

Υπάρχει στη χώρα μας η τάση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων, οι μεν νομικοί να την ονομάζουν "εγκληματικότητα ανηλίκων", οι δε ασχολούμενοι με

Σ Χ ή μ α ρ

Σ Χ ο λ έ ς ' Ε γ κ λ η μ α τ ο λ ο γ ί α ς

Σ Χ Ο Λ Ε Σ Χρόνος ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΕΣ Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Ο ΜΕΘΟΔΟΣ
έμφανί-
σεως

Κλασική 1775 BECCARIA 'Ηθονιστική Ψυχολογία Φιλοσοφική

'Ελευθερία Βουλήσεως

Χορογραφική 1830 QUETLETT, Οικολογία, κουλτούρα, σύνθεση Χάρτες στα-
QUERRY παθησμού τιστική

Σοσιαλιστική 1850 MARX, ENGELS Οικονομικός υτερμινισμός Στατιστική

Βιολογική, φυσι-

κο- 'Ανθρωπολογία-1875 LOMBROSO Ντερμινισμός, Μορφολογικοί Κλινική, Στατι-
κή 'Ιταλική-θε-τ τύποι 'Ο έι γενετής έγκληματίας στική

Τική

Ψυχολογική 1905 GODDARD Νοητική Καθυστέρηση Κλινική, Στα-

Κλινική, Στα-
τιστική Δοκι-
μασίες (TEST)

Ψυχιατρική 1905 FREUD Ματαιώση, 'Ασυνείδητο, Ψυ- Κλινική, Στατι-
χοπαθητική προσωπικότητας. στική

Κοινωνιολογική 1915 YON LISZT, 'Ιδέα σκοπού, άναγκαία ποινή. "Έρευνα, Στα-
TARDE Μιμητισμός, όμάδες, κοινωνικές τιστική
διαδικασίες

Πολιτικοί παρά- 1915 ASCHAFFENBNIG 'Αλληλεπίδραση πολλών παρα- "Έρευνα, Στα-
γοντες HEALEY γόντων τιστική

τους ανήλικους κοινωνικοί λειτουγοί, ψυχολόγοι, παιδοψυχίατροι κ.λ.π. να της δίνουν διάφορα άλλα ονόματα και να αποφεύγουν τον όρο "εγκληματικότητα".

Η αποφυγή του όρου "έγκλημα", δικαιολογείται τόσο από τη νομική άποψη όσο και από την εγκληματολογική. Από τη νομική, διότι τα Δικαστήρια ανηλίκων έγιναν για να διαχωρίσουν τους ανήλικους από τους ενήλικους εγκληματίες και διότι τα άρθρα του Ποινικού Κώδικα δεν προβλέπουν διαφορετική μεταχείριση ανάλογα με το αν ο ανήλικος διέπραξε κακούργημα ή πταίσμα. Από την εγκληματολογική πλευρά δικαιολογείται η αποφυγή του όρου "εγκληματικότητα" με την βοήθεια της "θεωρία της ετικέτας". Σύμφωνα μ' αυτή τη θεωρία, η συμπεριφορά των άλλων προς το προβληματικό άτομο - αποκλίνον- (ψυχικά ασθενείς, διανοητικά καθυστερημένο, εγκληματία) ενδυναμώνει το πρόβλημα ή την απόκλιση και μάλιστα φθάνει στο σημείο να αποκτά σιγά-σιγά το προβληματικό άτομο όλα τα χαρακτηριστικά που οι άλλοι του αποδίδουν με την ετικέτα που του επικολλούν.

Με τον όρο "νεανική παράβαση" εννοούμε ότι και ο Ποινικός Κώδικας στο άρθρο 121 που τιτλοφορείται "Ανήλικοι Εγκληματίες". Οι έρευνες και η βιβλιογραφία που αναφέρεται στην "νεανική παράβαση" είναι πλουσιότεροι και αναφέρουμε ορισμένες θεωρίες ή απόψεις πιο κάτω:

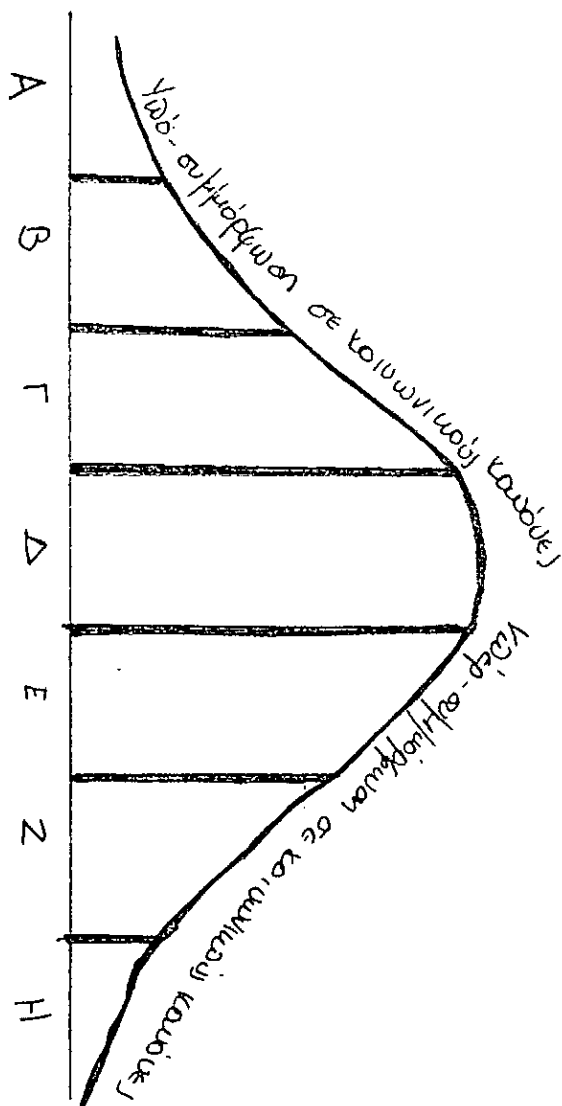
α) Η άποψη του συνεχούς της συμπεριφοράς της CAVAN (Σχήμα 4).

Σύμφωνα με την άποψη αυτή η ανθρώπινη συμπεριφορά δεν διχοτομείται σε "καλή" και σε "κακή" σε "εγκληματική" και "μη εγκληματική", αλλά ανάλογα με τον βαθμό ανεκτικότητας του κοινού η συμπεριφορά αυτή αναφέρεται ως "φυσιολογική" (Δ περιοχή), ως το έπαρκο αντιστρατευομένη στους κανόνες αυτούς (Α). Από άποψη αντιμετώπισεως των νεανικών παραβάσεων το "συνεχές" (Σχήμα 4) συντίνει στο να αντιληφθεί κανείς πόσο δύσκολο είναι να μετατοπίσει κανείς τους ανήλικους που

Το συνεχές της συμπιεστικότητας

ΣΧΗΜΑ 4

Αυτιοσυλτοῦρα Παραβάσεως

Υπερβολική υδρ-συμμόρφωση

Ελάχιστη συμμόρφωση

Φυσική συμμόρφωση

Ελάχιστη υδρ-συμμόρφωση

Υπερβολική υδρ-συμμόρφωση

Αυτιοσυλτοῦρα //

βρίσκονται στην περιοχή του Δ.

β) Η θεωρία των υποπολιτισμικών ομάδων του COHEN.

Σύμφωνα μ' αυτή την άποψη η νεανική παράβαση είναι μια απάντηση στις ματαιώσεις που αντιμετωπίζουν καθημερινά κυρίως τα αγόρια των κατώτερων κοινωνικοοικονομικών τάξεων. Η συγκρότηση ομάδων και συμμοριών είναι ένα είδος διαμαρτυρίας εναντίον των πολιτισμικών αξιών της μεσαίας κοινωνικής τάξεως (ΜΚΤ) που κυριαρχούν στην κοινωνία και που είναι αδύνατο να τις συμμεριστούν και τις αμοιβές και επιβραβεύσεις της κοινωνίας. Γι' αυτό δημιουργούν τις συμμορίες τους, τη δική τους υποπολιτισμική ομάδα μέσα στην οποία επικρατούν αξίες της ΜΚΤ αντεστραμμένες (π.χ. το να φοιτάς στο σχολείο είναι για τις αξίες της ΜΚΤ ένα δέον, ενώ για τις αξίες της υποπολιτισμικής ομάδας το δέον είναι το να μη πηγαίνει σχολείο και να το "σκας").

Οι δραστηριότητες της ομάδας αυτής ή οι νεανικές παραβάσεις χαρακτηρίζονται από το COHEN ως μη ωφελιμιστικές (π.χ. κλέβουν για να καταστρέψουν και όχι για τα χρήματα), επιθετικές, εχθρικές, κακεντρεχείς.

γ) Η νεανική παράβαση ως συνάρτηση ευκαιριών για επιτυχία.

Η ερευνητική ομάδα του CLOWARD και OHLIN κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι νεανικές συμμορίες δημιουργούνται όταν δεν υπάρχουν θεμιτές ευκαιρίες για επιτυχία, ούτε δυνατότητες από την πλευρά των νέων των κατωτέρων κοινωνικών τάξεων να κατακτήσουν τα σύμβολα επιτυχίας: κυρίως χρήματα. Αν στην περιοχή που ζούν οι νέοι υπάρχει οργανωμένο έγκλημα τότε οι "θεμιτές ευκαιρίες" επιτυχίας αντικαθίστανται από "αθέμιτες" και δημιουργείται η εγκληματική συμμορία. Αν αντίθετα δεν υπάρχει οργανωμένο έγκλημα για να βοηθήσει τους νέους να αποκτήσουν την οικονομική επιτυχία που επιζητούν τότε δημιουργούνται οι συμμορίες

συγκρούσεως. Σ' αυτή οι νέοι αποδεικνύουν τη δύναμή τους όχι με χρήματα αλλά με τις μάχες και τις αιματηρές συγκρούσεις. Τέλος, αν οι νέοι απέτυχαν να αποκτήσουν επιτυχία με θεμιτά μέσα, ή και με θεμιτά διότι έχουν εσωτερικούς φραγμούς ή διότι απλώς δεν τα κατάφεραν αποσύρονται και απομονώνονται σε συμμορίες οπισθοχωρούντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΓΕΝΕΣΗ

1. Κάθε πράξη, κοινωνική ή όχι, πρέπει για να ερμηνευτεί να συνδεθεί πρώτα με το ενεργούν πρόσωπο, με τα συναισθηματικά του κίνητρα και δευτερευόντως να εξετασθούν οι τυχόν επιπτώσεις της συμπεριφοράς αυτής στους τρίτους ή στον περίγυρο.

Ως γνωστόν ο συναισθηματικός χαρακτήρας θεμελιώνεται στα πρώτα χρόνια της ζωής του ανθρώπου και οι οποιοσδήποτε μεταγενέστερες επιδράσεις έχουν απλά διορθωτική και όχι δομική παρέμβαση.

Παρόλο που στο παρελθόν η σταθερότητα και μονιμότητα της αρχικής συναισθηματικής δόμησης οδήγησαν στη διατύπωση της λομπροζιανής θεωρίας του εκ γενετής εγκληματία (ή και πιο πρόσφατα του εκ συστάσεως διεστραμμένο), έχει πια γίνει κοινά αποδεκτό πως το βιοψυχολογικό στοιχείο δεν αρκεί για να ερμηνεύσει το "έγκλημα".

Το περιβάλλον, άμεσο ή ευρύτερα κοινωνικό, είναι συνυπεύθυνο για την προσαρμογή ή όχι του ατόμου.

2. Το παιδί αποκτά συνείδηση του εαυτού του μέσα από τις αντανakλάσεις του περιβάλλοντος. Αγριώνοντας για το στίγμα του "υπάρχω" άλλοτε κερδίζει την αγάπη (μέσα από την κοινωνική συμπεριφορά) κι άλλοτε τραβάει την προσοχή προκαλώντας ή επιζητώντας την τιμωρία (για να κάνει έτσι αισθητή την παρουσία του).

Η πραγμάτωση του "εγώ" συνδέεται με μια φάση αυτονόμησης του νέου και πολλές φορές το πέρασμα στην αντικοινωνική πράξη αποτελεί έναν ηθικό "επιδειξισμό" που στοχεύει στην αναγνώριση - από τους τρίτους- της υπαρξής του. Το

έγκλημα "μεταμφιέζεται" σε μια κοινωνική πράξη που αντιστράφηκε λόγω της αποτυχίας να δημιουργηθούν θετικές σχέσεις. Ο παραβάτης (παιδί) μη έχοντας ακόμα πλήρη συνείδηση του "καλού" και του "κακού" υιοθετεί μια προσωπική "κοινωνική συμπεριφορά" χωρίς να μπορέσει να ελέγξει την ηθική της βάση. Ο εγωκεντρισμός ή ο ναρκισσισμός της ηλικίας αποτρέπουν κάθε προσφυγή σε ηθικές αναστολές. Η επιθυμία αποκτά απόλυτη κυριάρχη και η αυτοκριτική είναι αδύνατη.

3. Από τα παραπάνω γίνεται φανερή η ανάγκη μιας βαθύτερης ψυχολογικής έρευνας του ΑΝΘΡΩΠΟΥ -εγκληματία, μια απομυθοποίηση του Υπερεγώ προς όφελος του Εγώ, το οποίο ενσαρκώνει την κοινωνική συνείδηση. Μερικοί μάλιστα έχουν αντικαταστήσει τα τρία επίπεδα του κλασσικού φροϋδικού συστήματος με ένα σχήμα πιο επιχειρηματικό για την κοινωνική ένταξη από τη μια μεριά: συνείδηση, συμπεριφορά, επικοινωνία από την άλλη : πρόσωπο, προσωπικότητα και Εγώ.

4. Η "αλήθεια" του δράστη είναι καταχωνιασμένη στο βάθος της συναισθηματικής του ιστορίας. Το έγκλημα αποτελεί και για τον ίδιο μια αποκάλυψη. Είναι ταυτόχρονα ή αντικειμενική πραγματικότητα, αλλά και το ζωντανό σύμβολο της προσωπικότητας του. (Γιάννη Πανούση, 1988, σελ. 387).

Η εγκληματολογική θεωρία απορρίπτει τελείως την αρχέγονη αντίληψη που ήθελε τον εγκληματία ως εκ γενετής ανταγωνιστή ενός "αρμονικού" κοινωνικού συστήματος. Βέβαια και όσοι υιοθέτησαν την εκ διαμέτρου αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή το έγκλημα είναι ένα φαινόμενο "μαζών" που δεν σχετίζεται με την ψυχολογία, έπεσαν στο ίδιο λάθος. Γιατί είναι δεδομένο πως υπάρχουν εγκλήματα όπου οι ψυχικοί παράγοντες είναι τόσο πρωτεύοντες, ώστε η πράξη θα μπορούσε να έχει τελεστεί σε οποιοδήποτε χώρο.

Οι βιολογικοί και νευροφυσιολόγοι δέχονται από τη μεριά τους πως η

πλειοψηφία των εγκληματιών δεν παραβιάζουν καμιά φανερη ανωμαλία.

Οι κοινωνιολόγοι διαπίστωσαν πως το παθογενές περιβάλλον δεν συμπίπτει πάντα με τις οικονομικές, κοινωνικές ή πολιτιστικές (ταξικές) διακρίσεις. Πρώτη απόδειξη αποτελεί το γεγονός ότι οι νέες συνοικίες και τα "ανομικά" μεγάλα συγκροτήματα έχουν ένα ύψος εγκληματικότητας ανηλίκων πολύ μεγαλύτερο από το αντίστοιχο στις φτωχοσυνοικίες όπου η ανωνυμία είναι χαμηλή και η ανεκτικότητα μεγαλύτερη. Ένα δεύτερο επιχείρημα που προβάλλεται είναι ότι η αθλιότητα δεν οδηγεί στο έγκλημα αλλά η εγκληματικότητα αυξάνει με τη γενική ευημερία.

Οι παραπάνω αμφισβητήσεις και διαφωνίες έστρεψαν την προσοχή στον ίδιο το ψυχισμό του ατόμου, τον οποίο οι ψυχίατροι και οι ψυχοκοινωνιολόγοι θεωρούν πως καθορίζει τις πράξεις, άλλοτε ως οργανωτής των παρορμήσεων κι άλλοτε ως ρυθμιστής των εξωτερικών επιδράσεων. Οι ψυχαναλυτές προσεγγίζουν το άτομο ως βιολογικό οργανισμό ως Μοίψυχολογικό και ως κοινωνικό ον ταυτόχρονα. Το οργανικό στοιχείο από μόνο του δεν μπορεί να ερμηνεύσει τις διαταραχές της προσωπικότητας.

Η προσέγγιση αυτή επιχειρεί να εισέλθει στους περίπλοκους μηχανισμούς σύγκρουσης ενός "αρχικού όντος" με ένα "κόσμο", δηλαδή να αναζητήσει τόσο τους ατομικούς αντικοινωνικούς παράγοντες όσο και τις αρνητικές επιδράσεις του χώρου. Γιατί δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι εξωτερικές αιτίες δεν μπορούν να αποκτήσουν μια εγκληματογόνο αξία παρά μόνο αν - δρώντας πάνω σε ένα άτομο και σε μια κοινωνία - μετασηματίζονται κάποια στιγμή σε εσωτερικές αιτίες. (Γιάνη Πανούση, 1988, σελ. 388).

Η συμβολή της ψυχανάλυσης

1. Η σύγχρονη εγκληματολογική σκέψη έχει πολλά δανειστεί από τη φροϋδική θεωρία. Το πέρασμα στην πράξη πολλές φορές εξηγείται από τραύματα και συγκρούσεις της παιδικής ηλικίας. Η επιθετικότητα και καταστροφικότητα ανευρίσκονται και στους μη-εγκληματίες σε λανθάνουσα κατάσταση ή καμιά φορά παρουσιάζονται ως ηθικά δικαιωμένες.

2. Το σύμπτωμα όμως που κύρια ενδιαφέρει τους εγκληματολόγους είναι η νεύρωση. Κι αυτό γιατί ο εγκληματογόνος της χαρακτήρας απορρέει από μια προϋπάρχουσα δυσπροσαρμοστικότητα.

Η αυτο-επιθετικότητα του νευρωτικού και η ετερο-επιθετικότητα του εγκληματία έχουν κοινά χαρακτηριστικά. Ο νευρωτικός βρίσκεται σε σύγκρουση με τον εαυτό του και ο εγκληματίας σε σύγκρουση με την κοινωνία.

Ο εσωψυχισμός του ανθρώπου, μπορεί να τον ωθήσει είτε στην απόδραση μέσω νεύρωσης, είτε στην αντίδραση μέσω εγκλήματος. Ο νευρωτικός δεν μπορεί να εντάξει αρμονικά στη προσωπικότητα του ρόλους και συμπεριφορές που του επιβάλλει ο περίγυρος. Δραπετεύει στο φανταστικό του κόσμο όπου τα συμπτώματα-σύμβολα γαληνεύουν την εσωτερική του αγωνία.

Το ερώτημα πάντως αν ο "νευρωτικός" φόβος ή το "νευρωτικό" περιβάλλον συμβάλουν περισσότερο στη μη-προσαρμογή, παραμένει ανοικτό. (Γιάννη Πανούση, 1988, σελ. 389).

Η διαμόρφωση της προσωπικότητας

1. Η βασική συμβολή της ψυχανάλυσης στην εγκληματολογία είναι η ανάδυση στην επιφάνεια των συναισθηματικών δομών και χαρακτηριστικών της συμπεριφοράς

του ατόμου. Βέβαια η διαδικασία διαμόρφωσης μιας προσωπικότητας δεν είναι γραμμική και ανώδυνη.

Παράγοντες πολύμορφοι επηρεάζουν την εξέλιξη του ανθρώπου προς μια κοινωνικά προσαρμοσμένη ή διαφοροποιημένη συμπεριφορά. Η οργάνωση της προσωπικότητας κατά την παιδική ηλικία κρύβει συχνά το μυστικό της υιοθέτησης μια συμπεριφορά που, εξωτερικά χαρακτηρίζεται αποκλίνουσα, αλλά εσωτερικά αξιολογείται αναγκαία (από το ίδιο το άτομο και για τη διατήρηση της ισορροπίας του.)

2. Βέβαια δεν είμαστε σε θέση να εντοπίσουμε την πορεία ωρίμανσης μια προσωπικότητας από τη γέννηση μέχρι την ενηλικίωση, αλλά θεωρούμε την παιδική ηλικία ως σταθμό στη διαδρομή αυτή. Οι ανάγκες που πρέπει να ικανοποιηθούν προκαλούν εντάσεις και επιθυμίες. Η θετική απόληξη βιώνεται ως αποστέρηση. Η αρχή της ηδονής συνιστά τον κεντρικό πυρήνα και μηχανισμό γύρω από τον οποίο περιστρέφεται η ψυχική δραστηριότητα και οργανώνεται η προσωπικότητα.

3. Το παιδί με τις πρώτες κιάλας στερήσεις αντιλαμβάνεται πως έξω από αυτό υπάρχει και ένας άλλος κόσμος. Τα στοιχεία της συνείδησης του Μοί αρχίζουν να δομούνται από τη στιγμή της ανακάλυψης από το νεογέννητο του Non-Mοί. Η αυτό-συνειδησία του "είναι" και "υπάρχειν" συνδέεται με τις εμπειρίες της στέρησης. Το εφικτό και το επιθυμητό πρέπει να διευθετηθούν κατά τρόπο που θα ικανοποιούνται οι ανάγκες με τις λιγότερες δυνατές συγκρούσεις.

"Οι άλλοι αποτελούν την κόλαση" Για να μας αναγνωρίσουν αυτονομία και για να μπορέσουμε να σχηματίσουμε τη δική μας ταυτότητα πρέπει να οριοθετήσουμε τις σχέσεις μαζί τους.

Το Ca (Αυτό) υποχωρεί μπροστά στην πραγματικότητα. Το Μοί (Εγώ) προσαρμόζεται : ομαλά - όταν ο περίγυρος ικανοποιεί τις επιθυμίες και χαϊδεύει

στοργικά - όχι ομαλά όταν ο περίγυρος στερεί, απορρίπτει, "χαστουκίζει".

Στην αποκαλούμενη "στοματική περίοδο" της συναισθηματικής οργάνωσης της προσωπικότητας το παιδί συνειδητοποιεί τη σχετικότητα και αδυναμία ικανοποίησης όλων των αναγκών του Ca (Αυτό) αφού η ύπαρξη των άλλων αποτελεί από τη φύση της το ανασταλτικό παράγοντα. Αυτοί οι "άλλοι" και κύρια η μητέρα επωμίζονται συνεπώς το βάρος να αποτρέψουν τους ψυχικούς τραυματισμούς του παιδιού και να επιτρέψουν τη θεμελίωση στέρεων και θετικών σκέψεων. Οι χωρίς συγκρούσεις σχέσεις που συμπίπτουν με το στάδιο της ανάπτυξης του εγκεφάλου του παιδιού συνεχίζονται και στο επόμενο στάδιο, όπου το παιδί "κοινωνικοποιείται". Δεν είναι πια η μητέρα αλλά η κοινωνική ομάδα που περιορίζει. Ο εγωϊσμός και η επιθυμία προσκρούουν στις κοινωνικές απαιτήσεις.

4. Το αν θα επιλέξει το δρόμο της υποταγής στο κοινωνικό περιβάλλον που το αγαπάει ή θα θελήσει να αντιταχθεί σε αυτό αναζητώντας στη σύγκρουση και στην τιμωρία την χαμένη ευκαιρία να αγαπηθεί, είναι θέμα ειδικών συνθηκών. Η ελευθερία της κίνησης και της έκφρασης σε συνδυασμό με τη νεανική αυτονομία μετατρέπουν το "παιδί-αντικείμενο" σε "νέο άνθρωπο-υποκείμενο". Δεν πρέπει μόνο να αγαπάει και να επιθυμεί, αλλά και να αγαπιέται. Και για να πετύχει αυτό το τελευταίο οφείλει να υποχωρεί, να εσωτερικεύσει και υιοθετεί τις αρχές που προσβάλει το περιβάλλον του. Χαρακτηρολογικές αντιδράσεις και συμπεριφορές σ' αυτό το στάδιο μπορούν να μας δώσουν κάποια πρώτα στοιχεία για τον προσαρμοσμο ή μη του νέου στη μετέπειτα ζωή του.

Η εγκληματολογία δεν μπορεί να παραβλέψει το σημαντικότερο ρόλο που παίζει στους μηχανισμούς μετάβασης στην πράξη η αρχή της ηδονής ακόμα κι όταν το άτομο κατορθώνει να κρύψει τον επιδιωκόμενο σκοπό πίσω από διάφορες αιτιολογήσεις. Το

"κλειδί" ο μυστικός "κώδικας" για την ερμηνεία μιας εγκληματικής πράξης και την ανακάλυψη του πραγματικού προσώπου του δράστη δεν πρέπει να αναζητούνται στην ανάλυση του "πως" των γεγονότων αλλά στην έρευνα του "γιατί". Πίσω από την πράξη κρύβεται η ηδονή και όχι αναγκαστικά μέσα σε αυτήν.

5. Ο ρόλος της αγωγής και της εκπαίδευσης στον προσανατολισμό των τάσεων και επιθυμιών είναι σημαντικός. Η σύνδεση μιας ευχάριστης ιδέας σε μια "υποχώρηση" της αρχής της ηδονής μπορεί να επιτρέψει στο παιδί από τα πρώτα του βήματα να αναζητεί εναλλακτικές ικανοποιήσεις μέσα στα πλαίσια των καθιερωμένων κανόνων. Η μοίρα και το πεπρωμένο γαλβανίζονται στα πρώτα βήματα της συναισθηματικής πορείας του ανθρώπου και δεν είναι ανεξίτηλα εγγεγραμμένα στα γονίδια του.

Η ηχώ των συναισθημάτων αντιδράσεων του στενού περιγύρου (αγάπη, απόρριψη, αποδοχή) στην παρουσία του νέου ανθρώπου που παίζει πολύ πιο θεμελιακό ρόλο στην οργάνωση της προσωπικότητας από ότι τα εγκεφαλικά τραύματα ή η γενική κοινωνική δομή. (Γιάννη Πανούση, 1988, σελ. 389).

Κάθε κοινωνία διακρίνεται από μια τάση να περιθωριοποιεί αυτούς που θα έπρεπε να "αγκαλιάζει". Το απροσάρμοστο παιδί ή ο νευρωτικός ενήλικος πρέπει να ξαναβρούν σχέση ισορροπίας με το περιβάλλον τους. Δεν αρκεί να εξηγεί κανείς το παρόν από το παρελθόν (όπως κάνουν οι γενετιστές), αλλά κύρια να στρέφεται προς το μέλλον το οποίο μοιάζει πολλές φορές "παγιευμένο". Ο περιορισμός όμως των ηδονών του σήμερα για χάρη μελλοντικών στόχων, δηλαδή η ένταξη του μέλλοντος στις διαστάσεις του παρόντος, συγκρούεται με τον άμετρο στιγμιαίο καταναλωτισμό και ευδαιμονισμό ("ικανοποίηση εδώ και τώρα"). Πρέπει κάποτε να συνειδητοποιήσουμε ότι η φυγή στα ναρκωτικά, στη νεύρωση, στην επιθετικότητα δε είναι τίποτε άλλο από συμπτώματα αυτής της διάστασης του χρόνου, ανάμεσα σ' αυτό που ζούμε και σ'

αυτό που ζούμε για το οποίο πρέπει να ετοιμαζόμαστε να ζήσουμε.

Αν γρήγορα δεν αντιληφθούμε τη "σχιζοφρένεια" αυτή, τότε το έγκλημα θα γίνει διεκδίκηση και το πέρασμα στην πράξη απονομή δικαιοσύνης. Η εγκληματική ωρίμανση εκκολάπτεται μέσα στην αποτυχία, τη στέρηση, την καταπίεση, την αλλοτρίωση. Η άποψη αυτή επιβεβαιώνει τη θέση μας ότι η εγκληματολογία συνεχίζει να είναι επιστήμη της ερμηνείας του περάσματος στην εγκληματική πράξη. (Γιάννη Πανούση, 1988, σελ. 389).

4.1. Η επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος στην παρανομία των ανηλίκων.

Στην καθημερινή ζωή μας ειδικά στις μεγάλες πόλεις όλου του κόσμου, ένα φαινόμενο κοινωνικό που άρχισε να εμφανίζεται δειλά μετά τον β' παγκόσμιο Πόλεμο, έχει πάρει πολύ μεγάλες και ανησυχητικές διαστάσεις, χωρίς καθόλου ευχάριστες προοπτικές. Η εγκληματικότητα, δηλαδή, και η παρανομία των ανηλίκων.

Στην αρχή, κάθε μία σχετική προς το φαινόμενο επιστήμη προσπάθησε στα πλαίσια της, να ερευνήσει αναλύσει και να ερμηνέψει το τεράστιο αυτό κοινωνικό πρόβλημα.

Μόνο μετά το 1965 όμως άρχισε μια συστηματικότερη και πιο συντονισμένη συνεργασία των διαφόρων επιστημών, όπως είναι η κοινωνιολογία, η ψυχολογία, η εγκληματολογία και η στατιστική.

Με την συνεργασία, άρχισαν οι έρευνες του φαινομένου σε ειδικές μορφές, άρχισαν να απομονώνονται και να αναλύονται οι διάφοροι παράγοντες, και έτσι μπορούμε να πούμε ότι σήμερα το άγνωστο αυτό φαινόμενο, αποκαλύπτεται σταδιακά, αναλύεται και ερμηνεύεται ολοένα και περισσότερο. Και μόνο έτσι βέβαια,

με την παρακολούθηση, έρευνα, ανάλυση και ερμηνεία του φαινομένου μπορούμε να υπολογίζουμε στη συγκράτησή του, ή τουλάχιστον να γνωρίζουμε την αιτία της εξαπλώσεώς του.

Στο σημείο αυτό θα εξηγήσουμε συνοπτικά ότι μιλώντας για την εγκληματικότητα ή παρανομία των ανηλίκων αναφερόμαστε στις πράξεις, συμπεριφορές και τρόπους ζωής των ανηλίκων, που έρχονται σε αντίθεση με το δίκαιο, τους νόμους και τα βασικά ήθη και έθιμα του κοινωνικού συστήματος, που μέσα σ' αυτό ζουν και κινούνται. Αρκεί δηλαδή έστω και μια παράνομη πράξη που θα αποκαλυφθεί και θα οδηγηθεί στα δικαστήρια, π.χ. κλοπή αυτοκινήτου ή ένοπλη ληστεία, ή απαγωγή ή κατοχή και χρήση ναρκωτικών. Δεν σημαίνει δηλαδή ότι για να χαρακτηριστεί κάποιος σαν παράνομος ή εγκληματίας, θα πρέπει συνεχώς να παρανομεί ή να ανήκει υποχρεωτικά στον υπόκοσμο κ.λ.π.. Σ' αυτή την κατηγορία βέβαια δεν ανήκουν πταίσματα όπως η τροχαία παράβαση, η εξύβριση εν βρασμώ και άλλα επεισόδια που υποχρεωτικά συμβαίνουν στην καθημερινή ζωή όλων μας χωρίς να αποτελούν πράξεις παρανομίας ή εγκληματικότητας.

Με την συνεργασία λοιπόν των επιστημών που αναφέραμε και μέσα από μια ατελείωτη σειρά ερευνών, αποκαλύφθηκε ότι στην παρανομία ή εγκληματικότητα των ανηλίκων την μεγαλύτερη και την πιο βασική ευθύνη, έχει η οικογένεια, το πρώτο περιβάλλον του παιδιού. Η οικογένεια δηλαδή συνδέεται, επιδρά, διαμορφώνει και ευθύνεται για την παρανομία των ανήλικων παιδιών της, σε πολύ μεγάλο ποσοστό.

Ακόμα και άλλες Σχολές Επιστημών που θεωρούν σαν αποφασιστικούς συντελεστές της ανήλικης παρανομίας, το κοινωνικό σύστημα, την οικονομία, την κοινωνική τάξη, αναγνωρίζουν και την οικογένεια σαν ένα αρχικό βασικό και θεμελιακό συντελεστή.

Το θέμα όμως που θα μας απασχολήσει εδώ, δεν είναι η γενική διατύπωση ότι οι γονείς συνδέονται αποφασιστικά με την εξαπλωμένη παρανομία των παιδιών του. Το πρόβλημα είναι, με ποιά διαδικασία γίνεται αυτή η σύνδεση, ποιοί παράγοντες παίζουν αρνητικό ρόλο και ποιοί αρνητικοί συντελεστές διαμορφώνουν αυτή τη σχέση. Γιατί όπως ξέρουμε οι παράγοντες στη σχέση γονείς-παιδιά, είναι πολλοί και σύνθετοι. Γι' αυτό σ'αυτή τη μελέτη, θα εξετάσουμε αποκλειστικά τρεις μόνο παράγοντες, που χωρίς να είναι οι μόνοι, οι αποκλειστικοί ή οι αξιολογότεροι ίσως, θεωρούμε ότι είναι χαρακτηριστικοί των σχέσεων γονέων-παιδιών. Ακόμα δε θα σταθούμε στους τρεις αυτούς παράγοντες αλλά αναλύοντας τους, θα προσπαθήσουμε να τους συνδέσουμε οργανικά, δομικά, ώστε τελικά, μέσα από μια διάσταση, σαν μια δεμένη και αποφασιστική ενότητα. Τα στατιστικά στοιχεία που θα χρησιμοποιήσουμε και που πιστεύουμε ότι θα μας δώσουνε μια πολύ ζωντανή εικόνα στην έρευνά μας, έχουν αντληθεί από μια μεγάλη και εμπειροστατωμένη έρευνα του Cambridge Saneruill Youth Study, που άρχισε το 1958 και τελείωσε το 1973. Εγινε πάνω σε 2530 παιδιά ηλικίας 5 έως 12 ετών, και τους γονείς τους. Εμείς απομονώσαμε μόνο τα στοιχεία που αναφέρονται στους 3 παράγοντες που αναφέραμε και που είναι:

1. Η θέση και ο ρόλος των γονέων στο Κοινωνικό σύστημα.
2. Το συναισθηματικό ενδιαφέρον των γονέων.
3. Οι έννοιες της πειθαρχίας και της ελευθερίας όπως διδάσκονται από τους γονείς στα παιδιά. (Σταμάτη Μεσημέρη, "Εκλογή" 1976, σελ. 8).

Η θέση και ο ρόλος των γονέων μέσα στο κοινωνικό σύστημα.

Είναι ολοφάνερο, ότι σήμερα τα παιδιά, δεν μπορούμε πια να τα θεωρούμε σαν παθητικά αντικείμενα, ούτε σαν υποχρεωτικούς δέκτες των μηνυμάτων που τους δίνουμε. Τα παιδιά αντιλαμβάνονται, παρατηρούν, εντυπώνονται και κρίνουν. Και βέβαια στα πρώτα τους βήματα, τα μόνα πρόσωπα που παρατηρούν και κρίνουν οι γονείς τους. Όταν λοιπόν, αυτοί οι γονείς παρουσιάζονται στα μάτια του παιδιού, κάθε άλλο παρά ηθικοί, τίμιοι, κοινωνικοί και νόμιμοι (είτε διαρκώς, είτε κάποια μεμονωμένη στιγμή), προβάλλεται μπροστά τους ένα νοσηρό οικογενειακό περιβάλλον, οπωσδήποτε ακατάλληλο για τη φυσιολογική και κοινωνική διάπλαση της παιδικής προσωπικότητας. Όταν ο πατέρας είναι κακοποιός ή καταχραστής ή ναρκομανής ή τοκογλύφος, όταν η μητέρα είναι αλκοολική, κλέφτρα, σεξουαλικά ανώμαλη κ.λ.π. δημιουργείται το κατάλληλο υπόβαθρο, για να προσπαθήσει το παιδί να εκπληρώσει τις τάσεις, ορμές και επιθυμίες τους στα πλαίσια που του φανερώνονται οι γονείς, που το διδάσκουν με την συμπεριφορά τους, ή που το κάνουν να στραφεί προς την οποιαδήποτε μορφή παρανομίας, που θα το εξασφάλισι, όσο γίνεται γρηγορότερα, τον αποχωρισμό του από το οικογενειακό του περιβάλλον, και την οικονομική του ανεξαρτησία, από τα πρόσωπα που το πόνεσαν, ντρόπιασαν και απογοήτευσαν.

Το ότι σε αρκετές περιπτώσεις, παιδιά από αντικοινωνικές οικογένειες, μπορούν και αποφεύγουν την παρανομία, αποτελεί, 1) εξαίρεση, 2) συνδέεται με άλλους παράγοντες (που μερικούς θα εξετάσουμε αργότερα), και 3) δεν εξαλείφει το κατάλληλο υπόβαθρο για τη στροφή των ανηλίκων, στην παρανομία, που η συντριπτική πλειοψηφία των νεαρών, δεν αποφεύγει τελικά.

Σύμφωνα με την έρευνα το 85% των ανηλίκων παρανόμων προέρχεται από

αντικοινωνικούς γονείς και το 15% μόνο από κοινωνικούς (φυσιολογικούς) γονείς.

Θα δούμε τώρα τη σχέση που έχει που έχει αυτός ο συντελεστής με τον επόμενο που είναι:

Το συναισθηματικό ενδιαφέρον των γονέων

Τα παιδιά από τα πρώτα ακόμα στάδια της βρεφικής ηλικίας, αισθάνονται την ανάγκη για εξάρτηση από τους γονείς του, αυτό δηλαδή που απλά λέμε ασφάλεια. Οι γονείς αποτελούν τον πρώτο και μοναδικό κόσμο τους, το εγώ τους. Αλλά και αργότερα που τα παιδιά αρχίζουν και ανακαλύπτουν τον έξω κόσμο, το Εσύ πέρα από το Εγώ οι γονείς αποτελούν το στήριγμα, τον φιλικό κόσμο και το καταφύγιό τους.

Σ' αυτά λοιπόν τα τόσο αποφασιστικά στάδια, για τη δημιουργία της ασφάλειας ή της ανασφάλειας, το συναισθηματικό ενδιαφέρον των γονέων, παίζει θεμελιακό ρόλο. Ο ψυχικός και συναισθηματικός κόσμος των παιδιών, εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά, από τη συναισθηματική συμπεριφορά και το ενδιαφέρον των γονέων τους.

Οι εντυπώσεις και οι παραστάσεις που γεννιούνται, ακολουθούν σε όλα τα επόμενα στάδια της ηλικίας, και παίζουν μεγάλο ρόλο στα ψυχικά τραύματα του παιδιού και στις ανικανότητες ανασφαλείς επιθυμίες του. Για να σχηματίσουν μια αποκαλυπτική εικόνα για τη σημασία του συναισθηματικού ενδιαφέροντος μέσα από την έρευνα που χρησιμοποιούμε θα μεταχειριστούμε τρεις βασικούς χαρακτηριστικούς τύπους γονέων.

1. Συναισθηματικά ζεστούς με ενδιαφέρον
2. Συναισθηματικά μέτριους
3. Συναισθηματικά αδιάφορους

Η έρευνα απέδειξε ότι:

1) Από συναισθηματικά ζεστούς γονείς προέρχεται μόνο το 10% των ανηλίκων παρανόμων.

2) Από συναισθηματικά μετρίους το 17% και

3) Από συναισθηματικά αδιάφορους το 73%

Σ' αυτό το στάδιο θα προσπαθήσω να συνδέσω οργανικά τους δύο πρώτους παράγοντες που αναφέραμε, για να διαπιστώσουμε τη δομική τους εξάρτηση και επίδραση.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

ΓΟΝΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ 16%	ΣΥΝΑΙΣΘΗΜ. ΖΕΣΤΟΙ	2%
	ΜΕΤΡΙΟΙ	5%
	ΑΔΙΑΦΟΡΟΙ	8%
	ΣΥΝΟΛΟ	15%
ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝ. 85%	ΣΥΝΑΙΣΘΗΜ. ΖΕΣΤΟΙ	8%
	ΜΕΤΡΙΟΙ	12%
	ΑΔΙΑΦΟΡΟΙ	65%
	ΣΥΝΟΛΟ	85%

Βλέπουμε λοιπόν στον πίνακα Ι ότι από το 85% των ανηλίκων παρανόμων που προέρχονται από αντικοινωνικούς γονείς, οι συναισθηματικά ζεστοί γονείς ευθύνονται μόνο για το 8%, ενώ οι συναισθηματικά αδιάφοροι για το 65%.

Αντίθετα από κοινωνικούς γονείς με συναισθηματικό ενδιαφέρον προέρχεται μόνο το 2%, ενώ από γονείς αδιάφορους το 8%.

Βλέπουμε λοιπόν πως όση μεγάλη σημασία έχει ένα φυσιολογικό, κανονικό και κοινωνικό περιβάλλον, άλλη τόση έχει και η συναισθηματική ζεστασιά των γονέων.

Αρκεί μόνο να συγκρίνουμε ότι το ίδιο ακριβώς ποσοστό ανηλίκων παρανόμων 8% προέρχεται από : 1) κοινωνικά ηθικούς, αλλά αδιάφορους γονείς και 2) αντικοινωνικούς, αλλά συναισθηματικά ζεστούς γονείς. Ο ένας λοιπόν παράγοντας συνδέεται συμπλεχτικά με τον άλλον και άλλοτε τον συμπληρώνει, άλλοτε τον εξαφανίζει.

Ερχόμαστε τώρα σ' αυτό το στάδιο, να συνδεσουμε αυτούς τους δύο παράγοντες με τον τρίτο που είναι:

Οι έννοιες της πειθαρχίας και της ελευθερίας όπως διδάσκονται από τους γονείς στα παιδιά.

Από τα πρώτα στάδια της ηλικίας του τα παιδιά διαμορφώνουν την προσωπικότητά τους σύμφωνα με τη μέθοδο και τη διδασκαλία των γονιών τους, πάνω στα βαθιά θέματα της πειθαρχίας και της ελευθερίας.

Οι γονείς είναι οι πρώτοι που εκπληρώνουν ορισμένες επιθυμίες του παιδιού ενώ βάζουν φραγμούς σε άλλες. Είναι εκείνοι δηλαδή που διδάσκουν στα παιδιά ποιός είναι ο χώρος της προσωπικής τους ελευθερίας καθώς και τα όρια της πειθαρχίας. Ο τρόπος, η μέθοδος και η διαδικασία όμως που γίνεται αυτή η διδασκαλία είναι κυριολεκτικά σημαντικός, και από αυτόν εξαρτάται σε πολύ μεγάλο ποσοστό αν ο ρόλος των γονέων τελικά θα χαρακτηριστεί σαν θετικός ή σαν αρνητικός.

Ειδικότερα σήμερα, έχουμε χιλιάδες τραγικά παραδείγματα καταπιεσμένων παιδιών, κομπλεξικών παιδιών που η μετάβασή τους σε οποιαδήποτε μορφή παρανομίας, είναι θέμα χρόνου και περιπτώσεων συνθηκών με δευτερεύουσα σημασία.

Από τον τρόπο που θα χρησιμοποιήσουν οι γονείς, για να μάθουν στα παιδιά τους αυτές τις δύο έννοιες, το παιδί ανάλογα θα διπλασιάσει την προσωπικότητα του σαν ενεργητικό και θετικό υποκείμενο ή σαν παθητικό και αρνητικό αντικείμενο.

Για να μπορέσουμε να εκτιμήσουμε τα συμπεράσματα της έρευνας κατατάχθηκαν οι γονείς σε τρεις χαρακτηριστικές κατηγορίες:

1. Τους φιλελεύθερους (δημοκρατικούς) γονείς
2. Τους αυστηρούς (συντηρητικούς) γονείς
3. Του καταδυναστευτικούς (ολοκληρωτικούς) γονείς

Στην γενική λοιπόν εικόνα συναντάμε ότι:

- από φιλελεύθερους γενικά γονείς προέρχεται το 5,7% των ανηλίκων παρανόμων.

- από αυστηρούς το 28,8% και

- από καταδυναστευτικούς γονείς το 73,5% των ανηλίκων.

Βλέπουμε λοιπόν ως εδώ, πως και στους δύο προηγούμενους παράγοντες την τεράστια και αποφασιστική σημασία που έχει ο παράγοντας αυτός, σε σχέση με την παρανομία, και την εγκληματικότητα των ανηλίκων. Βασικός σκοπός τώρα είναι να προσπαθήσουμε να συνδέσουμε και τους τρεις παράγοντες που εξετάσαμε για να διαπιστώσουμε τη σχέση τους, την εξάρτησή τους και την επίδρασή τους πάνω στο φαινόμενο της εγκληματικότητας ή παρανομίας των ανηλίκων. Ποιά είναι δηλαδή η εσωτερική τους λειτουργία, η δομική τους σύνδεση με το κοινωνικό πρόβλημα που εξετάζουμε.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ

ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΗΣ % ΠΑΡΑΝΟΜ. ΑΝΗΛΙΚΩΝ	ΕΥΝΑΙΩΜΑΤΙΚΑ ΖΕΣΤΟΙ	2%	ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΙ	0,1%
			ΑΥΤΗΘΡΟΙ	0,2%
	ΕΥΝΑΙΩΜΑΤΙΚΑ ΨΕΥΔΟΙ	5%	ΚΑΤΑΣΤΡΑΕΤΕΥΤΙΚΟΙ	1,5%
			ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΙ	0,2%
ΕΥΝΑΙΩΜΑΤΙΚΑ ΑΔΙΑΦΟΡΟΙ	8%	ΑΥΤΗΘΡΟΙ	0,0%	
		ΚΑΤΑΣΤΡΑΕΤΕΥΤΙΚΟΙ	4%	
ΣΥΝΟΛΟ	15%	ΑΥΤΗΘΡΟΙ	0,4%	
		ΚΑΤΑΣΤΡΑΕΤΕΥΤΙΚΟΙ	1,9%	
			5,7%	
ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΠΑΡΑΝΟΜ.	ΕΥΝΑΙΩΜΑΤΙΚΑ ΖΕΣΤΟΙ	8%	ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΙ	0,5%
			ΑΥΤΗΘΡΟΙ	1,5%
	ΕΥΝΑΙΩΜΑΤΙΚΑ ΨΕΥΔΟΙ	1%	ΚΑΤΑΣΤΡΑΕΤΕΥΤΙΚΟΙ	6%
			ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΙ	0,5%
ΕΥΝΑΙΩΜΑΤΙΚΑ ΑΔΙΑΦΟΡΟΙ	65%	ΑΥΤΗΘΡΟΙ	3,5%	
		ΚΑΤΑΣΤΡΑΕΤΕΥΤΙΚΟΙ	8%	
ΣΥΝΟΛΟ	74%	ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΙ	4%	
		ΑΥΤΗΘΡΟΙ	7%	
		ΚΑΤΑΣΤΡΑΕΤΕΥΤΙΚΟΙ	54%	

Στον πίνακα ΙΙ βλέπουμε την ειδική συγκεντρωτική εικόνα των στοιχείων που μας ενδιαφέρουν μέσα από την έρευνα.

Μέσα από αυτή τη συνοπτική και εξειδικευτική εικόνα μπορούμε να βγάλουμε σημαντικά συμπεράσματα για την επίδραση των τριών παραγόντων στο φαινόμενο της παρανομίας των ανηλίκων στην εξάρτηση που τους διακρίνει και στην εσωτερική τους σύνδεση και δομή.

Έτσι βλέπουμε ότι όταν και οι τρεις παράγοντες είναι θετικοί (κοινωνικοί γονείς-συναίσθηματικά ζεστοί και φιλελεύθεροι) προετοιμάζουν μόνο το 0,1% του συνόλου

των ανηλίκων παρανόμων. Αντίθετα όταν οι τρεις είναι αρνητικοί (αντικοινωνικοί γονείς-αδιάφοροι συναισθηματικά και καταδυναστευτικοί) ευθύνονται για το 54%, ποσοστό τρομαχτικά ψηλό και επικίνδυνο.

Για να συμπληρώσουμε την εικόνα μας, ας δούμε μερικές άλλες σχέσεις.

I. Από γονείς κοινωνικούς-συναισθηματικούς και φιλελεύθερους προέρχεται το 0,1%.

Από γονείς κοινωνικούς-συναισθηματικούς αλλά καταδυναστευτικούς το 1,5%.

Από γονείς κοινωνικούς-συναισθηματικά μέτριους και φιλελεύθερους το 0,2%.

Από γονείς κοινωνικούς-συναισθηματικά μέτριους αλλά καταδυναστευτικούς το 4%.

Από γονείς κοινωνικούς-αδιάφορους και αυστηρούς το 1,9%.

Από γονείς κοινωνικούς-αδιάφορους και καταδυναστευτικούς το 5,7%.

II. Από γονείς αντικοινωνικούς-συναισθηματικούς και φιλελεύθερος το 0,5%

Από αντικοινωνικούς-συναισθηματικούς και καταδυναστευτικούς το 6%.

Από γονείς αντικοινωνικούς-συναισθηματικά μέτριους και αυστηρούς το 3,5%.

Από γονείς αντικοινωνικούς-συναισθηματικά μέτριους και καταδυναστευτικούς το 8%.

Από γονείς αντικοινωνικούς-αδιάφορους και φιλελεύθερους το 4%.

Από γονείς αντικοινωνικούς-αδιάφορους και καταδυναστευτικούς το 54%.

Βλέπουμε λοιπόν αρκετά φανερά ότι οι τρεις παράγοντες αλληλοεξαρτώνται, συνδέονται συμπλεχτικά και σε άλλες περιπτώσεις επαυξάνονται σε άλλες όμως εξουδετερώνονται. Το βέβαιο είναι ότι και οι τρεις μαζί, σαν μια ενότητα επιδρούν, ελέγχουν και διαμορφώνουν αποφασιστικά το κοινωνικό φαινόμενο της παρανομίας των ανηλίκων.

Γι' αυτό θα πρέπει να ερευνηθούν, να μελετηθούν και να αναλυθούν όλοι εκείνοι οι παράγοντες του οικογενειακού περιβάλλοντος που διαμορφώνουν και σχετίζονται με αυτό το πρόβλημα.

Γιατί είναι βέβαιο σήμερα, ότι το πρόβλημα δεν μπορεί να λυθεί με την μεταβίβαση των ευθυνών από τους γονείς στα παιδιά. Τα παιδιά μεγαλώνοντας στην ατμόσφαιρα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος, αναπτύσσουν και διαμορφώνουν την προσωπικότητά τους μέσα από τη θέση, ιδεολογία και προσωπικότητα των γονεών της. Μέσα από ένα οποιασδήποτε μορφής αρρωστημένο ή αδύναμο οικογενειακό περιβάλλον, θα έχουμε παιδιά που άλλοτε με την διαδικασία του μιμητισμού άλλοτε με την καταπιεσμένη παθητική προσωπικότητα και άλλοτε με την αντιδραστική επανάστασή τους θα επιχειρήσουν πολύ σύντομα την αποκοπή, τον αποχωρισμό και την αποξένωση τους από το οικογενειακό περιβάλλον.

Και τότε αυτά τα παιδιά των παρανόμων, ανήθικων, συναισθηματικά υχρών και καταδυναστευτικών γονέων δεν θα έχουν πολλές ελπίδες να ξεφύγουν από τα πλαίσια της παρανομίας ή της εγκληματικότητας. Πριν λοιπόν βιαστούμε να επιρρίψουμε τις ευθύνες και να καταδικάσουμε αυτά τα παιδιά, θα πρέπει να συνειδητοποιήσουμε τις δικές μας υποχρεώσεις και ευθύνες. Γιατί αυτά τα παιδιά σε τελευταία ανάλυση, δεν είναι τίποτε άλλο, παρά τα φυσιολογικά προϊόντα της δικής μας ανευθυνότητας, άγνοιας και ανυπαρξίας σεβασμού προς το θεσμό της οικογένειας και προς το θείο δώρο της γέννησης, της δημιουργίας και της ζωής. (Σταμάτη Μεσημέρη, Εκλογή, 1976, σελ. 9).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΑΡΜΟΔΙΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

5.1 Επιμελητές Ανηλίκων.

Ξεκινώντας θα κάνουμε μια διευκρίνιση για τον όρο "Επιμελητές Ανηλίκων". Τον συναντάμε για πρώτη φορά, όπως και τον όρο "Επιμέλεια" ως αυτοτελές έργο στου Ν. 5098/31. Αναφέρεται εκεί ότι απατείται η δημιουργία ικανών και ειδημόνων οργανων προστασίας ανηλίκων και προσθέτει ότι η επιτυχία του θεσμού των Δικατηρίων Ανηλίκων. Ο νόμος αυτός δεν εφαρμόσθηκε. Ξαναβρίσκουμε τον ορο "Επιμελητές Ανηλίκων" στο Π.Κ. του 1950 στο άρθρο 122, ως ένα από το όργανο που ασκούν το μέτρο της "επιμέλειας". Η εισαγωγική έκθεση του Ν.2793/54 "περί οργανώσεως παρά τοις Δικαστηρίοις Ανηλίκων Υπηρεσίας Επιμελητών" καθορίζει ότι οι επιμελητές Ανηλίκων που θα συμβάλλουν στο να υλοποιήσει την αποστολή του. Κι αυτό ήταν μέχρι το 1988.

Ο οργανισμός του Υπ. Δικαιοσύνης του 1988 χρησιμοποιεί τον όρο Επιμελητές Ανηλίκων για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς και μόνο που θα εργάζονται στα ιδρύματα Αγωγής και στα Δικαστήρια Ανηλίκων. (Ζ.Λούτση 1990, σελ. 461).

Στην Ελλάδα πρωτολειτούργησαν Υπηρεσίες επιμελητών Ανηλίκων στα χρόνια της κατοχής, αλλά με πολύ διαφορετική μορφή από ότι σήμερα.

Οι επιμελητές χωρίς ειδικά προσόντα και γνώσεις, (φοιτητές, διαφόρων σχολών, υπάλληλοι φιλάνθρωποι που αντιμετώπιζω την προσφορά τους σαν πάρεργο ασχολούμενοι παράλληλα με τις σπουδές τους ή την κυρίως εργασία τους) πρόσφεραν εθελοντικά τις υπηρεσίες τους στους ανήλικους με αντικοινωνική συμπεριφορά στα

πλαίσια των δραστηριοτήτων των εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων.

Παρά την αξιόλογη προσφορά τους στα δύσκολα εκείνα χρόνια, κρίθηκε ότι δεν ήταν δυνατόν ένα τόσο σοβαρό έργο να επιτελείται απο εθελοντές, που παρά τον πηγαίο ενθουσιασμό τους και την γνήσια διάθεση προσφοράς του, στερούνταν σωστής επιστημονικής κατεύθυνσης και συστηματικής Υπηρεσιακής Οργάνωσης.

Οι Εμμισθοι πια επιμελητές Ανηλίκων προσλαμβάνοντα έπειτα από σχετικό διαγωνισμό και οι προϋποθέσεις συμμετοχής του είναι ηλικία 25-35 ετών και πτυχίο Νομικής ή Φιλοσοφικής ή Παντείου Α.Σ.Π.Ε. ή Παιδαγωγικής Ακαδημίας ή Κοινωνικών Λειτουργιών ή άλλης ισότιμης σχολής. (Σαμουρίδη Κάκια, 1986, σελ. 15).

Ας δούμε όμως τι ίσχυε και τι ισχύει ειδικότερα για την εκπαίδευση των επιμελητών Ανηλίκων. Όπως ειπώθηκε και παραπάνω σύμφωνα με τον νόμο 378/76 και τον αντίστοιχο 3811/58 για να γίνει κανείς επιμελητής του Δικαστηρίου Ανηλίκων έπρεπε να έχει ένα από το παρακάτω πτυχία. Νομικής, ΠΑΣΠΕ, Φιλοσοφικής, Θεολογία, Παιδαγωγική, Ακαδημία και Κοινωνικής Εργασίας.

Θα ανατωρηθεί κανείς γιατί ο νομοθέτης θέλησε αυτή την ποικιλία των πτυχίων.

Η απάντηση είναι απλή. Το 1958 το έκανε για να αποκτήσει επαγγελματικά όλους αυτούς που μέχρι τότε εργάζοταν εθελοντικά ως επιμελητές στα Δικαστήρια Ανηλίκων. Το 1976 διατήρησε μια κατάσταση που είχε φανεί επιτυχής.

Τις ελλείψεις σε γνώσεις που είχαν οι επιμελητές θαραπεύονταν μέχρις ενός ορίου, με το δίμηνο σεμινάριο που ήταν υποχρεωμένοι να παρακολουθήσουν πριν από τον οριστικό διορισμό τους.

Το σεμινάριο περιλαμβάνει θεωρητικά μαθήματα, πρακτική άσκηση και επισκέψεις σε Αναμορφωτήρια και Σωφρονιστικά καταστήματα και σε ψυχιατρεία. Περισσότερη έμφαση δίδονται στα νομικά μαθήματα, όπως και στα μαθήματα που

εξετάζονταν στις εισαγωγικές εξετάσεις ήταν κι αυτά νομικά.

Το σεμινάριο συμπλήρωνε τις γνώσεις και κυρίως δημιουργούσε μια κοινή ιδεολογία ωστόσο οι επιμελητές διαπίστωναν αργότερα ότι το δίμηνο ήταν ανεπαρκές.

Το 1983 οι προσλήψεις έγιναν με το μηχανογραφικό σύστημα. Με τα μόρια χωρίς καμιά προετοιμασία του υποψηφίου.

Η ενημέρωση των νέων επιμελητών διάρκεισε μόνο 10 ημέρες. Έτσι με ελλειπέστατες γνώσεις, και εντελώς άπειρα οι καινούργιοι έφυγαν για τα μονοθέσια επαρχιακά γραφεία.

Σύμφωνα με τον καινούριο Οργανισμό του Υπ. Δικαιοσύνης θα παίρνει δύο ειδών προσωπικό για τις Υπηρεσίες Ανηλίκων στις οποίες δεν συμπεριλαμβάνει τα Σωφρονιστικά καταστήματα.

Θα προσλαμβάνει κοινωνικούς λειτουργούς Τ.Ε. που θα τους ονομάζει "Επιμελητές Ανηλίκων" και θα τους χρησιμοποιεί ως προσωπικό ημερίσιας απασχόλησης, των Ανηλίκων στα ιδρύματα Αγωγής στη θέση των παιδονόμων ως κοινωνικούς λειτουργούς των ιδρυμάτων Αγωγής και ως επιμελητές των Δικαστηρίων Ανηλίκων. Θα προσλάβει και πτυχιούχους των ΑΕΙ που θα τους ονομάζει κλάδου Σωφρονιστικού Ανηλίκων. Οι αρμοδιότητες τους είναι ακαθόριστες. (Ζ.Λούτση, 1990, σελ. 463).

Ποιός όμως είναι ο ρόλος των επιμελητών Ανηλίκων ;

Κατ' αρχήν οι επιμελητές Ανηλίκων εργάζονται σε δύο μεγάλους τομείς εργασίας που αφορούν τους ανήλικους με αντικοινωνική συμπεριφορά. Οι δύο αυτοί τομείς είναι η πρόληψη και η καταστολή. (Σαμουρίδη Κάκια, 1986, σελ. 15).

Ασκούν μέτρα που έχει επιβάλει το δικαστήριο και που αυτά στοχεύουν στην αποτροπή της υποτροπής και την κοινωνική επανεξέταση του ανηλίκου.

Τα μέτρα είναι τα αναμορφωτικά και θεραπευτικά. (Ζωή Πλατή Συμπόσιο

πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων σελ. 274).

Ειδικότερα καθορίζονται τα καθήκοντα των επιμελητών από το άρθρο 7 του Κ.Δ 49/79 και είναι τα παρακάτω:

1) Να διενεργούν κοινωνική έρευνα για τους ανήλικους που πρόκειται να δικάστούν και για τους ανηλίκους για τους οποίους έχει υποβληθεί αίτηση για την λήψη διοικητικών μέτρων.

Να συντάσσουν έκθεση και να υποβάλλουν πρόταση. (Λούτση Ζ., 1990, σελ 462)

Κοινωνική έρευνα διενεργείται και στην περίπτωση της πρόληψης αλλά και της καταστολής, ώστε να ληφθούν τα πιο κατάλληλα αναμορφωτικά μέτρα για την κάθε περίπτωση ανηλίκου.

Η κοινωνική έρευνα περιλαμβάνει δύο στάδια, των οποίων ο διαχωρισμός στην πράξη δεν είναι εμφανής. Αρχικά γίνεται η συγκέντρωση των στοιχείων που αφορούν την περίπτωση του ανηλίκου, μέσα από την περίπτωση του ανηλίκου, μέσα από την συνεργασία του επιμελητή με τον ανήλικο, τους γονείς του και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του αν κριθεί σκόπιμο όπως τον δάσκαλο, τον εργοδότη κάποια άλλη κοινωνική υπηρεσία που έχει ήδη ασχοληθεί με τον ανήλικο και γενικότερα όπου υπάρχει η δυνατότητα συλλογής χρήσιμων στοιχείων που θα βοηθήσουν στην κατανόηση των προβλημάτων του ανηλίκου και της οικογένειάς του, ώστε να προχωρήσει η κοινωνική έρευνα στο δεύτερο στάδιο που είναι διαγνωστικό. Κατά το στάδιο αυτό γίνεται επεξεργασία των στοιχείων που συλλέχθηκαν με σκοπό να παρουσιαστεί κατά το δυνατόν αντικειμενικότερα η διάγνωση του προβλήματος, που θα επιτρέψει στην συνέχεια την σωστότερη κατά το δυνατόν θεραπευτική αντιμετώπιση του στα πλαίσια της άσκησης των αναμορφωτικών μέτρων. (Σαμουρίδη Κάκια, 1986, σελ. 16).

2) Να ασκούν το αναμορφωτικό μέτρο της "επιμέλειας" επί των ανηλίκων που

του έχει επιβληθεί είτε με διατακτική είτε με δικαστική απόφαση.

3) Να ασκούν προστατευτική επίβλεψη επί των ανηλίκων που τελούν σε δοκιμαστική άδεια από τα ιδρύματα αγωγής ή έχουν απολυθεί με όρους από τα Σωφρονιστικά καταστήματα.

4) Να παρακολουθούν τους ανήλικους που τους έχουν επιβληθεί τα αναμορφωτικά μέτρα της "επιπλήξεως" και τις "επιμέλειας Γονέων".

5) Να συνοδεύουν ενηλίκους εκτός έδρας όταν πρόκειται να δικαστούν σε άλλη πόλη ή να εισαχθούν στο Ίδρυμα Αγωγής ή να αποδοθούν στους γονείς τους.

6) Να διενεργούν έλεγχο στα κέντρα ψυχαγωγίας όπου συχναίνουν ανήλικοι.

7) Να ενεργούν κάθε άλλη υπηρεσία που τους αναθέτει ο προϊστάμενος, ο Δικαστής Ανηλίκων και το Υπουργείο Δικαιοσύνης, που έχει σχέση με την πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας των ανηλίκων.

Παράλληλα σύμφωνα με το Κ.Δ. οι επιμελητές των Δικαστηρίων ανηλίκων πρέπει να τηρούν 12 βιβλία καρτέλες, στατιστικά στοιχεία, ατομικό ημερολόγιο, φακέλους των ίδιων των επιμελητών και οποσδήποτε να γράφουν εκθέσεις και να ενημερώνουν τους φακέλους των ανηλίκων που χειρίζονται. Οι προϊστάμενοι έχουν και διοικητικές υποχρεώσεις. Οι πληροφορίες που δίδονται για τις γραφειοκρατικές υποχρεώσεις είναι λεπτομερές ενώ για το κύριο έργο των Επιμελητών Δ.Α. μετά την κοινωνική έρευνα, που είναι η άσκηση του αναμορφωτικού μέτρου της "επιμέλειας" αναφέρει το Κ.Δ. ότι ο Επιμελητής επικοινωνεί με τον ανήλικο και τα μέλη της οικογένειάς του, το δάσκαλο και του εργοδότη του, τον καθοδηγεί και τον υποβοηθεί.

Αυτές οι ανώδυνες εκφράσεις δεν δίνουν καθόλου το μέτρο της προσφοράς του επιμελητή του Δ.Α στο πιο δύσκολο από τα καθήκοντα του. Το περιεχόμενο της δουλειάς του, σ' αυτόν το τομέα είναι να αναμορφώσει τον αντικοινωνικό ανήλικο που

παραμένει στο οικογενειακό του περιβάλλον. Όσο καλύτερα κάνει την δουλειά του τόσο λιγότεροι ανήλικοι εισάγονται στα Ιδρύματα Αγωγής και στα Σωφρονιστικά καταστήματα. Κι αυτοί που μένουν στα σπίτια τους είναι εκατονταπλάσιον από αυτούς που εισάγονται. (Λούτση 2, 1987, σελ. 462).

Οι βασικές αρχές που διέπουν τη σχέση επιμελητή με τον ανήλικο και το περιβάλλον του είναι: Ο σεβασμός του ατόμου και της προσωπικότητά του, η αναγνώριση των δικαιωμάτων του σα μέλους της κοινωνίας, η εξακρίβωση των αναγκών του, η τήρηση της μυστικότητας η παροχή βοήθειας, χωρίς να μειώνεται ηθικά αυτός που τη δέχεται, η εξακρίβωση των λόγων και των κινήτρων συμπεριφοράς που προκαλούν το πρόβλημα.

Κύριο μέλημα του επιμελητή πρέπει να είναι η κινητοποίηση του ανηλίκου για την επίλυση του προβλήματός του, ενθαρύνοντας του να αναπτύξει τις ικανότητες του και να αναλάβει τις ευθύνες του. Δηλαδή να έχει απόλυτη συμμετοχή στην προσπάθεια αναμόρφωσης του.

Όπως γίνεται σαφές η ουσιαστική εργασία των επιμελητών των ανηλίκων στα πλαίσια της άσκησης του αναμορφωτικού έργου της επιμέλειας είναι κοινωνική και βασίζεται στις αρχές και μεθόδους της κοινωνικής εργασίας κατά περίπτωση και χρειάζεται γνώσεις ψυχολογίας, κοινωνιολογίας και κοινωνικής εργασίας. (Σαμουριδίδη Κάκια, 1986, σελ. 16).

Σ' αυτά τα καθήκοντα θα πρέπει να αφοσιωθεί ο επιμελητής Δ.Α. απαλλαγμένοι από τις γραφειοκρατικές υποχρεώσεις που δεν χρειάζονται ειδικές γνώσεις και διπλώματα από αυτά που ζητάει ο νόμος και που απροσανατολίζουν το ρόλο του.

5.2 Δικαστήρια Ανηλίκων και ο θεσμός του δικαστή Ανηλίκων.

Δικαστής ανηλίκων ορίζεται τακτικός δικαστής που γνωρίζει μια τουλάχιστον ξένη γλώσσα και επιδεικνύει σχετικό ενδιαφέρον. Ο διορισμός του γίνεται για δύο χρόνια -που μπορούν να ανανεωθούν- απόφαση του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου.

Ομως ο δικαστής ανηλίκων, δυστυχώς δεν αφήνεται απερίσπαστος στο έργο του αφού, παράλληλα με αυτή του την απασχόληση, επιφορτίζεται και με άλλα δικαστικά καθήκοντα. Και η κατάσταση επιδεινώνεται μια και δεν υπάρχει, κατά κανόνα, πραγματική εξειδίκευση του δικαστή ανηλίκου -αφού δεν υπάρχουν, άλλωστε ούτε ειδικοί ποινικοί δικαστές ο επαινετός ζήλος τους δεν αρκεί ασφαλώς, για να καλύψει την σημαντική αυτή έλλειψη.

Τα τριμελή δικαστήρια ανηλίκων α' βαθμού αντίθετα από το Δικαστή ανηλίκων και δύο Πλημμελειοδίκες που ορίζονται από τον Πρόεδρο πρωτοδικών. Μετέχει και εδώ Εισαγγελέας και παρίσταται Γραμματέας. Εκείνοι του β' βαθμού συντίθεται από τον Εφέτη Δικαστή Ανηλίκων και δύο Εφέτες που διορίζονται από τον Πρόεδρο εφετών (Εισαγγελέα και Γραμματέα). Και στις δύο περιπτώσεις καταβάλλεται προσπάθεια ο δικαστής ανηλίκων να είναι αρχαιότερος των άλλων δύο δικαστών, ώστε να προεδρεύσει του πολυμελούς δικαστηρίου. Η παράσταση συνηγόρου των ανηλίκων δεν είναι υποχρεωτική.

Τα μονομελή δικαστήρια ανηλίκων ασχολούνται με το 99% των περιπτώσεων της παραβατικότητας των ανηλίκων είναι αρμόδια για την εκδίκαση όλων πλημμελημάτων, εκτός από εκείνα για τα οποία είναι αρμόδια το Τριμελές δικαστήριο ανηλίκων α' βαθμού, για τα πταίσματα εκτός της έδρας τους).

Στην ουσία δηλαδή είναι αρμόδια για την επιβολή των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων.

Το τριμελή δικαστήριο ανηλίκων α' βαθμό είναι αρμόδιο για την εκδίκαση πράξεων για τις οποίες προβλέπεται η δυνατότητα επιβολής ποινικού σωφρονισμού, τα δε τριμελή β' βαθμού για εφέσεις μόνο την περίπτωση ποινικού σωφρονισμού που ξεπερνά το ένα χρόνο.

Ειδικά ρυθμίζεται η αρμοδιότητα στην περίπτωση συμμετοχής ανηλίκων - ενηλίκων στην διάπραξη παραβατικών πράξεων (άρθρο 130 παρ. 3 του ΚΠΔ).

Εκτός από τις περιπτώσεις που προαναφέρθηκαν και τη δυνατότητα άσκησης αίτησης ακυρώσεως της διαδικασίας και αίτησης αναιρέσεως (στις περιπτώσεις που υπάρχουν λόγοι που προβλέπονται από το νόμο), δεν επιτρέπεται η άσκηση άλλων ενδίκων μέσων, αφού τα οποιαδήποτε μέτρα μπορούν, όπως είδαμε να αλλάξουν οποτεδήποτε.

Στις μεγάλες πόλεις υπάρχει ειδικός Αντεισαγγελέας γι' αυτό το λόγο. Η τακτική ανάκριση διενέργεια από ειδικό ανακριτή ανηλίκων.

Αν στην προσδοκία δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές από ότι αντίστοιχα, ισχύει για τους ενήλικους (εκτός από ορολογιακές διαφοροποιήσεις αναφορά ή αίτηση, αντί για μήνυση κλήτευση, αντί για ένταλμα σύλληψης κ.λ.π.) τέτοιες παρατηρούνται στην κύρια διαδικασία, εδώ η διαδικασία είναι ανεπίσημη αποφεύγεται η δημοσιότητα, γίνεται "κεκλεισμένων των θυρών".

Σωστό είναι, επίσης να μην δημοσιεύονται φωτογραφίες ονόματα και γενικά, πληροφορίες στον Τύπο σχετικά με τις δίκες ανηλίκων (παρά την έλλειψη σχετικής νομοθετικής ρύθμισης, μετά την κατάργηση του ν.δ.346/1969 με το ν. 10/19 1975 που συμπάρεσυρε και την σχετική απαγόρευση που θέσπιζε το άρθρο 56).

Σημαντική διαφοροποίηση, εξάλλου αποτελεί το γεγονός πως στην περίπτωση της παραβατικότητας των ανηλίκων δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις της αυτοφώρου

διαδικασίας και είναι φυσικό αφού πριν από οποιαδήποτε κανονικά θα πρέπει να έχει στα χέρια του μια (προβλέπεται, αλλά όχι υποχρεωτικά για να μη (Φαρσεδάκης Ι, 1986, ΣΕΛ. 163,164).

5.3. Εταιρείες προστασίας ανηλίκων.

Εταιρείες προστασίας ανηλίκων συνιστώνται στην έδρα κάθε πρωτοδικείου και διοικούνται από 9μελές ή 11μελές Συμβούλιο (ανάλογα με το μέγεθος της πόλης όπου εδρεύει το Πρωτοδικείο. Το αξίωμα του μέλους του Συμβουλίου είναι τιμητικό και άμισθο. Στο Συμβούλιο που έχει τριετή θητεία μετέχουν ο δικαστής ανηλίκων η εκπρόσωπος της Εισαγγελικής Αρχής, εκπρόσωπος του Υπουργείου Δικαιοσύνης και εκπρόσωπος του Υπουργείου Δικαιοσύνης και εκπρόσωπος συλλόγων και οργανώσεων που ενδιαφέρονται για την νεότητα.

Κύρια αποστολή των εταιρειών αυτών είναι η προστασία των ανηλίκων που βρίσκονται σε κίνδυνο, ορισμένες όπως αυτή των Αθηνών έχουν να επιδείξουν αξιόλογο έργο. Οι Ε.Π.Α. διαθέτουν τμήματα δικαστηριακής βοήθειας (τόσο για ποινικές υποθέσεις -αν οι ανήλικοι είναι θύματα αδικημάτων και πρέπει να παρασταθούν ως πολιτικώς ενάγοντες ή να συνεκδικάζονται μεικτές υποθέσεις ενηλίκων - ανηλίκων όσο και για αστικές σε δίκες αλλαγής πατρωνύμων αναγνώριση υιοθεσίας κτλ). επίβλεψης και αποκατάστασης (για υλική συμπαράσταση εξεύρεση εργασίας κλπ - αλλά και ηθική- επίλυση κοινωνικών προβλημάτων τους) και διαφώτιση (της κοινής γνώμης για τα προβλήματα των ανηλίκων). (Ιακ. Ι.Φαρσεδάκη, 1986, σελ. 165-166).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Από καιρό σε καιρό οι αναγνώστες των εφημερίδων τορπιλίζονται από "έρευνες - σοκ" για τα ιδρύματα Αγωγής όπου η δημοσιογραφική πέννα στάζει δάκρυ και φαρμάκι και οι συντάκτες τους διαρρυγούν τα μάρτια τους για τα "τραγικά" τεκτανόμενα στους χώρους αναμορφώσης. Οι αυτοχριζόμενοι κοινωνιολόγοι κάθε κοινωνικής προέλευσης, εξανίσταντα διαπιστώνοντας πόσο πίσω είμαστε σ' αυτή τη χώρα και πόσο παραμελημένη είναι η ειδική αγωγή των παραστρατημένων νέων. Και ύστερα, αφού το κοινό ριγήσει από το διοχετευμένο ηθικό πανικό, νέες ροές κινδυνολογίας για την αυξανόμενη παραβατικότητα της νεολαίας μετατρέπουν τους λαϊκούς κοινωνιολογίας σε λαϊκούς δικαστές που αποζητούν βαρύτατες ποινές για αυτούς τους ασυνείδητους και ασυκράτητους νεαρούς αλήτες.

Θα ήταν ωστόσο χρήσιμο να μπορούμε να αναφερόμαστε στο θεσμό της ειδικής αγωγής ξεφεύγοντας από κατακραυγές και αόριστα ευχολόγια αλλά και χωρίς να εθελουφλούμε στις εσωτερικές του αντιφάσεις. Αν πραγματικά τα ιδρύματα αυτά παρέχουν ελλειμματική αγωγή να αναζητήσουμε τους λόγους για τους οποίους συμβαίνει αυτό και τα περιθώρια για νέες πρακτικές και εναλλακτικές μεταχείρισης. (Μόσχος Γιώργος, 1990, σελ. 423).

Όταν μιλάμε για κριτική της μεταχείρισης των ανηλίκων θα πρέπει καταρχήν να γίνει διάκριση μεταξύ παιδιών και εφήβων ως προς τα μέτρα που επιβάλλονται και την μεταχείριση πριν και μετά την επιβολή των σχετικών μέτρων. (Χαΐδου Α, 1990, σελ. 32).

6.1. Μεταχείριση των παιδιών.

Για τα παιδιά (από την συμπλήρωση του 6ου μέχρι την συμπλήρωση του 12ου έτους της ηλικίας) που τελούν μια αξιόποινη, πράξη προβλέπεται η επίβλεψη αναμορφωτικών μέτρων εξωιδρυματικών και ιδρυματικών.

Στα εξωιδρυματικά ανήκουν η επίπληξη, η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του παιδιού στους γονείς, τους επιτρόπους ή τους κηδεμόνες του και η ανάθεση της επιμέλειας του παιδιού σε ειδικούς επιμελητές ανηλίκων. Ιδρυματικό μέτρο είναι η εισαγωγή του παιδιού σε κρατικό κατάστημα αγωγής.

Στην παιδική ηλικία δεν μπορούμε να μιλάμε για εφαρμογή μέτρων που αποσκοπούν στην μεταχείριση του ατόμου πέρα από το στενό συγγενικό του περιβάλλον.

Μόνο σε στενό οικογενειακό πλαίσιο, όταν βέβαια υπάρχει και λειτουργεί σωστά μπορεί να γίνει προσπάθεια ορθής κοινωνικοποίησης τους παιδιού. Εξ άλλου τα εξωιδρυματικά μέτρα που προβλέπονται για τα παιδιά μπορούν να εφαρμοστούν μόνο με τη σύμπραξη του στενού συγγενικού κύκλου. Το γεγονός όμως ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών εκείνων που καταλήγουν στο δικαστήριο ανηλίκων στερούνται οικογενειακού περιβάλλοντος θέτει αυτόματα τα εξωιδρυματικά μέτρα εκτός δυνατότητας επιβολής.

Η επίπληξη, ένα μέτρο χωρίς συγκεκριμένο περιεχόμενο, που επιβάλεται ανεξάρτητα από την συνειδητοποίηση του ή μη εκ μέρους του παιδιού, αποτελεί το συχνότερο μέτρο κύρωσης των παιδιών που διαπράτουν εγκλήματα. Παρά την αμφίβολη αποτελεσματικότητα του, είναι το ηπιότερο μέτρο που διαθέτουν σήμερα οι δικαστές ανηλίκων ως μέσο τιμωρίας απέναντι στα παλιά .

Η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας στους γονείς ή τους κηδεμόνες του

παιδιού, δεύτερο σε συχνότητα μέτρο επιβολής, εξαρτάται από δύο κυρίως παράγοντες. Από το αν υπάρχει κατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον και από το ζήλο του επιμελητή ανηλίκων κατά το χρονικό διάστημα που ακολουθεί μετά την επιβολή του μέτρου από το δικαστήριο.

Το τρίτο εξωιδρυματικό μέτρο, η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε ειδικούς επιμελητές ανηλίκων, που επιβάλλεται κατά ένα 30% κατά μέσον όρον στα παιδιά είναι αδύνατο να εφαρμοσθεί, αν το παιδί δεν έχει συγγενικό περιβάλλον στο οποίο να ζει και να κινείται. Η περιοδικότητα του ελέγχου από την πλευρά του επιμελητή με την σχετική σύνταξη της έκθεσης που κάνει κάθε 6 μήνες θα πρέπει να είναι συχνότερη. Το μόνο ιδρυματικό μέτρο που προβλέπεται για τα παιδιά που εγκληματούν είναι η τοποθέτηση σε κρατικό ίδρυμα αγωγής. Το ότι κατά μέσον όρον 3 στα 100 παιδιά κλείνονται με δικαστική απόφαση σε κατάστημα αγωγής δεν αναιρεί του κατ' εξοχήν σκληρού χαρακτήρα του μέτρου. Η ύπαρξη της κύρωσης αυτής για τα παιδιά δεν δικαιολογείται και λόγω του ελαχίστου αριθμού εγκλεισμού αλλά και λόγω της ακαταλληλότητας του "προγράμματος" που εμπεριέχει για μεταχείριση ατόμων παιδικής ηλικίας.

6.2. Μεταχείριση των εφήβων

Τα αναμορφωτικά μέτρα που επιβάλλονται στα παιδιά προβλέπονται και για τους εφήβους (από την συμπλήρωση του 17ου) και επιβάλλονται από το δικαστήριο των ανηλίκων με την αντίστοιχη συχνότητα.

Η αποτελεσματικότητα των εξωιδρυματικών μέτρων κρίνεται βασικά από το κατά πόσο περιέχει σύμπραξη του συγγενικού περιβάλλοντος του ανηλίκου και του επιμελητή που επιλαμβάνεται της κάθε περίπτωσης. Εκτός όμως από αυτά μπορεί να

επιβληθεί και ποινικός σωφρονισμός μια ποινή με απαράδεκτα μεγάλα χρονικά όρια στέρησης της ελευθερίας (5-20 χρόνια, αν για την πράξη που τελέσθηκε ο νόμος απειλεί ποινή στερητική της ελευθερίας πάνω από 10 χρόνια ή από 6 μήνες μέχρι 10 χρόνια για άλλες περιπτώσεις και με δυνατότητες επιβολής σε άτομα που έχουν συμπληρώσει τα 12 μόλις χρόνια τους, ενώ σε άλλες νομοθεσίες όπου η ποινική υπευθυνότητα αρχίζει σε με μεγαλύτερες ηλικίες κυρώσεις τέτοιου είδους προβλέπονται μόνο για ενήλικους.

Στην Αγγλία και την Ουαλία, όπου έχουμε κατάργηση πλέον της αόριστης ποινής για ανήλικους στα πλαίσια του συστήματος μεταχείρισης borstal (borstal training) και αντικατάσταση τους από το 1982 με την ειδική ποινή ανηλίκων (youth custody), ο εγκλεισμός των εφηβων 15-16 ετών δεν μπορεί να διαρκέσει πάνω από ένα χρόνο.

Ο ποινικός σωφρονισμός εκτίεται στα δύο σωφρονιστικά καταστήματα ανηλίκων που υπάρχουν σε όλη την Ελλάδα τα οποία ουσιαστικά δεν διαφέρουν ότι σε άλλες νομοθεσίες (στο Βέλγιο λόγω χάρη) στα πλαίσια ενός συστήματος πρόνοιας οι ανήλικοι εγκληματίες εισάγονται βασικά σε ιδρύματα αγωγής και μάλιστα σε ανοικτά. (Χαΐδου Α, 1990, σελ. 34) .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ.

Κατ'αρχήν τι εννοούμε όταν μιλάμε για εγκλεισμό, χρησιμοποιώντας έναν αρκετά ορισμό- εννοούμε κάθε περιορισμό ή στέρηση της ελευθερίας που επιβάλλεται από όργανα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. (Φαρσεδάκης Ι. Ιακ., 1191, σελ. 260).

Το γεγονός ότι ορισμένα άτομα μετά από αλεπάλληλα "φιλταρίσματα" του συστήματος απονομής δικαιοσύνης καταδικάζονται σε ποινές στερητικές της ελευθερίας και εγκλείνονται για το σκοπό στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας δεν συνεπάγεται αυτόματα την απώλεια ορισμένων ιδιοτήτων που εξακολουθούν να το χαακτηρίζουν. Συνεχίζουν να είναι άνθρωποι και πολίτες (εκτός μόνο από τις περιπτώσεις εκείνες που έχει επιβληθεί με τη δικαστική απόφαση στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων) όπως ήταν και στην ελεύθερη κοινωνία.

Ο εγκλεισμός στόχο έχει μόνο τον περιορισμό της ελευθερίας κίνησης και όχι παράλληλα τη στέρηση ενός πλήθους ελευθεριών των κρατούμενων. Η προστασία όλων των δικαιωμάτων που απορρέουν από το Σύνταγμα επεκτείνεται χωρίς αμφιβολία σε όλα τα άτομα εντός κι εκτός "τειχών" επομένως κάθε σχετική αναφορά σε δικαιώματα που αφορούν άτομα του ελεύθερου ή του κλειστού περιβάλλοντος είναι περιττή. Το γεγονός όμως ότι στα νομοθετικά κείμενα, διεθνή και εθνικά, γίνεται αναλυτική καταγραφή των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που έχουν οι κρατούμενοι προβληματίζει για το αν πίσω από την καταγραφή αυτή υπάρχει κάποια σκοπιμότητα ή όχι.

Οι ειδικότερες αυτές σε σχέση με το Σύνταγμα αναφορές προσπαθούν να

πέισουν με την μεγαλοστομία που τις χαρακτηρίζει για μια "αυξημένη" προστασία των δικαιωμάτων των κρατουμένων κατορθώνουν όμως το αντίθετο, λόγω της ιδιαίτερης κατάστασης στην οποία βρίσκεται η ομάδα αυτή του πληθυσμού θα έπρεπε να αποτελεί αντικείμενο πράγματι αυξημένης προστασίας.

Λιγότερο ή περισσότερο τα άτομα του ελεύθερου κοινωνικού περιβάλλοντος μπορούν ευκολότερα με πολλούς τρόπους να προασπισθούν τα συνταγματικά τους δικαιώματα σε περίπτωση προσβολής τους, οι έγκληστοι όμως δεν έχουν τη δυνατότητα αυτή. Το θέμα των ανηλικών κρατουμένων ειδικότερα χρειάζεται μεγαλύτερη προσοχή στον τομέα αυτό, οι σχετικές ρυθμίσεις στην Ελλάδα όμως δεν αφήνουν περιθώριο αισιοδοξίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι παρά τις νομοθετικές, νομολογιακές και πρακτικές διαφορές στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης των επιμέρους πολιτειών της Αμερικής έχει δοθεί σε ομοσπονδιακό επίπεδο, ιδιαίτερη σημασία στην τήρηση των συνταγματικών εγγυήσεων όταν πρόκειται για ανήλικους για τους οποίους εκκρεμεί κάποια ποινική διαδικασία ή που εκτίουν την ποινή τους στα σωφρονιστικά καταστήματα.

Στο νέο ελληνικό σωφρονιστικό κώδικα αναγνωρίζεται τυπικά στους κρατούμενους η άσκηση των δικαιωμάτων τους που τους αναγνωρίζει ο νόμος σε λεπτομερέστερη όμως εξέταση των διατάξεων διαπιστώνει κανείς ότι οι κρατούμενοι εξακολουθούν να περιορίζονται ως προς την άσκηση ορισμένων θεμελιωδών συνταγματικών δικαιωμάτων. (Χαϊδου, 1990, σελ. 52).

Η προσβολή των δικαιωμάτων των ανηλικών κατά το στάδιο του εγκλεισμού δεν είναι καθόλου αρνητής. Με συνέπεια την κλιμάκωση των αρνητικών καταναγκαστικών ανταλλαγών.

Τα συστήματα κοινωνικού ελέγχου είναι τόσο πολυσύνθετα ακόμα και μόνο

μέσα στα πλαίσια της ποινικής καταστολής (πολλαπλότητα ποινικών θεσμών, ύπαρξη Συμβουλίων πρόληψης επιτροπών ηθικής, υπερθνικών θεσμών, όπως η επιτροπή και τα ευρωπαϊκά Δικαστήρια Δ.Α.) ώστε οι ασχολούμενοι ειδικότερα με αυτά τα θύματα, ιδιαίτερα με την αντεγκληματική πολιτική την καταφεύγουν πια στην χρήση της τυπικής λογικής που αποτελεί τη βάση της τεχνικής ευφορίας για να βρουν κάποια εξήγηση της λειτουργίας τους. Η μέθοδος αυτή καθιστά πράγματι θεατές τις μεταμορφώσεις του συστήματος και υπογραμμίζει με το πέρασμα από το απλό στο σύνθετο και το μοναδικό στο πολλαπλό τους κινδύνους ασυνέπειας και τους κάθε λογής εντροχιασμούς που δεν είναι λίγοι. Και που είναι φυσικό αναφερομένο πάντως να υπάρχουν.

Η διαφορετική επιστημονική προέλευση των "ειδικών" που ασχολούνται με τους ανήλικους αλλά και ο διαφορετικός ψυχισμός τους που οδηγούν σε ετερογένεια πακτικών, η σύγκρουση και το μη ξεκαθάρισμα των πραγματικών στόχων του εγκλεισμού (τιμωρία- προφύλαξη - βοήθεια) οι δυσχέρειες που παρατηρούνται στο διαγνωστικό επίπεδο (διάκριση παραβατικότητας και συναισθημάτων διαταραών) η ανεπάρκεια των μέσων οδηγούν σε συγκρούσεις και συγχύσεις και σε αλλοπρόσαλες τακτικές. Του προσβάλλουν το δικαίωμα του ανθρώπου.

1. Προσβάλουν στην αρχή της ισότητας με τις ανισοκατανομή των διώξεων και του εγκλεισμού.

2. Το δικαίωμα στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, μια και εκτός από την προσβολή της προσωπικότητας, το στιγματισμό, την υποθήκευση του μέλλοντός τους, η προπάθεια υπεχρεωτικής συμμόρφωσης τους προς ιδέες και σχήματα προκατασκευασμένα όχι πάντοτε με επιτυχία - στα οποία καλούμε τους ανήλικους να συμμορφωθούν, χωρίς και να έχουν συμμετάσχει κατά το μέτρο που επιβάλλεται στην

σχεδίαση τους, μοιάζει με ένα είδος "πλύσης εγκέφαλο" ανεπίτρεπτης Σύμβασης 1950, αφού προσβάλλει την ελευθερία της συνείδησης).

3. Προσβάλουν τέλος και την αρχή της αναλογικότητας αφού όπως είδαμε η απλή κλοπή των ανηλίκων - καμιά φορά ούτε και αυτή αλλά ο κίνδυνος να περάσει ο ανήλικος σε μια τέτοια πράξη - δέχεται ως απάντηση την στέρηση της ελευθερίας του, τον εγκλεισμό του.

Αλλά κι αν ακόμη η πράξη του είναι σοβαρή, πολλές φορές μένουμε στην επιφάνεια και δεν προχωρούμε στο βάθος των πραγματικών κι όλα αυτά συμβαίνουν και για έναν άλλο σπουδαίο λόγο.

Γιατί εκείνο που μας ενδιαφέρει είναι οι ευκαιριακές τακτοποιήσεις . Η τακτική κι όχι η στρατηγική αντιμετώπιση του προβλήματος. Δίνουμε απαντήσεις νεκρές σε ζωντανά υπαρκτά προβλήματα. Η πραγματική υποταγή σε ευκαιριακές πιέσεις οδηγεί στην αδυναμία μας να χαράξουμε μια συνεπή ενιαία κατευθύντρια γραμμή. (Φαρσεδάκης Ι. Ιακ., 1991, σελ. 27,271).

7.1. Εγκλεισμός σε Ίδρυμα Αγωγής

Τα ιδρύματα Αγωγής (πρώην Αναμορφωτήρια) συστήθηκαν το 1940 και υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Το Τμήμα Καταστολής Εγκληματικότητας Ανηλίκων του Υπουργείου μεριμνά για την ίδρυση, κατάργηση οργάνωση και λειτουργία τους.

Εκεί μπαίνουν παιδιά (6-12 ετών) και έφηβοι (13-17 ετών) που διαπράττουν ένα έγκλημα με απόφαση του δικαστηρίου ανηλίκων. Σήμερα λειτουργούν 3 ιδρύματα ανηλίκων.

Το ίδρυμα αγωγής ανηλίκων αρρένων στοιχειώδους (καταργήθηκε) και

επαγγελματικής εκπαίδευσης Κορυδαλλού, δυναμικότητας 75 παιδιών, όπου εισάγονται ανήλικοι 15-17 ετών, το ίδρυμα αγωγής ανηλίκων αρρένων στοιχειώδους εκπαίδευσης Βόλου, δυναμικότητας 20 παιδιών όπου εισάγονται ανήλικοι 7-14 ετών και το ίδρυμα αγωγής ανηλίκων θηλέων επαγγελματικής εκπαίδευσης Παπάγου (Αθήνα) δυναμικότητας 30 παιδιών όπου εισάγονται ανήλικα κορίτσια 12-17 ετών συνήθως.

Η διάρκεια του εγκλεισμού σε ίδρυμα αγωγής είναι αόριστη, (άρθρο 122 και 125 Π.Κ.) από το 1958 όμως και μετά καθορίστηκαν ως ελάχιστη παραμονή οι 6 μήνες υποστηρίζεται δε και η 8μηνη προθεσμία. Συνήως μετά από 1-2 μηνών παραμονή στο ίδρυμα αγωγής παρέχονται άδειες 1-3 μερών και διανυκτερεύσεων με ευθύνη του διευθυντή και 15 ημερών για τις γιορτές Χριστουγέννων και Πάσχα μετά την έγκριση του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Φυσικά στην πράξη, χρήση των αδειών αυτών δεν μπορεί να γίνει από ανήλικους που στερούνται οικογενειακού περιβάλλοντος.

Στόχος του εγκλεισμού σε ίδρυμα αγωγής είναι η αναμόρφωση του παιδιού ή του εφήβου. Τόσο όμως οι συνθήκες διαβίωσης του ανήλικου στο ίδρυμα όσο και τα εξαγγελόμενα μέσα και οι στόχοι της μεταχείρισης κάθε άλλο παρά σε μια αναμόρφωση μπορούν να συμβάλουν. Τα μόνα θετικά σημεία στο πρόγραμμα μεταχείρισης των ιδρυμάτων είναι η υποχρεωτική διδασκαλία της βασικής εκπαίδευσης και η προσπάθεια επαγγελματικής κατάρτισης των ανηλίκων. (Χαΐδου Α. 1990, σελ. 37).

Ας δούμε όμως τι στην πράξη γίνεται στα ιδρύματα Αγωγής όσον αφορά την εκπαίδευση.

Στο ίδρυμα ανηλίκων Κορυδαλλού λειτουργεί ειδικό δημοτικό σχολείο για τα παιδιά που δεν έχουν ολοκληρώσει την βασική τους εκπαίδευση καθώς και σχολή ηλεκτροτεχνιτών και μηχανοτεχνικών αυτοκινήτων. Διαθέτει τεχνικά τμήματα που

διακρίνονται σε ξυλουργικό, οικιακών συσκευών, οικοδομικό υδραυλικό. Σε συνεργασία με τον Ο.Α.Ε.Δ. λειτουργεί τμήμα επαγγελματικού προσανατολισμού, τα παιδιά που δεν έχουν τελειώσει το δημοτικό φοιτούν ανάλογα στο δημόσιο, γυμνάσιο ή λύκειο Κουδαλλού.

Ενδεικτικά για το σχολικό έτος 1987-88 είχαμε μόνο 2 απόφοιτους δημοτικού και 9 απόφοιτους της Σχολής ηλεκτροτεχνιτών και μηχανοτεχνικών αυτοκινήτων.

Οι περισσότεροι τρόφιμοι του ιδρύματος προτιμούν την φοίτηση σε τεχνικές σχολές παρά το σχολείο.

Στο ίδρυμα αγωγής Βόλου, όπου εγκλείονται αγόρια μικρότερης ηλικίας λειτουργεί βασικά Δημοτικό. Για το ίδιο σχολικό έτος δεν έχουμε απόφοιτους.

Τέλος στο ίδρυμα αγωγής θηλέων Παπάγου λειτουργεί ειδικό δημοτικό σχολείο και γυμνάσιο. Παράλληλα υπάρχουν επαγγελματικά τμήματα με περιεχόμενο σαφώς προσανατολισμένο σε "γυναικείους" ρόλους (όπως οικοκυρικής, κοπτικής, ραπτικής, κομμωτικής, κ.λ.π.)

Για το σχολικό έτος 1987-88 δεν έχουμε απόφοιτες, όμως 3 κορίτσια φοιτούσαν σε σχολές εκτός ιδρύματος.

Μια συνοπτική εικόνα για τις εκπαιδευτικές δυνατότητες που προσφέρονται στους εγκλείστους των ιδρυμάτων αγωγής μας δίνει ο σχετικός πίνακας που ακολουθεί. (Χάιδου Α., 1990, σελ. 38).

ΕΤΟΣ	εξελθόντες			δημοτικό			γυμνάσιο			τεχν. /επογγ. εκπαίδευση			κωμία εκπαίδευση		
	σ	α	θ	σ	α	θ	σ	α	θ	σ	α	θ	σ	α	θ
1975	213	160	53	77	62	15	7	5	2	54	26	28	75	67	8
1976	279	170	110	106	64	42	4	3	1	127	79	48	42	23	19
1977	218	162	56	69	61	8	1	1	0	90	48	42	58	52	6
1978	218	151	67	62	48	14	1	1	0	85	40	45	70	62	8
1979	171	109	62	76	67	9	8	6	2	57	16	41	30	20	10
1980	182	138	44	107	100	7	13	13	0	31	6	25	31	19	12
1981	99	64	35	49	44	5	7	6	1	25	3	22	18	11	7
1982	99	64	35	48	43	5	12	4	8	16	5	11	23	12	11
1983	87	61	26	25	15	10	5	3	2	6	4	2	51	39	12
1984	118	63	55	50	16	34	22	7	15	16	14	2	28	26	2
1985	130	93	37	25	25	0	72	50	22	33	18	15	0	0	0

εκπαίδευση στα ιδρύματα αγωγής

πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος,
Στατιστική της Δικαιοσύνης: έτη 1975-1985

7.2. Εκλεισμός σε σωφρονιστικό καταστήμα ανηλικων

Όταν μιλάμε για εγκλεισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα ανηλικων όσον αφορά την μεταχείριση σημαντικό είναι να κάνουμε τη διάκριση των προσωρινά κρατουμένων και των καταδίκων.

7.2.2α. Προσωρική κράτηση

Η προσωρινή κράτηση μπορεί να διαταχθεί μόνο για έφηβο εφόσον το έγκλημα του οποίου θεωρείται δράστης τιμωρείται σύμφωνα με τον νόμο με κάθειρξη πάνω από 10 χρόνια. Μέχρι την ηλικία των 15 ετών ο νόμος ορίζει ότι κρατούνται στο ίδρυμα αγωγής ενώ πάνω από τα 15 στο σωφρονιστικό κατάστημα ανηλικων.

Παρά τα προβλεπόμενα όπως από το νόμο εγκλείονται και οι ανήλικοι κατω των 15 ετών σε σωφρονιστικό κατάστημα ως προσωρινά κρατούμενοι με όλες τις αρνητικές συνέπειες.

Στην Ελλάδα ο αριθμός των προσωρινά κρατουμένων ανηλικων είναι αρκετά υψηλός. Το ποσοστό τους στο σύνολο των κρατουμένων στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας φθάνει το 33% για το διάστημα 1971-1985. Κατά την τετραετία 1982-1985 μάλιστα ο ένας στους δύο είναι υπόδικος.

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, αν ο ανήλικος τελικά αθωωθεί, δικαιούται - θεωρητικά τουλάχιστον - αποζημίωση για την αποκατάσταση της ζημίας από την προσωρινή κράτηση. Η αξίωση του στρέφεται κατά του Δημοσίου το οποίο με την σειρά του στρέφεται κατά του δικαστή που διέταξε την προσωρινή κρατηση (533 ΕΠ ΚΠΔ) και πρέπει να αποδείξει την συνδρομή δόλου ή βαρείας αμέλειας του. Για τους λόγους αυτούς στην πράξη δε συμβαίνει τίποτα από τα προβλεπόμενα. (Χάιδου Α., 1990 σελ. 43).

Για την μεταχείριση των προσωρινά κρατούμενων ανηλίκων δεν υπάρχει πάντα ρητή πρόβλεψη στο νόμο.

Στην Ελλάδα παρά τη νομοθετική επιταγή (άρθρο 12Ν. Κωδ.) και τη διεθνή πρακτική για διαμονή των υποδίκων σε χωριστά τμήματα και ιδιαίτερους κοιτώνες από τους καταδίκους, για να μην επικοινωνούν μεταξύ τους, στην πράξη δεν γίνεται κανένας διαχωρισμός.

Οι προσωρινά κρατούμενοι και κατάδικοι ανήλικοι συγχωρίζονται στα σωφρονιστικά καταστήματα, τόσο μεταξύ τους, όσο και με ενήλικους των δύο κατηγοριών, με επακόλουθο όλες τις γνωστές αρνητικές συνέπειες. Το απαράδεκτο αυτό φαινόμενο της Ελληνικής σωφρονιστικής πρακτικής είχε ήδη επισημανθεί από την δεκαετία του '40.

Ενώ για τους ενήλικους γίνεται ρητή αναφορά (έστω και σε θεωρητικό επίπεδο) για την δημιουργία ορισμένου τύπου καταστημάτων κράτησης για τους υπόδικους στα ειδικά καταστήματα νέων δεν γίνεται ο διαχωρισμός αυτός.

Ο προσωρινά κρατούμενος ανήλικος είναι άτομο για το οποίο δεν έχει αποφανθεί ακόμα στο δικαστήριο ανηλίκων . Επομένως ως αθώος θα έπρεπε να μην υπόκειται σε μεταχείριση ανάλογη με εκείνη των καταδίκων. Η σωφρονιστική πρακτική όμως δεν κάνει διαφοροποιήσεις.

Πουθενά στο νέο νόμο δεν γίνεται εκτενής αναφορά σε ένα ιδιαίτερο καθεστώς μεταχείρισης των προσωρινά κρατούμενων ατόμων, ακριβώς λόγω της ιδιαιτερότητας τους αυτής μια σωφρονιστική πρακτική που αντιβαίνει στα διεθνώς κρατούντα.

Γενικά και αόριστα μόνο επισημαίνεται ότι οι οροι διαβίωσης των υποδίκων στο σωφρονιστικό κατάστημα πρέπει να είναι ανάλογοι προς την ελεύθερη ιαβίωση, στην συνέχεια δίνεται η δυνατότητα λήψης μέτρων που θα τους εμποδίζουν να αποδράσουν

να παρακλύσουν το έργο της ανάκρισης ή να διαταράξουν την ομαλή λειτουργία του καταστήματος (άρθρο 12 νέου Κώδικα).

Το ποιές συμπεριφορές θα θεωρηθεί ότι εμπίπτουν στις παραπάνω διατάξεις επαφίεται φυσικά στην διακριτική ευχέρεια της διοίκησης του καταστήματος.

Συγκεκριμένη αναφορά των προσωρινά κρατούμενους γίνεται σχετικά με την εργασία και την επιβολή του πειθαρχικού περιορισμού (άρθρο 92 Ν.Κώδικα).

Για τους προσωρινά κρατούμενους ανήλικους η εργασία στο σωφρονιστικό κατάστημα είναι προαιρετική.

Σε περίπτωση απασχόλησης τους μπορούν να εργάζονται και μέσα στο κελλί τους σε αντίθεση με τους καταδίκους που εργάζονται ομαδικά για δικό τους λογαριασμό, επιλέγοντας και το είδος της απασχόλησης τους.

Σχετικό με τον πειθαρχικό περιορισμό ενώ για τους κατάδικους ο περιορισμός σε ειδικό κελλί μπορεί να διαρκέσει έως και 10 ημέρες για τους προσωρινά κρατούμενους και κατ' αναλογία για τους ανήλικους της ίδιας κατηγορίας το διάστημα αυτό δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τις 5 ημέρες.

Φυσικά η διάταξη έρχεται σε απόλυτη αντίθεση με τις εξαγγελίες για τέτοια μεταχείριση που να εξασφαλίζει στους προσωρινά κρατούμενους όρους διαβίωσης ανάλογους με εκείνους της ελεύθερης κοινωνίας (άρθρο 12 νέου Κώδικα).

Η επιβολή του συγκεκριμένου μέτρου, απαράδεκτη για καταδίκους, πολύ δε περισσότερο για άτομα που δεν έχουν ακόμα οριστικά κριθεί και μάλιστα ανήλικα. επιβεβαιώνει την καθιέρωση μιας ομοιόμορφης μεταχείρισης σε όλες τις κατηγορίες των εγκλείστων, χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψη οι ιδιαιτερότητες της καθεμίας και οι αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να έχουν παράμοια καταναγκαστικού χαρακτήρα μέτρα. Η προσωρινή κράτηση πρέπει να καταργηθεί για τους εφήβους. Η

ακαταληλότητα του θεσμού έχει επισημανθεί τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς και προτείνονται εναλλακτικά μέτρα επίβλεψης. (Χαΐδου Α., 1990, σελ. 45-46).

7.3. Ποινικός Σωφρονισμός

(περιορισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα θεωρητικά στασιάζεται αν πρόκειται για ποινή ή για μέτρο ασφαλείας) επιβάλλεται μόνο στους εφήβους και μόνο μετά από δικαστική απόφαση στην περίπτωση που το δικαστήριο κρίνει ότι οι περιστάσεις τέλεσης της πράξης και η προσωπικότητα του ανήλικου πείθουν ότι, για να συγκρατηθεί από την υποτροπή είναι αναγκαίο η λήψη αυτού του μέτρου. Συνήθως, αποφασίζεται στην περίπτωση διάπραξης σοβαρού αδικήματος. Κατά πλάσμα δικαίου 9άρθρο 18 Π.Κ.) ο ανήλικος δε διαπράττει ποτέ κακούργημα. Η διάρκεια του περιορισμού κυμαίνεται από πέντε χρόνια μέχρι 20 (αν η πράξη στην περίπτωση που την διέπραττε ενήλικος, θα επέφερε ποινή στερητική, της ελευθερίας πάνω από δέκα χρόνια ή θανατική ποινή) ή από 6μήνες μέχρι 10 χρόνια (σε κάθε άλλη περίπτωση, αρθρο 127 παρ. 2 και 54 Π.Κ.).

Τα αναμορφτικά μέτρα μπορούν να καταβληθούν, αντικαθιστάμενα από άλλα (ακόμα και ελαφρότερα μέτρα μπορούν) να μετατραπούν σε ποινικό σωφρονισμό, μετά την τροποποίηση του άρθρου 124 από το άρθρο 5 του ν.δ. 495/1974 οποτεδήποτε αν κριθεί κάτι τέτοιο αναγκαίο ή να αρθούν αν εκπληρώνουν το σκοπό τους (αρθρ. 124 Π.Κ.) Παύουν δε αυτοδικαία, μετά την συμπλήρωση του 21ου έτους της ηλικίας.

Ειδικά ρυθμίζεται η περίπτωση της απόλυσης με όρου, (μετά το εξάμηνο ή έτος ανάλογα) του ανήλικου και τη θέση του υπό δοκιμασία (για διάστημα 2-5 ετών, αρθρ. 129 Π.Κ.) (Φαρσεδάκης Ιακ, 1986, σελ. 162,163).

Στην δικαστηριακή πρακτική μόνο ο ένας στους εκατό εφήβους κατά μέσον όρο

(από το 1973 έως και το 1985) καταδικάζεται σε περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα. Για το χαρακτήρα και την ακαταλληλότητα της απαράδεκτης αυτής κύρωσης για τα νεαρά άτομα έχει γίνει σχετική αναφορά, επειδή όμως ακόμα και σήμερα οι γνώμες ως προς την αποτελεσματικότητα την δίστανται θα ήταν σκόπιμο να εξετασθεί το πως υλοποιείται η επιβολή του ποινικού σωφρονισμού στην πράξη.

Σε γενικά πλαίσια η μεταχείριση των ανηλίκων στα σωφρονιστικά δεν διαφέρει από εκείνη των ενηλίκων. Παρά τις νομοθετικές προβλέψεις και τις εξαγγελίες, ακολουθείται και για τους ενήλικους παραβάτες του νόμου η χαράκη της ίδιας αντιεγκληματικής πολιτικής. Στόχος του σωφρονισμού είναι η επανεξέταση του ανηλίκου στο κοινωνικό περιβάλλον με μέτρα καταναγκαστικού χαρακτήρα με μακροχρόνια στέρηση της ελευθερίας του.

Οι όροι διαβίωσης των ανηλίκων στα σωφρονιστικά καταστήματα και η συνολική αντιμετώπισή τους από τη διοικητική αρχή δεν διακρίνεται από ιδιαιτερότητες που θα άρμοζαν στο νεαρό της ηλικίας των εγκλείσεων αυτών ατόμων (Χαΐδου Α., 1990, σελ. 47).

Ο ποινικός σωφρονισμός αόριστης σχετικά διάρκειας αποτελεί ιδιότυπη μεταχείριση του εφήνου που εγκληματεί και αποσκοπεί βασικά σε ειδικό κατάστημα ηθική αναμόρφωση και διαπαιδαγώγηση του με στόχο να αποβληθούν οι κακές και αντικοινωνικές του έξεις και να συγκρατηθεί ο έφηβος από νέα εγκλήματα.

Αποβλέπει κυρίως με τον εκφοβισμό και την βελτίωση στην ειδική ή ατομική πρόληψη.

Η φυλάκιση έχει ως σκοπό τόσο την ειδική πρόληψη, όσο και την γενική με την συγκράτηση των μελών της κοινωνίας από την τέλεση εγκλημάτων. Επιμένως ενώ θα περίμενε κανείς να ισχύουν ειδικά προγράμματα μεταχείρισης για τους ανήλικους για

την επίτευξη του παραπάνω σκοπού, στην πράξη η έκτιση του ποινικού σωφρονισμού στα σωφρονιστικά καταστήματα ανηλίκων δεν διαφέρει ως προς τους όρους διαβίωσης και την μεταχείριση των εγκλειστών από τα ισχύοντα για την έκτιση μιας άλλης στερητικής της ελευθερίας ποινής για τους ενήλικους στις φυλακές της χώρας.

Ειδική μεταχείριση στους ανήλικους κρατούμενους δεν εφαρμόσθηκε ποτέ στην ελληνική πρακτική τόσο για ουσιαστικούς όσο και τυπικούς λόγους. Στην χάραξη της σωφρονιστικής πολιτικής ο ανήλικος δράστης δεν διαφοροποιήθη ποτέ από τον ενήλικο. Η πολιτική της καταστολής κυριάρχησε της πρόνοιας και στον τομέα της μεταχείρισης των ανηλικών. Εξ άλλου οι λιγοστές ανεπαρκείς διατάξεις για τους ανήλικους εγκλειστούς του ισχύοντος Σωφρονιστικού Κώδικα (και κυρίως εκείνες που αναφέρονται στην διάκριση των νεαρών κρατουμένων σε εφήβους και μετεφήβους) δεν μπόρεσαν να υλοποιηθούν, διότι δεν εκδόθηκε ποτέ το σχετικό Προεδρικό διάταγμα που θα τις έθετε σε ισχύ. Έτσι πολλές διατάξεις του Σ.Κ σχετικά με την μεταχείριση των ανηλικών και ειδικότερα αναφορικά με το περιεχόμενο της (συγκεκριμενοποίηση προγραμμάτων, κέντρα παρατήρησης, κατά κατηγορίες μεταχείριση και κατανομή παρέμειναν γράμμα κενό. Τα σωφρονιστικά καταστήματα ανηλίκων είναι δύο: και μόνο αγόρια των Αθηνών με έδρα του Κορυδαλλάο Πειραιώς και το αγροτικό Κασσαβέτειας με έδρα τον Αλμυρό Βόλου. Για τα ανήλικα κορίτσια δεν προβλέπεται ειδικό σωφρονιστικό κατάστημα. Εγκλείνονται στην κεντρική φυλακή γυναικών με έδρα του Κορυδαλλάο. Η μη ύπαρξη εξ άλλου αποκέντρωσης στο σωφρονιστικό κατάστημα όπου κρατούνται ανήλικοι και οδηγεί στην αποκοπή αυτών από το κοινωνικό τους περιβάλλον. Παρά το ότι προβλέπεται η χωριστή διαβίωση των ανηλίκων από τους εγκλειστούς για τα αγόρα δεν γίνεται διαχωρισμός τόσο για πρακτικούς όσο και για ουσιαστικούς λόγους:

Ο συγκριτικά μικρός αριθμός των εγκλείστων κοριτσιών δεν καθιστά απαραίτητη την ίδρυση χωριστού καταστήματος για δε τα αγόρια κρατούνται συχνά στο ίδιο σωφρονιστικό κατάστημα ανήλικοι καταδικασμένοι σε ποινικό σωφρονισμό και ενήλικοι καταδικασμένοι σε φυλάκιση ή και σε κάθειρξη.

Εξ άλλου στην Ελλάδα έχει πρακτικά καθιερωθεί (υπάρχει τώρα και η σχετική νομοθετική πρόβλεψη-πειθαρχική κύρωση για τους μετέφηβους στο άρθρο 92 παρ. 2 του Ν.Κωδ.) "δυσάγωγοι" ανήλικοι να μετάγονται ως ένα είδος τιμωρίας για να σωφρονιστούν σε φυλακές ενηλίκων για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα. Φυσικά αυτή η τακτική που ακολουθείται είναι τελείως αντιφατική με τους στόχους που θέτει το ίδιο το σύστημα.

Οι γενικές αρχές που διέπουν την έκτιση στερητικών της ελευθερίας ποινών βασίζονται σε συγκεκριμένους στόχους. Και στο νέο νόμο η αγωγή και επανακοινωνικοποίηση των κρατούμενων είναι οι δύο ιδεατοί σκοποί στους οποίους πρέπει να αποβλέπει η μεταχείριση των εγκλείστων. Η γοητεία του διεθνώς πλέον καθιερωμένου με αόριστο περιεχόμενο όρους της "επανακοινωνικοποίησης" επηρέασε και τους συντάκτες της ελληνικής σωφρονιστικής νομοθεσίας.

Τίθεται από την αρχή ως βάση του όλου προγράμματος μεταχείρισης που θα ακολουθήσει, για όλες τις κατηγορίες εγκλείστων χωρίς να εναρμονίζεται με το περιεχόμενο των διατάξεων που ακολουθούν.

Εξ άλλου είχε ήδη ενταχθεί ο ανήλικος κρατούμενος πριν από τον εγκλεισμό του στο κοινωνικό περιβάλλον έτσι ώστε να γίνεται αναφορά για την απαραίτητη επανεξέτασή του. Μήπως ή τυχόν αδυναμία προσαρμογής του σ' αυτό ή ακόμα περισσότερο η ανυπαρξία άμεσου ή ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος για τον ανήλικο έφηβο ήταν μια από τις συγκυρίες που τον οδήγησαν στο σωφρονιστικό κατάστημα.

Και για τους ανήλικους εγκλειστούς επομένως ισχύει το σωφρονιστικό παράδοξο της επιδίωξης της κοινωνικής τους προσαρμογής κάτω από συνθήκες στέρησης της ελευθερίας που συνεπάγονται καταναγκασμό και περιορισμό των βασικών συνταγματικών δικαιωμάτων των ανήλικων. (Χαΐδου Α., 1990, σελ. 162,163)

7.3 Αγωγή και εργασία

Στα πλαίσια της ατομικής μεταχείρισης των κρατουμένων η αγωγή παίζει αποφιστικό ρόλο για την βελτίωση τους και την επιτυχή τους επανένταξη, ιδιαίτερα δε για του ανήλικους. Η αγωγή αυτή διακρίνεται σε κοινωνική φυσική, πνευματική και θρησκευτική και ολοκληρώνεται με την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία των εγκλειστών.

Ειδικές ρυθμίσεις για τους ανήλικους κρατούμενους, εκτός από το θέμα της εκπαίδευσης δεν προβλέπονται θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι αναλογικά αναφέρονται και στους κρατούμενους των σωφρονιστικών καταστημάτων ανηλίκων.

Η **εκπαίδευση** των κρατουμένων πρωτοβάθμια ή επαγγελματική κρίνεται αναγκαίο για την δυνατότητα προσαρμογής στο κοινωνικό περιβάλλον. Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι υποχρεωτική μα τους ανήλικους μέχρι 21 ετών, δίνεται επίσης η δυνατότητα και σε εκείνους που επιθυμούν και την δευτεροβάθμια να την παρακολουθήσουν στα πλαίσια εκπαιδευτών αδειών (άρθρο 48 νέου κώδικα). Επίσης προβλέπεται η επαγγελματική κατάρτιση των εγκλειστών με την συνεργασία αρμοδίων φορέων. Οι τίτλοι που παρέχονται με την ολοκλήρωση της επιτυχώς παρακολούθησης είναι ισότιμοι με του αντίστοιχους των σχολών της δημόσιας ή επαγγελματικής εκπαίδευσης και πολύ σωστά δεν αναγράφεται σ' αυτός το όνομα του σωφρονιστικού καταστήματος. Στο νόμο όμως λείπει η λεπτομερής αναφορά στις ώρες διδασκαλίας σχετικά με το πρόγραμμα και το διδακτικό προσωπικό. Για την

σχολική και επαγγελματική εκπαίδευση των ανηλίκων στα σωφρονιστικά καταστήματα δεν υπάρχουν διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία. Μόνο μια εμπειρική προσέγγιση θα μπορούσε να καταγράψει τις δυνατότητες εκπαίδευσης που προσφέρονται και το ποσοστό των εγκλειστών που κάνουν χρήση του δικαιώματος αυτού.

Η **φυσική** αγωγή των κρατουμένων (άρθρο 42 νέου κώδικα) που περιλαμβάνει ένα πρόγραμμα σωματικών ασκήσεων, απόλυτα απαραίτητο για την εκτόνωση των κρατουμένων και την διατήρηση μιας σχετικά ικανοποιητικής φυσικής κατάστασης στα πλαίσια στέρησης της ελευθερίας και η **πνευματική** αγωγή (άρθρο 43 νέου κώδικα) που δίνει το δικαίωμα ενημέρωσης και επιμόρφωσης στους εγκλειστούς έχουν ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο μεταχείρισης που δεν αφήνει περιθώρια αμφιβολιών.

Η **κοινωνική** αγωγή όμως (άρθρο 41 παρ. 1 νέου κώδικα) που περιλαμβάνει μεταξύ άλλων την "τόνωση της ατομικής και κοινωνικής εθύνης" των κρατουμένων και "την καλλιέργεια θετικών διαπροσωπικών σχέσεων" εξαρτά λόγω της αόριστης διατύπωσης της, την "επιτυχία" της από τις διαθέσεις και την ικανότητα εκείνων που την ασκούν και προϋποθέτει την συνεργασία των κρατούμενων.

Εδώ δημιουργούνται δύο ζητήματα κατά πόσο η αγωγή των εγκλειστών θα είναι προαιρετική ή υποχρεωτική και σε πιο βαθμό τα πρότυπα που θα αναλάβουν την κοινωνική αγωγή των ανηλίκων θα εμπνέουν εμπιστοσύνη σ' αυτούς ώστε οι τελευταίοι να δείξουν την σχετική προθυμία για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού. Ο βασικός λόγος για την μη αποτελεσματικότητα της αγωγής των κρατουμένων μέχρι σήμερα οφείλεται κυρίως στο ότι αυτή θεωρήθηκε πάντοτε υποχρεωτική για τους εγκλειστούς και ότι τα άτομα που την ασκούν εκπροσωπούν το ίδιο το σύστημα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Είναι αμφίβολο επομένως αν θα ευδοκιμήσει ο θεσμός αυτός με τη νέα νομοθετική ρύθμιση.

Η **θρησκευτική** τέλος αγωγή γίνεται προαιρετική (άρθρο 44) για τους εγκλείστους ρύθμιση που εναρμονίζεται πλήρως με τις συνταγματικές επιταγές σε αντίθεση με τα μέχρι τώρα ισχύοντα στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας. (Χαΐδου Α., 1990, σελ. 54)

Η εργασία των εγκλείστων επιτελούσε πάντα ένα διπλό σκοπό στο σωφρονιστικό σύστημα. Αποτελεί με πολύ μικρό κόστος, πηγή παροχής οικονομικού αφέλους για τις αρχές και στο πλαίσιο της μεταχείρισης των κρατουμένων το μέσο για την κοινωνική τους προσαρμογή εφόσον σήμερα πλέον η εργασία δεν εξυπηρετεί το σκοπό της ανταπόδοσης.

Παρά τις αισιόδοξες απόψεις για τις σχετικές ρυθμίσεις του νέου κώδικα η εργασία των εγκλείστων παραμένει και στο νέο νομοθέτημα, ένα μέσο καταναγκασμού και χειραγώγηση τους, χωρίς ασφαλιστική κάλυψη. Η μόνη ίσως καινοτομία μείναι η αμοιβή των κρατουμένων σύμφωνα με τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας που ισχύει για τους εργαζόμενους γενικό και εναρμονίζετε με την συνταγματική επιταγή για ίση αμοιβή, επί παροχής ίσης εργασίας. Αυτή όμως η ρύθμιση αποτέλεσε δυο μήνες μετά την έναρξη της ισχύος του νέου νόμου την βασική αιτία για την αναστολή όλων των διατάξεων που αφορούν την εργασία των εγκλείστων μέχρι το τέλος του χρόνου επειδή η χώρα μας περνά μια γενική οικονομική κρίση. Οι ρυθμίσεις του παλαιού κώδικα για όλες τις κατηγορίες κρατουμένων και για τους ανήλικους επομένως διατηρούνται σε ισχύ.

Η εργασία η οποία εκτελείται για λογαριασμό του κράτους υπό την διεύθυνση και τον έλεγχο της σωφρονιστικής υπηρεσίας αποσκοπεί σύμφωνα με τις νομοθετικές ρυθμίσεις (άρθρο 43 ΣΚ) στη βελτίωση των κρατουμένων με το να συνηθίζουν αυτοί σε φιλόπονο βίο στην διατήρηση της σωματικής και ψυχικής τους υγείας και στην

κοινωνική τους προσαρμογής με την εκμάθηση επαγγέλματος.

Το είδος και η διάρκεια της είναι ανάλογα με την ηλικία και το φύλλο των κρατουμένων (άρθρο 55 παρ. 2, 57 παρ. 2 ΣΚ) και εκτελείται ομαδικά (άρθρο 55 παρ. 4ΣΚ) είναι στο εξωτερικό του καταστήματος ή στο ύπαιθρο (άρθρο 56 παρ. 1ΣΚ).

Στο κλειστό σωφρονιστικό κατάστημα ανηλίκων Κορυδαλλού δεν υπάρχει δυνατότητα άσκησης της εργασίας εκτός κτιρίου.

Στο αγροτικό σωφρονιστικό κατάστημα ανηλίκων στην Κασαββέτεια αντίθετα, η πλειοψηφία των εγκλειστών ασχολείται με την εργασία στο ύπαιθρο κυρίως με την αγροτική καλλιέργεια την ζωοκομία και την πτηνοτροφία.

Στην κεντρική φυλακή γυναικών Κορυδαλλού όπου εγκλείονται τα ανήλικα κορίτσια προβλέπονται λιγότερες ώρες απασχόλησης και διαφορετικά εργαστήρια (ραφής, κοπτικής κ.λ.π.) από εκείνα που συναντά κανείς στα καταστήματα αρρένων (όπως μηχανουργεία, ξυλουργεία κ.τ.λ.) (άρθρο 57 παρ. 2 και 3ΣΚ)

Για όλους τους ανήλικους κατάδικους η εργασία είναι υποχρεωτική σε αντίθεση με τους προσωρινά κρατούμενους για τους οποίους η εργασία έχει προαιρετικό χαρακτήρα. (άρθρο 55 παρ. 1ΣΚ). Πως όμως συμβιβάζεται η διάταξη αυτή με το Σύνταγμα, που απαγορεύει ρητά οποιαδήποτε μορφή καταναγκαστικής εργασίας (άρθρο 22 παρ. 3).

Την αντιανταγωνιστικότητα αυτή προσπαθεί να καλύψει το π.δ. 178/1980 για τον ενεργητικό υπολογισμό του χρόνου εργασίας των καταδίκων. Μέτρα δηλαδή για τους εγκλειστούς των σωφρονιστικών καταστημάτων ανηλίκων η κάθε μέρα εργασίας ως δύο ημέρες ή ως μία και 3/4 ημέρας εκκόμενης ποινής, ανάλογα με το είδος της εργασίας που εκτελούν.

Κάτω από αυτές τις προϋποθέσεις θα αναρωτηθεί ο έγκλειστος για την αντισυνταγματικότητα ή μη της υποχρεωτικής εργασίας στο κατάστημα ή θα επιδιώξει την εξασφάλιση όσο το δυνατό γρηγορότερα μιας τέτοιας απασχόλησης, ώστε να συντομευθεί ο χρόνος έκτισης της ποινής που του έχει επιβληθεί.

Η περιορισμένη συνταγματική προστασία των εγκλείστων στο θέμα της εργασίας συνάγεται και από την ασφαλιστική τους κάλυψη (άρθρο 22 παρ. 4 του Συντάγματος). Το γεγονός ότι οι έφηβοι και μετέφηβοι παρέχουν την εργασία τους και μετέχουν στην παραγωγική διαδικασία τους κατατάσσουν στην κατηγορία των εργαζομένων και θα έπρεπε να δικαιούνται όλων των κοινωνικών ασφαλίσεων που δικαιούται ο ελεύθερος εργαζόμενος. Προβλέπεται μόνο η ασφάλιση του εργαζομένου σε περίπτωση εργατικού ατυχήματος και επαγγελματικής ασθένειας (άρθρο 67 παρ. 2ΣΚ). Το βασικό θέμα του υπολογισμού του χρόνου εργασίας στο σωφρονιστικό κατάστημα για συνταξιοδότηση και την υγειονομική περίθαλψη των μελών της οικογένειας του παραμένουν γράμμα κενό.

(Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι τα ζητήματα αυτά δεν ρυθμίζονται και στο νέο κώδικα).

Αυτό καλύπτεται τυπικά με το επιχείρημα ότι η αμοιβή των κρατουμένων είναι θεσμός δημοσίου δικαίου και δεν αποτελεί μισθό, διότι η εργασία που παρέχουν δεν έχουν ως βάση μια σύμβαση εργασίας μεταξύ αυτών και του δημοσίου (Χαΐδου Α., 1990 σελ. 56).

7.3.β. Επικοινωνία με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

**"Χωρίς περίσκεψιν, χωρίς λύπην, χωρίς οιδώ μεγάλα
κι υψηλά τριγύρω μου έχτισαν τείχη"**

αλλά δεν άκουσα ποτέ κρότον κτιστών ή ήχου ανεπαισθήτως μ' έκλεισαν από του κόσμου έξω".

Συγκλονιστικοί αλλά τόσο διεισδυτικοί στην απλότητα τους μας δίνουν την εικόνα των εγκλειστών μέσα από τα τείχη που η δομή και η λειτουργία των συγχρόνων κοινωνιών δημιουργεί. Ορισμένοι μάλιστα απ' αυτούς δεν είναι απλώς εγκλειστοί αλλά και δέσμοι της μοίρας τους που τους κρατεί καθηλωμένους και αδύναμους να αντιδράσουν. (σελ. 268 Ο εγκλεισμός των ανηλίκων και τα δικαιώματα του ανθρώπου).

Ο εγκλεισμός ενός ατόμου στην φυλακή για την έκτιση μιας ποινής στερητικής της ελευθερίας έχει ως συνέπεια την σταδιακή αποξένωση του από το κοινωνικό περιβάλλον και την προσαρμογή του στο περιβάλλον του καταστήματος.

Ο βαθμός κοινωνικοποίησης του ανηλίκου κρατουμένου στο περιβάλλον του σωφρονιστικού καταστήματος εξαρτάται από το χρονικό διάστημα παραμονής του σ'αυτό.

Όσο περισσότερο μένει σ' αυτό και αυξάνεται η ιδρυματοποίηση του, τόσο απομακρύνεται από το κοινωνικό περιβάλλον "αποκοινωνικοποιείται" με άλλα λόγια είναι συνιθισμένο το φαινόμενο κατάδικοι σε μακροχρόνιες στερητικές της ελευθερίας ποινές να ιδρυματοποιούνται τόσο πολύ στο περιβάλλον της φυλακής, ώστε όταν έρθει η ώρα της απόλυσης τους από το κατάστημα κράτησης να μην θέλουν να φύγουν, διότι το θεωρούν πλέον σπίτι τους.....

Στην διαδικασία αυτής της "αποκοινωνικοποίησης" του εγκλειστού συμβάλει

έμμεσο και η χαλαρή σύνδεση και η αραιή επαφή του κρατούμενου με πρόσωπα του συγγενικού ισχυρός φιλικού περιβάλλοντος. Εάν ο δεσμός είναι αρκετά ισχυρός η "φυλακοποίηση" επέρχεται πιο δύσκολα. Ο κρατούμενος έχει κάποιο ηθικό και υλικό στήριγμα κατά την διάρκεια της κράτησης του, αντιμετωπίζει με περισσότερη υπομονή τα δεινά της φυλακής και δέχεται με μεγαλύτερη αισιοδοξία και ικανότητα κοινωνικής προσαρμογής τη χρονική στιγμή της απόλυσης του από το κατάστημα κράτησης. Είναι επομένως απολύτως απαραίτητη, τόσο για την ψυχική υγεία του καταδίκου όσο και για την μελλοντική του επανένταξη η διατήρηση επαφών και η επικοινωνία του με πρόσωπα της ελεύθερης κοινωνίας.

Η επικοινωνία αυτή πραγματοποιείται σύμφωνα με τις νομοθετικές ρυθμίσεις (άρθρο 49 νέου κώδικα) μέσω των επισκέψεων που γίνονται στο κρατούμενο, της αλληλογραφίας της τηλεφωνικής επικοινωνίας, των αδειών και του θεσμού της ημιελεύθερης διαβίωσης.

Σχετικά με τις επισκέψεις που δέχονται οι έγκλειστοι για τους ανήλικους ισχύουν οι γενικές διατάξεις εφόσον δεν γίνεται συγκεκριμένη αναφορά στο νόμο. Παρά το γεγονός ότι, σε αντίθεση με τα μέχρι τώρα ισχύοντα, δεν γίνεται διάκριση των κρατούμενων σε κατηγορίες, με βάση την διάρκεια της ποινής που τους έχει επιβληθεί για το πόσο συχνά θα δέχονται επισκέψεις (δικαιούνται επίσκεψη μια φορά τουλάχιστον την εβδομάδα), εξακολουθεί να παραμένει ο προβληματικός περιορισμός του κύκλου των προσώπων που μπορούν να επισκέπτονται τον ανήλικο κρατούμενο (μόνο συγγενείς τετάρτου βαθμού). Το γεγονός ότι ο διευθυντής του καταστήματος μπορεί να χορηγήσει ειδική άδεια για "επίσκεψη και άλλων προσώπων που μπορούν να ασκήσουν ευεργετική επίδραση στον κρατούμενο" δεν αποτελεί έλεγχο στην πράξη για τον ανήλικο (άρθρο 50 παρ. 1 Ν.Κώδικα).

Η ίδια κριτική, όσον αφορά τον κύκλο των προσώπων, με τα οποία μπορεί να επικοινωνεί ο έγκλειστος ανήλικος, μπορεί να ασκηθεί και για τα τηλεφωνήματα (άρθρ. 50 παρ. 1 Ν.Κωδ.)

Στο θέμα της αλληλογραφίας δεν υπάρχει μεν περιορισμός ως προς τα πρόσωπα με τα οποία μπορεί να αλληλογραφεί ο ανήλικος κρατούμενος, ούτε και η συχνότητα καθορίζεται με βάση το ύψος της ποινής, ο απαράδεκτος όμως έλεγχος του περιεχομένου των επιστολών και τηλεγραφημάτων των κρατουμένων που πολύ σαθρά δικαιολογείται για λόγους ασφαλείας (άρθρο 51. παρ. 2 Ν.Κωδ.) προσκρούει στις συναλλαγματικές διατάξεις που προστατεύουν το απόρρητο της ιδιωτικής ζωής και το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας (άρθρα 9 παρ. 1β και 1γ του Συντάγματος).

Για "λόγους ασφαλείας" θα αρκούσε η φιλάφηση του φακέλλου από το προσωπικό του καταστήματος και η αποσφράγιση του (από τον ίδιο το κρατούμενο) υποχρεωτικά τη στιγμή της παραλαβής, παρουσία του σωφρονιστικού υπαλλήλου. Αλλά και κατά την αποστολή της αλληλογραφίας του κρατουμένου θα ήταν αρκετή η φιλάφηση και όχι η ανάγνωση του περιεχομένου που κατά κανόνα γίνεται στην πράξη. Με την πρακτική αυτή επιδιώκεται ουσιαστικά η στεγανοποίηση του τι γίνεται πίσω από τα τείχη των σωφρονιστικών καταστημάτων.

Επίσης δεν δικαιολογείται ο έλεγχος επιστολών κρατουμένων προς το συνήγορό τους. Ενώ στις περισσότερες νομοθεσίες αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα των εγκλειστών η ανεξέλεκτη αλληλογραφία τους με το συνήγορο και τις δικαστικές αρχές στην ελληνική σωφρονιστική νομοθεσία απουσιάζει η σχετική πρόβλεψη.

Τέλος δεν προβλέπεται κανενός είδους κύρωση για την περίπτωση που η διεύθυνση του σωφρονιστικού καταστήματος δεν διαβιβάζει τις επιστολές των

κρατουμένων. (Χαΐδου Α., 1992, σελ. 59)

Οι άδειες των κρατουμένων, θεσμός που δεν κάνει για πρώτη φορά την εμφάνιση του στο σωφρονιστικό μας σύστημα (άλλο που οι σχετικές διατάξεις δεν υλοποιήθηκαν ποτέ).

Προβλέπονται ρητά και για τους ανήλικους.

Εκτός από τις γενικές νομικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις για την χορήγηση των αδειών που ισχύουν για όλους τους κρατούμενους τόσο αόριστες και ασαφείς, ώστε η χορήγησή τους, αν δεν γίνεται αδύνατη να εξαρτάται αποκλειστικά από την αυθερεσία του κρίνοντος οργάνου, ο ανήλικος πρέπει να έχει εκτίσει το ήμισυ τουλάχιστον του κατώτατου ορίου και να διαθέσει συγγενικό περιβάλλον (ή κάποιο πρόσωπο που ασκεί την επιμέλεια του) που θα του συνοδεύσει κατά την έξοδο του από το καταστημα και κατά την επιστροφή του σε αυτό. (άρθρο 54 παρ. 6 Ν.Κώδ.)

Αν όμως εκτός των δυσκολιών που προαναφέρθηκαν προσθέσουμε και το γεγονός ότι συνήθως οι ανήλικοι που καταλήγουν στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας στερούνται οικογενειακού περιβάλλοντος τους δεν επιθυμούν την επικοινωνία μαζί τους, (υπάρχουν σχετικές μαρτυρίες ανηλίκων εγκλείστων), τότε πως θα μπορέσουν στην πράξη να κάνουν χρήση του ευεργετήματος αυτού. Μήπως και στην περίπτωση αυτή θα μπορούσε να επιτελέσει κάποιο θετικό ρόλο ο επιμελητής ανηλίκων. Η μελλοντική εφαρμογή του θεσμού στην πράξη θα το δείξει. (Χαΐδου Α., 1990, σελ. 61).

7.3.γ. Αμοιβές και πειθαρχικές κυρώσεις.

Στα πλαίσια φυσικά του καταναγκαστικού θεσμού της φυλακής δεν θα μπορούσε να λείπει το θέμα της πειθαρχίας. Οι πειθαρχικές κυρώσεις αποτελούν το

πιο δραστικό μέσο καταστολής οποιοδήποτε μορφής αντίδρασης στο κλειστό περιβάλλον. Μάλιστα η πειθαρχική διαδικασία θεωρείται και στα διεθνή κείμενα ως λειτουργία με θετικές επιδιώξεις τόσο κατά το σκοπό όσο και κατά την εφαρμογή της. Φυσικό επακόλουθο αποτελεί επομένως η υπογράμμιση του ρόλου της και μέσα από τα νομοθετικά κείμενα.

Για την εξισορρόπηση του πειθαρχικού αυτού ολοκληρωτισμού με μια μεταχείριση που θα οδηγήσει τον κρατούμενο ομαλά στην επανεξέταση που υποθετικά επιδιώκεται δύο στόχοι που συγκρούονται φαινομενικά αλλά και ουσιαστικά οδηγεί στο σωφρονιστικό σύστημα στο να ακολουθήσει την τακτική των κινήτρων για καλή συμπεριφορά με αμοιβή των κρατούμενων και αντικινήτρων για εκδήλωση κακής συμπεριφοράς με την απειλή των πειθαρχικών κυρώσεων. Οι αμοιβές και πειθαρχικές κυρώσεις που προβλέπονται στο νόμο ισχύουν και για τους ανήλικους κρατούμενους. Οι αμοιβές περιλαμβάνουν εκτός από προνομιακή μεταχείριση σχετικά με τις επισκέψεις που δέχεται ο κρατούμενος την απονομή βραβείων επαίνου και την δυνατότητα χρησιμοποίησης μουσικού οργάνου. (άρθρο 86 παρ. 1 Νέου Κώδικα).

Η διασφάλιση της τάξης και της πειθαρχίας στο σωφρονιστικό κατάστημα με την χειραγώγηση των εγκλείστων, στοχεύουν στην διατήρηση της ασφάλειας του καταστήματος ενώ αρχικά αναφέρεται ρητά ο σεβασμός της αξιοπρέπειας των κρατουμένων κατά την επιβολή των πειθαρχικών κυρώσεων, στην συνέχεια θίεται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια με την επιβολή τόσο ψυχολογικών όσο και σωματικών βασάνων.

(ρυθμίσεις και πρακτικές, που αντιτίθεται στο άρθρο 3 της ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών που απαγορεύει τα βασανιστήρια και την εξευτελιστική συμπεριφορά).

Οι πειθαρχικές κυρώσεις που περιγράφονται περιοριστικά στο νόμο φαίνεται ότι δεν επαρκούν γι' αυτό διατάσσονται μέτρα τάξης και καταυεασμού στην περίπτωση που διασολεύεται και πάλι η τάξη και η ασφάλεια του καταστήματος.

Οι πειθαρχικές κυρώσεις επιβάλλονται σε περίπτωση παραπτωμάτων των κρατουμένων που διαταράσσουν την εύρυθμη λειτουργία του καταστήματος. Η έννοια όμως των παραπτωμάτων που αναγράφονται στο νόμο είναι τόσο γενική, με τόσο προβληματικό και εξωπραγματικό πολλές φορές χαρακτήρα (άρθρο 87 Νέου Κώδικα), ώστε η περιβολή της συμπεριφοράς κάθε κρατουμένου με το ντύμα του παραπτώματος να επαφίεται στην αυθερία του κρίνοντος οργάνου για την επιβολή της συγκεκριμένης κύρωσης.

Για το μετέφηβο ειδικό η μεταγωγή του σε κατάσταση ενηλίκων αποτλεί μέσω εκφοβισμού για αλλαγή της επίταρχής συμπεριφοράς του, μέτρο που εφαρμόζεται συχνά από την σωφρονιστική διοίκηση.

Ο απαράδεκτος όμως εγκλεισμός εφήβου σε πειταρχικό κελλί μέχρι 5 και μετεφήβου μέχρι 10 ημέρες αποτελεί το πιο σκληρό μέτρο αντίδρασης της σωφρονιστικής, διοίκησης για την χειραγωγή των κρατουμένων. Είναι ποτέ δυνατό με αυτές τις απάνθρωπες και αντισυνταγματικές, μεθόδους μεταχείρισης να ισχυριζόμαστε ότι ο ποινικός σωφρονισμός του ανηλικού αποτελεί μέτρο αγωγής και βελτίωσης του ανηλικού και όχι ποινής και να ελπίζουμε σε μια ομαλή επανεξέταση του.

Το πιθανότερο είναι ο ανήλικος να βγει από το κατάστημα με μεγαλύτερη εχθρότητα για το κοινωνικό περιβάλλον και αυξημένη την επιθυμία να ανταποδόσει τα δεινά που του συνέβησαν κατά την διάρκεια της κράτησης στο σωφρονιστικό κατάστημα.

Τα μέτρα τάξης προστασίας και κατευνασμού ολοκληρώνουν το φάσμα των μέτρων πειθαρχίας και ανάμεσα σ'αυτά περιλαμβάνονται η χρήση χειροπεδών, δακρυγόνων και βραχείας ράβδου. Να σημειωθεί ότι η χρήση της βραχείας ράβδου δεν αναφέρεται στα διεθνή σωφρονιστικά κείμενα απο σχετικές δε μαρτυρίες πρώην κρατουμένων στα σωφρονιστικά καταστήματα ανηλίκων αυτού του είδους ο ξυλοδαρμός είναι μια καθιερωμένη πρακτική "σωφρονισμού" των εγκλείστων. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην περίπτωση της επιβολής των μέτρων αυτών καθώς και των πειθαρχικών κυρώσεων (εκτός από μιας) δεν προβλέπεται δευτεροβάθμια κρίση. Μόνο στην περίπτωση του εγκλεισμού σε πειθαρχικό κελλί μπορεί "θεωρητικά" να προσφύγει ο εγκλειστος και αυτό διότι ο νόμος αναφέρει ρητά ότι η προσφυγή δεν αναστέλλει την εκτέλεση της απόφασης! (άρθρο 90 παρ. 7 Νέου Κώδικα). Αυτό σημαίνει ότι και να δικαιωθεί ο κρατούμενος θα έχει προ πολλού υποστεί στην πράξη εγκλεισμό του στην απομόνωση. (Χαΐδου Α., 1990, σελ. 63,64).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Η λήψη του αναμορφωτικού μέτρου του εγκλεισμού του ανήλικου έχει σαν κύριο στόχο την αναμόρφωση του ανήλικου παραβάτη, ή μήπως στην πραγματικότητα η όλη διαδικασία εστιάζεται όχι στην προσπάθεια ανάπλασης του ανήλικου παραβάτη, αλλά στον εφησυχασμό του κοινωνικού συνόλου; Μήπως με το μικρότερο κόστος σε μέσα, σε χρήματα και σε ανθρώπους δίνεται απλά η εντύπωση εκπλήρωσης του σκοπού προστασίας του παιδιού και του έφηβου; Υπάρχει άραγε μια αισιόδοξη - επιστημονικά και ανθρώπινα - απάντηση στην ερώτηση αυτή; (Μπεζέ Λουκά Α., 1985, σελ. 117).

Η αποτελεσματικότητα του μέτρου αυτού εξακολουθεί μέχρι σήμερα να είναι άγνωστη στη χώρα μας, η επιβολή του όμως παρά το ότι από πολλούς θεωρείται ότι συμβάλει στην αγωγή και την βελτίωση του ανήλικου προκαθορίζει την αρχή για μια "σταδιοδρομία" του νεαρού εγκλειστού στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των τροφίμων των σωφρονιστικών καταστημάτων είχε προηγουμένως εισαχθεί σε ίδρυμα αγωγής. (Χαΐδου Α., 1990, σελ. 85).

Επίσημα διαθέσιμα στοιχεία για την αποτελεσματικότητα των κυρώσεων που επιβάλλονται στους δράστες εγκληματικών πράξεων.

Ο έλεγχος της επιτυχίας ή όχι της ποινικής καταστολής στα πλαίσια του συστήματος απονομής δικαιοσύνης εκτιμάται γενικά μόνο από τα ποσοστά υποτροπής των καταδικασθέντων.

Οι τρόποι καταγραφής των στοιχείων δεν μας επιτρέπει όμως να βγάλουμε

συμπεράσματα, διότι στις επίσημες στατιστικές καταχωρήσεις αναγράφεται μεν στο σύνολο των καταδικασθέντων και των υποτρόπων, αλλά δεν υπάρχει αντιστοιχία ποσοστών υποτροπής με τις επιμέρους κυρώσεις που επιβλήθηκαν στο παρελθόν.

Απλώς στο σύνολο των καταδικασθέντων αυξάνεται σταδιακά. Αν συγκρίνουμε του υπότροπους ανηλικούς με τους ενήλικους διαπιστώνουμε ότι οι ανήλικοι υποτροπιάζουν λιγότερο από τους ανήλικους.

Η γενική αυτή ένδειξη δεν είναι ικανοποιητική αν θέλουμε να μελετήσουμε αναλυτικότερα την επίδραση κάθε μέτρου, εξωιδρυματικού ή ιδρυματικού που επιβάλλεται στους ανηλικούς και ειδικότερα της "μεταχείρισης" που ασκείται στα πλαίσια του σωφρονιστικού συστήματος για ανήλικους.

Υπάρχει όμως και ένα γενικότερο πρόβλημα. Ο σωφρονιστικός κώδικας του 1967 προέβλεπε ειδική μεταχείριση των ανηλικών δραστών, που όμως μέχρι την ισχύ του Νέου Κώδικα δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Οι εξαγγελίες για την εκπόνηση ειδικής νομοθεσίας για τους ανήλικους δράστες και μη δεν υλοποιήθηκαν ποτέ, ορισμένες νέες ρυθμίσεις, τέλος που περιλαμβάνεται στο νέο κώδικα για την μεταχείριση των ανηλικών είναι τόσο πρόσφατες, ώστε δεν μπορεί να γίνεται λόγος ακόμα και για την ενδεχόμενη αποτελεσματικότητά τους.

Επομένως είναι παντελώς αδύνατο να ελέγξουμε κάτι που παρέμεινε άγνωστο που δεν υλοποιήθηκε ποτέ και που είναι εντελώς πρόσφατο. Θα πρέπει να συστηματοποιηθεί η έρευνα και στο πεδίο αυτό, με μια μακρόχρονη συστηματική παρακολούθηση της επίδρασης των επιμέρους κυρώσεων στην μελλοντική συμπεριφορά των ανηλικών. (Χαΐδου Α., 1990, σελ. 85).

Τελικά για ποιά αποτελεσματικότητα μιλάμε; όταν

α) Πρώτα - πρώτα η στέρηση της ελευθερίας κατ' εξοχήν στιγματίζει τον

ανήλικο. Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις στο VII παγκόσμιο Συνέδριο εγκληματολογίας στο Βελιγράδι, ο **κοινωνικός στιγματισμός** προτρέπει αυτούς που του υφίστανται - μετά μια δικαστική παρέμβαση- να ταυτιστούν ολοένα και περισσότερο με τις παρίες της κοινωνίας και αναμιχθούν μαζί τους. Η ίδια εικόνα που έχει ο ανήλικος για τον εαυτό του, ως κοινωνικού όντος, τείνει να καταστραφεί, ως αποτέλεσμα της αντανάκλασης που του ανταποστέλλει η δημόσια γνώμη ή τουλάχιστον αυτός νομίζει ότι διεγείρει γύρω του. Από το σημείο αυτό μέχρι να επιδιώξει, κατά προτίμηση, των συναναστροφή με άλλους δυναστευόμενους που όχι μόνο του δέχονται αλλά δίνουν αξία στην παρέκκλιση του, η απόσταση γρήγορα διανύεται.

Κρατούσα είναι η απόψη πως η δικαστική παρέμβαση έχει ως συχνότερη - κατά πολύ- συνέπεια το καταστρεπτικό αυτό στίγμα, αντί για οποιοδήποτε άλλο ενεργητικό αποτέλεσμα.

Β) Υστερα χωρίς να χρειάζεται να αναφερθούμε ξανά στην ανεξάντλητη άλλωστε- φολολογία για τις αρνητικές συνέπειες του θεσμού της φυλακής δεν μπορούμε παρά να σημειώσουμε την εξευτελιστική για την ανθρώπινη προσωπικότητα επίρροή της.

Οι εγγενείς στην στέρηση ελευθερίας εγκληματογενετικοί παράγοντες έχουν αρκούντων αναφερθεί και εξηγηθεί ώστε δεν χρειάζεται να του επαναλάβουμε. Η φυλακή αποτελεί θεσμό. Η κατανόηση της δομής του μας επιτρέπει να διαπιστώσουμε πως δημιουργείται μια εξαιρετική ιεράρχηση των ανθρωπίνων σχέσεων που γεννούν μια παθολογία των σχέσεων αυτών.

Γι' αυτό το λόγο διαπιστώνονται πλήθος ανεπιθυμητών αλλά δυστυχώς αναποφάσεων - αρνητικών συνεπειών και αντιδράσεων και στα πιο φιλόδοξα προγράμματα μεταχείρισης σε κλειστό περιβάλλον (παθολογικές συμπεριφορές,

κατατονικού υποτονικού ή αντιδραστικού τύπου.

Πέρα από αυτά η αντιπολιτισμική τοποθέτηση που δημιουργεί είναι, ασφαλώς ένα από το κυριώτερο εμπόδια για την κοινωνική ένταξη.

Γ) Τέλος, ένα εξαιρετικό μελανό σημείο είναι οι **αυτοκτονίες** που παρατηρούνται μέσα στα κλειστά ιδρύματα. Η αυτοκτονία ως αντίδραση στα αδιέξοδα του ανηλίκου που αισθάνεται αποδιωγμένος και ανίσχυρος είναι πολύ πιο συχνή σ' αυτή την περίπτωση. Όλες οι σχετικές έρευνες συγκλίνουν στην διαπίστωση πως η συχνότητά τους είναι πενταπλάσια η επταπλάσια σε σύγκριση με τις αυτοκτονίες των ομηλίκων τους στο γενικό πληθυσμό. (Χωρίς να υπολογίσουμε τις αποτυχημένες απόπειρες αυτοκτονίας: δείκτης 11/1 αποτυχημένες/ επιτυχημένες). (Φαρσεδάκης Ι./ Ιακ., 1991, σελ. 263-264).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Η ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Μεταχείριση των ανηλικών εγκληματιών σε ελεύθερο περιβάλλον μπορεί να νοηθεί μόνο στα πλαίσια επιβολής εξωιδρυματικών μέτρων από το δικαστήριο ανηλικών, στην εφαρμογή του θεσμού της αναστολής της ποινής της απόλυσης υπό όρους και της μεταιδρυματικής αρωγής.

9.1. Εξωιδρυματικά μέτρα

Στην ελληνική νομοθεσία ως εξωιδρυματικά μέτρα μεταχείρισης μπορούν να θεωρηθούν η επίπληξη, η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανήλικου στους γονείς, τους επιτρόπους ή τους κηδεμόνες του και τέλος η ανάθεση της επιμέλειας του ανήλικου σε ειδικούς επιμελητές ανηλικών.

Τόσο στην περίπτωση επιβολής επίπληξης όσο και ανάθεση της επιμέλειας του ανήλικου στους γονείς του, η επίβλεψη του παιδιού ή εφήβου από τον επιμελητή θα πρέπει να είναι υποχρεωτική και όχι απλώς δυνητική και να επιβάλλεται ως υποχρεωτικός όρος από το δικαστήριο ανηλικών (βλ. σχετικά άρθρο του Π.δ 49/1979).

Η ουσιαστική και όχι απλώς τυπική συνεργασία του επιμελητή με το παιδί ή τον έφηβο και το οικογενειακό του περιβάλλον θα έκανε ίσως τον ανήλικο να συνειδητοποιήσει τη βαρύτητα της πράξης του και να αποβάλει την εντύπωση ότι "αθώθηκε από το δικαστή.

Η μορφή αυτής της "ελεγχόμενης ελευθερίας" με ένα πρόγραμμα μεταχείρισης χαλαρό ίσως να συνέβαλε αποτελεσματικότερο στη μη υποτροπή των ανηλικών εκείνων που υποβάλλονται σε αυτά τα δύο αναμορφωτικά μέτρα. Εκτός των άλλων

η στενή αυτή παρακολούθηση του ανηλίκου από τον επιμελητή ελέγχει και την αποτελεσματικότητα των μέτρων που επιβάλλονται από το δικαστή ανηλίκων (Τρωιάνου-Λουλά, 1987, σελ. 187).

Το ίδιο αναλογικά συμβαίνει, όσο αφορά τη μεταχείριση του ανηλίκου, και στην επιβολή της ανάθεσης της επιμέλειας του σε ειδικό επιμελητή ανηλίκων. Η μόνη διαφορά εδώ είναι ότι από το νόμο η άσκηση τς προστατευτικής επίβλεψης από τον επιμελητή είναι υποχρεωτική. Στην περίπτωση αυτή η επαφή του επιμελητή και του ανηλίκου θα πρέπει να είναι συνεχής, πράγμα που δεν συμβαίνει στην πράξη συχνά. Η σύνταξη της έκθεσης κάθε εξάμηνο δεν πρέπει να αποτελεί τη μοναδική αφορμή για μια επαφή επιμελητή και ανηλίκου.

Αυτή η πρακτική είναι φυσικά συνάρτηση και άλλων παραγόντων. Ο επιμελητής δεν παύει να απτελεί για τον ανήλικο έναν εκπρόσωπο του συστήματος, ένα από τα όργανα άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, επομένως μια μη προβληματική συνεργασία αποτελεί μάλλον ουτοπία. Εξ άλλου επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια του επιμελητή με άλλα λόγια στην καλή του θέληση να ρυθμίσει τη διαδικασία της επίβλεψης όπως αυτός θέλει, να διαμορφώσει θετικά ή αρνητικά το περιεχόμενο της σχετικής έκθεσης, με καθαρά ατομική του πρωτοβουλία, χωρίς να υφίσταται έλεγχο από κανένα στο έργο που επιτελεί. Τέλος, υποστηρίζεται ότι ο αριθμός των επιμελητών ανηλίκων στην Ελλάδα σήμερα δεν επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών και την ουσιαστική ενασχόλησή τους με το έργο που τους έχει ανατεθεί.

Αυτά θα μπορούσαν να αποφευχθούν με την ανάθεση σε αυτούς αρμοδιοτήτων αποφασιστικής σημασίας (και όχι τυπικής και γραφειοκρατικής), με την είσοδο και νέου αίματος στον κλάδο (ειδικευμένο δυναμικό διαθέτουμε στην Ελλάδα), με μια παράλληλη οργάνωση στα θέματα που αφορούν γενικά ανηλίκους και ιδιαίτερα

εκείνους που έχουν περάσει από το ποινικό δικαστήριο, τόσο από άποψη συμβουλευτικών σταθμών όσο και ουσιαστικής βοήθειας (εύρεση στέγης, εργασίας, οικονομική ενίσχυση κ.λ.π.).

Έτσι η οποιαδήποτε προσπάθεια των επιμελητών ανηλίκων στα πλαίσια της μεταχείρισης των ανηλίκων παραβατών του νόμου δεν θα είναι εκ των προτέρων καταδικασμένη. (Χαΐδου Α., 1990, σελ. 69-71).

9.2. Αναστολή της ποινής

Η ελληνική νομοθεσία καθιερώνει την απλή αναστολή σε αντίθεση με την αναστολή υπό δοκιμασία (Probation) του αγγλοσαξωνικού δικαίου. Οι δύο θεσμοί διαφέρουν ως προς τη νομική τους κατασκευή, τη μεταχείριση του ενόχου και τη δικαστική διαδικασία. (Η. Δασκαλάκης, 1981, σελ. 87).

Στην απλή αναστολή απαγγέλεται η ποινή και αναστέλλεται η εκτέλεση της ποινής. Για τον ένοχο δράστη δεν προβλέπεται ιδιαίτερη μεταχείριση, απλά αφήνεται στην τύχη του, χωρίς επίβλεψη και καθοδήγηση. Ο δικαστής παρεμβαίνει μόνο αν τελέσει ο δράστης και νέο έγκλημα. Η εγκληματοπροληπτική ενέργεια του θεσμού αυτού στηρίζεται πάνω στον εκφοβισμό που εμπνέει η απειλή της έκτισης της ποινής.

Στην Probation αντίθετα αναστέλλεται η απαγγελία της ποινής. Ο δικαστής αποφαινεται μόνο για την ενφή, η δε έκδοση απόφασης σχετικά με το ύψος της ποινής θα εξαρτηθεί από το άν θα επιδείξει κακή διαγωγή ο δράστης μέσα σε ένα συγκεκριμένο διάστημα δοκιμασίας. Ο ένοχος τίθεται υπό την επίβλεψη ενός ειδικού επιμελητή (probation η officer), ο οποίος τον καθοδηγεί και τον βοηθεί υλικά και ηθικά.

Το δικαστήριο, στη περίπτωση της Probation επιβάλλει τον ένοχο την τήρηση ορισμένων όρων, που επαφίενται στην κρίση του δικαστή. Η συμμόρφωση του ή μη

ελέγχεται από τον ειδικό επιμελητή. Στην περίπτωση που δεν τηρεί τους όρους αυτούς ή γενικότερα η διαγωγή του κρίνεται κακή παρεμβαίνει ο δικαστής, ο οποίος έχει τη δυνατότητα να επιβάλει πρόσθετους όρους, να λάβει διαφορετικά μέτρα ή ακόμα να προχωρήσει στην απαγγελία της ποινής αν δεν θεωρήσει τα μέτρα αρκετά ή αν ο ένοχος διαπράξει και νέο έγκλημα.

Για τον Ηλία Δασκαλάκη (1981) και οι δύο θεσμοί είναι απαραίτητη στη νομοθεσία. Η απλή αναστολή (η οποία εφαρμόζεται στην Ελλάδα) απευθύνεται σε περιστασιακούς κυρίως εγκληματίες. Η απειλή έκτισης της ποινής που έχει ανασταλεί αρκεί για να συγκρατήσει τον ένοχο από τη διάπραξη νέου εγκλήματος. Αντίθετα η Probation αποβλέπει στην επίβλεψη και καθοδήγηση των εγκληματιών εκείνων που λόγω των συνθηκών διαβίωσής τους είναι ευκολότερο να διαπράξουν και στο μέλλον νέα εγκλήματα. Γι' αυτούς η απλή απειλή της ποινής δεν αρκεί.

Οι ανήλικοι που καταλήγουν στο τελικό στάδιο καταστολής του επίσημου κοινωνικού ελέγχου αποτελούν και αυτοί μια ομάδα που εγκυμονεί κινδύνους για τη διάπραξη και νέων εγκλημάτων. Ακριβώς επειδή χρειάζονται μια ιδιαίτερη επίβλεψη και καθοδήγηση, θα ήταν προτιμότερο αντί για την επιβολή του εγκλεισμού ιδρύματα αγωγής (με τη δικαστική οδό φυσικά) ή ποινικού σωφρονισμού, να υπήρχε η δυνατότητα αναστολής της απαγγελίας της ποινής και να αναλάμβανε ένας ειδικός επιμελητής την καθοδήγηση του ανηλίκου, κατά το σύστημα της Probation και συγκεκριμένα ένας επιμελητής ανηλίκων.

Η ανάθεση της επιμέλειας σε επιμελητή ανηλίκων ως αναμορφωτικό μέτρο που επιβάλεται από το δικαστήριο ανηλίκων, κακώς συγκρίνεται με την Probation της αγγλοσαξωνικής νομοθεσίας. Στην περίπτωση αυτή δεν αναστέλλεται απλώς η απαγγελία της ποινής από το δικαστή, αλλά αυτή η ανάθεση της επιμέλειας αποτελεί

στην κυριολεξία την "ποινή" που επιβάλλει το δικαστήριο, μια δηλαδή από τις εναλλακτικές κυρώσεις που έχει το δικαστήριο στη διάθεσή του. Ανάλογα δε με την διαγωγή του ανήλικου σε συνδυασμό με την έκθεση που θα υποβάλει ο επιμελητής μπορεί να μεταβληθεί ή και αρθεί οποτεδήποτε το αναμορφωτικό αυτό μέτρο που επιβλήθηκε.

Στην περίπτωση όμως της Probation ο ανήλικος γνωρίζει πολύ καλά ότι αν δεν επιδείξει καλή διαγωγή, αν δεν τηρήσει ορισμένους όρους που του επιβλήθηκαν από το δικαστή ανηλίκων, θα του απαγγελθεί ένα σκληρότερο μέτρο και πιθανότατα μέτρο στερητικό της ελευθερίας. Ας σημειωθεί ότι η Probation στον Καναδά αποτελεί το συχνότερο μέτρο κύρωσης που επιβάλεται στους ανήλικους δράστες εγκληματικών πράξεων.

κατά
διαγωγή!

Η ελληνική νομοθεσία όμως αγνοεί όχι μόνο το θεσμό αυτό τόσο για του ανήλικους, όσο και για τους ενήλικους δράστες αλλά και το θεσμό της απλής αναστολής της ποινής για τους ανήλικους. Το επιχείρημα που προτείνεται είναι ότι στους ανήλικους 7-17 ετών δεν επιβάλλεται "ποινή" επομένως δεν μπορεί να εφαρμοσθεί η σχετική διάταξη του νόμου (άρθρα 99 κ. 100 Π.Κ.)

Μια άλλη άποψη υποστηρίζει ότι προϋποθέσεις για την χορήγηση της απλής αναστολής είναι η κρίση, ότι η εκτέλεση της ποινής δεν είναι αναγκαία για να αποτρέψει τον υπαίτιο από την τέλεση άλλων αξιόποινων πράξεων. Ο ποινικός σωφρονισμός επιβάλλεται στον έφηβο μόνο όταν κρίνεται αναγκαίος για τη συγκράτηση του από τη διάπραξη μελλοντικών εγκλημάτων. Επομένως αν δεν κριθεί η αναγκαιότητα του ποινικού σωφρονισμού δεν μπορεί να διαταχθεί και η αναστολή της εκτέλεσής του! (Τρωιάνου Λούλα 1987, σελ. 45).

Στην περίπτωση αυτή συναντούμε ένα ακόμα παράδειγμα όπου η διατύπωση

του νόμου αφήνει περιθώρια για κατασκευές όπως η συγκεκριμένη.

Εχει υποστηριχθεί βέβαια και η αντίθετη άποψη, χωρίς αυτό να καθιερώνει στην πράξη την εφαρμογή του θεσμού της απλής αναστολής και για τους έφηβους δράστες.

Θεωρητικά μόνο ίσχυσε παλιότερα στη χώρα μας η δυνατότητα αναστολής της εκτέλεσης του ποινικού σωφρονισμού που απαγγέλεται από το δικαστήριο για ένα διάστημα δοκιμασίας 1-3 ετών, κατά τη διάρκεια του οποίου ο έφηβος υποβάλλεται σε αναμορφωτικά μέτρα. Και αυτό διότι ο νόμος που το προέβλεπε (άρθρο 13 του ν. 5098/1931 περί δικαστηρίων ανηλίκων) στην πραγματικότητα δεν εφαρμόστηκε ποτέ. (Α. Τρωιάνου - Λούλα 1987, σελ. 129)

Ο θεσμός αυτός αντιμετωπίστηκε στο παρελθόν τόσο θετικά όσο και αρνητικά. Κάτι ανάλογο όμως θα μπορούσε να ισχύσει και σήμερα όσο αφορά τον εγκλεισμό σε ίδρυμα αγωγής και στον ποινικό σωφρονισμό, διότι πρόκειται για δύο μέτρα στερητικά της ελευθερίας. Στο διάστημα δε της δοκιμασίας να επιβάλλεται στον ανήλικο δράστη το αναμορφωτικό μόνο μέτρο της ανάθεσης της επιμέλειάς του σε ειδικό επιμελητή ανηλίκων (φυσικά με τους όρους και τις προϋποθέσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω).

Μόνο κατω από αυτές τις εγγυήσεις θα μπορέσει να λειτουργήσει ένα πλαίσιο μεταχείρισης σε ελεύθερο περιβάλλον του ανηλίκου στο οποίο θα έχει επιβληθεί το μέτρο της αναστολής του εγκλεισμού σε ίδρυμα αγωγής και σωφρονιστικό κατάστημα υπό δοκιμασία (Χαΐδου Α., 1990, σελ. 71-74).

9.3 Απόλυση υπό όρους.

Στο νέο Σωφρονιστικό Κώδικα, ενώ για την απόλυση του ενηλίκου καταδίκου υπό όρους γίνεται συγκεκριμένη αναφορά, για τους ανήλικους εγκλείστους ισχύουν μόνο οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα:

Το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων του τόπου όπου εκτίεται ο ποινικός σωφρονισμός μπορεί κατά την ανέλεγκτη κρίση του να διατάξει την απόλυση του εφήβου από το σωφρονιστικό κατάστημα κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις.

Ο χρόνος της δοκιμασίας δεν μπορεί να είναι κατώτερος από 2 και ανώτερος από 5 χρόνια, μπορεί δε να επιβληθούν από το δικαστή πρόσθετες υποχρεώσεις που αν αφορούν τον τρόπο ζωής ή τη διαπαιδαγώγησή του (όπως λ.χ. να μη συναναστρέφεται συγκεκριμένα πρόσωπα, να μη διαμένει σε ορισμένο τόπο, να μη συχνάζει σε ύποπτα κέντρα να μάθει μια τέχνη, να αποκαταστήσει τη ζημιά που έκανε με τη διάπραξη του εγκλήματος με χρήματα από την εργασία του).

Στην πράξη οι όροι αυτοί επιβάλλονται στον ανήλικο πολύ σπάνια. Αυτό οφείλεται τόσο στη διστακτικότητα των δικαστών, όσο και στη δουλειά του ελέγχου τήρησης τους.

Αυτό που αποτελεί σημείο αναφοράς στο συγκεκριμένο θεσμό είναι η επίβλεψη της συμπεριφοράς του ανηλίκου που απολύεται υπό όρους κατά το χρονικό διάστημα της δοκιμασίας. Και στο στάδιο αυτό η μεταχείριση του ανηλίκου σε ένα περιβάλλον ελεύθερο είναι αποφασιστικής σημασίας για την μετέπειτα εξέλιξή του.

Εκείνοι που ασκούν την επίβλεψη αυτή είναι κοινωνικοί λειτουργοί του σωφρονιστικού καταστήματος, εφόσον ο ανήλικος και η οικογένειά του κατοικούν στην περιφέρεια του καταστήματος ή οι επιμελητές ανηλίκων, στην περίπτωση που το σωφρονιστικό κατάστημα βρίσκεται σε άλλη περιφέρεια. (άρθρο 10 του π.δ. 49/1979 και άρθρο 2 του ν.δ. 1375/1973).

Το έργο τους συνιστάται στη συμπαράσταση και την προστατευτική επίβλεψη των υπό όρους απολυομένων.

Η προετοιμασία της κοινωνικής και επαγγελματικής αποκατάστασης του

ανήλικου είναι κύριο μέλημά τους. Στην περίπτωση δε που κριθεί ότι η διαγωγή του ανηλίκου είναι κακή ανακαλείται η υπό όρους απόλυσή του ή παρατείνεται ο χρόνος δοκιμασίας. Αν δε ο ανήλικος τελέσει και νέα αξιόποινη πράξη τότε ανακαλείται απόλυση υπό όρους. (Α.Τριάνου - Λούλα 1987, σελ. 51).

Αν η περίοδος επίβλεψης του ανήλικου που έχει τεθεί υπό δοκιμασία δεν διέπεται από μια ουσιαστική και αποτελεσματική παρέμβαση των κοινωνικών λειτουργών ή των επιμελητών ανηλίκων σε συνδυασμό με μέτρα κρατικής πρόνοιας τότε ο θεσμός θα ισχύσει μόνο προς όφελος των κρατικών αυτών οργάνων που ασκούν την επίβλεψη αυτή και όχι προς όφελος των ανηλίκων. οφέλος
πρωτοκώ
φράσεων

Παρά το ότι διατυπώνεται η γνώμη ότι ο θεσμός της απόλυσης υπό όρους έχει αποδώσει θετικά αποτελέσματα, διατηρούμε κάποιες επιφυλάξεις όσο αφορά τον ελληνικό χώρο εφόσον δεν υπάρχουν στοιχεία από εμπειρικές έρευνες, μεταξύ άλλων, ότι αυτό καθώς και άλλοι παρομοιοι θεσμοί "ελεγχόμενης ελευθερίας" έχουν αποδώσει στην πράξη. (Α.Τριάνου - Λούλα 1987, σελ. 52).

Στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας όπου το ποσοστό των απολυομένων υπό όρους ανηλίκων είναι το διπλό (55,8% των εγκλειστών ανηλίκων) από το αντίστοιχο στους ενήλικους η υποτροπή των ανηλίκων που έχουν απολυθεί υπό όρους είναι μικρότερη (56%) από εκείνους που έχουν εκτίσει την ποινή τους κανονικά (70%). Η πρόγνωση επομένως είναι περισσότερο θετική στην περίπτωση απόλυσης υπό όρους από την κανονική απόλυση. (Χάιδου Α., 1990, σελ. 74-76).

9.4. Μετασσωφρονιστική αγωγή. ✓

Με την απόλυση του κρατούμενου από το σωφρονιστικό κατάστημα αρχίζουν και τα προβλήματα της κοινωνικής προσαρμογής. Στη φάση αυτή ο κρατούμενος είναι

σχεδόν βέβαιο ότι δεν τηρεί πλέον κοινωνικούς δεσμούς, έχει χάσει την εργασία του και αντιμετωπίζει τεράστια οικονομικά προβλήματα. Τα κατά πόσο θα μπορούσε να επιβιώσει κάτω από το βάρος όλων αυτών των κοινωνικών, ψυχολογικών και οικονομικών προβλημάτων ή θα "επιλέξει" ένα δρόμο που θα τον οδηγήσει αργά ή γρήγορα και πάλι στο κελλί ενός ιδρύματος, εξαρτάται από τη συμπαράσταση και την προστασία που θα βρεί από κάποιο φορέα μετά την έξοδό του από το σωφρονιστικό κατάστημα.

Αυτές οι καταστάσεις δημιούργησαν το θεσμό της μετασωφρονιστικής αρωγής από διάφορους φορείς (δημόσιους και ιδιωτικούς) που αποσκοπεί στην υλική και ηθική βοήθεια του απολυομένου από τις φυλακές για ένα χρονικό διάστημα μετά την έξοδό του από το κατάστημα κράτησης.

Αξίζει
για να
φυσ

Στην Ελλάδα λειτουργούν από το 1937 εταιρείες προστασίας αποφυλακισμένων με τον α.ν. 869.1937 στις έδρες των Πρωτοδικείων της χώρας. Σήμερα υπάρχουν τρεις: στην Αθήνα, τον Πειραιά και την Πάτρα, από τις οποίες μόνο των Αθηνών λειτουργεί και διαθέτει ένα ξενώνα. Το αντίστοιχο κτίριο στον Πειραιά σφραγίστηκε από το 1981 και δεν λειτούργησε πλέον.

Η βοήθεια την οποία προσφέρει η εταιρεία σήμερα συνιστάται στη παροχή οικονομικής βοήθειας σε εκείνους που περιοδικά την επισκέπτονται μετά την αποφυλάκισή του (γύρω στα 300 άτομα το χρόνο) και είναι ανάλογη με την κάθε περίπτωση. Το βοήθημα είναι ανάλογο με την διάρκεια παραμονής στη φυλακή.

βοήθεια

Όσο μακρύτερη η διάρκεια κράτησης, τόσο μεγαλύτερο είναι και το βοήθημα. Σε καμιά περίπτωση όμως δεν επαρκεί για να καλύψει τις ανάγκες των αποφυλακισμένων.

Οι πόροι της προέρχονται από κρατικές επιχορηγήσεις (για το 1989

συγκεκριμένα ανήλθαν σε 3.000.000 δραχμές). Το επταμελές συμβούλιο της εταιρείας, με τριετή θητεία, αποτελείται από εισαγγελέα πρωτοδίκων, διευθυντή φυλακών, κοινωνικό λειτουργό, επιμελητή ανηλίκων, γιατρό, δικηγόρο και τραπεζουπάλληλο.

7/87/ΕΣ
60/80/Χ10
87/αιφία

Η στοιχειώδης αυτή μετασφρονιστική βοήθεια δεν ισχύει δυστυχώς για τους ανήλικους, που χρειάζονται μεγαλύτερη μέριμνα και προστασία μετά την έξοδό τους από το ίδρυμα αγωγής ή το σωφρονιστικό κατάστημα.

Στο νόμο προβλέπεται η συνεργασία των εταιρειών προστασίας ανηλίκων, που λειτουργούν στην έδρα κάθε πρωτοδικείου, με τις εταιρείες αποφυλακιζομένων για την επίτευξη της κοινωνικής αποκατάστασης των ανηλίκων που απολύονται από τα ιδρύματα αγωγής και τα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας. Η εταιρεία Αποφυλακιζομένων όμως δεν έχει πλέον αρμοδιότητα για τους ανήλικους, επομένως η ρύθμιση αυτή παραμένει γράμμα κενό. (Α. Τρωιάνου - Λούλα 1987, σελ. 220).

Το ότι δεν υπάρχει ιδιαίτερη μέριμνα στην πράξη και για τους ανήλικους οφείλεται ίσως και στην αντίληψη που επικρατεί στους αρμόδιους φορείς για τον εγκλεισμό σε ίδρυμα αγωγής και τον ποινικό σωφρονισμό για το ότι οι κυρώσεις αυτές αναδομούν στην κυριολεξία την προσωπικότητα των ανηλίκων. Επομένως μετά την επιβολή των μέτρων αυτών είναι έτοιμος ο ανήλικος να ενταχθεί στο κοινωνικό περιβάλλον και δεν χρειάζεται άλλη βοήθεια.

αποφύλαξη

Στα πλαίσια της μετασφρονιστικής αρωγής θα μπορούσαμε να εντάξουμε μόνο το τμήμα κοινωνικής αρωγής ελεύθερης διαβίωσης ανηλίκων που ιδρύθηκε στο Κουδαλλό το 1986 από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, διότι θεωρούμε ότι η μετασφρονιστική αρωγή, για να λειτουργήσει σωστά, ουσιαστικά θα πρέπει να αρχίζει από τη στιγμή της εισαγωγής του ανηλίκου σε ίδρυμα αγωγής ή σωφρονιστικό κατάστημα.

η.χ.

Το τμήμα αυτό αποτελεί υπηρεσία του ιδρύματος αγωγής ανηλίκων αρρένων Κορυδαλλού και λειτουργεί υπό τη διεύθυνση του ιδρύματος. Εκεί εισάγονται με απόφαση του Υπουργείου Δικαιοσύνης, μετά από πρόταση του Διευθυντή του ιδρύματος αγόρια ηλικία 13-18 ετών που πρόκειται να απολυθούν από το ίδρυμα και δεν έχουν κατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον. Η διαβίωση εκεί είναι ελεύθερη και ο ανήλικος αποχωρεί μόλις κριθεί ότι δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις κοινωνικής και επαγγελματικής αποκατάστασης του. Στο τμήμα αυτό μπορούν να φιλοξενηθούν και ανήλικοι που έχουν ήδη απολυθεί από το ίδρυμα μέχρι να αποκατασταθούν. /-X-

Σήμερα ο θεσμός αυτός έχει ατονήσει αρκετά, λόγω ίσως της γραφειοκρατικής διαδικασίας που απαιτείται για την τοποθέτηση των ανηλίκων στο τμήμα αυτό, εξ άλλου οι ανήλικοι, λόγω της τοποθεσίας που βρίσκεται το κτίριο αυτό (δίπλα στο ίδρυμα αγωγής και τα λοιπά συγκροτήματα των φυλακών Κορυδαλλού) δεν κατορθώνουν να αποφύγουν το στιγματισμό τόσο τον ηθικό (απλώς αλλάζουν οίκημα διαμονής), όσο και τον κοινωνικό (εφόσον δεν απομακρύνονται από την περιοχή του συγκροτήματος των φυλακών).

Ενα ζήτημα που τίθεται επίσης είναι, αν αυτή η προστατευτική μεταχείριση του απολυομένου θα πρέπει να είναι υποχρεωτική ή προαιρετική και αν οι φορείς που θα την ασκούν θα πρέπει να είναι δημόσιοι ή ιδιωτικοί. (Η. Δασκαλάκης 1981, σελ. 94). Ερωτήματα

Η μορφή της εκούσιας μετασφρονιστικής αρωγής εναρμονίζεται με τη συνταγματική επιταγή για τη μη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και την απαγόρευση στέρησης με οποιοδήποτε τρόπο της ελευθερίας. Μετά την απόλυσή του από τη φυλακή το άτομο είναι απόλυτα ελεύθερο να διαχειριστή τον τρόπο ζωής του όπως αυτό επιθυμεί και όχι με παρέμβαση τρίτων πράγμα που ίσως θα περιόριζε το πεδίο δράσης του και θα επέτεινε το στιγματισμό του. ~Λατρί(1)

Το αν ο φορέας θα είναι δημόσιος ή ιδιωτικός δεν είναι το αποφασιστικό κριτήριο για την άσκηση της "μεταχείρισης" στο ελεύθερο πλέον περιβάλλον αρκεί αυτή να γίνεται προς όφελος του απολυομένου προσφέροντας του τόσο ηθική όσο και υλική συμπαράσταση.

Ο νέος σωφρονιστικός κώδικας προβλέπει την ίδρυση, με προεδρικό διάταγμα κέντρου προστασίας αποφυλακισμένων, χωρίς να κάνει διάκριση ανηλίκων και ενηλίκων. Η διετής μεταιδρυματική αρωγή που παρέχεται από το κέντρο αυτό, χορηγείται, πολύ σωστά, μόνο μετά από σχετική αίτηση αποφυλακισμένου. Επαφίεται επομένως στο ίδιο το δικαίωμα της επιλογής. Το κέντρο αυτό μεριμνά για την επαγγελματική αποκατάσταση του αποφυλακισμένου, τον βοηθεί οικονομικά και συμπαρίσταται στην ομαλή κοινωνική του επανένταξη.

Το ερώτημα που τίθεται, αν δηλαδή οι προϋποθέσεις αυτές είναι αρκετές για να μπορέσει να επιτευχθεί ο πολυπόθητος στόχος της κοινωνικής επανένταξης και αν τελικά επανένταξη θα θεωρήσουμε τη φαινομενικά "ομαλή" διαβίωση του πρώην εγκλείστου στο ελεύθερο κοινωνικό περιβάλλον διαπιστώνοντας ενδεχομένως ότι κάπου εργάζεται ή του αρκούν τα οικονομικά του για μια ικανοποιητική διαβίωση δεν μπορεί φυσικά να απαντηθεί. Το ότι υπάρχει όμως, έστω και θεωρητικά (διότι η λειτουργία του θεσμού εξαρτάται από την έκδοση προεδρικού διατάγματος, όταν θα έχει εξασφαλιστεί η κατάλληλη υλικοτεχνική υποδομή), η πρόβλεψη για μέριμνα των απολυομένων είναι κάποιο μήνυμα αισιοδοξίας στα τόσα αρνητικά του σωφρονιστικού συστήματος. (Χαΐδου Α., 1990, σελ. 76-80).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Η ΕΠΑΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

ΣΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ

Η επανεκπαίδευση και η ένταξη των "παρεκτρεπομένων" ανηλίκων στο κοινωνικό σύνολο οφείλει να αποτελεί τον τελικό στόχο κάθε σωφρονιστικού συστήματος. Η διαδικασία όμως αυτή δεν είναι αποκομμένη από τον συνολικό τρόπο αντιμετώπισης των "παρεκκλινόντων" ατόμων που η ίδια η κοινωνία περιθωριοποιεί και πολλές φορές αποθέτει σ' αυτά τη σφραγίδα του "στίγματος".

Σύμφωνα με τον Παπαδάτο (1990) ο όρος "παρέκκλιση" σηματοδοτεί την απόκλιση του ατόμου απ' ότι οι άλλοι - ή και το ίδιο το συγκεκριμένο άτομο - θεωρούν φυσιολογικό ή κατάλληλο. Στην περίπτωση αυτή, ο στιγματισμός συνδέεται με την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά σ' όλες τις μορφές της είτε αυτή αφορά αλκοολικούς, είτε ψυχιατρικούς ασθενείς, είτε έγκλειτους φυλακών και αναμορφωτηρίων.

Έχει επισημανθεί από αρκετούς ερευνητές - όπως οι Robert Metron, Talvot Parsons κ.α. ότι η παρέκκλιση έχει κοινωνιογενείς όρους αναγνώρισης και επισημοποίησης. Η κοινωνική περιθωριοποίηση αφορά αρκετές κατηγορίες ατόμων, όπως π.χ. οι πάσχοντες από σύφιλη, λέπρα ή AIDS, οι εγκληματίες και οι ψυχικά πάσχοντες. Υπήρχαν γι' αυτό ιστορικά κοινοί τρόποι αντιμετώπισης των παρεκκλινόντων ατόμων σε κλειστά ιδρύματα, δημιουργώντας τις απαράδεκτες συνθήκες ιδρυματοποίησης.

Σε αντιστοιχία με τους τρόπους αντιμετώπισης των ψυχικά πασχόντων από την πολιτεία (κλειστή, ανοιχτή κοινοτική θεραπεία), θα επιχειρήσουμε μια ανάλογη προσέγγιση για τους έγκλειστους εφήβους των αναμορφωτηρίων. (Παπαδάτος Γ., 1990, σελ. 291).

10.1 Μορφές επανεκπαίδευσης και επανένταξης.

Η έξοδος των εφήβων (τροφίμων) από τα σωφρονιστικά ιδρύματα και η επιστροφή τους στην ελεύθερη κοινωνία αποτελεί μια πολύπλοκη δύσκολη και αποφασιστικής σημασίας διαδικασία. Οι έφηβοι αντιμετωπίζουν ποικίλες δυσκολίες, κινδύνους, αβεβαιότητα και επιφυλάξεις όσον αφορά το επαγγελματικό, το οικογενειακό αλλά και το επίπεδο της ατομικής ψυχολογικής τους κατάστασης.

Για το λόγο αυτό, η κατάλληλη, και σταδιακή προετοιμασία τους είναι αναγκαία και για την ομαλή επανένταξη στο κοινωνικό σύνολο αλλά και την ελάττωση των πιθανοτήτων υποτροπής.

Η εξέταση των μορφών επανένταξης των τροφίμων ιδρυμάτων θα γίνει με βάση τους διαφορετικούς τύπους ιδρυμάτων ή κοινοτήτων που λειτουργούν διεθνώς, για τα ανήλικα άτομα. (Παπαδάτος Γ. 1990, σελ. 291-292).

10.1.α Θεραπευτικές Κοινότητες σε κλειστά Ιδρύματα Αναμορφωτήρια.

Η αντιμετώπιση και η εκπαίδευση στηρίζεται συνήθως στην συγκεκριμένη δομή και οργάνωση του περιβάλλοντος των ιδρυμάτων αυτών, με βάση ψυχοθεραπευτικές αρχές και μεθόδους και με συγκεκριμένο ημερήσιο πρόγραμμα που περιλαμβάνει και την εκπαίδευση σε διάφορες τέχνες.

Αποτελέσματα όμως ερευνών στο διεθνή χώρο έχουν δείξει ότι τα περισσότερα από τα προγράμματα αυτά έχουν αποτύχει να μειώσουν τα ποσοστά αντικοινωνικών πράξεων που διαπράττουν οι έφηβοι μετά την έξοδο τους από τα ιδρύματα αυτά.

Οι Rutter και Giller, εξετάζοντας τη σύγχρονη θετική βιβλιογραφία, κατέληξαν ότι οι διάφορες τεχνικές για την αλλαγή συμπεριφοράς είναι οπωσδήποτε χρήσιμες για την αλλαγή της συμπεριφοράς των εφήβων μέσα στο ίδρυμα αλλά δεν κατορ-

θώνουν να επεκταθούν σε αρχές κοινωνικής μάθησης έξω από το ίδρυμα. Κατέληξαν, επίσης -από την εξέταση εμπειρικών ερευνών- ότι παράγοντες όπως σταθερότητα, η ζεστασιά, η αρμονία, οι μεγάλες προσδοκίες για τους έφηβους, η καλή πειθαρχία και η πρακτική εκπαίδευση, σχετίζονται ευθέως ανάλογα με την ύπαρξη θετικών αποτελεσμάτων από τη λειτουργία των ιδρυμάτων αυτών.

Εχει επισημανθεί ότι η διαδικασία για μια αποτελεσματικότερη και καταλληλότερη προετοιμασία των ατόμων αυτών είναι αναγκαίο να περιλαμβάνει 1) Προσπάθειες για μεταλλαγή συγκεκριμένων αρνητικών χαρακτηριστικών του άμεσου περιβάλλοντος του εφήβου που είναι δυνατόν να ωθούν σε αντικοινωνική συμπεριφορά, 2) συγκεκριμένο έλεγχο στις κινήσεις των εφήβων, ώστε να μειωθούν οι ευκαιρίες για την εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς 3) την εφαρμογή συγκεκριμένων τεχνικών συνηθειών και 4) την εκπαίδευση σε κοινωνικές ή εκπαιδευτικές δεξιότητες, η έλλειψη των οποίων συσχετίζεται με την εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς. (Παπαδάτος Γ., 1990, σελ. 292).

10.1.β. Ανοιχτά Τμήματα Θεραπευτικών Ιδρυμάτων.

Οι Gerhard και Roland Mauch (1971) έχουν προτείνει την "κλιμακωτή έξοδο" των τροφίμων από τα ιδρύματα η οποία στοχεύει στην βαθμιαία και ομαλή επανένταξη τους στην κοινωνία και διακρίνουν τρία στάδια:

1. Αρχικά ο έφηβος έχει εξόδους υπό επίβλεψη, για να επισκέπτεται μια επιλεγμένη οικογένεια ή να συμμετέχει σε άλλες οικογενειακές και κοινωνικές εκδηλώσεις. Η άδεια αυτή ισχύει για λίγες ώρες, αλλά σιγά-σιγά το χρονικό διάστημα αυξάνεται. Αργότερα, έχει το δικαίωμα να βγαίνει από το ίδρυμα μόνος, αλλά με κάποιους χρονικούς περιορισμούς.

2. Στο δεύτερο στάδιο - ή και παράλληλα με το πρώτο υπάρχει η πρόβλεψη να εργασθεί ο έφηβος έξω από το ίδρυμα (σε βιοτεχνία, κατάστημα, εργοστάσιο κ.λ.π.) ενώ συνεχίζει να κατοικεί στο ίδρυμα.

3. Στο βαθμό που τα αποτελέσματα από τα παραπάνω στάδια είναι θετικά επιτρέπεται στον έφηβο να κατοικήσει έξω από το ίδρυμα, αν και το ίδρυμα εξακολουθεί να επιλέγει και να ρυθμίζει την εργασία του. Τέλος, ακολουθεί η οριστική έξοδος του από το ίδρυμα με απόφαση του δικαστηρίου.

Στα "Ανοιχτά τμήματα" των θεραπευτικών ιδρυμάτων - κατά τα πρότυπα των ανοιχτών κλινικών - οι έφηβοι περνούν τη νύχτα, ενώ την ημέρα ζουν και εργάζονται έξω ή και αντίστροφα.

Με αυτόν τον τρόπο, είναι δυνατή η συνεχής παρακολούθηση, η παροχή βοήθειας και η υποστήριξη των εφήβων στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν. Τέτοια προγράμματα ("Halfaway House Program") άρχισαν το 1964 στο Μίσιγκαν των Η.Π.Α., σήμερα ο θεσμός έχει επεκταθεί και υπάγεται στην Διεύθυνση των Κοινωνικών Υπηρεσιών (Department of social Services).

Χρησιμοποιούνται ειδικά προγράμματα για εφήβους που δεν χρειάζονται τον αυστηρό έλεγχο των ιδρυμάτων αλλά χρειάζονται κυρίως κανόνες, περιορισμούς και επίβλεψη κατά τη διαδικασία σταδιακής επιστροφής στην κοινότητα και παράλληλα για να αντιμετωπίσουν τις ευθύνες και περιβαλλοντικές πιέσεις. Η αξιολόγηση ενός τέτοιου, προγράμματος στο Μίσιγκαν έδειξε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εφήβων αυτών δεν εκδήλωσαν μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς αφότου έφυγαν από το Κέντρο. (Πάπαδάτος Γ. 1990, σελ. 293).

10.1.γ. Κοινοτικά Αυτόνομα Θεραπευτικά Κέντρα.

Τα οποία λειτουργούν για ομάδες εφήβων και βρίσκονται συνήθως στην ίδια κοινότητα όπου οι έφηβοι συνεχίζουν να πηγαίνουν κανονικά στα σχολεία και μπορούν να επισκέπτονται τακτικά τις οικογένειές τους. Ο σκοπός των προγραμμάτων τροποποίησης της συμπεριφοράς στα συγκεκριμένα προγράμματα είναι να αποκτήσουν τα παιδιά της απαραίτητες κατάλληλες κοινωνικές, διαπροσωπικές, εκπαιδευτικές, επαγγελματικές δεξιότητες και ικανότητα αυτοεξυπηρέτησης μέσω ενίσχυσης και κοινωνικών συμπεριφορών και της καθοδήγησης.

Η εκπαίδευση των εφήβων ανατίθεται σε ένα ζευγάρι που έχει εκπαιδευτεί για να αποτελέσει τους "γονείς" του σπιτιού (Ανάδοχη Οικογένεια). Κατοικούν μόνιμα στο σπίτι κι έχοντας κατάλληλα εκπαιδευτεί σε τεχνικές τροποποίησης συμπεριφοράς, καθορίζουν τις επιθυμητές συγκεκριμένες μορφές συμπεριφοράς που πρέπει τα παιδιά να αποκτήσουν, κρατούν δεδομένα για τις αλλαγές συμπεριφοράς, καταρτίζουν προγράμματα και γενικότερα διοικούν το σπίτι. Οι έφηβοι συμμετέχουν καθημερινά σ' όλες τις δουλειές του σπιτιού.

Τα προγράμματα αυτά εκπαίδευσης και θεραπείας στηρίζονται σε τέσσερις σημαντικές αρχές.

1. Στην παροχή συγκεκριμένων κινήτρων! Ολο το σπίτι διοικείται με συγκεκριμένο και αναλυτικό σύστημα οικονομίας κερμάτων. Οι έφηβοι κερδίζουν πόντους όταν πετυχαίνουν συγκεκριμένους στόχους και χάνουν πόντους όταν παραβαίνουν στους κανόνες.

2. Στο σύστημα αυτοδιοίκησης. Τα παιδιά συμμετέχουν στις αποφάσεις για τους κανόνες του σπιτιού.

3. Σε ένα σύνθετο πρόγραμμα εκπαίδευσης. Σε συγκεκριμένες συμπεριφορές

όταν διαπιστώνεται η έλλειψη κάποιας συμπεριφοράς αμέσως εφαρμόζεται ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα δεξιοτήτων και για την επίλυση των διαφορών ανάμεσα στα παιδιά και τους γονείς τους, διαφορές που σχεδόν πάντα είναι υπαρκτές.

4. Στη σχέση των εφήβων με τους "γονείς" του σπιτιού, που είναι εκπαιδευτήγας και όχι αυταρχική.

Ένα αντίστοιχο κοινοτικό κέντρο είναι το "achievement place" στο Κάνσας, το οποίο λειτουργεί βάση ενός ερευνητικού προγράμματος του Πανεπιστημίου του Κάνσας (Wolf, Phillips, Fixses 1975). Το πρόγραμμα είναι πολυσύνθετο και βασίζεται σε όλες τις παραπάνω αρχές που περιγράψαμε και έχει περιγραφεί λεπτομερώς σε διάφορες δημοσιεύσεις (Phillips 1968/ phillips and all 1973, 1975).

Παράλληλα ερευνητικά αποτελέσματα έχουν δείξει ότι δύο χρόνια μετά την έξοδο τους από το κέντρο μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό των εφήβων αυτών (συγκριτικά με ποσοστό των εφήβων - τροφίμων θεραπευτικών ιδρυμάτων και αναμορφωτηρίων) είχε εκδηλώσει ξανά αντικοινωνική συμπεριφορά και είχε εγκλειστεί σε ιδρύματα και ένα πολύ μεγαλύτερο ποσοστό των εφήβων της συγκεκριμένης κατηγορίας (συγκριτικά με τους εφήβους των άλλων ιδρυμάτων) παρακολουθούσε κάποιο σχολείο. Επίσης, παρατηρήθηκαν αλλαγές προς μια θετικότερη αυτοεκτίμηση των εφήβων αυτών.

Με βάση τις αρχές του πρότυπου αυτού κέντρου στο Κάνσας έχουν ιδρυθεί περίπου 35 αντίστοιχα κέντρα στις Η.Π.Α.

Τέλος, σημαντική είναι η δημιουργία ειδικών κοινωνικών υπηρεσιών να εξασφαλίζεται η συνέχεια της ψυχολογικής υποστήριξης των ανηλίκων που εξέρχονται από τα ιδρύματα και η υποβοήθηση για την επίλυση πρακτικών προβλημάτων (κατάλληλη δουλειά κ.λ.π.) (Παπαδάτος Γ. 1990, σελ. 295).

Κλείνοντας την παρουσίαση των μορφών επανένταξης και επανεκπαίδευσης όσον αφορά την επανεκπαίδευση και επανένταξη των ανηλίκων στο κοινωνικό σύνολο: τα τελευταία χρόνια, οι στόχοι των θεραπευτικών προγραμμάτων εστιάζονται κυρίως σε προσπάθειες για την αύξηση επιθυμητών μορφών συμπεριφοράς και λιγότερο σε προσπάθειες για την καταστολή ανεπιθύμητης συμπεριφοράς. Παράλληλα τα προγράμματα αυτά έχουν ευελιξία ώστε να προσαρμόζονται στις ανάγκες των συγκεκριμένων εφήβων που προσπαθούν να βοηθήσουν. Με βάση τις αρχές της θεωρίας της κοινωνικής μάθησης (Social learning) πετυχημένα προγράμματα παίρνουν συστηματικά υπόψη παράγοντες σημαντικούς για την αιτιολογία και την διατήρηση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς, π.χ. όταν οι έφηβοι διδάσκονται να διαβάζουν και να γράφουν είναι περισσότερο πιθανό να βοηθήσουν αποτελεσματικά στο βαθμό που υπάρχει σύνδεση μεταξύ αποτυχίας στο σχολείο και εκδήλωσης αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Επίσης σταδιακή επαφή των παιδιών με την κοινότητα και το κοινωνικό σύνολο κρίνεται απαραίτητη για τη γενίκευση (generalization) και την διατήρηση (maintenance) στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο των επιθυμητών συμπεριφορών που έχουν ήδη αποκτήσει στα πλαίσια των κέντρων.

Τέλος είναι πολύ σημαντικό οι στόχοι των θεραπευτικών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων να περιλαμβάνουν συγχρόνως τα ακόλουθα επίπεδα: 1) την οικογένεια όπου υπάρχουν συγκεκριμένες σχέσεις και ρόλοι μεταξύ των μελών και συγκεκριμένη αντιμετώπιση του εφήβου - τροφίμου, με συχνές διαφωνίες και συγκρούσεις, 2) το στενό άμεσο κοινωνικό περιβάλλον όπου είναι απαραίτητη η παρέμβαση στις ομάδες συνομηλίκων, καθώς και η αντιμετώπιση τυχόν στερεότυπων και δυσπιστίας από ανθρώπους στην κοινότητα και τη γειτονιά όσον αφορά στα άτομα που έχουν εξέλθει από θεραπευτικά ιδρύματα. 3) το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον με την αντιστροφή

της κοινής γνώμης και την αντιμετώπιση τυχόν δυσπιστίας και εχθρότητας προς τα εξερχόμενα από ιδρύματα άτομα σε χώρους εργασίας κ.λ.π. και 4) το ατομικό επίπεδο με την εφαρμογή κατάλληλης ψυχολογικής υποστήριξης και την παροχή πρακτικής βοήθειας. (Παπαδάτος, 1990, σελ. 295).

10.2. Κοινωνικό Δίκτυο Υποστήριξης.

Για να έχουν μόνιμα αποτελέσματα οι διαδικασίες επανεκπαίδευσης και επανένταξης που παρουσιάστηκαν παραπάνω, απαιτείται η ύπαρξη ενός Κοινωνικού Δικτύου Υποστήριξης. Έχει άλλωστε επισημανθεί ότι "η μελέτη της κοινωνικής προσαρμογής επιδιώκεται (πολλές φορές) τυπικά, χωρίς να λαμβάνεται σοβαρά υπ' όψιν η μόνιμη επίδραση των δομικών κοινωνικών παραμέτρων στην προσωπική και κοινωνική προσαρμογή". Όμως οι άνθρωποι - και όχι μόνο αυτοί που έχουν κάποια ψυχική ανικανότητα - εξαρτώνται από τις ομαδικές αποφάσεις, αλλά και την υποστήριξη των άλλων. Ετσι θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι η έννοια της υποστήριξης πηγάζει μέσα από την ίδια την ανθρώπινη κοινότητα και τους οργανωμένους θεσμούς της, αλλά και από τους προσωπικούς δεσμούς, που αναδεικνύουν και τονώνουν την αίσθηση του ότι κάποιος είναι αποδεκτός, άξιος και χρήσιμος.

Κατ' αυτόν τον τρόπο το ευαισθητοποιημένο κοινωνικό σύνολο - αλλά και κάθε μέλος του ξεχωριστά - βοηθάει το άτομο να αντιμετωπίσει τα καθημερινά του προβλήματα, του παρέχει υποστήριξη και του προσφέρει τις βασικές προϋποθέσεις για να προσδώσει κύρος στους κοινωνικούς ρόλους. Θέτει τις ανάλογες προσδοκίες απόδοσης, προσφέροντας παράλληλα σε κάθε άτομο τις ευκαιρίες να τις εκπληρώσει και να νοιώσει χρήσιμος. Παρέχει τις αναγκαιότητες για τη ζωή και δημιουργεί εναλλακτικές λύσεις, ορίζει την κοινωνική λειτουργία και τους κοινωνικούς θεσμούς.

-- Σ' αυτήν ακριβώς την αντίληψη - εντός των ερευνητικών και εμπειρικών δεδο-

μένων που προαναφέρθηκαν - στηρίζεται η πεποίθησή μας ότι η αντιμετώπιση των "παρεκκλισόντων" ατόμων - και εφήβων - θα κινηθεί σταδιακά από τις κλειστές ιδρυματικές μορφές στις ανοιχτές κοινοτικές δομές, με τελικό στόχο την ένταξη των ατόμων στις συνολικές κοινωνικές λειτουργίες. Προς αυτή την κατεύθυνση είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός Κοινοτικού Δικτύου Υποστήριξης, το οποίο θα καλύπτει ατομικές ανάγκες, οικογενειακή ζωή, εργασία και ευρύτερες κοινωνικές δραστηριότητες. Πιο συγκεκριμένα, χρειάζεται:

1. Ένα πρώτο-βασικό σύστημα εξυπηρέτησης προσωπικών αναγκών.
2. Ένα δεύτερο σύστημα υποστήριξης που θα επεκτείνεται σε δραστηριότητες όπως η τόνωση των φιλικών σχέσεων και η υποβοήθηση των επαφών με φορείς, ιδρύματα κ.λ.π.
3. Ένα τρίτο σύστημα υποστήριξης που περιλαμβάνει την ύπαρξη και ενεργοποίηση κοινοτικών υπηρεσιών που δραστηριοποιούνται για την κάλυψη ευρύτερων αναγκών κατοικίας, περίθαλψης, εργασίας κ.λ.π.

Η ανυπαρξία ενός οργανωμένου δικτύου κοινοτικών υπηρεσιών θα επηρεάσει αναμφίβολα την ποιότητα και αποτελεσματικότητα των διαδικασιών επανεκπαίδευσης και επανένταξης θα αποτελέσει επίσης πρόσφορο έδαφος για την επανάληψη "παράβατικών" πράξεων και την επανεισαγωγή σε ιδρύματα, διαιωνίζοντας τον φαύλο κύκλο της ιδρυματοποίησης.

Τελειώνοντας θα υποστηρίξαμε ότι ο τρόπος και η ιστορική πορεία αντιμετώπισης των ψυχικά πασχόντων από την κοινωνία και το κράτος θα ακολουθηθεί με σχετική χρονική υστέρηση και για τους έγκλειστους παραβάτες στις φυλακές και στα αναμορφωτήρια. Πιστεύουμε ότι η αντιπαράθεση ανάμεσα στα κλειστά ιδρύματα και στα ανοιχτά κοινοτικά ιδρύματα θα συνεχιστεί για καιρό και στη χώρα μας αλλά θα λήξει υπέρ των κοινοτικών μορφών. (Παπαδάτος Γ., 1990, σελ. 297).

ΝΑΙ

ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΜΟΔΙΑ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ.

Σκοπός μας είναι να δώσουμε σε γενικές γραμμές τις αρμοδιότητες και το έργο της Διεύθυνσης του Υπουργείου Δικαιοσύνης και των Υπηρεσιών που ασχολούνται με το παιδί που έχει διαπράξει μια αξιόποινη πράξη ή που βρίσκεται σε ηθικό κίνδυνο.

√ 11.1 Η Διεύθυνση πρόληψης και αντιμετώπισης της εγκληματικότητας των ανηλίκων του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Η διεύθυνση αυτή συγκροτείται από τα εξής Τμήματα: Τμήμα Πρόληψης εγκληματικότητας και Αγωγής Ανηλίκων και Τμήμα Συνθηκών Λειτουργίας Ιδρυμάτων Αγωγής Ανηλίκων και Σωφρονιστικών Καταστημάτων.

Κάθε ένα από αυτά έχει τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

α) Τμήμα Πρόληψης εγκληματικότητας και Αγωγής Ανηλίκων:

Εισηγείται τη λήψη γενικών μέτρων πρόληψης και εγκληματικότητας των Ανηλίκων και μεριμνά για την υλοποίησή τους, σε συνεργασία με άλλους φορείς.

- Φροντίζει για την εν γένει μεταχείριση των τροφίμων των ιδρυμάτων για την εκπαίδευση, τον επαγγελματικό τους προσανατολισμό, την επαγγελματική τους εκπαίδευση και αποκατάσταση και εγκρίνει τη χορήγηση αδειών στους ανηλίκους.

Για την επίτευξη των ανωτέρων στόχων, συνεργάζεται με τους Διευθυντές και το προσωπικό των Ιδρυμάτων και άλλες Υπηρεσίες.

- Μεριμνά για την συγκρότηση των εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων, οι οποίες

συνιστώνται στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου.

Για την υποβοήθηση των Ε.Π.Α. στην πραγματοποίηση των σκοπών τους, το Υπουργείο Δικαιοσύνης διαθέτει ετησίως από τον προϋπολογισμό του ένα σημαντικό ποσό. Κατά το οικονομικό έτος 1988, το ποσόν αυτό ανέρχεται σε 55.000.000 δραχμές.

Επίσης, συνεργάζεται με τις εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων για την ίδρυση Στεγών Φιλοξενίας Ανηλίκων που στερούνται του κατάλληλου οικογενειακού περιβάλλοντος και κινδυνεύουν να βρεθούν σε ηθικό κίνδυνο.

Σήμερα υπάρχουν σε όλη την Ελλάδα:

- 1 Στέγη Ανηλίκων Αρρένων στον Περισσό, της εταιρείας Προστασίας Ανηλίκων Αθηνών, όπου φιλοξενούνται 23 παιδιά.

- 1 Στέγη Ανηλίκων Θηλέων στον Πειραιά της Ε.Π.Α. Πειραιώς. Η Στέγη αυτή έχει αναστείλει τη λειτουργία της λόγω επισκευών.

- 2 Στέγες Ανηλίκων στην Καρίτσα της Ε.Π.Α. Καρδίτσας, όπου φιλοξενούνται 12 αγόρια και 6 κορίτσια αντίστοιχα.

2 Στέγες Ανηλίκων στο Ηράκλειο Κρήτης της Ε.Π.Α. Ηρακλείου, όπου φιλοξενούνται 23 παιδιά.

Στις παραπάνω Στέγες, τα παιδιά διαμένουν και διατρέφονται με έξοδα των εταιρειών ενώ παράλληλα λαμβάνεται ανάλογα μέριμνα για την εκπαίδευσή τους, σχολική ή επαγγελματική, ή για την επαγγελματική τους αποκατάσταση.

Επίσης οι εταιρείες Σερρών και Βόλου έχουν προγραμματίσει, ή μεν πρώτη την έναρξη λειτουργίας Στέγης μέσα στο 1989, η δε δεύτερη την ανέγερση του κτιρίου, όπου θα στεγασθεί στέγη 30 παιδιών.

Η Ε.Π.Α. Ναυπλίου έχει ιδρύσει στο Ναύπλιο και το Αργος Κέντρα Νεότητας,

που λειτουργούν με ιδιαίτερη επιτυχία, ενώ οι Ε.Π.Α. Αλεξανδρούπολης και Γρεβενών έχουν ιδρύσει συμβουλευτικούς σταθμούς για τα παιδιά και τους γονείς.

Επίσης, η Ε.Π.Α Αλεξανδρούπολης ολοκληρώνει την ίδρυση Κέντρου Νεότητας και Στέγης Φιλοξενίας Ανηλίκων.

Τέλος, η Ε.Π.Α. Θεσσαλονίκης μετά τη δημοσίευση του οργανισμού της και την πρόσληψη του κατάλληλου προσωπικού θα θέσει σε επαναλειτουργία Στέγη Φιλοξενίας Κοριτσιού.

Σε συνεργασία με τις Ε.Π.Α καταρτίζουμε τους οργανισμούς των εταιρειών αυτών, που θα του δώσουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν μόνιμο προσωπικό, ώστε να μπορέσουν να υλοποιήσουν καλύτερα το σκοπό τους.

6) Το τμήμα Συνθηκών Λειτουργίας Ιδρυμάτων Αγωγής Ανηλίκων και Σωφρονιστικών Καταστημάτων μεριμνά για την ίδρυση, κατάργηση, οργάνωση και λειτουργία των Ιδρυμάτων Αγωγής Ανηλίκων,

Στην αρμοδιότητα του Τμήματος αυτού έχει υπαχθεί από τις 20 Σεπτεμβρίου 1988 και κάθε θέμα αναγόμενο στην οργάνωση και λειτουργία των Σωφρονιστικών Καταστημάτων, στην μέριμνα για την ορθή εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων με τις οποίες επιβάλλονται σωφρονιστικά μέτρα σε ανηλίκους και στην μέριμνα για την λήψη κάθε μέτρου γενικά για την κοινωνική τους επανένταξη. (Φωτεινή Τζέρμπη, 1990, σελ. 249-257).

11.2. Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων.

Τα ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων συστήθηκαν στην Ελλάδα με τον Α.Ν. 2724/1940 και υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Σκοπός τους είναι η αναμόρφωση των ανηλίκων πάνω από 7 ετών οι οποίοι

λόγω κακών έξεων που απόκτησαν ένεκα εγκατάλειψης ή άλλων λόγων, δίνουν αποδείξεις ηθικής παρεκτροπής, ή υπέπεσαν σε αξιόποινες πράξεις κι έχουν ανάγκη ειδικής αγωγής για βελτίωση.

Ο ανήλικος που παρεκτρέπεται ηθικά βρίσκεται στα πρόθυρα της εγκληματικότητας, γι' αυτό επισύρει ιδιαίτερα την προσοχή της πολιτείας.

Λέγοντας δε ηθική παρεκτροπή, ο νόμος εννοεί, σειρά συνηθειών που απομακρύνουν τον ανήλικο από τον ηθικό και έννομο βίο, από την εργασία, το σχολείο και την οικογένεια.

Σήμερα λειτουργούν 3 Ιδρύματα Ανηλίκων:

- Το ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Θηλέων στον Παπάγο, δυναμικότητας 30 παιδιών, όπου εισάγονται ανήλικα κορίτσια ηλικίας 12-17 ετών συνήθως.

- Το ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Κορυδαλλού δυναμικότητας 75 παιδιών, όπου εισάγονται ανήλικοι 15-17 ετών και το ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου, δυναμικότητας 20 παιδιών, όπου εισάγονται ανήλικοι 10-14 ετών. Η συνήθης ηλικία των παιδιών που φιλοξενούνται στο Ιδρυμα Βόλου Κυμαίνεται μεταξύ 12-14 ετών.

Στα ιδρύματα δεν εισάγονται:

- Οσοι έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους.

- Οσοι πάσχουν από μεταδοτικά νοσήματα.

- Οσοι πρέπει να εισαχθούν σε θεραπευτικά ή άλλα καταστήματα σύμφωνα με το άρθρο 123 του Ποινικού Κώδικα.

Οι δαπάνες παραμονής των ανηλίκων στο Ιδρυμα καταβάλλονται από το Κράτος. (Τζέρμης Φ., 1990, σελ. 251-252).

11.2.α Αντιμετώπιση των Ανηλίκων μετά την Εισαγωγή τους στο ίδρυμα.

Τα νεοσειρχόμενα στο Ίδρυμα παιδιά, είναι συνήθως φοβισμένα κι έχουν έντονη άρνηση για το ίδρυμα. Αμέσως μόλις εισαχθούν θα τα δει η ψυχολόγος και η κοινωνική λειτουργός του Ίδρύματος σε μια προσπάθεια πρώτης επαφής.

Τους εξηγείται πως δουλεύει το Ίδρυμα και γίνεται προσπάθεια να ενταχθούν στο πρόγραμμα του Ίδρύματος από την πρώτη-δεύτερη μέρα για γρήγορη προσαρμογή και αυτοασφάλεια.

Επίσης γίνεται λεπτομερής έλεγχος της υγείας τους.

Δεύτερη προσπάθεια, είναι η ένταξη του νεοσειρχόμενου παιδιού στην ομάδα των άλλων παιδιών για τη δημιουργία αισθήματα αυτοασφάλειας.

Για κάθε ανήλικο καταρτίζεται ψυχοβιολογικό Δελτίο στο οποίο συγκεντρώνονται πληροφορίες που συνάγονται από την προηγούμενη ζωή του ανήλικου, από τις πράξεις του και τη ζωή του στο Ίδρυμα.

Σε χρονικό διάστημα 1-2 μηνών θα γίνει η μελέτη της προσωπικότητας του και θα αρχίσει να εφαρμόζεται, ο, τι έχει προγραμματισθεί για τη συγκεκριμένη περίπτωση.

Όταν οι λόγοι που οδήγησαν το παιδί εδώ, αμβλυνθούν κάπως, η υπηρεσία του χορηγεί άδειες εξόδου με σκοπό την αποκατάσταση των σχέσεων του με τους οικείους του και την κοινωνική του επανένταξη. Επίσης ο ανήλικος που επιθυμεί να εργασθεί ή να φοιτήσει σε κάποια Σχολή έξω από το Ίδρυμα, αποκτά το δικαίωμα ημιελεύθερης διαβίωσης.

Με εγκύκλιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης, ορίζεται ότι ο χρόνος παραμονής στο Ίδρυμα πρέπει να είναι τουλάχιστον 8 μήνες. Μετά το χρονικό αυτό διάστημα μπορεί να χορηγηθεί δοκιμαστική άδεια από 3-6 μήνες, αν έχει οικογένεια κατάλληλη να

συνεχίσει την προσπάθεια αναμόρφωσης του. Εδω θα παίξει σπουδαίο ρόλο και η προσωπικότητα και συμπεριφορά του παιδιού.

Οι ανήλικοι κατά τη δοκιμαστική τους άδεια, έχουν τη συμπαράσταση των κοινωνικών λειτουργών του Ιδρύματος ή των επιμελητών του αρμοδίου Δικαστηρίου Ανηλίκων.

Η δοκιμαστική άδεια μπορεί να παραταθεί για 1 χρόνο κι αν υπάρχει καλή εξέλιξη του ανήλικου προτείνεται η οριστική του απόλυση, αν όχι προτείνεται η επάνοδος τους στο ίδρυμα.

Επίσης δίδονται ανάλογα με την περίπτωση αναρρωτικές άδειες, θερινές άδειες, άδειες εορτων., κ.λ.π. (Φ.Τζέρμπε 1990, σελ. 2521).

11.3 Εκπαίδευση

Κύριο πρόβλημα των παιδιών αυτών, είναι η έλλειψη απασχόλησης και στοιχειώδους οργάνωσης και προγραμματισμού στη ζωή τους. Γι' αυτό τα παιδιά μένοντας στο ίδρυμα πρέπει να παρακολουθούν το πρόγραμμα του σχολείου ή εργαστηρίου ή άλλο πρόγραμμα ανάλογα με τις ανάγκες τους και τις κλίσεις του. Αυτό τα βοηθάει να αυτοπειθαρχήσουν και να διορθώσουν σιγά- σιγά την εικόνα που έχουν για τον εαυτό τους, να πιστέψουν ότι έχουν αξία και μπορούν να επιτύχουν και να χαράξουν στόχους για κάποιο επάγγελμα.

Τα ιδρύματα καλούνται να καλύψουν 2 από τις βασικές ανάγκες των παιδιών. Να συνεχίσουν τη μόρφωσή τους, που έχει διακοπεί και να καταρτίσουν επαγγελματικά.

Για το σκοπό αυτό λειτουργούν σήμερα:

- α. Στο ίδρυμα Θηλέων Γυμνάσιο, Παράρτημα του Γυμνασίου Παπάγου. Τα παιδιά

που έχουν τελειώσει το Γυμνάσιο και θέλουν να συνεχίσουν, φοιτούν στο Δημόσιο Λύκειο Παπάγου. Παράλληλα στο ίδρυμα λειτουργούν επαγγελματικά Τμήματα, όπως Κομμωτήριο, Πλεκτήριο, Ραφείο, Κεντηστήριο και Οικοκυρικό Τμήμα, στο οποίο τα παιδιά μαθαίνουν να κάνουν διάφορες κατασκευές από χάντρες δέρμα, ξύλο, γυαλί, πυρογραφία, βιτρό ή διακόσμηση διαφόρων αντικειμένων. Επίσης στην οικοκυρική διδάσκονται μαθήματα κοινωνικής συμπεριφοράς, υγιεινής, βρεφοκομίας, μαγειρικής-ζαχαροπλαστικής κ.α. Γενικά όλα τα επαγγελματικά τμήματα, λειτουργούν για να απασχολούν τα παιδιά, για να τα ηρεμούν και να τα βοηθούν να ξεφύγουν από τα σοβαρά επώδυνα οικογενειακά ή προσωπικά τους προβλήματα (εργασιοθεραπεία) και για να τα προσανατολίσουν στο επάγγελμα που τελικά θα επιλέξουν και θα προγραμματίσουν και ακολουθήσουν.

Στα επαγγελματικά τμήματα διδάσκουν κυρίως μόνιμα υπάλληλοι του ιδρύματος. Επίσης υπάρχει 1 καθηγήτρια μουσικής που απασχολεί τα παιδιά και τους διδάσκει μουσική και μία μόνιμη υπάλληλος καθηγήτρια γυμναστικής που οργανώνει προγράμματα γυμναστικής αθλοπαιδιών και ελληνικών χορών.

Με τη συνεργασία της Ν.Ε.Λ.Ε. έχουν οργανωθεί: Τμήμα χορού, Τμήμα θεάτρου και τμήμα ζωγραφικής. Τα έργα όλων των ανήλικων εκτίθενται 1 φορά το χρόνο στην έκθεση χειροτεχνημάτων κρατούμενων και ανηλίκων τροφίμων των ιδρυμάτων που οργανώνεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης και τον Ε.Ο.Μ.Ε.Χ.

Οι ανήλικες σαν ημιελεύθερες έχουν την δυνατότητα να φοιτήσουν και σε Ιδιωτικές Σχολές.

Κάθε χρόνο 4-6 παιδιά φοιτούν εκτός Ιδρύματος σε Σχολές Κομμωτικής, Κοπτικής-Ραπτικής, Μοντελίστ, Τουριστικών Επαγγελμάτων, Νοσοκόμων, Βρεφοκόμων ή σε άλλες.

Έχει παρατηρηθεί ότι αυτή η υποστήριξη των ανηλίκων και η διακριτικά ελεγχόμενη ελευθερία τους έχει επιδράσει ευεργετικά στην προσωπικότητά τους και αισθητά μειώσει τις διαφυγές τους. (Τζέρμης Φ., 1990, σελ. 253-254).

β. Ίδρυμα Ανηλίκων Κορυδαλλού.

Στο ίδρυμα αυτό λειτουργούν:

Αποστακο

- Ειδικό Δημοτικό Σχολείο για τα παιδιά που δεν έχουν ολοκληρώσει τη βασική τους εκπαίδευση.

- Σχολή Ηλεκτροτεχνιτών και μηχανοτεχνιτών αυτοκινήτων.

Σ' αυτή διδάσκουν διδάσκαλοι του Υπουργείου Παιδείας και μία ηλεκτρονικός δασκάλα επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Επίσης λειτουργούν τα εξής:

Τεχνικά Τμήματα.

- Ξυλουργικό: επισκευής Οικιακών Συσκευών και

- Οικοδομικό - υδραυλικό

ΕΠ

Σε συνεργασία με τον Ο.Α.Ε.Δ., λειτουργεί Τμήμα επαγγελματικού προσανατολισμού ή τα παιδιά φοιτούν σε επαγγελματικές Σχολές μαθητείας του Ο.Α.Ε.Δ

Τα παιδιά που έχουν τελειώσει το Δημοτικό φοιτούν ανάλογα στο Δημόσιο Γυμνάσιο ή Λύκειο του Κορυδαλλού.

Επίσης σε συνεργασία με τη Ν.Ε.Λ.Ε οργανώνονται προγράμματα γυμναστικής αθλητισμού και ζωγραφικής (Τζέρμης Φ. 1990, σελ. 254).

L 159
✓ 159

γ. Ίδρυμα Ανηλίκων Βόλου

Στο ίδρυμα αυτό λειτουργεί Δημοτικό Σχολείο. Συνήθως τα μαθήματα παρακολουθούν και παιδιά που τυπικά έχουν τελειώσει το Δημοτικό, στην ουσία όμως είναι αγράμματα.

Επίσης σε συνεργασία με την N.E.Λ.Ε., λειτουργεί ένα τμήμα επιμόρφωσης στο οποίο συμμετέχουν ανήλικοι ελλειπούς στοιχειώδους εκπαίδευσης.

Σκοπός αυτού του προγράμματος είναι να αποκτήσουν οι ανήλικοι βασικές γνώσεις αριθμητικής και ανάγνωσης.

Ένα άλλο τμήμα οργανωμένο από την N.E.Λ.Ε. είναι το τμήμα κατασκευών,

Σ' αυτό απασχολούνται ανήλικοι μικρότερης ηλικίας.

Παιδιά που έχουν τελειώσει το Δημοτικό και θέλουν να συνεχίσουν τις σπουδές τους, φοιτούν στο Δημόσιο Γυμνάσιο της περιοχής.

Αλλα παιδιά που θέλουν να εκπαιδευτούν επαγγελματικά φοιτούν στις τοπικές σχολές μαθητείας του Ο.Α.Ε.Δ.

Στον τομέα της εκπαίδευσης και επαγγελματικής αποκατάστασης των ανηλίκων ξεκινάμε να οργανώσουμε τα εργαστήρια εκπαίδευσής τους σε νέες βάσεις.

Σκοπός μας είναι να μπορέσουμε να κάνουμε εργαστήρια παραγωγικά ώστε ο ανήλικος όχι μόνο να επαιδευτεί, αλλά και να παράγει έργο γεγονός που θα του δώσει ικανοποίηση και αυτοπεποίθηση και συγχρόνως τη δυνατότητα οικονομικής του ενίσχυσης από την πώληση των έργων του. (Φ. Τζέρμπε, 1990, σελ. 254-255).

11.4 Επαγγελματική Αποκατάσταση

Εκτός από την εκπαίδευση τους, η κοινωνική υπηρεσία φροντίζει για την επαγγελματική τους αποκατάσταση, ερχόμενη σε επαφή με επιχειρήσεις που ζητούν

υπαλλήλους.

Ετσι πολλοί ανήλικοι παράλληλα με την εκπαίδευσή τους έξω από τα ιδρύματα.

Ο Ο.Α.Ε.Δ. κατανοώντας τη σημασία που έχει η εργασία για το παραβατικό παιδί, έχει καταρτίσει από 1986 πρόγραμμα επιδότησης εργοδοτών για την πρόσληψη 30 ανηλίκων των Ιδρυμάτων και Σωφρονιστικών Καταστημάτων. Σύμφωνα με το πρόγραμμα αυτό οι εργοδότες που προσλαμβάνουν τους ανήλικους αυτούς, επιδοτούνται για ένα έτος με 1.000 - 1.300 δραχμές ανάλογα με την ηλικία του ανηλίκου. (Φ.Τζέρμπη, 1990, σελ. 255).

11.5 Νομονθεσία

Η νομοθεσία που αφορά στην λειτουργία των Ιδρυμάτων είναι παλιά. Στο πέρασμα του χρόνου νέες ιδέες έχουν διαμορφωθεί κι έχουν εφαρμοσθεί.

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης με σκοπό τη βελτίωση του τρόπου αναμόρφωσης των ανηλίκων και της προσαρμογής του στα νέα πρότυπα, συγκρότησε επιτροπή η οποία κατάρτισε σχέδιο νόμου για την αντιμετώπιση του θέματος αυτού.

Το Σχέδιο αυτό μελετάται για να αντιμετωπισθούν οι δυσκολίες που θα προκύψουν κατά την εφαρμογή του. (Δηλαδή κτιριακές εγκαταστάσεις, προσωπικό κ.λ.π.) Φ. Τζέρμπη, 1990, σελ. 255)

11.6 Ψυχαγωγία

Στα ιδρύματα, οι ανήλικοι ψυχαγωγούνται με διάφορους τρόπους. Καθημερινά, μπορούν να παρακολουθήσουν ταινία απο video ή τηλεόραση ή να διασκεδάσουν με μουσική της αρεσκείας τους.

Συχνά διοργανώνονται εορταστικές εκδηλώσεις και εκδρομές μορφωτικού ή

ψυχαγωγικού χαρακτήρα από το Διευθυντή και το προσωπικό του Ιδρύματος.

Επίσης, εθελοντές που επισκέπτονται το ίδρυμα και μουσικά ή θεατρικά συγκροτήματα οργανώνουν, σε συνεργασία με το ίδρυμα, ψυχαγωγικές εκδηλώσεις, παραστάσεις ή μορφωτικές ομιλίες γενικότερου ενδιαφέροντος.

Πολλές φορές τα παιδιά πηγαίνουν από υπάλληλο του ιδρύματος σε αθλητικές εκδηλώσεις ή περιπάτους.

Το καλοκαίρι λειτουργεί κατασκήνωση των αρρένων ανηλίκων στις κατασκηνωτικές εγκαταστάσεις των ιδρυμάτων Αγωγής στον Αγιο Ανδρέα Αττικής.

Η περίοδος αυτή βοηθά πολύ τα παιδιά στην κοινωνική τους επανένταξη, διότι οι ανήλικοι ζούν την κατασκευαστική ζωή μέσα σε ένα φυσικό περιβάλλον καθοδηγούμενα από στελέχη του Υπουργείου Προνοίας, πάντα βέβαια με την συμπαράσταση του Προσωπικού των Ιδρυμάτων. Αθλούνται, κάνουν μπάνια καθημερινά, ανταλλάσσουν επισκέψεις ή οργανώνουν εκδηλώσεις με άλλες εμπειρίες από τις σχέσεις τους με άλλα παιδιά και το κατασκηνωτικό πνεύμα. (Φ. Τζέρμπι, 1990, σελ. 256).

11.6.α Τμήμα Κοινωνικής Αρωγής Ελεύθερης Διαβίωσης Ανηλίκων.

Από το Νοέμβριο του 1986 το Υπουργείο Δικαιοσύνης ίδρυσε το Τμήμα αυτό που αποτέλεσε σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις Υπηρεσία του Ιδρύματος Ανηλίκων Αρρένων Κορυδαλλού, στεγάσθηκε προσωρινά σε ανεξάρτητο κτίσμα του Ιδρύματος.

Σ' αυτό τοποθετούνται ανήλικοι ηλικίας 13-18 ετών που πρόκειται να απολυθούν από το ίδρυμα ή που απολύονται από ΣΚΑ και στερούνται καταλλήλου οικογενειακού περιβάλλοντος για να τους δεχθεί και να τους στηρίξει μετά την απόλυσή τους, εργάζονται ή ερευνούν για εργασία. Η διαβίωση σ' αυτό είναι ελεύθερη.

Η εισαγωγή στο Τμήμα αυτό γίνεται με απόφαση του Υπουργείου Δικαιοσύνης

μετά από πρόταση του Δ/ντη του Ιδρύματος ή του Δικαστή Ανηλίκων. Η παραμονή του ανηλίκου εκεί είναι σύντομη, αποχωρεί δε απ' αυτό μόλις κριθεί, ότι δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις κοινωνικής και επαγγελματικής αποκατάστασης τους. Σε ειδικές περιπτώσεις φιλοξενείται εκεί και ανήλικος που έχει απολυθεί, εφ' όσον το προτείνουν οι Υπηρεσιακοί παράγοντες του Ιδρύματος και το επιθυμεί ο ίδιος και η οικογένειά του. Η παραμονή του εκεί είναι σύντομη δηλαδή μέχρις ότου αποκατασταθεί.

Η φιλοξενία των ανηλίκων συνιστάνται στην παροχή στέγης και διατροφής και αποτελεί μεταιδρυματικής συμπαράσταση εκ μέρους της πολιτείας.

Στον προϋπολογισμό του έτους 1989 έχει προβλεφθεί πίστωση για την ενοικίαση κατάλληλου οικήματος για τη στέγαση του Τμήματος Κοινωνικής Αρωγής.

Εν όψει του γεγονότος αυτού καλούμε όσους θέλουν να βοηθήσουν αυτά τα παιδιά να συνεργασθούν μαζί μας για την δημιουργία καλύτερων προϋποθέσεων κοινωνικής και επαγγελματικής τους αποκατάστασης.

Με την ευκαιρία αυτή πρέπει να πω ότι μέχρι σήμερα η συνεργασία των εθελοντών, ομάδων ή ατόμων με τις Υπηρεσίες μας υπήρξε πραγματικά πολύτιμη.

Στόχος μας είναι η πρόληψη και όχι η καταστολή.

Πρόληψή μου που να ξεκινά από τα παιδιά του Δημοτικού, τα παιδιά που θα αποτελέσουν την αυριανή κοινωνία με ενημέρωσή τους για τους κινδύνους που τα απειλούν, με προστασία τους, από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων, Αστυνομίας Ανηλίκων κ.λ.π.

Ας μην ξεχνάμε τα λόγια του Χεμινγκουάι:

"Όταν ακούς να χτυπά μια καμπάνα, μην ρωτάς για ποιόν χτυπά. Χτυπά και για σένα." (Φ. Τζέρμης, 1990, σελ. 256-257).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Πριν αναφερθούμε στην οπτική της κοινωνικής πρόληψης ας δούμε πως παρουσιάζεται η εικόνα της παραβατικότητας των ανηλίκων καθώς και εκείνη της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης στο φαινόμενο σε συνδυασμό με την κατάσταση της σύγχρονης κοινωνίας μας.

I) Οι ανήλικοι παραβάτες

Οι στατιστικές κατανομές και τα πορίσματα των λοιπών εμπειρικών ερευνών δείχνουν:

α) Πως η συντριπτική πλειοψηφία των ανηλίκων παραβαίνουν τον κανόνα (85-92%), πράγμα που οδηγεί στη διατύπωση της θέσης πως η παραβατικότητα αποτελεί ένα επιφαινόμενο της κρίσης της ανάπτυξης. Βέβαια η συχνότητα και η βαρύτητα μπορεί να είναι διαφορετικές.

β) Πως υπάρχει κοινότητα προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι ανήλικοι γενικά - παραβάτες ή μη.

γ) Πως οι κύριες αιτιολογικές συνιστώσες της παράβασης είναι η ατομική προδιάθεση, η επίδραση του εγγυτέρου και ευρυτέρου περιβάλλοντος και οι διαθέσιμες ευκαιρίες - η κατάσταση που προεξάρχει. (Φσαρσεδάκης Ι. Ιακ., 1991, σελ. 192).

II) Από την πλευρά της η επίσημη κοινωνική αντίδραση παραπαίει. Χαρακτηρίζεται από έναν συμβιβασμό μεταξύ των προτύπων "Δικαιοσύνης" και "Προνοίας" με την παράλληλη εν είδη καρυκεύματος - χρήση και θέσεων της "ριζοσπαστικής μη παρέμβασης".

Τελευταία, παρατηρείται και πάλι μια προσπάθεια ανακατανομής των ποσοστών, με σαφή την τάση για αύξηση της ποινικής παρέμβασης παρά την ήδη υπέρμετρη επιβάρυνση του ποινικού συστήματος.

Και όσο και αν δεν αμφισβητείται, κατά κανόνα η ανάγκη μιας τέτοιας παρέμβασης - ιδιαίτερα στις περιπτώσεις διάπραξης βαρέων παραβάσεων και υποτροπής ή διαπίστωση της ουσιαστικής αναποτελεσματικότητας της ποινικής παρέμβασης δεν επιτρέπει τον εφησυχασμό.

Αυτή η τάση οφείλεται στο γεγονός πως και η επίδραση της έμπνευσης από το πρότυπο "προνοίας" μεταχείριση κρίνεται ως αβέβαιη. Επίσης, διαπιστώνεται η έλλειψη συντονισμού των διαφόρων φορέων, η σύγχυση ρόλων που επικρατεί. Πέρα από τα θέματα που δημιουργούνται από την επιτακτική ανάγκη σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ανηλίκων. (Φαρσεδάκης Ι., 1991, σελ. 192-193).

III) Γνωρίζουμε πόσο οι συνθήκες ζωής παρεμβαίνουν στη διαδικασία κοινωνικοποίησης, πως οι συμπεριφορές εξαρτώνται από τις περιστάσεις, τη φύση και την ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων. Πως μια ολόκληρη μερίδα πλήθους - οι ανήλικοι - δεν μετέχουν, στην πραγματικότητα, στη διαπύστωση των κοινωνικών αναγκών, με συνέπεια εκτός των άλλων, να είναι ιδιαίτερα κοινωνικά ευάλωτοι.

Στις σχέσεις, που οι ομάδες νέων διατηρούν, όχι μόνο μεταξύ τους, αλλά και με τις άλλες ομάδες των κατοίκων, και τις διαμεσολαβητικές οργανώσεις τις τοπικές και κρατικές αρχές συγκεκριμενοποιείται η κοινωνική τους ένταξη ή η κοινωνική περιθωριοποίησή τους.

Τα κοινωνικά πρότυπα, τουλάχιστον αυτά που προεξάρχουν και τονίζονται και θα μπορούσαν να τύχουν μιμήσεως από την πλευρά των ανηλίκων, είναι, τις

5x 683
18 277
ο.κ.α.β.

περισσότερες φορές αρνητικά. Τα κατάλληλα παραδείγματα απουσιάζουν.

Οι κοινωνικοποιητικοί θεσμοί δυσλειτουργούν. Και γνωρίζουμε πόσο οι δυναμικές που προκύπτουν από τις διεργασίες στο μικρό-κοινωνιολογικό επίπεδο διαθέτουν ικανή ισχύ και ειδική αποτελεσματικότητα.

Ο ρόλος των Μ.Μ.Ε. είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας δεν είναι αμέτοχα στη δημιουργία και επάυξηση των ατομικών συναισθημάτων των νέων που προέρχονται από τη δυσαναλογία μεταξύ της εικόνας ενός "εξωπραγματικού" κόσμου που παρέχουν και της αδυναμίας εξεύρεσης των μέσων για την κατάκτησή του. Η εξασθένηση του υπερεγώ τους, η μίμηση και η υποβολή, με την ταύτισή του με τους ήρωες των τηλεοπτικών προγραμμάτων που ζουν συνέχεια στη χλιδή ενώ ελάχιστοι εργάζονται σε κανονική εργασία δεν είναι τα μόνα αρνητικά αποτελέσματα. Ο εθισμός στη βία είναι ιδιαίτερα σημαντική μεταβλητή (Στην Αμερική, τα παιδιά ηλικίας 5-15 έχουν παρακολουθήσει στην τηλεόραση, κατά μέσον όρο, να διαπράττονται 15.000 βίαιοι θάνατοι, baril).

Εξ άλλου, η δραματοποίηση των παραβάσεων των ανηλίκων από τον τύπο δεν είναι αμέτοχη της αύξησης του φόβου του εγκλήματος στον γενικό πληθυσμό που, ενίοτε, φθάνει στο σημείο να αναχθεί σε πανικό, με όλες τις αναπόδραστες, κατ'αντανάκλαση, συνέπειες στο θέμα της αντιμετώπισης τους και στη μείωση των ορίων κοινωνικής ανοχής.

Αυτή είναι η κατάσταση. Τι πρέπει, και τι μπορούμε να κάνουμε;

Τη λύση, μπορεί να μας τη δώσει η πρόληψη. Οχι, βέβαια αυτή που επιχειρείται να ασκηθεί μέσω της πρόβλεψης και επιβολής κάποιας ποινής. Ασφαλώς και αυτή προσφέρει όμως πολύ λίγα και ουσιαστικά ιδιαίτερα στο στάδιο της έκτισης της ποινής, αντισταθμίζεται από αρνητικές παρενέργειες.

Η γενική πάλι πρόληψη, όπως τη γνωρίζουμε, μεταφράζει μια συλλογική αντίδραση αντανakλαστική, αυτοάμυνας που είναι ριζωμένα στη συλλογική συνείδηση και που -κατά παραδοχή- ενισχύει την κοινωνική συνοχή. Είναι προϊόν του παρελθόντος και κρίνεται ανεπαρκής.

Από την πλευρά της η κοινωνική πρόληψη βασίζεται σε ψυχοκοινωνιολογικό βάθρο επίλυσης των προβλημάτων σε άλλα κοινωνικά συστήματα ελέγχου - όχι κατ' ανάγκη τιμωρητικά, κάθε άλλο μάλιστα-, οπωσδήποτε λιγώτερο στιγματικά.

Και βέβαια για να γίνει κοινωνικά αποδεκτή και να έχει ελπίδες επιτυχίας δεν θα πρέπει να εμφανίζεται ως υποκατάστατο της ποινής.

Πρέπει να αντιστραφεί η τάση: με την ενίσχυση των θεσμών και των παραγόντων εκείνων που μπορούν να παίξουν έγκαιρα, κατάλληλα και με τα λιγότερα μειονεκτήματα, το ρόλο τους στον έλεγχο του προβλήματος.

Και αυτό θα γίνει με την ανάπτυξη στρατηγικών που δίνουν απάντηση στις αιτιολογικές συνιστώσες του φαινομένου που εξετάζουμε.

Με την κατάστρωση και εφαρμογή των καταλλήλων προγραμμάτων που θα υλοποιηθούν από τα τόσα υπάρχοντα αξιόλογα στη χώρα μας στελέχη (επιμελητές ανηλίκων, κοινωνικούς λειτουργούς, αλλά και νέους πτυχιούχους που διαθέτουν γνώση και αξιέπαινο ζήλο προσφοράς).

Και βέβαια η χάραξη της αναγκαίας στρατηγικής δεν είναι ευχερής ιδιαίτερα γιατί η σχετική εγκληματολογική γνώση είναι ελλιπής αφού τα σχετικά με την πρόληψη αποτελούν, μέχρι στιγμής, το λιγώτερο ερευνημένο τμήμα, στην εγκληματολογία.

Οπωσδήποτε, όμως, έστω και αν λείπουν εκτεταμένες επιστημονικές έρευνες, είναι βέβαιο πως δεν είναι άσκοπες στρατηγικές που αποβλέπουν στην α) αύξηση της

συνέπειας των μηνυμάτων που δέχονται οι νέοι από τις διάφορες υπηρεσίες, οργανώσεις, ομάδες κ.λ.π. (β) στη διατήρηση ενός minimum επιπέδου οικονομικών πόρων, (γ) στη δημιουργία ευκαιριών στους νέους για να εμπλακούν σε νόμιμους ρόλους και σε δραστηριότητες που οι ίδιοι θεωρούν χρήσιμες επιτυχείς και κατάλληλες, (δ) στην παροχή στους νέους κατάλληλης εκπαίδευσης, για να αναπτύξουν τις προσωπικές τους δεξιότητες, (ε) στην προσπάθεια για ανάπτυξη κοινωνικών δεσμών, (στ) στην ενίσχυση των δυνατοτήτων των νέων, να επιδράσουν στο περιβάλλον τους - παράλληλα με μια σωστή πολιτική προαγωγής της υγείας και χωρίς να παραλείπονται στρατηγικές αποτροπής με τη λήψη μέτρων τεχνικής πρόληψης κ.λ.π.

Βέβαια, η ανάπτυξη αυτών των στρατηγικών δεν μπορεί να γίνει ανεξάρτητα αλλά σε άμεση συνάρτηση μεταξύ τους, αφού οι κοινωνικοποιητικοί θεσμοί βρίσκονται σε τόσο μεγάλη αλληλεξάρτηση.

Βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχία τους είναι:

(α) η αύξηση των ορίων κοινωνικής ανοχής για ορισμένες συμπεριφορές των νέων (εμείς οι μεγαλύτεροι πολύ συχνά ξεχνάμε πως συμπεριφερόμαστε όταν είχαμε την ηλικία των παιδιών μας).

(β) η γνώση μας - εμάς των μεγαλύτερων - για το μερίδιο ευθύνη μας και τις υποχρώσεις μας. (Διερωτάται κανείς μήπως θα έπρεπε να αντιστρέψουμε το ερώτημα: πως θα προστατεύσουμε τα παιδιά από τους μεγάλους ενόψει των τόσων ανηλίκων θυμάτων κακοποίησης, παραμέλησης...).

(γ) η συνειδητοποίηση από την πλευρά της πολιτείας του επιτακτικού καθήκοντος που έχει να κοινωνικοποιήσει σωστά τους νέους. (Φαρσεδάκης Ι., Ιακ., 1991, σελ. 196).

Θα πρέπει όμως να κατανοήσουμε πως η αντιμετώπιση του προβλήματος δεν

είναι υπόθεση μόνο του κράτους. Υπάρχει απόλυτη ανάγκη υγεία συμμετοχή του κοινού, είτε σε οργανωμένο (κοινωνικό κ.λ.π.) επίπεδο, είτε σε ατομικό (ενεργοποίηση εθελοντών).

Πρέπει να εμπλακούν οι κύριοι παράγοντες της κοινωνικής ζωής και βέβαια υπάρχει ανάγκη για συντονισμό των προσπαθειών όλων.

Θα πρέπει, ασφαλώς να γνωρίζουμε πως υπάρχουν δυσχέρειες στην υλοποίηση των οποίων προγραμμάτων πρόληψης. Οι δυσχέρειες έγκειται στο ότι δεν γνωρίζουμε ακόμη πως ακριβώς να επιτύχουμε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Η μεταφορά γενικών αρχών στο επίπεδο της πρακτικής εφαρμογής τους αν ληφθούν υπ' όψη οι αντινομίες του πρακτικού λόγου- δεν είναι ευχερής επιχείριση. Δεν έχουμε άλλη εκλογή. Πρέπει να προχωρήσουμε.

Γιατί, όσο θα εξακολουθούμε να θεωρούμε πως το πρόβλημα μπορεί να επιλυθεί μόνο η κύρια με την εξατομίκευση του στο πρόσωπο του ανηλίκου παραβάτη και έστω της οικογένειάς του προβλέποντας την ευθύνη της πολιτείας και όλων μας.

- Όσο δεν πείθουμε τους νέους για τη νομιμότητα της όποιας παρέμβασής μας, μην αποζητώντας τη συμμετοχή και τη συναίνεσή τους.

- Όσο η ποινική δικαιοσύνη θα χρησιμοποιείται για την επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων.

- Όσο αυτά, τα πρωταρχικά κοινωνικά προβλήματα θα παραμένουν άλυτα (φτώχεια, κοινωνικές διακρίσεις, ανεργία κ.λ.π.) τόσο κάθε προσπάθεια - όσο περίτεχνη και αν είναι θα αποδεικνύεται αλυσιτερλής για να περιστείλει την έκταση και σοβαρότητα του φαινομένου που, αντίθετα, συνεχώς θα επιδεικνύεται. (Φαρσεδάκης Ι., Ιακ., 1991, σελ. 197).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Η γενική εικόνα, την οποία αποκομίζει κανείς από την ενασχόληση με θέματα ποινικής καταστολής και σωφρονιστική μεταχείρισης των ανηλίκων στην Ελλάδα δεν διαφέρει σημαντικά από εκείνη που παρουσιάζει η μεταχείριση των ενηλίκων.

Μάλιστα είναι περισσότερο αρνητικά φορτισμένη αν ληφθεί υπ' όψη ότι οι μηχανισμοί καταστολής παρεμβαίνουν και σε περιπτώσεις ανηλίκων που δεν έχουν στο ενεργητικό τους αξιόποινες πράξεις. Πρόκειται ακριβώς για εκείνες όπου αρκεί η επείδυξη "αντικοινωνικής συμπεριφοράς".

Δεν υπάρχει ορθολογική επιλογή συμπεριφορών που καταλήγουν στα δικαστήρια ανηλίκων ως αξιόποινες πράξεις. Και φυσικά επακόλουθο αυτής της κατάστασης ότι οι υποθέσεις που απασχολούν τα δικαστήρια ανηλίκων κατά το μεγαλύτερο ποσοστό τους είναι παραβάσεις των ειδικών ποινικών τόμων και συγκεκριμένα τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας.

(Κατά το 1985 εκδικάστηκαν 10.000 παραβάσεις ΚΟΚ σε σύνολο 15.000 υποθέσεων Κ. Σπινέλης Α. Τρωιάννου 1987, σελ. 108).

Από τις στατιστικές καταχωρήσεις προκύπτει ότι κατά το μεγαλύτερο ποσοστό τα μέτρα που επιβάλλονται σε ανήλικους παραβάτες είναι εξωιδρυματικά και αυτό το γεγονός μας παρασύρει σε μια κατάσταση αισιοδοξίας. Στην ουσία όμως ούτε ο τρόπος επιβολή τους μπορεί να ασκήσει κάποια θετική επίδραση στον ανήλικο ούτε το περιεχόμενο των μέτρων αυτών περιλαμβάνει κάποιο στοιχειώδες πρόγραμμα μεταχείρισης που να μπορεί να συμβάλει στη μη επανάληψη τέλεσης κάποιας αξιόποινης πράξης από τον ανήλικο. Δεν υπάρχει εξ άλλου η διάθρωση ενός συστήματος εξωιδρυματικής μεταχείρισης με την κατάλληλη στελέχωση και τις απαραίτητες εγγυήσεις τόσο για τους ανήλικους όσο και για εκείνους που επιτελούν το συγκεκριμένο έργο, στα πλαίσια του οποίου να μπορεί να γίνει, με τη συνεργασία και με τη

θέληση του ανηλίκου, κάποια ουσιαστική δουλειά.

- Η στέρηση της ελευθερίας του ανηλίκου, άσχετα αν επικρατεί ακόμα και σήμερα η αντίληψη ότι ο εγκλεισμός αυτός γίνεται για το "καλο" του ανηλίκου και συμβάλει στην διαπαιδαγώγηση και την βελτίωση του αλλά αντίθετα αυξάνει την αντίδραση του και του εξωθεί στην επανάληψη της πράξης του.

- Αν και το σωφρονιστικό μας σύστημα δεν διακρίνεται για μια ιδιαίτερη μεταχείριση και ένα ειδικό πρόγραμμα μεταχείρισης των ανηλίκων προσπαθεί να πείσει μέσα από τις διατάξεις του και μόνο για την σημασία της ομαλής κοινωνικής επανένταξης των νεαρών αυτών ατόμων και για τα μέσα που προσφέρονται για την επίτευξη του σκοπού αυτού. Χωρίς να έχει διαπιστωθεί η επιτυχία ή όχι των μέχρι το πρόσφατο παρελθόν θεσμών και εφαρμογών πρακτικών στους ανήλικους θεσπίζονται νέες διατάξεις για τους έγκλειστους ανήλικους και προτείνονται τρόποι μεταχείρισης και μέσα για την κοινωνική τους επανένταξη.

- Η αντιμετώπιση του ανηλίκου παραβάτη από την Ελληνική δικαιοσύνη γίνεται με τρόπο τέτοιο που επικολάζεται στον ανήλικο η ετικέτα του "εγκληματία" που του στιγματίζει για την υπόλοιπη ζωή του και κάνει περισσότερο δυσχερές την επανοικονομικοποίηση του.

- Το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού των έγκλειστων ανηλίκων αποτελείται από άτομα ακοινωνικά, αμόρφωτα, απάιδευτα και πρέπει όλες οι προσπάθειες να επικεντρωθούν στην εξάλειψη αυτών των αρνητικών ιδιοτήτων μέσα από ένα σωφρονιστικό πρόγραμμα που διαπνέεται από τις πλέον σύγχρονες αντιλήψεις και τάσεις στο χώρο.

- Το μεγαλύτερο ποσοστό των ανηλίκων παραβατών αποτελείται από αγόρια.

- Η πρόληψη της παραβατικότητας όπως αυτή συντελείται στον Ελληνικό χώρο δεν είναι επαρκής και δεν έχει μεγάλη αποτελεσματικότητα.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- Η αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων πρέπει να έχει ως βασική αρχή την "Πρόληψη".

Πρόληψη που να ξεκινά από τα παιδιά του Δημοτικού, τα παιδιά που θα αποτελέσουν την αυριάνη κοινωνία με την ενημέρωσή του για τους κινδύνους που τα απειλούν με προστασία του από τις Υπηρεσίες επιμελητών Ανηλίκων, εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων, Αστυνομίας Ανηλίκων κ.λ.π.

-Πρέπει να αντικατασταθεί ο όρος Ανήλικοι Εγκληματίες γενικά και ειδικότερα ο τίτλος του κεφαλαίου Θ' του Ποινικού Κώδικα με έναν άλλο λιγότερο αρνητικά φορτισμένο και περισσότερο αδέσμευτο από την δογματική της έννοιας του εγκλήματος.

Ο τίτλος Ανήλικοι Εγκληματίες" θα μπορούσε να αντικατασταθεί με τον όρο "Ανήλικοι παραβάται". Ο όρος αυτός προσφέρεται γιατί αφορά κυρίως στην αντικειμενική αντίθεση προς απαγορευτικό κανόνα να δικαίου δεν περιέχει κατ' ανάγκη τον καταλογισμό και προπαντός δεν έχει αρνητική φόρτιση όπως ο όρος "εγκληματίας".

- Για μια περισσότερο αποτελεσματική αντιμετώπιση του θέματος της παραβατικότητας των νεαρών ατόμων ο περιορισμός των μεταρρυθμίσεων στα πλαίσια του σωφρονιστικού συστήματος και η προσπάθεια αναμόρφωσης του και εκσυγχρονισμού του με ρυθμίσεις που να εναρμονίζονται προς τις διεθνείς πρακτικές και τα κείμενα-οδηγούς για σεβασμό των δικαιωμάτων των κρατουμένων και τήρηση στοιχειωδών κανόνων μεταχείρισης, πρέπει να αποτελείται τουλάχιστον για τον ενήλικο χώρο, μια εκ των προτέρων προσέγγιση.

- Μια εμπειρική μελέτη των περιπτώσεων που καταλήγουν σε ένα ίδρυμα

αγωγής ή σωφρονιστικό κατάστημα πρέπει πάντα να πραγματοποιείται. Δηλαδή ποιά είναι τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των ανηλίκων που εισάγονται σε κάποιο κατάστημα κράτησης; Ποιοί είναι με άλλα λόγια, οι ανήλικοι που μπαίνουν στα καταστήματα αυτά έχουν απασχολήσει στο παρελθόν την ποινική δικαιοσύνη και σε καταφατική περίπτωση ποιά συγκεκριμένα μέτρα τους είχαν επιβληθεί;

Δηλαδή πρέπει να εξακριβωθεί η αντιστοιχία των κυρώσεων που επιβλήθηκαν στο παρελθόν με τον εγκλεισμό, ώστε να εκτιμηθεί κατά προσέγγιση η αποτελεσματικότητα των επιμέρους μέτρων σχετικά με την εκδήλωση αξιόποινης συμπεριφοράς.

- Η αναμόρφωση του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων δεν πρέπει να περιορίζεται στο τελικό στάδιο καταστολής.

- Η στέρηση της ελευθερίας, είτε εκτελείται μέσα σε ένα ίδρυμα αγωγής είτε σε ένα σωφρονιστικό κατάστημα, αποτελεί κύρωση που πρέπει να καταργηθεί. Από την διεθνή εμπειρία μέτρα στερητικά της ελευθερίας δεν ασκούν καμιά πρόληψη στους ανήλικους παραβάτες του νόμου, αντίθετα οδηγούν σε συχνότερη υποτροπή.

Ίσως κάποιοι εναλλακτικοί τρόποι κύρωσης να είναι περισσότερο αποτελεσματικοί όπως:

α) Η αναστολή εκτέλεσης της ποινής και ειδικότερα η αναστολή της ποινής υπό δοκιμασία με την επίβλεψη και καθοδήγηση ενός καταλλήλου οργάνου θα μπορούσε ίσως να συμβάλει αποτελεσματικότερα στην ειδική πρόληψη του ανηλίκου.

β) Η επιβολή χρηματικής ποινής με καταβολή από την εργασία του ανηλίκου και σε περίπτωση αδυναμίας πληρωμής.

γ) Η μετατροπή της από το δικαστήριο σε παροχή κοινωνικής εργασίας, η καθιέρωση της κοινοφελούς εργασίας.

δ) Η προσωρινή τοποθέτηση του ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια αποτελούν μέτρα τα οποία ίσως θα έπρεπε να δοκομαστούν και στον ελληνικό χώρο.

- Στις εξαιρετικές περιπτώσεις που θα κρίνεται απόλυτα αναγκαίος ο εγκλεισμός του ανηλίκου, αυτός θα πρέπει να γίνεται για πολύ μικρό χρονικό διάστημα, σε ανοικτά καταστήματα κράτησης, ειδικά διαμορφωμένα από άποψη υλικοτεχνικής υποδομής, στελέχωσης προσωπικού και προγράμματος ημιελευθερίας και προσαρμοσμένα στις ανάγκες των ηλικιών των τροφίμων, έτσι ώστε οι συνθήκες διαβίωσης σε αυτά να εναρμονίζονται με εκείνες της ελεύθερης κοινωνίας.

- Στην επιλογή πρόσφορων εξωιδρυματικών μέτρων και κατάλληλων μεθόδων μεταχείρισης σε ιδρυματικό περιβάλλον συμβάλλουν σημαντικά οι θετικές και αρνητικές εμπειρίες άλλων χωρών στο πεδίο αυτό. Η μεταφορά τους όμως στην ελληνική πραγματικότητα θα πρέπει να γίνεται σε σύνεση και μετά από σχετική έρευνα των εδώ προβλημάτων και αναγκών.

- Τα αναχρονιστικά νομοθετήματα που στηρίζουν τη διατήρηση θεσμών που απλώς τροφοδοτούν την ύπαρξη των ιδρυμάτων αγωγής πρέπει επιτέλους να καταργηθούν.

- Και τέλος εκείνο που πρέπει να υπογραμμιστεί είναι ότι, τη λειτουργία των ιδρυμάτων αγωγής θα πρέπει να αντικαταστήσει η ρεαλιστική πολιτική για τους ανήλικους και τα προβλήματά τους με μια οργάνωση στον τομέα της πρόνοιας και της μέριμνας, τόσο από άποψη υλικοτεχνικής, υποδομής όσο και από άποψη ανθρώπινου δυναμικού, που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της εποχής μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

Ἀνήλικοι ἐγκληματῖαι

Ἄρθρον 121

Ὅρισμοί

1. Ἀνήλικοι ὑπό τήν ἔννοιαν τοῦ παρόντος κεφαλαίου θεωροῦνται οἱ ἄγοντες ἡλικίαν ἀπό τοῦ 7ου μέχρι τοῦ 17ου ἔτους συμπληρωμένου. Ἐκ τούτων οἱ μέχρι τοῦ 12ου ἔτους συμπληρωμένου καλοῦνται παῖδες, οἱ δέ λοιποί ἔφηβοι.

2. Οἱ ἀνήλικοι ὑποβάλλονται εἰς ἀναμορφωτικά ἢ θεραπευτικά μέτρα ἢ εἰς ποινικόν σωφρονισμόν κατά τὰς διατάξεις τῶν ἐπομένων ἄρθρων.

Ἑρμηνεία

1. Γενικά περί ἀνηλικῶν ἐγκληματικῶν. Εἰς τό τελευταῖον κεφάλαιόν του, ὁ Π.Κ. περιέλαβεν τὰς εἰδικάς διατάξεις περί ἀνηλικῶν ἐγκληματούντων. Ἐκτός ὅμως τῶν ἐν ἄρθροις 121-133 Π.Κ. εἰδικῶν περί ἀνηλικῶν διατάξεων, ἰσχύουν βεβαίως κι ἐφαρμόζονται καί αἱ διατάξεις τοῦ γενικοῦ μέρους τοῦ Π.Κ. ἐφ' ὅσον δέν προβλέπεται ἄλλως ὑπό τῶν εἰδικῶν διατάξεων περί ἀνηλικῶν. Εἰς τό ἄρθρον 96 § 3 τοῦ ἰσχύοντος νέου Σύντάγματος, ὀρίζεται ὅτι δύνανται εἰδικοί νόμοι νά ρυθμίζουν τὰ περί δικαστηρίων ἀνηλικῶν. Δέν ἐπιτρέπεται ὅμως κατά τό Σύνταγμα τοῦ 1975.

α) Ἡ συγκρότησις τῶν δικαστηρίων ἀνηλικῶν ὑπό δικαστῶν μή ἰσοβίων καί μή διοριζομένων κατ' ἄρθρον 88 τοῦ Συν/τος ἀπαγορεύεται.

β) Ἡ ἐκδίκασις τῶν κακουργημάτων ἢ πολιτικῶν ἐγκλημάτων, παρά τῶν κοινῶν ποινικῶν δικαστηρίων. (περί δικαστηρίων ἀνηλικῶν Βλ. Μιχ. Παπαδογιάννη Ἑρμ. Κωδ. Ποιν. Δικ. σελ. 22 κι ἐπ).

2. Ἡ ρύθμισις τῶν ἀνηλικῶν ἐγκληματιῶν κατά τόν ἡμέτερον Ποινικόν Κώδικα, γενομένη κατά τό πρότυπον τῶν ἀλλοδαπῶν νομοθεσιῶν, δέν ὑπάρχει ἀμφισβήτησις ὅτι εἶναι

ἀρκούντως ικανοποιητική, θεωρητικῶς τουλάχιστον. Ἄτυχῶς ὁμως ἐν τῇ πράξει ἢ περί τῶν ἀνηλίκων ποινική μεταχείριση τοῦ Π.Κ. ἰδία δέ ἢ ἀντιμέτωσις, τῆς εἰδικῆς ταύτης κατηγορίας, ἐγκληματούντων ἀτόμων πλημμελῶς παρά τῆς διοικήσεως, δέν ἀπέδωσεν ικανοποιητικά μέχρι τοῦδε ἀποτελέσματα. Δέν διστάζομεν νά σημειώσωμεν ὅτι ἐκ τῆς μεγάλης καί βαρυτέρας κατηγορίας τῶν καθ' ἕξιν κατ' ἐπάγγελμα καί καθ' ὑποτροπήν ἐνηλίκων κλεπτῶν καί ἐν γένει κακοποιῶν, ἕνα συντριπτικόν ποσοστόν ἐξ αὐτῶν, διῆλθεν προηγουμένως ἐκ τῶν ἀναμορφωτηρίων ἀνηλίκων τῆς χώρας. Τοῦτο καί μόνον ὡς τραγική διαπίστωσις, πρέπει νά προβληματίζει τούς ἐνδιαφερομένους διά τήν πραγματικὴν ἀναμόρφωσιν τῶν ἀνηλίκων. (Βλ. ἐπίσης Καλλιόπης Σπινέλη Ποιν. Χρον. ΚΣΤ 785 κι ἐπ).

3. Ἀνήλικος κατὰ τόν Π.Κ. θεωρεῖται ὁ ἄγων ἡλικίαν ἀπό τοῦ 7ου μέχρι τοῦ 17ου ἔτους συμπληρωμένου.

α) Ἦτοι ἐκεῖνος ὅστις συνεπλήρωσεν τό βον ἔτος ἀλλ' οὐχί ἀπαραιτήτως καί τό 7ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἄλλως ὁ διάγων τό 7ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀπό βετῶν καί μιᾶς ἡμέρας μέχρι 7 ἐτῶν. Τό ὄριον αὐτό ἔχει σημασίαν δοθέντος ὅτι κάτω τοῦ ὀρίου οἱ ἀνήλικοι εἶναι ποινικῶς ἀδιάφοροι διά τόν Π.Κ. μή θεωρούμενοι οὔτε παῖδες.

β) Τό ὄριον τῆς ἀνηλικότητος φθάνει μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ 17ου ἔτους ἢ ὁποία συμπλήρωσις γίνεται κατὰ τάς διατάξεις τοῦ Ἀστυν. Κώδικος διά τῆς ἐπελάσεως τῆς ἀντιστοίχου πρὸς τήν γέννησιν ἡμερομηνίας. Ἐπομένως ὁ κατὰ τόν χρόνον τελέσεως τῆς πράξεως, ἔχων κατὰ τ' ἀνωτέρω συμπληρωμένον τό 17ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, δέν ὑπάγεται εἰς τάς περί ἀνηλίκων διατάξεις τοῦ Π.Κ. Ὅπως ἐπίσης καί ὁ μή συμπληρώσας τό βον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

γ) Ἐφηβοὶ θεωροῦνται οἱ συμπληρώσαντες τό 12ον ἔτος μέχρι τοῦ 17ου ἔτους τῆς ἡλικίας των. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἄρθρου 121 § 2 Π.Κ. ὡς ἔφηβοι λογίζονται οἱ εἰσελθόντες εἰς τό 13ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, διότι μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ 12ου ἔτους των, θεωροῦνται παῖδες.

δ) Παῖδες, θεωροῦνται κατὰ τό ἄρθρον 121 § 1 Π.Κ. οἱ

ἄγοντες ἡλικίαν 7 ἐτῶν, εἰς τόν ὄρον ἄγοντες, ὑπάγονται οἱ συμπληρώσαντες τό βον καί εἰσελθόντες εἰς τό 7ον ἔτος τῆς ἡλικίας των μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ 12ου ἔτους τῆς ἡλικίας των. Κατά τῶν ἀνηλίκων ἐπιβάλλονται ἀναμορφωτικά ἢ θεραπευτικά ἢ σωφρονιστικά μέτρα.

Ἄρθρον 122

Ἀναμορφωτικά μέτρα

1. Ἀναμορφωτικά μέτρα εἶναι:

α) Ἡ ἐπίπληξις τοῦ ἀνηλίκου·

β) Ἡ θέσις τοῦ ἀνηλίκου ὑπό τήν ὑπεύθυνον ἐπιμέλειαν τῶν γονέων, ἐπιτρόπων ἢ κηδεμόνων αὐτοῦ·

γ) Ἡ θέσις τοῦ ἀνηλίκου ὑπό τήν ἐπιμέλειαν προστατευτικῶν ἑταιρειῶν ἢ ἰδρυμάτων ἀνηλίκων ἢ εἰδικῶν ἐπιμελητῶν ἀνηλίκων·

δ) Ἡ τοποθέτησις τοῦ ἀνηλίκου εἰς κατάλληλον κρατικόν, δημοτικόν, κοινοτικόν ἢ καί ἰδιωτικόν κατάστημα ἀγωγῆς.

2. Εἰς πᾶσαν περίπτωσιν δύναται ὡς πρόσθετον ἀναμορφωτικόν μέτρον νά ἐπιβληθῶσι καί πρόσθετοι ὑποχρεώσεις, ἀφορῶσαι εἰς τόν τρόπον τοῦ βίου τοῦ ἀνηλίκου ἢ τήν διαπαιδαγώγησιν αὐτοῦ.

Ἑρμηνεία

1. Ἀναμορφωτικά μέτρα, ὅπως καί ἡ λέξις δηλοῖ εἶναι τά διά τήν ἠθικήν διαπαιδαγώγησιν τοῦ ἐγκληματίσαντος ἀνηλίκου, λαμβανόμενα μέτρα, καθ' οὗ δέν ἐνδείκνυται ἡ ἐπιβολή τῶν διά τούς ἐνηλίκους ποινῶν. Τό σύστημα τῆς ἰδιαζούσης ποινικῆς μεταχειρίσεως τῶν ἐγκληματιῶν ἀνηλίκων, βασιζέται κυρίως εἰς τήν νεαράν των ἡλικίαν, ὅπερ σημαίνει καί διάφορον ἐντελῶς προσωπικότητα τῆς τοῦ ἀνηλίκου. Ἀλλά καί εἰς τήν διαπίστωσιν ὅτι οἱ ἀνήλικοι, ἐπηρρεάζονται βαρύτερα ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ καί τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος. Ἐπομένως τό ἐγκλημα τοῦ ἀνηλίκου εἶναι κατ' ἐξοχήν προϊόν τῶν ἐν γένει συνθηκῶν διαβιώσεώς του, προεχόντως δέ τῆς οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς καί παιδείσεως.

2. 'Επίπληξις τοῦ ἀνηλίκου.

α) Τό πρῶτον καί τό ἐλαφρότερον διά τόν ἐγκληματίσαντα ἀνήλικόν ὡς ἀναμορφωτικόν μέτρον, ἀναφέρει ὁ Π.Κ. τήν ἐπίπληξιν τῶν ἀνηλίκων. Αὕτη δέν πρέπει νά λησμονεῖται ὅτι εἶναι ἀναμορφωτικόν μέτρον καί ὄχι ξηρόν γράμμα τοῦ νόμου. Γίνεται μόνον παρά τοῦ δικαστοῦ ἀνηλίκου καί κατά τήν συνεδρίασιν τοῦ δικαστηρίου τούτου, μετά τήν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως διά τῆς ὁποίας τό δικαστήριον ἐδέχθη ὅτι ἐτελέσθη ἡ κατηγορουμένη πράξις παρά τοῦ ἀνηλίκου. 'Ατυχῶς ἐν τῇ πράξει ἡ ἐπιβολή τῆς ἐπιπλήξεως «κατήντησε ρουτίνα» τοῦ δικαστοῦ ἀνηλίκων ἀρκουμένου εἰς τήν ξηράν, τυπικήν καί ὑπηρεσιακήν ἀναγγελίαν καθ' ἣν «τό δικαστήριον ἐπιβάλη ἐπίπληξιν» ἄνευ ἄλλου τινός. Οὐχί σπανίως δέ ἡ ἐπίπληξις ἐπιβάλλεται καί ἀπόντος(!) τοῦ ἀνηλίκου πράγμα ἀντίθετον πρὸς τόν νόμον καί τόν σκοπόν τῆς ἐπιπλήξεως.

β) Τρόπος ἐπιπλήξεως. Ὁ Π.Κ. δέν ὀρίζει βεβαίως τόν τρόπον κατά τόν ὁποῖον πρέπει νά γίνεται ἡ ἐπίπληξις τοῦ ἀνηλίκου. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι δέν ἀπαιτοῦνται πανηγυρικά ἐκφράσεις ἢ διατυπώσεις. Ἀλλά ὁ δικαστής ἀνηλίκων ἔχει ἐλευθερίαν πρωτοβουλίας, κυρίως ὅμως πρέπει νά πληροῦται ὁ ἀντικειμενικός σκοπός τῆς ἐπιπλήξεως. Ὅτι δηλαδή ὁ ἀνήλικος πρέπει νά ἀντιληφθῇ τήν ἐπιβαλλομένην ἐπίπληξιν καί συναισθανθῇ τό ὀλίσθημά του. Τόσον ὁ ἴδιος ὅσον καί οἱ ἔχοντες τήν ἐπιμέλειάν του γονεῖς κ.λπ. δέν πρέπει νά ἐξέρχονται τοῦ δικαστηρίου ἀνηλίκων μετά τήν ἐκδίκασιν τοῦ παραπτώματός του, χωρίς ν' ἀντελήφθησαν τόν χαρακτῆρα καί τόν σκοπόν τῆς ἐπιπλήξεως.

3. Ὑπεύθυνος ἐπιμέλεια γονέων κ.λπ

α) Ἐτερον ἀνώδυνον ἐπίσης ἀναμορφωτικόν μέτρον ἀπαγγελλόμενον παρά τοῦ δικαστηρίου ἀνηλίκων εἶναι ἡ θέσις τοῦ ἀνηλίκου ὑπό τήν ὑπεύθυνον ἐπιμέλειαν τῶν γονέων, ἐπιτρόπων ἢ κηδεμόνων αὐτοῦ. Πρόκειται περί μέτρου ἐπιβαλλομένου ὅπως καί ἡ ἐπίπληξις εἰς τούς μή ἐστερημένους οἰκογενείας ἀνηλίκους.

β) Κατά πρῶτον ὁ ἀνήλικος τίθεται ὑπό τήν ὑπεύθυνον ἐπιμέλειαν τοῦ πατρός του, ἐλλείποντος δέ τούτου τῆς μητρός

καί ταύτης μή υπάρχουσας εἰς τήν ἐπιμέλειαν τοῦ ἐπιτρόπου ἢ κηδεμόνος τοῦ ἀνηλίκου κατά τὰ ἐν Ἀστικῷ Δικαίῳ ὀριζόμενα.

γ) Ἡ ἐννοία τῆς ὑπευθύνου ἐπιμελείας τοῦ ἀνηλίκου, ἔγκειται εἰς τό γεγονός ὅτι τό δικαστήριον, φρονεῖ ὅτι ὁ γονεὺς ἢ ἐπίτροπος, δύναται ἐπαυξάνων τήν ἐπί τοῦ ἀνηλίκου ἐπαγρύπνισιν, νά ἐμποδίσῃ αὐτόν ἀπό τῆς τελέσεως νέας ἐγκληματικῆς πράξεως. Ἐχει μὲν τήν ἐπιμέλειαν τοῦ ἀνηλίκου καί εἶναι κατά τὰς διατάξεις τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου, ἐκπρόσωπος καί ἀστικῶς ὑπεύθυνος τούτου. Καθίσταται δέ διά τῆς ἐπιβολῆς τοῦ ἀναμορφωτικοῦ μέτρου τῆς θέσεως τοῦ ἀνηλίκου, ὑπό τήν ὑπεύθυνον ἐπιμέλειαν τοῦ πατρός κ.λπ. ὁ πατήρ ἢ ἐπίτροπος καί ποινικῶς ὑπεύθυνος διά τὰς πράξεις τῶν τέκνων του ἢ ἐπιτροπευομένου του. Τοῦτο ρητῶς τονίζεται εἰς τήν παράγραφον 3 τοῦ ἄρθρου 360 Π.Κ. Τ' ἀνωτέρω ὀφείλει ὁ δικαστής ἀνηλίκων ἀπαγγέλων τήν ἀπόφασιν νά ἔχη οὐχί ἀπλῶς ὑπ' ὄψιν του, ἀλλά καθιστᾷ γνωστά εἰς τόν ἀνήλικον καί κυρίως εἰς τόν γονέα ἢ ἐπίτροπόν του.

4. Θέσις ὑπό τήν ἐπιμέλειαν ἐταιριῶν ἀνηλίκων

α) Τό τρίτον κατά σειράν προβλεπόμενον ἀναμορφωτικόν μέτρον εἶναι ἡ θέσις τοῦ κριθέντος ὅτι ἐτέλεσε τήν δι' ἣν ἐκατηγορήθη πρᾶξιν, ἀνηλίκου, ὑπό τήν ἐπιμέλειαν προστατευτικῶν τῶν ἀνηλίκων ἐταιριῶν ἰδρυμάτων ἢ ἐπιμελητῶν ἀνηλίκων. Καίτοι ὅμως προβλέπεται, δέν ἐφαρμόζεται ἐν τῇ πράξει ἡ θέσις ὑπό τήν ἐπιμέλειαν καί προστασίαν ἐταιριῶν ἢ ἰδρυμάτων. Τά μὲν ἰδρύματα προστασίας ἀνηλίκων ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἄγνωστα, αἱ δέ καλούμεναι ἐταιρίαι προστασίας ἀνηλίκων, εἶναι ἀπλῶς σχῆμα λόγου, χωρίς οὐσιαστικόν περιεχόμενον καί ἐπίδασιν ἐπί τῆς ἐγκληματικότητος τῶν ἀνηλίκων.

β) Ἐπιμεληταὶ ἀνηλίκων. Περὶ τῶν ἐπιμελητῶν ἀνηλίκων προβλέπεται ἀπό τοῦ Ν 378/1976 «περὶ λειτουργίας τῆς ὑπηρεσίας Ἐπιμελητῶν Ἀνηλίκων» καθὼς καί τό καθ' ἐξουσιοδότησιν τοῦ νόμου τούτου ἐκδοθέν Π.Δ. 49/1979. Οἱ ἐπιμεληταὶ ἀνηλίκων κατά τὰς ἰσχύουσας διατάξεις εἶναι βοηθοί, συμπαραστάται εἰς τήν δίκην. Συνεργάται τοῦ δικαστοῦ ἀνηλίκων, ὅστις καί ἔχει ἐπ' αὐτῶν τήν ἐποπτείαν. Εἰς

τήν Εὐρώπην καί ΗΠΑ, ὁ ἐπιμελητής ἀνηλίκων εἶναι τό κυριότερον πρόσωπον, ὁ ἄξων ἐπί τοῦ ὁποίου στηρίζεται ἡ ἀναμόρφωσις τοῦ παραστρατήσαντος ἀνηλίκου. Παρ' ἡμῖν μόνον ἐσχάτως ἐλήφθη εἰδική νομοθετική μέριμνα διὰ τόν θεσμόν τῶν Ἐπιμελητῶν Ἀνηλίκων, ὅχι ὅμως εἰς ἱκανοποιητικόν βαθμόν. Ἡ ἐγκληματικότητα τῶν ἀνηλίκων εἶναι κατ' ἐξοχήν θέμα προλήψεως καί ὄχι καταστολῆς. Ἐντεῦθεν ἔπεται ὅτι τό σῶμα τῶν ἐπιμελητῶν Ἀνηλίκων, πλαισιούμενον ὑπό ἀτόμων, ἐχόντων καί ἦθος καί μόρφωσιν, ἀλλά κυρίως ἀγάπην διὰ τόν ἀνήλικον, δύναται νά προσφέρῃ τεράστιον ἔργον.

5. **Τοποθέτησις εἰς ἀναμορφωτήριον.** Τό βαρύτερον ἐκ τῶν ἀναμορφωτικῶν μέτρων, κατὰ τό ἄρθρον 122 Π.Κ. εἶναι βεβαίως ἡ τοποθέτησις κατὰ τήν ἠπίαν ἔκφρασιν τοῦ νόμου, ὁ ἐγκλεισμός εἰς τήν πραγματικότητα τοῦ ἀμαρτήσαντος ἀνηλίκου εἰς ἀναμορφωτικόν κατάστημα, δημόσιον ἢ ἰδιωτικόν. Ἐν τούτοις καθ' ὁμολογίαν γενικὴν τά δικαστήρια ἀνηλίκων ἀποφασίζουν μετὰ περισσῆς δυσχερείας δισταγμῶν καί σκέψεων, τήν προσφυγὴν εἰς τό ἔσχατον τοῦτο ἀναμορφωτικόν μέτρον. Τοῦτοδὲ διότι εἶναι κοινῶς γνωστόν ὅτι ἡ ἀχίλλειος πτέρνα τοῦ ὄλου συστήματος τῆς προλήψεως καταστολῆς τῆς ἐγκληματικότητος τῶν ἀνηλίκων, εἶναι ἀκριβῶς τά ἀναμορφωτήρια. Ἡ δικαστηριακὴ πεῖρά καί πρακτικὴ μᾶς διδάσκει ὅτι σχεδόν ἅπαντες οἱ κατηγορούμενοι ἐπί κλοπαῖς καθ' ἕξιν κ.λπ διῆλθον πρότερον ἐκ τῶν ἀναμορφωτηρίων. "Οπερ σημαίνει ὅτι οἱ νεαροὶ τρόφιμοι τῶν ἀναμορφωτηρίων, μετὰ τήν ἐξοδόν των καί τήν ἀναμόρφωσιν ἐξελίσσονται εἰς καθ' ἕξιν ἐγκληματίας. Κατὰ κανόνα δὲ καθ' ἕξιν κλέπται κ.λπ εἰς πολὺ ἀνησυχιτικόν ποσοστόν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται πλέον ἢ φανερόν ὅτι συντρέχει ἄμεσος καί ἄφευκτος ἀνάγκη, ἀναθεωρήσεως τῆς περὶ ἀναμορφωτηρίων νομοθεσίας, τῆς ἐπανδρώσεως διὰ καταλλήλου μορφωμένου καί εἰδικευμένου προσωπικοῦ κ.λπ. Γενικῶς ὀφείλει ἡ πολιτεία νά ἀντιληφθῆ ὅτι ἡ ἀνάσχεσις τῆς ἐγκληματικότητος τῶν ἀνηλίκων, σοβαρῶς θά ἐπιτευχθῆ ἂν μεταξύ τῶν ἄλλων, δημιουργηθῶσι σύγχρονα ἀναμορφωτήρια, ἐνθυμίζοντα οὐχί φυλακάς, ἀλλὰ σχολεῖα. Πρυτανεύση δὲ ἡ

σύγχρονος παιδαγωγική μέθοδος καί ἡ προσέγγις μετά στοργῆς καί ἀγάπης τοῦ ἐγκληματίσαντος ἀνηλίκου, ὅστις ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι κυρίως θύμα τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν διαβιώσεώς του.

6. **Πρόσθετοι ὑποχρεώσεις.** Κατά τήν δευτέραν παράγραφον τοῦ ἄρθρου 122 Π.Κ., ὀρίζεται ὅτι τό δικαστήριον ἀνηλίκων, δύναται νά ἐπιβάλη προσθέτους ὑποχρεώσεις εἰς τόν ἀνήλικον μετά τινός τῶν ἐν τῇ πρώτῃ παραγράφῳ ἀναφερομένων ἀναμορφωτικῶν μέτρων. Πλήν βεβαίως τοῦ τελευταίου ἐξ αὐτῶν, δηλονότι τῆς τοποθετήσεώς του εἰς ἀναμορφωτικόν κατάστημα. Ὁ νόμος δέν ὥρισεν ποῖαι εἶναι αἱ «πρόσθετοι ὑποχρεώσεις», αὐτό ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰκανότητος ἐμπειρίας καί κρίσεως τοῦ δικαστοῦ ἀνηλίκων καί τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνηλίκου. Οὕτω δύναται τό δικαστήριον νά ὑποχρεώσῃ τόν τεθέντα ὑπό τήν ὑπεύθυνον ἐπιμέλειαν τῶν γονέων του ἢ τῶν ἐπιμελητῶν ἀνηλίκων ὅπως π.χ. ἐπιστρέφῃ εἰς τήν οἰκίαν του ὠρισμένην ὥραν τῆς νυκτός, μή συχνάζει εἰς σφαιριστήρια, ἢ ἄλλα καταστήματα, μή ποιεῖται χρῆσιν οἰνοπνεύματος ἢ σιγαρέττων καί γενικῶς ὅτι κρίνει κατάλληλον ὁ δικαστής ἀνηλίκων. Προϋπόθεσις ὅμως τῆς προσθέτου ὑποχρεώσεως εἶναι:

α) Ν' ἀναφέρονται ἐν τῷ αἰτιολογικῷ καί τῷ δικαστικῷ τῆς ἀποφάσεως

β) Νά μήν δεσμεύῃ ὑπερμέτρως τήν ἀτομικήν ἐλευθερίαν καί πρωτοβουλίαν τοῦ ἀνηλίκου καί

γ) Νά μήν ἀναιρεῖται διά τῆς προσθέτου ταύτης ὑποχρεώσεως τό ἐπιβληθέν ἀναμορφωτικόν μέτρον.

Ἄρθρον 123

- - Θεραπευτικά μέτρα

1. Ἐάν ἡ κατάστασις τοῦ ἀνηλίκου ἀπαιτῇ ἰδιαίτεραν μεταχειρήσιν, ἰδίᾳ ἐάν οὗτος πάσῃ ἀπό ψυχικήν νόσον ἢ ἄλλην νοσηρᾶν διατάραξιν τῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν ἢ εἶναι τυφλός, κωφάλαλος, ἐπιληπτικός, ἢ ἐκδοτος εἰς τόν πότον, ἢ ἐμφανίζει ἀνώμαλον καθυστέρησιν τῆς πνευματικῆς καί ἠθικῆς ἀναπτύξεώς του, τό δικαστήριον διατάσσει τήν παραπομπήν του εἰς θεραπευτικόν ἢ

ἕτερον κατάλληλον κατάστημα.

2. Τά θεραπευτικά μέτρα διατάσσονται μετά προηγουμένην γνωμοδότησιν ειδικοῦ ἱατροῦ.

Ἑρμηνεία

1. Ἐπιβολή ἢ λήψις θεραπευτικῶν μέτρων διά τόν ἐγκληματίσαντα ἀνήλικον, γίνεται πάντοτε ἐφ' ὅσον οὗτος ἔχει ἀνάγκην ἰδιαίτερας μεταχειρίσεως. Πότε συμβαίνει τοῦτο δέν ὀρίζεται ὑπό τοῦ νόμου, ἐπαφεθέντος εἰς τήν ἀνέλεγκτον κρίσιν τοῦ δικαστοῦ ἀνηλίκων. Ἐν τούτοις, ἐνδεικτικῶς μόνον ἀπαριθμῶνται ὠρισμένοι περιπτώσεις διά τόν δικαστήν. Τοιαῦται περιπτώσεις ἰδιαίτερας μεταχειρίσεως τοῦ ἀνηλίκου διαπιστούμεναι, ὑποχρεοῦν τόν δικαστήν νά διατάξη τήν παραπομπήν εἰς θεραπευτικόν κατάστημα, εἶναι δέ αἱ κάτωθι:

α) Ὅταν ὁ ἀνήλικος πάσχη ἀπό ψυχικήν νόσον ἢ

β) Ἐκ νοσηρᾶς διαταράξεως τῶν πνευματικῶν του λειτουργῶν.

γ) Εἶναι τυφλός, κωφάλαλος ἢ ἐπιληπτικός.

δ) Ἐκδοτος εἰς πότον ἢ εἰς χρῆσιν τοξικῶν οὐσιῶν.

ε) Ἐμφανίζει οἰανδήποτε πνευματικήν, διανοητικήν ἢ ἠθικήν καθυστέρησιν.

2. Προϋπόθεσις παραπομπῆς τοῦ ἀνηλίκου εἰς κατάλληλον θεραπευτικόν κατάστημα εἶναι, ἡ προηγουμένη γνωμοδότησις ειδικοῦ ἱατροῦ, περί τῆς ἀνάγκης εἰδικῆς μεταχειρίσεως τοῦ ἀνηλίκου. Τοῦ νόμου ὀρίζοντος ἀπλῶς ὅτι τό θεραπευτικόν μέτρον διατάσσεται μετά προηγουμένην γνωμοδότησιν ειδικοῦ ἱατροῦ ἔχει τήν ἔννοιαν ὅτι:

α) Ἡ γνωμοδότησις ὑποχρεωτικῶς προκαλεῖται, καί τίθεται ὑπ' ὄψιν τοῦ δικαστοῦ ἀνηλίκων

β) Ἡ τοιαύτη ὁμως γνωμοδότησις ἐπί οὐδενί δύναται νά καταστῆ δεσμευτική διά τήν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου. Τοῦτο δύναται κατ' ἐλευθέραν ἐκτίμησιν νά διατάξη τήν λήψιν θεραπευτικοῦ μέτρου ἀποδεχόμενον ἢ μή τήν γνωμοδότησιν τοῦ ειδικοῦ ἱατροῦ.

Άρθρον 124

Μεταβολή ή άρσις μέτρων

1. Τό δικάσαν δικαστήριο δύναται κατά πάντα χρόνον νά αντικαταστήση τά ληφθέντα αναμορφωτικά μέτρα δι' έτέρων, εάν κρίνη τοῦτο αναγκαῖον, αίρει δέ ταῦτα, εάν ἤδη ἐξεπλήρωσαν τόν σκοπόν των.

2. Τό αὐτό δύναται νά πράξη καί ὡς πρός τά θεραπευτικά μέτρα, μετά προηγουμένην γνωμοδότησιν είδικοῦ ἱατροῦ.

3. Ἡ διάταξις τῆς παρ. 2 τοῦ άρθρου 4 ἔχει καί ἐνταῦθα ἐφαρμογήν.

Ἑρμηνεία

1. Σκοπός τῆς ἐπιβολῆς αναμορφωτικῶν ἢ θεραπευτικῶν μέτρων εἰς τοὺς ἐγκληματικούς ἀνηλίκους εἶναι ἡ ψυχική, ἠθική καί κοινωνική των, ἀναμόρφωσις καί κατ' οὐδέν ταυτίζονται μετά τῶν σκοπῶν τῆς ποινῆς. Ἐντεῦθεν καί ἡ ἐλαστικότης τοῦ νόμου καί ἡ παρεχομένη διά τοῦ άρθρου 124 Π.Κ. εὐχέρεια εἰς τό δικαστήριο ὄχι μόνον νά αντικαταστήση τά ἐπιβληθέντα μέτρα, ἀλλά καί νά ἄρῃ ταῦτα ὀριστικῶς.

2. Ἀρμόδιον δικαστήριο Ἀνηλίκων εἶναι κατά πᾶσαν περίπτωσιν, τό ἐπιβάλλον τό αναμορφωτικόν ἢ θεραπευτικόν μέτρον εἰς τόν ἀνήλικον. Ἡ ἐπέμβασις τοῦ δικαστηρίου πρός ἀντικατάστασιν ἢ ἄρσιν, προκαλεῖται τῇ αἰτήσει τοῦ ἰδίου τοῦ ἀνηλίκου, τοῦ Εἰσαγγελέως, τοῦ δικαστοῦ Ἀνηλίκων, τῆς δ/νσεως τοῦ καταστήματος ἢ ἰδρύματος τῆς προστατευτικῆς τῶν ἀνηλίκων εταιρίας τοῦ ἐπιμελητοῦ ἀνηλίκων κ.λπ. Πότε ὅμως τό δικαστήριο χωρεῖ εἰς τήν μεταβολήν ἢ ἄρσιν τῶν μέτρων, κρίνεται ἀνελέγκτως καί κατ' ἐλευθέραν ἐκτίμησιν τοῦ δικαστηρίου Ἀνηλίκων. Σημειωτέον ὅτι ἡ μεταβολή ἢ ἄρσις τῶν μέτρων τοῦ άρθρου 124 Π.Κ. ἀναφέρεται εἰς τά αναμορφωτικά καί τά θεραπευτικά μέτρα.

3. Εἰς περίπτωσιν κατά τήν ὁποίαν, ἡ πράξις διά τήν ὁποίαν ἐδιώχθη ὁ ἀνήλικος (καί ἐκρίθη παρά τοῦ δικαστηρίου ὅτι ἐξετέλεσεν ταύτην) ἐκηρύχθη διά μεταγενεστέρου νόμου

άνελεγκτος εφαρμόζεται ή διάταξις του άρθρου 4 § 2 Π.Κ. "Ητοι δέν αίρονται αὐτοδικαίως τὰ ἐπιβληθέντα ἀναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, ἀλλά δύνανται ἀπλῶς νά ἀρθῶσιν. Εἰς τήν περίπτωσιν τό δικαστήριον Ἀνηλίκων, πού ἐπέβαλλε τό ἀναμορφωτικόν ή θεραπευτικόν μέτρον, κατόπιν προτάσεως του Εἰσαγγελέως, ἀποφαίνεται περί τῆς διατηρήσεως ή καταργήσεως τῶν μέτρων.

Ἄρθρον 125

Διάρκεια μέτρων

Τά ὑπό του δικαστηρίου διαταχθέντα ἀναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα παύουσιν αὐτοδικαίως ἅμα τῇ συμπληρώσει του 21ου ἔτους τῆς ἡλικίας.

Ἑρμηνεία

1. Ἐπακόλουθον του σκοπού καί χαρακτῆρος τῶν ἀναμορφωτικῶν ή θεραπευτικῶν μέτρων, εἶναι ή ἐλαστικότης αὐτῶν, ἐξ οὗ καί δέν ὀρίζεται ἐν τῷ νόμῳ ή διάρκεια τῶν μέτρων. Οὐδέ ή ἀπόφασις του δικαστηρίου ἀνηλίκων καθορίζει τήν διάρκειαν τῶν ἐπιβληθέντων ἀναμορφωτικῶν ή θεραπευτικῶν μέτρων. Ὑφίσταται πάντοτε ή εὐχέρεια ἀντικαταστάσεως μεταβολῆς ή ἄρσεως τῶν μέτρων, βάσει τῆς διατάξεως του προηγουμένου άρθρου.

2. Μετά τήν συμπλήρωσιν ὅμως του 21ου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἀνηλίκου, παύουν αὐτοδικαίως τὰ ἐπιβληθέντα ἀναμορφωτικά καί θεραπευτικά μέτρα.

Ἡ περί αὐτοδικαίας παύσεως τῶν ἀναμορφωτικῶν ή θεραπευτικῶν μέτρων, ἅμα τῇ συμπληρώσει του 21 ἔτους του ἀνηλίκου διάταξις του άρθρου 125 ΠΚ εἶναι εὐλογος δοθέντος ὅτι ἀπό τῆς ἐνηλικιώσεως του ὁ ἀνήλικος εἶναι αὐτεξούσιος. Ἦδη ὅμως μετά τήν τροποποίησιν τῶν διατάξεων του ΑΚ διά του Ν. 1329/1983, τό ὅριον τῆς ἐνηλικιώσεως, ὑπεβιβάσθη κατά τό άρθρον 3 του νόμου τούτου εἰς τό 18ον ἔτος. Οὕτω σήμερον ὁ ἐνήλικος 18 ἐτῶν (εἶναι ἰκανός πρὸς πᾶσαν δικαιοπραξίαν) κι' ἐπομένως πρέπει νά δεχθῶμεν ὅτι τά

ἀναμορφωτικά ἢ θεραπευτικά μέτρα παύουν αὐτοδικαίως, ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ 18ου ἔτους τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνηλίκου.

Ἄρθρον 126

Ἀνήλικοι ποινικῶς ἀνεύθυνοι

1. Ἡ παρά παιδός τελεσθεῖσα ἀξιοποινος πράξις δέν καταλογίζεται εἰς αὐτόν, ἐφαρμοζομένων μόνον ἀναμορφωτικῶν ἢ θεραπευτικῶν μέτρων.

2. Ἐφηβος, τελέσας ἀξιοποινον πράξιν, ὑποβάλλεται εἰς ἀναμορφωτικά ἢ θεραπευτικά μέτρα, ἐάν δέν συντρέχη περίπτωσις ὑποβολῆς αὐτοῦ εἰς ποινικόν σωφρονισμόν κατά τὰς διατάξεις τοῦ ἐπομένου ἄρθρου.

Ἑρμηνεία

1. Ἡ ποινική ἀνηλικότης ἢ ἀνευθυνότης τῶν ἀνηλίκων ἀναφέρεται εἰς τοὺς παῖδας ἤτοι τοὺς ἄγοντας ἡλικίαν ἀπὸ τοῦ 7ου μέχρι τοῦ 12 ἔτους συμπληρωμένου. Οὕτω οἱ παῖδες ὑπόκεινται μόνον εἰς ἀναμορφωτικά ἢ θεραπευτικά μέτρα καὶ οὐδέποτε εἰς ποινικόν σωφρονισμόν. Οἱ ἄγοντες ὅμως ἡλικίαν μικροτέραν τῶν 7 ἐτῶν, δέν ἐμπίπτουν εἰς τὰς περὶ ἀνηλίκων εἰδικὰς διατάξεις τοῦ Π.Κ. ὄντες ἐντελῶς ἀνεύθυνοι καὶ κατά τεκμήριον ἀμάχητον ἀκαταλόγιστοι.

2. Ἐπὶ ἐφήβων ἤτοι τῶν ἀγόντων ἡλικίαν ἀπὸ τοῦ 12ου μέχρι τοῦ 17ου ἔτους τῆς ἡλικίας των, τό δικαστήριον ἀνηλίκων κατ' ἀρχὴν ἐπιβάλλει τὰ ἐν ἄρθρῳ 122 Π.Κ. ἀναμορφωτικά ἢ τὰ τοῦ ἄρθρου 123 Π.Κ. θεραπευτικά μέτρα. Κατ' ἐξαίρεσιν ὁ ἔφηβος ὑποβάλλεται εἰς ποινικόν σωφρονισμόν, ἐάν τό δικαστήριον κρίνει ὅτι συντρέχει περίπτωσις ἐπιβολῆς σωφρονιστικῶν μέτρων.

Ἄρθρον 127

Ἀνήλικοι ποινικῶς ὑπεύθυνοι

1. Ἐάν τό δικαστήριον ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν περιστάσεων, ὑφ' ἃς ἐτελέσθη ἡ πράξις, καὶ τῆς ὅλης προσωπικότητος τοῦ πράξαν-

τος κρίνη, ὅτι διὰ τὴν συγκράτησιν τοῦ ἐφήβου, ἀπὸ τῆς τελέσεως νέων ἀξιοποίνων πράξεων εἶναι ἀναγκαῖος ὁ ποινικός σωφρονισμός αὐτοῦ, καταδικάζει τοῦτον εἰς περιορισμὸν ἐντός σωφρονιστικοῦ καταστήματος.

2. Ἐν τῇ ἀποφάσει τοῦ δικαστηρίου ὀρίζεται ὅτε ἐλάχιστος καὶ ὁ μέγιστος ὅρος τῆς παραμονῆς τοῦ ἐφήβου ἐν τῷ καταστήματι, ἐντός τῶν ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 54 καθοριζομένων ὀρίων.

3. Περὶ τῆς ἀπολύσεως τοῦ καταδικασθέντος ἐκ τοῦ σωφρονιστικοῦ καταστήματος μετὰ τὴν λήξιν τοῦ ἐν τῇ ἀποφάσει καθοριζομένου ἐλαχίστου ὅρου καὶ πρό τῆς λήξεως τοῦ ἀνωτάτου, ἀποφαίνεται τό δικαστήριον, αἰτήσῃ τῆς διευθύνσεως τοῦ καταστήματος ἢ αἰτήσῃ τοῦ εἰσαγγελέως ἀκουομένης πάντοτε καὶ τῆς γνώμης τῆς διευθύνσεως τοῦ καταστήματος.

Ἑρμηνεία

1. Ποινικῶς ὑπεύθυνοι δύνανται νά θεωρηθῶσιν μόνον οἱ ἔφηβοι καὶ οὐδέποτε οἱ παῖδες. Τό θέμα τῆς ἐπιβολῆς ποινικοῦ σωφρονισμοῦ τῶν ἐφήβων, ἀφίεται εἰς τὴν κρίσιν καὶ ἐκτίμησιν τοῦ δικαστηρίου ἀνηλίκων. Τό δικαστήριον ἀνηλίκων μετ' ἔρευναν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνηλίκου καὶ τῶν ἐν γένει συνθηκῶν καὶ περιστάσεων ὑφ' ἃς ἔλαβεν χώρα ἡ κατηγορουμένη πρᾶξις, κρίνει καὶ ἀποφαίνεται περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ ποινικοῦ σωφρονισμοῦ. Εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου βαρύνουν

α) Ἡ βαρύτης τῆς τελεσθείσης πράξεως καὶ

β) Ἡ ἐπικινδυνότης τοῦ ἐγκληματίσαντος ἀνηλίκου καὶ ἡ πιθανότης ἐπαναλήψεως τῶν ἐγκληματικῶν πράξεων ὑπ' αὐτοῦ εἰς τό μέλλον. Ἐάν τελικῶς τό δικαστήριον ἀποκλίνει ὑπέρ τοῦ ποινικοῦ σωφρονισμοῦ, καταδικάζει τόν κριθέντα ὅτι ἐξετέλεσεν τὴν πρᾶξιν ἀνήλικον, εἰς περιορισμὸν ἐντός σωφρονιστικοῦ καταστήματος.

2. Ἐκ τῶν συνδυαζομένων διατάξεων τῶν ἄρθρων 54 καὶ 127 Π.Κ., σαφῶς προκύπτει ὅτι τό δικαστήριον εἰς τὴν ἀπόφασίν του ἐπιβολῆς σωφρονιστικῶν μέτρων, δέν δύναται νά

ὀρίζεται ὁ ἀκριβής χρόνος διαρκείας τοῦ περιορισμοῦ ἐντός τοῦ σωφρονιστικοῦ καταστήματος. Ἀλλά ὑποχρεοῦται νά ὀρίξη τό ἐλάχιστον καί τό μέγιστον ὄριον ἑπαμονῆς τοῦ ἀνηλίκου εἰς τό σωφρονιστικόν κατάστημα. Τά ὄρια ταῦτα καθορίζονται ἐντός τῶν πλαισίων τοῦ ἄρθρου 54 Π.Κ. ἤτοι κατ' ἐλάχιστον πέντε ἔτη καί κατὰ μέγιστον εἴκοσι ἔτη ἐφ' ὅσον ἡ πρᾶξις ἐπισύρει ποινήν (τελεσθεῖσα παρ' ἀνηλίκου) ἀνωτέρα τῶν δέκα ἐτῶν στερητικῶν τῆς ἐλευθερίας ἢ θανατικῆν. Ἀπό ἕξι μῆνας κατ' ἐλάχιστον μέχρι δέκα ἐτῶν, εἰς πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν.

3. **Λῆξις τοῦ ἐλαχίστου ὀρίου.** Μετά τήν λῆξιν τοῦ καθορισθέντος ὑπό τοῦ δικαστηρίου ἀνηλίκου ἐλαχίστου ὀρίου διαρκείας τοῦ περιορισμοῦ ἐντός σωφρονιστικοῦ καταστήματος, τό δικαστήριον ἀποφαίνεται περί τῆς ἀπολύσεως τοῦ ἀνηλίκου. Περί τῆς ἀπολύσεως τοῦ ἀνηλίκου ἀρμόδιος εἶναι τό **τριμελές** παρά πλημμελιοδικαίς δικαστήριον ἀνηλίκων τοῦ **τόπου** ἐκτίσεως τοῦ σωφρονισμοῦ (ἄρθρον 129 § 6 Π.Κ.) κατόπιν προτάσεως τοῦ Εἰσαγγελέως ἢ τῆς διευθύνσεως τοῦ Σωφρονιστικοῦ καταστήματος. Ἐπί τοῦ ἐνδεδειγμένου ἢ μή τῆς ἀπολύσεως τοῦ ἀνηλίκου, ἀκούεται πάντοτε λέγει ὁ νόμος ἢ γνώμη τῆς διευθύνσεως τοῦ καταστήματος, χωρίς τοῦτο βεβαίως νά σημαίνει ὅτι εἶναι δεσμευτική.

Ἄρθρον 128

Πταίσματα ἀνηλίκων

Ἐάν ἡ ὑπό τοῦ ἀνηλίκου τελεσθεῖσα πρᾶξις συνιστᾷ πταῖσμα, ἐφαρμόζονται μόνον τά ἐν ἄρθρῳ 122 ἀναμορφωτικά μέτρα, πλήν τῆς τοποθετήσεως τοῦ ἀνηλίκου εἰς κατάλληλον κατάστημα ἀγωγῆς.

Ἑρμηνεία

Κατά Μπουρόπουλον (Α' σελ. 336) τό ἄνω ἄρθρον δέν ἀναφέρεται εἰς τούς ἐκ τῶν ἀνηλίκων παῖδας, ἀλλά μόνον τούς ἐφήβους. Διότι ὁ παῖς οἵανδήποτε πρᾶξιν καί ἂν τελέσῃ, ὑποβάλλεται μόνον εἰς ἀναμορφωτικά μέτρα. Δέν νομίζομεν

ὅμως ὅτι τοῦτο εἶναι ἀπολύτως ὀρθόν, ἀπλῶς εἰς τό ἄρθρον 128 Π.Κ. τονίζεται ὅτι ἐπὶ τῶν παισηματικῶν παραβάσεων τῶν ἀνηλικῶν, οὐδέποτε ἐπιβάλλονται σωφρονιστικά μέτρα, εἴτε παίδων ἢ ἐφήβων. Ἐπίσης ὅτι ἐκ τῶν ἀναμορφωτικῶν μέτρων τοῦ ἄρθρου 122 Π.Κ., ἐξαιρεῖται καί δέν ἐπιβάλλεται, οὐδέποτε τοποθέτησις τοῦ ἀνηλικῶν εἰς ἀναμορφωτικόν κατάστημα.

Ἄρθρον 129

Ἐπὶ ὄρον ἀπόλυσις

1. Τό δικαστήριον δύναται, ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς διευθύνσεως τοῦ καταστήματος ἢ τοῦ εἰσαγγελέως, νά ἀπολύῃ ὑπὸ ὄρον ἐπὶ σκοπῶν δοκιμασίας τόν καταδικασθέντα πρό τῆς λήξεως τοῦ διά τῆς ἀποφάσεως καθορισθέντος ἐλαχίστου ὄρου, πάντως ὅμως μετά διαμονήν ἐν τῷ καταστήματι τοῦλάχιστον ἕξ μηνῶν, ἐάν δέ ἐπεβλήθη περιορισμός τριῶν ἐτῶν καί ἄνω, μετά διαμονήν τοῦλάχιστον ἐνός ἔτους.

2. Ἐν τῇ ἀποφάσει περὶ τῆς ὑπὸ ὄρον ἀπολύσεως ὀρίζεται ὁ χρόνος τῆς δοκιμασίας, ὅστις δέν δύναται νά εἶναι οὔτε κατώτερος τῶν δύο, οὔτε ἀνώτερος τῶν πέντε ἐτῶν.

3. Κατά τοῦ καταδικασθέντος δύναται κατά τήν διάρκειαν τοῦ χρόνου τῆς δοκιμασίας νά ἐπιβληθῶσιν αἱ κατά τό ἄρθρον 122 § 2 ὑποχρεώσεις.

4. Ἐάν ὁ ἀπολυθείς κατά τόν χρόνον τῆς δοκιμασίας φέρηται κακῶς, τό δικαστήριον δύναται, ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς διευθύνσεως τοῦ καταστήματος, τοῦ εἰσαγγελέως ἢ τῶν ἐχόντων ἐκ τοῦ νόμου τήν ἐπιμέλειαν τοῦ ἀνηλικῶν, νά ἀνακαλέσῃ τήν ὑπὸ ὄρον ἀπόλυσιν ἢ νά παρατείνῃ τόν χρόνον τῆς δοκιμασίας μέχρι πέντε ἐτῶν, ἐάν οὔτος εἶχεν ὀρισθῆ βραχυτέρας διαρκείας. Ἐν περιπτώσει ἀνακλήσεως ὁ διανυθείς χρόνος ἐν ἐλευθερίᾳ ἐκτός τοῦ καταστήματος δέν ὑπολογίζεται ἐν τῇ διαρκείᾳ τῆς ποινῆς.

5. Ἐάν ἀπό τῆς ἀπολύσεως παρέλθῃ ὁ ἐν τῇ ἀποφάσει καθορισθείς χρόνος δοκιμασίας χωρίς νά ἐπέλθῃ ἀνάκλησις, ἢ ποινή θεωρεῖται ὡς ἀποτιθεῖσα.

6. Ἀρμόδιον, ὅπως ἀποφασίζῃ τήν κατά τό παρόν ἄρθρον, ὡς ἐπίσης καί τήν κατά τήν § 3 τοῦ ἄρθρου 127 ἀπόλυσιν τοῦ

καταδικασθέντος, είναι παρά τό πλημμελειοδικαίς τριμελές δικαστήριον ἀνηλίκων τοῦ τόπου ἐκτίσεως τοῦ περιορισμοῦ.

Ἑρμηνεία

1. Εἰς τό ἄρθρον 127 § 3 Π.Κ. ρυθμίζεται τό θέμα καί αἱ προϋποθέσεις ἀπολύσεως τοῦ κρατουμένου ἐν σωφρονιστικῷ καταστήματι, ἀνηλίκου μετά τήν παρ' αὐτοῦ συμπλήρωσιν τοῦ ἐλαχίστου ὁρίου διαρκείας τοῦ ὀρισθέντος διά τῆς ἀπόφασεως καί πρό τῆς λήξεως τοῦ ἀνωτάτου. Ἐνταῦθα ὅμως πρόκειται περί ἀπολύσεως ὑπό ὄρους, δυναμένης νά πραγματοποιηθῆ καί πρό τῆς συμπληρώσεως τοῦ τεθειμένου ἐλαχίστου ὁρίου διαρκείας. Εἰδικώτερον ἢ ὑφ' ὄρον ἀπόλυσις τοῦ κρατουμένου ἐν τῷ σωφρονιστικῷ καταστήματι, ἀνηλίκου διέπεται ὑπό τῶν ἀκολουθῶν προϋποθέσεων:

α) Διαμονή τοῦ ἀνηλίκου ἐντός τοῦ καταστήματος τουλάχιστον ἕξ μηνῶν. Ἐάν ὅμως ἐπεβλήθη περιορισμός κατ' ἐλάχιστον ὄριον τριῶν ἐτῶν, τότε ἀπαιτεῖται διαμονή τουλάχιστον ἑνός ἔτους. Ἦτοι κατ' ἀρχήν πρό τῆς λήξεως τοῦ ἐλαχίστου ὁρίου παραμονῆς, δύναται νά ἀπολυθῆ ὑπό ὄρον ὁ ἀνήλικος. Ὅπως δὲ ὅμως μετά ἑξηνά μηνων παραμονήν ἐάν τό ἐλάχιστον ὄριον εἶναι κάτω τῶν τριῶν ἐτῶν καί ἐτησίᾳ τοιαύτη ἂν τό ἐλάχιστον ὄριον ὑπερβαίνει τά τρία ἔτη.

β) Πρότασις τοῦ Εἰσαγγελέως ἢ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Καταστήματος περί τῆς ὑφ' ὄρον ἀπολύσεως. Μή προκύπτοντος τοῦ ἀντιθέτου ἐκ τῆς σιγῆς τοῦ νόμου, ὀρθωτέρα εἶναι ἡ ἄποψις ὅτι καί ὁ ἀνήλικος, δικαιούται νά αἰτησῆται τήν ὑφ' ὄρον ἀπόλυσίν του.

γ) Ἄλλη προϋπόθεσις διά τήν ὑφ' ὄρον ἀπόλυσιν τοῦ ἀνηλίκου δέν ὀρίζεται ἐν τῷ νόμῳ τό δικαστήριον δύναται ν' ἀπολύσῃ τόν ἀνήλικον κατά τήν ἐλευθέραν καί ἀνέλεγκτον κρίσιν του. Συνήθως ἐν τῇ πράξει τό δικαστήριον λαμβάνει ὑπ' ὄψιν του τήν πρότασιν τῆς διευθύνσεως τοῦ καταστήματος. Ἐάν ὅμως τήν ἀπόλυσιν προτείνει ὁ Εἰσαγγελεύς; Νομίζομεν ὅτι καίτοι δέν ὀρίζεται ρητῶς εἰς κάθε περίπτωσιν, πρέπει νά προκαλεῖται γνωμοδότησις τῆς Διευθύνσεως τοῦ Καταστήμα-

τος. Ἐπιβάλλεται δέ νά εἶναι λίαν ἐμπεριστατωμένη καί ἠτιολογημένη ὡς πρός τό θέμα τῆς ὑφ' ὄρον ἀπολύσεως τῶν ἀνηλίκων.

2. Ἄρμόδιον δικαστήριον εἶναι τό τριμελές παρά πλημμελειδικαίς δικαστήριον ἀνηλίκων τοῦ τόπου ἐκτίσεως τοῦ περιορισμοῦ. Εἰς τήν ἀπόφασίν του τό δικαστήριον ὀρίζει τό χρονικόν διάστημα δοκιμασίας. Αὐτό δέν δύναται ὅμως νά εἶναι κατώτερον τῶν δύο ἐτῶν ἤ ἀνώτερον τῶν πέντε ἐτῶν. Ἐπίσης τό δικαστήριον δύναται μετά τῆς ἀπολύσεως ὑφ' ὄρον ἀποφάσεώς του νά τάξη εἰς τόν ἀπολυόμενον ἀνήλικον καί προσθέτους ὑποχρεώσεις κατά τάς ἐν ἄρθρῳ 122 § 2 Π.Κ. ὀριζόμενα π.χ. νά μήν συχνάζῃ εἰς τόπους ὠρισμένας περιοχάς κέντρα, λέσχας, κ.λπ κ.λπ.

3. Ἀνάκλησις τῆς ὑφ' ὄρον ἀπολύσεως

α) Αἱ προϋποθέσεις τῆς ἀνακλήσεως τῆς ὑφ' ὄρον ἀπολύσεως τοῦ ἀνηλίκου εἶναι ἐλαστικώτεροι τῶν ἀντιστοιχῶν διά τούς ἐνήλικους διατάξεων. Κατ' ἀρχήν ἀρμόδιον δικαστήριον δι' ἀνάκλησιν εἶναι μόνον τό παρά πλημμελειοδικαίς Τριμελές δικαστήριον Ἀνηλίκων, τοῦ τόπου ἐκτίσεως τοῦ σωφρονιστικοῦ περιορισμοῦ. Τό δικαστήριον ἀποφαίνεται περί τῆς ἀνακλήσεως ἤ μή κατόπιν προτάσεως τοῦ Εἰσαγγελέως, τῆς διευθύνσεως τοῦ ἐξ οὗ ἀπελύθη καταστήματος ἤ καί τῆς Ὑπηρεσίας Ἐπιμελητῶν ἀνηλίκων.

β) Μοναδικός λόγος ἀνακλήσεως, κατά τόν νόμον εἶναι «ἐάν ὁ ἀπολυθείς κατά τόν χρόνον τῆς δοκιμασίας φέρηται κακῶς». Πότε συμβαίνει τοῦτο δέν προσδιορίζεται, ἐναπόκειται εἰς τήν ἀνέλεγκτον κρίσιν τοῦ δικαστηρίου. Ἐνδεικτικῶς δυνάμεθα νά εἴπωμεν ὅτι λόγος ἀνακλήσεως δύναται νά προκύψῃ ἐκ τῆς ἀθετήσεως ἤ μή τηρήσεως τῶν τεθέντων τῷ ἀπολυθέντι ἀνηλίκῳ προσθέτων ὑποχρεώσεων. Ἐπίσης ἡ διάπραξις καί καταδίκη ἐπί ἀξιοποίνῳ πράξει κατά τό διάστημα τῆς δοκιμασίας τοῦ ἀνηλίκου. Ὅχι ὅμως οἰανδήποτε καταδίκη π.χ. ἐξ ἀμελείας, ἀλλά ἡ προδίδουσα ὅπωςδήποτε ἐγκληματικήν διάθεσιν.

γ) Τό δικαστήριον ἔχει τήν εὐχέρειαν νά ἀνακαλέσῃ τήν ὑφ' ὄρον ἀπόλυσιν, ν' ἀπορρίψῃ τό περί ἀνακλήσεως αἴτημα

ἢ ἀπλῶς νά παρατείνει τόν χρόνον τῆς δοκιμασίας, ἀλλά οὐχί πέραν τῶν πέντε ἐτῶν. Εἰς τήν τελευταίαν αὐτήν περίπτωσιν ἐξυπακούεται ὅτι ὁ ἀνήλικος ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ἐλεύθερος καί ὑπό δοκιμασίαν

δ) Ἐάν τό δικαστήριον ἀνακαλέσῃ τήν ὑφ' ὄρον ἀπόλυσιν τοῦ ἀνηλίκου, ὁ διανυθείς χρόνος ἐν ἐλευθερία καί ἐκτός τοῦ σωφρονιστικοῦ καταστήματος δέν προσμετράται εἰς τήν διάρκειν τῆς ποινῆς. Ἐάν ἀντιθέτως παρέλθῃ ἀπό τῆς ἡμέρας τῆς ὑφ' ὄρον ἀπολύσεως ὁ προσδιορισθείς χρόνος τῆς δοκιμασίας, χωρίς νά ἐπέλθῃ ἀνάκλησις τῆς ἀπολύσεως, ἡ ποινή θεωρεῖται ἡ ἀποτιθεῖσα.

4. Νομολογία ἐκ τῶν ἄρθρων 121-129 Π.Κ.

α) Ὁ χρόνος παραμονῆς τοῦ ἀνηλίκου εἰς τό Ἐναμορφωτικόν κατάστημα, ἔνθα εἰσήχθη καί δῆ εἰς τό Τμήμα παρατηρήσεων πρός ἐξακρίβωσιν τῆς προσωπικότητος τοῦ κατά τό ἄρθρον 5 § 1α ΑΝ 2724/1940, δέν θεωρεῖται ὡς προφυλάκισις ἢ κράτησις τοῦ ἀνηλίκου. Πρόκειται περί διοικητικοῦ μέτρου, μηδεμίαν σχέσιν ἔχοντος μετά τῆς ἐφ' ἧς ἡ καταδίκη ποινή. (Πλημ. Ἡλείας 1537/1972 Ποιν. Χρον. ΚΓ 70).

β) Ἐκτόπισις ἀνηλίκων κατά τό Ν.Δ. 743/1970 ἐπιτρέπεται μόνον ἐφ' ὅσον οὗτος συνεπλήρωσεν τό 17ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. (ΑΠ 843/1973 Ποιν. Χρον. ΚΔ 46).

γ) Τά ἐπιβαλλόμενα ἀναμορφωτικά μέτρα βάσει τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 122 Π.Κ. καί θεραπευτικά μέτρα κατ' ἄρθρον 123 Π.Κ. δέν εἶναι καταδίκη διά τόν ἀνήλικον. Συνεπῶς ἡ αἵτησις ἀναιρέσεως κατ' ἀποφάσεως ἐπιβαλλούσης π.χ. ἐπίπληξιν ἢ διαταξάσης τήν εἰσαγωγήν εἰς ἀναμορφωτήριον, εἶναι ἀπαράδεκτος. (ΑΠ 18/1974 Ποιν. Χρον. ΚΔ 343).

δ) Ἡ μήνυσις ἢ ἔγκλησις κατ' ἀνηλίκου μή εἰσελθόντος εἰς τό 7ον ἔτος, εἶναι νόμῳ ἀβάσιμος, ἡ δέ σχετική δικογραφία τίθεται εἰς τό ἀρχεῖον. (Γνωμ. Εἰσαγ. Πλημ. Καμοτινῆς 48/1974 Ποιν. Χρον. ΚΕ 157).

ε) Ἐπί σωφρονιστικοῦ καταστήματος τοῦ ἀνηλίκου, πρός συμπλήρωσιν τοῦ ὑπό τῆς ἀποφάσεως ὀρισθέντος ἐλαχίστου ὀρίου διά τήν ἀπόλυσιν, χωρεῖ καί ὁ εὐεργετικός ὑπολογισμός ἡμερῶν ἐργασίας. Ὑπό τήν προϋπόθεσιν ὅμως ὅτι θά πρέπει

νά συμπληρωθῆ τό κατ' ἄρθρον 54 Π.Κ. ἐλάχιστον ὄριον τῶν ἕξ μηνῶν. Ἀρμόδιον δικαστήριον διά τήν ἀπόλυσιν εἶναι τό Τριμελές δικαστήριον ἀνηλίκων. (Γνωμ. Εἰσαγγ. Ἄρ. Πάγου 12/1975 Ποιν. Χρον. ΚΕ 593).

στ) Τά ἀναμορφωτικά μέτρα κατ' ἀνηλίκων, προβλεπόμενα ἐν ἄρθρῳ 122 Π.Κ. δέν ἔχουν καταδικαστικόν, ἀλλά διοικητικόν χαρακτήρα. Κατ' ἀκολουθίαν δέν χωρεῖ ἔφεσις κατ' ἀποφάσεως διατασσούσης τήν εἰσαγωγήν ἀνηλίκου εἰς τό ἀναμορφωτικόν κατάστημα. (Ἐφετ. Αἰγγ. 8/1978 Ποιν. Χρον. ΚΗ 635).

Ἄρθρον 130

Ἄνηλικοι δικαζόμενοι μετά τήν συμπλήρωσιν τοῦ 17ου ἔτους

1. Ὄταν ἀνήλικος, ἄγων κατά τόν χρόνον τῆς τελέσεως τῆς πράξεως τήν ἐφηβικήν αὐτοῦ ἡλικίαν, εἰσάγηται εἰς δίκην μετά τήν συμπλήρωσιν τοῦ 17ου ἔτους, τό δικαστήριον ἐάν κρίνη ὅτι ἀναγκαῖος μέν εἶναι ὁ ποινικός σωφρονισμός τοῦ ἀνηλίκου, ὅτι ὅμως ὁ περιορισμός ἐντός σωφρονιστικοῦ καταστήματος δέν εἶναι ἤδη σκόπιμος, δύναται νά καταγνώσῃ ἀντί τούτου τήν διά τήν τελεσθεῖσαν πράξιν ἀπειλουμένην ποινήν, ἡλαττωμένην κατά τάς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 83.

2. Αἰ κατά ἄνω καταγνωσθεῖσαι ποιναί κατά τῆς ἐλευθερίας ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει συνεπάγονται τήν ἀποστέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἢ τήν εἰς κατάστημα ἐργασίας παραπομπήν.

3. Κατά γενικόν κανόνα οἱ κατάδικοι οὗτοι κρατοῦνται κεχωρισμένως ἀπό ἄλλους καταδίκους ἐνηλίκους.

Ἑρμηνεία

1. Τό χρονικόν σημεῖον κατά τό ὁποῖον λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἢ συμπλήρωσις ἢ μή τοῦ 17ου ἔτους τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνηλίκου εἶναι ὁ χρόνος ἐκδίκασεως τῆς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας. Κατ' ἀρχήν ὁ συμπληρώσας κατά τήν ἐκδίκασιν τῆς πράξεως τό 17ον ἔτος ἀνήλικος ἐξακολουθεῖ ὑπαγόμενος εἰς τήν ἀρμοδιότητα τοῦ δικαστηρίου ἀνηλίκων. Ἐν ὄψει τοῦ γεγονότος ὅμως τῆς ἐνηλικιώσεως ἀπό πλευρᾶς ποινικοῦ

δικαίου τοῦ ἀνηλίκου παρεσχέθη διακριτική εὐχέρεια εἰς τό δικαστήριον ἀνηλίκων, διαφόρου μεταχειρίσεως.

2. Ἐπί τοῦ συμπληρώσαντος τό 17ον ἔτος ἀνηλίκου τό δικαστήριον ἀνηλίκων, κρίνει καί ἀποφαίνεται κατ' ἐλευθέραν καί ἀνέλεγκτον κρίσιν του ὅτι:

α) Δέν εἶναι ἀναγκαῖος ὁ ποινικός σωφρονισμός, ὅτε καταλήγει εἰς τήν ἐπιβολήν ἀναμορφωτικῶν μέτρων.

β) Εἶναι μέν ἀναγκαῖος ὁ σωφρονιστικός περιορισμός ἢ ποινικός σωφρονισμός. Πλήν ὅτι ἀντενδείκνυται ὡς μή σκόπιμος ὁ ἐγκλεισμός ἐντός σωφρονιστικοῦ καταστήματος. Δύναται νά καταγνώση τήν ποινήν πού ἀντιστοιχεῖ εἰς τήν διά τούς ἐνηλίκους προβλεπομένην τοιαύτην καί ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τήν τελεσθεῖσαν πράξιν. Ἐν τῇ περιπτώσει ὅμως ταύτη, ἡ ποινή ἐπιβάλλεται ὑποχρεωτικῶς ἡλαττωμένη κατὰ τό ἄρθρον 83 Π.Κ.

3. Ἀρμονία Συνταγματικῶν διατάξεων. Εἰς τό ἄρθρον 96 § 3 τοῦ ἰσχύοντος νέου Συντάγματος ὀρίζεται ὅτι, δύναται διά νόμου νά ἐπιτραπῇ νά μή ἔχουν ἐφαρμογήν ἐπί τῶν ἀνηλίκων αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 97 τοῦ Συντάγματος. Οὕτω τό δικαστήριον ἀνηλίκων δύναται νά δικάσῃ ἀνήλικον ἐπί κακουργήματι συμπληρώσαντα τό 17ον ἔτος τῆς ἡλικίας του (κατά τόν χρόνον ἐκδικάσεως). Καίτοι τά κακουργήματα καθῶς καί τά πολιτικά ἐγλήματα κατ' ἄρθρον 97 Συντάγματος ὑπάγονται εἰς τά μικτά ὀρκωτά δικαστήρια. Συνεπῶς ἤρθη ἡ κατὰ τά προῖσχύσαντα Συντάγματα, ἐμφανιζομένη ἀντινομία μετά τῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρου 130 Π.Κ.

4. Τό δικαστήριον (Τριμελές ἢ Μονομελές Δικαστήριον ἀνηλίκων) κατὰ τήν ἐπιβολήν τῆς ἡλαττωμένης ποινῆς, δέν δικαιούται σύν τῇ ποινῇ νά ἐπιβάλῃ ἀποστέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἢ παραπομπήν εἰς κατάστημα ἐργασίας εἰς τόν συμπληρώσαντα κατὰ τήν ἐκδίκασιν τῆς πράξεως, τό 17ον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

5. Τέλος εἰς τό τελευταῖον ἐδάφιον, ὀρίζεται ὅτι «κατά γενικόν κανόνα» οἱ κατάδικοι οὗτοι κρατῶνται κεχωρισμένως ἀπό ἄλλους ἐνηλίκους καταδίκους. Ἡ ἔννοια τῆς διατάξεως ταύτης εἶναι ὅτι οἱ καταδικαζόμενοι μετά τήν συμπλήρωσιν

τοῦ 17ου ἔτους, ἀνήλικοι εἰς στερητικὴν τῆς ἐλευθερίας ποινὴν, δέν πρέπει νά κρατοῦνται εἰς τόν αὐτόν χῶρον μετά τῶν ἐνηλίκων. Ἐδίστασε ὁ Π.Κ. νά καταστήσῃ τοῦτο ὑποχρεωτικόν δεδομένης τῆς ἀνεπαρκείας τῶν παρ' ἡμῖν σωφρονιστικῶν καταστημάτων.

Ἄρθρον 131

Ἐναρξίς ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως μετά τήν συμπλήρωσιν τοῦ 17ου ἔτους

1. Ἐάν ὁ καταδικασθεὶς εἰς περιορισμόν ἐντός σωφρονιστικοῦ καταστήματος συνεπλήρωσε τό 17ον ἔτος τῆς ἡλικίας του πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἢ ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως, τό δικάσαν δικαστήριον δύναται, ἐάν κρίνῃ ὅτι ὁ περιορισμός ἐντός σωφρονιστικοῦ καταστήματος δέν εἶναι ἤδη σκόπιμος, νά ἀντικαταστήσῃ τοῦτον διά τῆς κατά τό προηγούμενον ἄρθρον ποινῆς.

2. Ἐάν ὁ καταδικασθεὶς συνεπλήρωσεν τό 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἢ κατά τήν § 1 ἀντικατάστασις τοῦ περιορισμοῦ εἶναι ὑποχρεωτική.

3. Αἱ § § 2 καί 3 τοῦ προηγούμενου ἄρθρου ἰσχύουσι καί ἐν ταῖς περιπτώσεσι τοῦ παρόντος ἄρθρου.

Ἑρμηνεία

1. Ἐν συνεχείᾳ καί πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ προηγούμενου ἄρθρου, λαμβάνεται μέριμνα πάντοτε διά τόν κατά τήν ἔναρξιν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σωφρονιστικοῦ περιορισμοῦ συμπληρώσαντα τό 17ον ἔτος ἀνήλικον. Ὅπως καί ὁ τίτλος τοῦ ἄρθρου 131 Π.Κ. σαφῶς ὑποδηλοῖ, ἐφαρμογὴν ἔχουν αἱ διατάξεις τούτου, μόνον ἐφ' ὅσον δέν ἤρξατο ἐκτελουμένη δι' οἰονδήποτε λόγον καί αἰτίαν, ἢ ποινὴ τοῦ περιορισμοῦ ἐντός σωφρονιστικοῦ καταστήματος. Εἰς τήν περίπτωσιν αὐτήν καί μόνον, δύναται τό δικαστήριον ἀνηλίκων, ὅπερ ἐπέβαλε τόν περιορισμόν ἐντός τοῦ σωφρονιστικοῦ καταστήματος ν' ἀντικαταστήσῃ τοῦτον διά τῆς ποινῆς τοῦ ἐνηλίκου, πού ἀντιστοιχεῖ εἰς τήν πρᾶξιν, πάντοτε βεβαίως ἡλαττωμένην.

2. Κριτήριο τῆς περί ἀντικαταστάσεως τοῦ σωφρονιστικοῦ περιορισμοῦ διά τῆς κοινῆς ποινῆς, ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου ἀνηλίκων εἶναι τό ὅτι δέν ἐμφανίζεται πλέον σκόπιμος ὁ σωφρονιστικός περιορισμός. Τοῦτο εἶναι ἐν πάσῃ περιπτώσει ζήτημα ἀναγόμενον εἰς τήν ἀνέλεγκτον κρίσιν τοῦ δικαστηρίου. Ἐάν ὅμως ὁ καθ' οὐ ἐπεβλήθη σωφρονιστικός περιορισμός ἀνήλικος, πρὸς τῆς ἐνάρξεως ἐκτελέσεώς του, συνεπλήρωσε τό 21ον ἔτος, ἡ ἀντικατάστασις τοῦ σωφρονιστικοῦ μέτρου διά τῆς κοινῆς ποινῆς, εἶναι ὑποχρεωτική διά τό δικαστήριον. Πρέπει νά προστεθῆ ὅτι ἔχουν ἐφαρμογήν καί εἰς περιπτώσεις τοῦ ἄρθρου 131 Π.Κ. αἱ παράγραφοι 2 καί 3 τοῦ προηγουμένου ἄρθρου. Τοῦτο σημαίνει ὅτι κατά τῶν ἀνηλίκων, δικαζομένων μετά τήν συμπλήρωσιν τοῦ 17ου ἔτους καί μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ 21ου ἔτους, δέν ἐπιβάλλονται στερήσεις καί ἀνικανότητος οὐδέ παραμομπή εἰς κατάστημα ἐργασίας.

3. Εἰς τό ἄρθρον 131 Π.Κ. ὀρίζεται μέν ὅτι τό δικάσαν δικαστήριον δύναται νά ἀντικαταστήσῃ τά σωφρονιστικά μέτρα διά τῆς κοινῆς ποινῆς κ.λπ. Ἀλλά δέν καθορίζεται μέ ποῖον τρόπον ἐπιλαμβάνεται τοῦ θέματος ἀντικαταστάσεως ἢ μή τό δικαστήριον. Ἐχομεν τήν γνώμην ὅτι εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς τό δικαστήριον ἀποφαίνεται κατόπιν προτάσεως τοῦ Εἰσαγγελέως ἢ αἰτήσει τοῦ ἰδίου τοῦ ἀνηλίκου, ὅστις καί συμφέρον ἔχει πρὸς τοῦτο.

Ἄρθρον 132

Συρροή

1. Ἐάν ὁ κρατούμενος ἐν τῷ σωφρονιστικῷ καταστήματι διαπράξῃ ἀξιοποιον πρᾶξιν πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ 17ου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἢ συντρέξῃ ἕτερα τίς περίπτωσις συρροῆς κατ' ἄρθρ. 97, τό δικαστήριον ἐπαυξάνει τόν ἐν τῇ προηγηθείσῃ ἀποφάσει αὐτοῦ καθορισθέντα ἐλάχιστον καί μέγιστον ὄρον παραμονῆς τοῦ ἀνηλίκου ἐν τῷ καταστήματι.

2. Ἐάν ὁ κρατούμενος ἐν τῷ σωφρονιστικῷ καταστήματι διαπράξῃ ἀξιοποιον πρᾶξιν μετά τήν συμπλήρωσιν τοῦ 17ου ἔτους

τῆς ἡλικίας του:

α) Ἐάν μὲν ἢ διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην προσδιορισθεῖσα ποινὴ εἶναι πρόσκαιρος καθείρξις τὸ δικαστήριον καταγιγνώσκει συνολικὴν ποινὴν καθείρξεως ἐπηυξημένην. Ἡ ἐπαύξησις τῆς καθείρξεως δὲν δύναται νὰ εἶναι κατωτέρα τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἐν τῇ ἀποφάσει τοῦ δικαστηρίου καθωρισμένου κατωτάτου ὅρου τοῦ περιορισμοῦ ἐν σωφρονιστικῷ καταστήματι, ἐφαρμοζομένων κατὰ τὰ λοιπὰ τῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρ. 94 § 1.

β) Ἐάν ἢ διὰ τὴν νέαν πρᾶξιν καταγνωσθεῖσα ποινὴ εἶναι ἠπιωτέρα τῆς πρόσκαιρου καθείρξεως, τὸ δικαστήριον ἐπαυξάνει τὸν ἐν τῇ προηγηθῆσει ἀποφάσει καθορισθέντα ἐλάχιστον καὶ μέγιστον ὅρον τοῦ περιορισμοῦ ἐν σωφρονιστικῷ καταστήματι, οὐχὶ ὅμως πέραν τοῦ ἐν ἄρθρῳ 54 ὀριζομένου ἀνωτάτου ὀρίου περιορισμοῦ.

Ἑρμηνεία

1. Ὅπως ὀρθῶς παρατηρεῖται (Ἐνδρουλάκης) ὁ Π.Κ. δὲν ἀκριβολογῇ ἐν τῷ τίτλῳ τοῦ ἄρθρου 132 διότι δὲν πρόκειται περὶ τῆς γνωστῆς συρρῆς τοῦ ἄρθρου 94 Π.Κ. ἐφαρμοζομένης καὶ ἐπὶ ἀνηλίκων. Βασικῶς τὸ ἄρθρον 132 ἀναφέρεται κατ' ἀποκλειστικότητα εἰς τὸν διαπράξαντα ἀξιόποινον πρᾶξιν, ἀνήλικον καθ' ὃν χρόνον κρατεῖται οὗτος ἐντὸς τοῦ σωφρονιστικοῦ καταστήματος. Ἐπομένως δὲν περιλαμβάνονται ἅπασαι αἱ περιπτώσεις τῆς συρροῆς τοῦ ἄρθρου 94 Π.Κ. (Ἐνδρουλάκης περὶ συρροῆς). Διακρίνονται δὲ κατὰ τὸ ἄρθρον 132 διάφοροι περιπτώσεις, ὡς κατωτέρω ἀναπτύσσεται.

2. Τέλεισι πράξεως πρὸ τῆς συμπληρώσεως 17ου ἔτους.

α) Ἐάν ὁ κρατούμενος εἰς τὸ σωφρονιστικὸν κατάστημα (προϋπόθεσις) ἀνήλικος, διαπράξῃ νέαν ἀξιόποινον πρᾶξιν, πρὶν ὅμως συμπληρώσει τὸ 17ον ἔτος. Τὸ δικαστήριον καὶ δὴ τὸ παρά πλημμελιοδικαῖς τριμμελές δικαστήριον ἀνηλίκων, τοῦ τόπου ἐκτίσεως τοῦ σωφρονιστικοῦ περιορισμοῦ, ἐπαυξάνει τὸ ἐλάχιστον καὶ μέγιστον ὅριον παραμονῆς του ἀνηλίκου. Ἡ τοιαύτη ἐπαύξησις ἀναφέρεται βεβαίως εἰς τὰ διὰ τῆς προγενεστέρας ἀποφάσεως καθορισθέντα ὅρια κρατήσεως τῶν ἀνηλίκων εἰς τὸ σωφρονιστικὸν κατάστημα.

β) Ἐάν συντρέξῃ ἑτέρα περίπτωσης συρροῆς τοῦ ἄρθρου 97 Π.Κ. Ἐνταῦθα βεβαίως νοεῖται ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 97 ὡς εἶχεν πρό τῆς ἀντικαταστάσεως τῆς διὰ τοῦ ἄρθρου 3 Ν 495/1974 καί ἄρθρον 2 Ν 410/1976. Εἰδικώτερον ἂν καθ' ὄν χρόνον κρατεῖται ὁ ἀνήλικος, μὴ συμπληρώσας εἰσέτι τό 17ον ἔτος, ἐντός σωφρονιστικοῦ καταστήματος, καί πρό τῆς ὀλοσχερῶς ἀποτίσεως τοῦ περιορισμοῦ, ἐπέρχεται καταδίκη διὰ πρᾶξιν δυναμένην νά ἐπισύρῃ σωφρονιστικόν περιορισμόν. Τό δικαστήριον ἐπαυξάνει τά διὰ τῆς προγενεστέρας ἀποφάσεως ἐλάχιστα καί μέγιστα ὅρια τοῦ περιορισμοῦ. Ἡ ἐπαύξεις αὕτη δέν δύναται ὅμως νά ὑπερβαίῃ τά ἐν τῷ ἄρθρῳ 54 Π.Κ., καθοριζόμενα ὅρια περιορισμοῦ.

3. Ἐρωτᾶται ἂν μετά τήν ὀλοσχερῇ κ.λπ ἀπότισιν τοῦ περιορισμοῦ ἐντός τοῦ σωφρονιστικοῦ καταστήματος, ἂν δηλαδή μετά τήν ἀπόλυσιν τοῦ μὴ συμπληρώσαντος τό 17ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀνηλίκου, ἐπέρχεται καταδίκη διὰ πρᾶξιν ἄλλην τελεσθεῖσαν πρό τῆς προηγηθείσης καταδίκης ἐφαρμόζεται πάλιν ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 132 § 1 Π.Κ.; Ὁ Μπουρόπουλος ἀνευδοιάστως δέχεται ὅτι εἰς τήν περίπτωσιν αὕτην, χωρεῖ ἐπίσης ἐπαύξεις τοῦ ἐλαχίστου καί ἀνωτάτου ὀρίου. Νομίζομεν ὅμως ὅτι δέν εἶναι ὀρθή ἡ ἄποψις αὕτη, καί διὰ τούς ὀρθούς λόγους τούς ὁποίους ἐπικαλεῖται μεταξύ ἄλλων κυρίως ὁ Ἄνδρουλάκης. Ἀλλά καί ἐπιπροσθέτως διότι:

α) Ρητῶς εἰς τό ἄρθρον 132 ἀναφέρονται ρυθμίσεις περιπτώσεων, καθ' ὄν χρόνον κρατεῖται εἰσέτι ὁ ἀνήλικος, ἐντός τοῦ σωφρονιστικοῦ καταστήματος.

β) Δέν ἔχει νόημα ἐπαυξήσεως ἐλαχίστου καί ἀνωτάτου ὀρίου τῆς προγενεστέρας ἐπιβληθείσης ποινῆς περιορισμοῦ ἐντός τοῦ σωφρονιστικοῦ καταστήματος, ἡ ὁποία ποινή ὅμως ἔληξεν ἤδη διὰ τῆς ὀλοσχερῶς ἀποτίσεώς της-κ.λπ.

4. Τέλεισι νέας πράξεως κρατουμένων ἀνηλίκων μετά τήν συμπλήρωσιν τοῦ 17ου ἔτους. Ἐνταῦθα ὁ Π.Κ. διακρίνει δύο περιπτώσεις ἀναλόγως τῆς βαρύτητος τῆς τελεσθείσης πράξεως. Ἦτοι:

α) Ἐάν ἡ προσδιορισθεῖσα ποινή (ἄχι ἡ προβλεπομένη ἐν τῷ νόμῳ) εἶναι πρόσκαιρος κάθειρξις κατ' ἀκολουθίαν καί ἡ

νέα πρᾶξις, τελουμένη παρά τοῦ συμπληρώσαντος τό 17ον ἔτος ἀνηλίκου εἶναι κακούργημα. Τότε τό δικαστήριον καταγιγνώσκει ἐπηυξημένην καί συνολικήν ποινήν καθείρξεως. Ἡ ἐπαύξεις τῆς ποινῆς καθείρξεως δέν δύναται νά εἶναι κατωτέρα τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἐλαχίστου ὀρίου περιορισμοῦ, ὃ εἶχεν ἐπιβάλη ἢ προγενεστέρα ἀπόφασις. Π.χ. ἐάν ὁ ἀνήλικος κρατούμενος εἰς τό σωφρονιστήριον τελεῖ ἀποπλάνησιν παιδός, τό δικαστήριον θά ἐπαυξήσῃ τήν καταγνωσθεῖσαν ποινήν καθείρξεως. Ἡ ἐπαύξεις συνδέεται μετά τοῦ ἐλαχίστου ὀρίου τοῦ προεπιβληθέντος περιορισμοῦ. Ἐάν τό ὄριον τοῦτο εἶναι π.χ. πέντε ἔτη, τότε ἡ ἐπαύξεις τῆς ποινῆς καθείρξεως δέν δύναται νά ὑπερβῇ τά δύο καί ἡμισυ ἔτη κ.ο.κ.

β) **Πρόκειται διά τήν περίπτωσιν συγχωνεύσεως** τῆς ποινῆς περιορισμοῦ ἐντός σωφρονιστικοῦ καταστήματος εἰς τήν ἀνόμοιον ποινήν τῆς καθείρξεως ἣτις ἐπιβάλλεται εἰς ἀνήλικον μετεφηβικῆς ἡλικίας. Κατά συνέπειαν ἐκ τῆς ἐπιβληθείσης συνολικῆς ποινῆς τῆς ἐπηυξημένης καθείρξεως ἀφαιρεῖται τό μέχρι τοῦδε χρονικόν διάστημα τῆς κρατήσεως τοῦ ἀνηλίκου ἐντός τοῦ σωφρονιστικοῦ καταστήματος, βάσει τῆς προγενεστέρας ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου ἀνηλίκων.

γ) **Ἀρμόδιον δικαστήριον** εἰς τήν περίπτωσιν τῆς παραγράφου 2 ἔδαφ. α τοῦ ἄρθρου 132 Π.Κ. εἶναι τό μικτόν ὀρκωτόν δικαστήριον ἢ τό πενταμελές Ἐφετεῖον ἀναλόγως. Διότι ἤδη ὁ ὑπαίτιος, ἔπαυσεν πλέον νά εἶναι ἔφηβος, ἐφ' ὅσον συνεπλήρωσεν κατά τόν χρόνον τελέσεως τῆς νέας πράξεως τό 17ον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

5. **Περίπτωσις δευτέρα**, ἀναφερομένη ὑπό τό στοιχεῖον β τῆς δευτέρας παραγράφου τοῦ ἄρθρου 132 Π.Κ. Ἦτοι ἐφ' ὅσον ὁ κρατούμενος ἐντός τοῦ σωφρονιστικοῦ καταστήματος, συμπληρώσας ἤδη τό 17ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, τελεῖ νέαν πρᾶξιν μή ἐπισύρουσαν ὅμως ποινήν προσκαίρου καθείρξεως π.χ. ποινήν φυλακίσεως. Δέν λαμβάνει χώραν συγχώνευσις, ἀλλά τό δικαστήριον (ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τό Πλημμελειοδικεῖον Τριμελές ἢ Μονομελές) ἐπαυξάνει ἀπλῶς τό ἐλάχιστον καί μέγιστον ὄριον τοῦ περιορισμοῦ, ὃν εἶχεν ἐπιβάλοι ἢ προγενεστέρα ἀπόφασις. Ἡ τοιαύτη ἐπαύξεις δέν ἐπιτρέπε-

ται νά ὑπερβῆ τά κατ' ἄρθρον 54 Π.Κ. ὀριζόμενα ὄρια τοῦ ποινικοῦ σωφρονισμοῦ. Πρόκειται ἀναμφισβητήτως περί ἰδιορρυθμοῦ ἀντιμετωπίσεως μιᾶς οἰονεῖ συρροῆς ἐγκλημάτων. Ἡ ἰδιορρυθμία συνίσταται:

α) Εἰς τό γεγονός ὅτι καθίσταται ἀρμόδιον τό κοινόν ποινικόν δικαστήριον π.χ. τό Τριμελές πλημμελειοδικεῖον, ἐπιβολῆς σωφρονιστικοῦ περιορισμοῦ εἰς ἀνήλικον ὄχι κατὰ τήν ἔννοιαν τοῦ ποινικοῦ, ἀλλά τοῦ ἀστικοῦ κώδικος.

β) Ὑποχρεοῦται ἐκ τοῦ νόμου τό ἐν λόγῳ δικαστήριον νά μή ἐπιβάλλῃ διά τήν νέαν πράξιν τοῦ ὑπερδεκαεπταετοῦς δράστου, ποινήν φυλακίσεως, ἀλλά περιορισμοῦ ἐντός σωφρονιστικοῦ καταστήματος.

6. Ἀμνήστευσις, χάρις, παραγραφή καί γενικῶς ἄφεσις ἑνός ἐκ τῶν συρρεόντων κατ' ἄρθρον 132 Π.Κ. πράξεων. Ἐφ' ὅσον τό ἄρθρον 132 Π.Κ. παραπέμπει μόνον εἰς τό ἄρθρον 94 § 1 Π.Κ. καί οὐχί καί εἰς τήν τρίτην περίπτωσιν τοῦ ἰδίου ἄρθρου δέν ἠδύνατο δέ νά παρεπέμψῃ καί εἰς τήν τρίτην παράγραφον δοθέντος ὅτι αὕτη προσετέθη βραδύτερον καί δὴ διά τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ Ν.Δ 2493/1953. Ἔπεται ὅτι: ἂν δι' οἰονδήποτε λόγον ἀφεθῆ. ἢ μία ἐκ τῶν πράξεων τοῦ ἄρθρου 132, δέν συνεχίζεται ἐκτιομένη ἢ συνολική ποινή. Ἀλλά προκαλεῖται ἐπιμελεια τοῦ εἰσαγγελέως νέα προσμέτρηση τῆς ποινῆς. (Βλέπε καί Ἀνδρουλάκη, Βουγιούκαν «Δίκαιον ἀνηλίκων» σελ. 38). Ἐν συμπεράσματι λεκτέον ὅτι δέν εἶναι τόσον σαφεῖς αἱ περί συρροῆς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 132 Π.Κ., ἐξ οὗ λόγου καί ἡ δημιουργία διχοχωνμιῶν καί ἀμφισβητήσεων ἐν τῇ θεωρίᾳ καί πρακτικῇ.

Ἄρθρον 133

Ἐγκληματῖαι μετεφηβικῆς ἡλικίας

Ἐάν τις ἔχῃ κατὰ τόν χρόνον τελέσεως τῆς πράξεως συμπεπληρωμένον τό 17ον ἀλλά οὐχί καί τό 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, τό δικαστήριον δύναται νά καταγνώσῃ ποινήν ἡλαττωμένην (ἄρθρ. 83). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔχουσιν ἐφαρμογήν καί ἐν προκειμένῳ αἱ διατάξεις τῶν § § 2 καί 3 τοῦ ἄρθρ. 130.

Ἑρμηνεία

1. Πρόκειται περί κατηγορουμένων, νεαρῶν ἐγκληματιῶν, συμπληρωσάντων μὲν τὸ 17ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, ἀλλὰ οὐχὶ καὶ τὸ 21ον ἔτος. Λόγω τοῦ νεαροῦ τῆς ἡλικίας των, ὁ νόμος ἀναγνωρίζει ἐλαφρυντικά εἰς τὸν ὀπωσδήποτε μὴ ὠριμάσαντα εἰσέτι ψυχοσωματικῶς ἀνήλικον. Συμβαδίζει συνεπῶς ἡ διάταξις αὕτη τοῦ Π.Κ. πρὸς τὸν περί ἀνηλικότητος τοιούτων τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, καθ' ἣν ὁ μὴ συμπληρώσας τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, δέν θεωρεῖται κατ' ἀρχὴν ἰκανός πρὸς δικαιοπραξίαν.

2. Ἡ εὐνοϊκοτέρα αὕτη μεταχείρισις ὅμως διὰ τὸν ἀνήλικον μετεφηβικῆς ἡλικίας, δέν ἐπιβάλλεται ὑποχρεωτικῶς ἐκ τοῦ νόμου. Ἀλλὰ ἀφέθη εἰς τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀνέλεγκτον κρίσιν τοῦ δικαστηρίου. Ὅθεν μόνον ἐάν προβληθῆ παρά τοῦ κατηγορουμένου ἢ τῆς ὑπερασπίσεώς του, αἴτημα ἀναγνωρίσεως τοῦ ἐλαφρυντικοῦ τῆς μετεφηβικῆς ἡλικίας, ὑποχρεοῦται τὸ δικαστήριον νά αἰτιολογήσῃ τὴν μὴ παραδοχὴν τοῦ ἐλαφρυντικοῦ τούτου.

3. Ἐν πάσῃ περιπτώσει καταδίκης, ἀτόμου μὴ συμπληρώσαντος τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, δέν ἐπιτρέπεται ἡ ἐπιβολὴ τῶν παρεπομένων ποινῶν τῆς ἀποστερήσεως ἢ ἡ παραπομπὴ εἰς κατάστημα ἐργασίας.

4. Νομολογία ἐκ τοῦ ἄρθρου 133 Π.Κ.

α) Ἐφ' ὅσον δέν ὑποβληθῆ σχετικὴ αἴτησις ἐπιβολῆς ἡλαττωμένης ποινῆς, ὀρθῶς τὸ δικαστήριον δέν διέλαβε οὐδέν περί τούτου. Διότι ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ἐλαφρυντικοῦ τῆς μετεφηβικῆς ἡλικίας εἶναι δυνητικόν διὰ τὸ δικαστήριον. (ΑΠ 646/1973 Ποιν. Χρον. ΚΓ 714, ΑΠ 661/1974 Ποιν. Χρον. ΚΕ 47).

β) Εἰς τοὺς ἐγκληματίας μετεφηβικῆς ἡλικίας κατεγιγνώσκειται ἡ συνήθης διὰ τοὺς ἐνηλίκους ποινή. Ὑπάγεται δέ εἰς τὴν διακριτικὴν εὐχέρειαν τοῦ δικαστηρίου ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ἐλαφρυντικοῦ τοῦ ἄρθρου 133 Π.Κ. (ΑΠ 537/1978 Ποιν. Χρον. ΚΗ 680).

Ἐπί συνεδριάσεως τοῦ μονομελοῦς ἐκτός ἔδρας, τόν κωλυόμενον εἰσαγγελέα κλπ. ἀναπληροῖ οἰοσδήποτε εἰρηνοδίκης ἢ πταισματοδίκης τῆς περιφέρειας τοῦ πρωτοδικείου, ὀριζόμενος ὑπό τοῦ εἰσαγγελέως (ἄρθρ. 27, γνωμ. εἰσαγγ. Ἐφ. Πατρῶν 10658/1952 Πχρ. Γ' 151, Ζησιάδου, α' 531 σημ. 16.

Ἐντός τῆς ἔδρας, τόν εἰσαγγελέα κωλυόμενον ἀναπληροῖ ὁ εἰρηνοδίκης ἢ πταισματοδίκης κατά τὰ ἄρθρ. 27 καί 278 Ὁργ. Δικ. (Γνωμ. Εἰσαγ. Ἐφ. Πατρ. 10066/1951 Πχρ. Α' 486 Ζησιάδου, α 531 σημ. 16 — βλ. ὑπό 5.

Ἐκτός ἔδρας νομίμως μετέχει ὁ γραμματεὺς τοῦ ἐπιτοπίου εἰρηνοδικείου, τεκμαιρομένου ὅτι ἡ τοιαύτη ἀναπλήρωσις ἐγένετο διαταγῇ τοῦ προέδρου κατ' ἄρθρ. 4 ν. 2617/1940 (ΑΠ 329/1954).

Ἀναπλήρωσις εἰσαγγελέως ὑπό δικηγόρου εἶναι ἀνεπίτρεπτος Μπουρ. ὑπό 27.2 Ζησ. α' 311.

Ὁ Πρόεδρος Πρωτοδικῶν δικάζει ὡς πλημμελειοδίκης ὅταν οὗτος τό κρίνει σκόπιμον.

Δικαστήρια ἀνηλίκων

Ἄρθρον 7.— 1. Τό μονομελές δικαστήριον ἀνηλίκων συγκροτεῖται ἐξ ἑνός πρωτοδίκου, παρ' ἐκάστῳ πρωτοδικεῖῳ, ὀριζόμενου μεθ' ἑνός ἀναπληρωτοῦ διά δύο ἔτη δι' ἀποφάσεως τοῦ Ἀνωτ. Δικαστ. Συμβουλίου, μετὰ πρότασιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, προτιμωμένων τῶν ἐχόντων εἰδικάς γνώσεις καί γνωρίζοντων, εἰ δυνατόν, μίαν τῶν γλωσσῶν ἀγγλικῆς, γαλλικῆς, γερμανικῆς ἢ ἰταλικῆς.

2. Ἡ θητεία τῶν δικαστῶν ἀνηλίκων δύναται ν' ἀνανεοῦται καθ' ὅμοιον τρόπον, ἀλλά πάντοτε συναινούντων αὐτῶν. Διαρκούσης τῆς θητείας ἐπιτρέπεται ἀντικατάστασις κατά τόν αὐτόν ἐπίσης τρόπον, μετὰ σύμφωνον ὅμως εἰδικῶς ἠτιολογημένην γνώμην τοῦ προέδρου καί τοῦ εἰσαγγελέως ἐφετῶν.

3. Τό τριμελές δικαστήριον ἀνηλίκων συγκροτεῖται ἐκ τοῦ κατά τήν παρ. 1 δικαστοῦ ἀνηλίκων, καί ἐκ δύο πλημμελειοδικῶν, ὀριζόμενων ὑπό τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν. Τοῦ δικαστηρίου προεδρεύει, εἰ δυνατόν, ὁ δικαστής τῶν ἀνηλίκων. Εἰς ἐφέτης καί εἰς ἀναπληρωτῆς αὐτοῦ, ὀριζόμενοι παρ' ἐκάστῳ ἐφετεῖῳ συμφώνως πρός τὰς παρ. 1 καί 2 τοῦ παρόντος ἄρθρου, καί ἕτεροι δύο ἐφέται, ὀριζόμενοι ὡς δικασταί ἀνηλίκων ὑπό τοῦ προέδρου τῶν ἐφετῶν⁽¹⁾ συγκροτοῦσι τό παρ' ἐφέταις δικαστήριον ἀνηλίκων, προεδρευόμενον, εἰ δυνατόν, ὑπό τοῦ ἐφέτου δικαστοῦ ἀνηλίκων. Ἡ παρ. 2 τοῦ ἄρθρ. 9 ἐφαρμόζεται καί ἐνταῦθα.

4. Ἡ δικαιοδοσία τῶν δικαστηρίων ἀνηλίκων ὀρίζεται ἐν ἄρθρ. 113 τοῦ παρόντος κώδικος.

⁽¹⁾ Ἀντ. 2,4 ἀν. ν. 2135/39.

Σχετ. 27 ἐδ. α ὄργ. ΔΙΚ. Ν. 2793/54, Β.Δ. 30/6-20/7/54, 96 § 3 Συντ.,

4 § 2α, 7, 27 § 1, 130, 222, 239 § 2, 305 § 1, 316 § 1, 360, 489 § 1, 499 Κ.Π.Δ. ν. 2135/39 (πλὴν 2,4-9 καταργηθέντων δι' ἄρθρ. 591 ἐδ. ΙΘ Κ.Π.Δ.), ν. 1390/44 (πλὴν 6-9 καταργηθέντων ὑπὸ 591 ἐδ. ΙΘ Κ.Π.Δ.), ν. 3315/55, ὁ πρόεδρος πρωτοδικῶν εἶναι ἀμφίβολον ἐὰν δύναται νά δικάσῃ ὡς δικαστῆς ἀνηλίκων.

(1). Πάντοτε ὁμως κατὰ τὴν § 1.

Πλὴν τῶν εἰδικῶν ἐξαιρέσεων αἱ διατάξεις τοῦ Κ.Π.Δ. ἰσχύουν καί εἰς τὰ δικαστήρια ἀνηλίκων πρβλ. ΑΠ 164/79.

Κατὰ τὴν εἰσηγητικὴν ἔκθεσιν, «οὐσιωδεστέρα καινοτομία, ἥτις ἐν τῷ κεφαλαίῳ Β' πραγματοποιεῖται εἶναι ἡ ἴδρυσις πλὴν τοῦ μονομελοῦς καὶ τριμελοῦς δικαστηρίου ἀνηλίκων. Ὁ ἀ.ν. 2135/1939, δι' οὗ τὸ πρῶτον συνεστήθησαν παρ' ἡμῖν εἰδικὰ δικαστήρια ἀνηλίκων, περιώρισε τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν εἰς μόνα τὰ πλημμελήματα, ἔτι δὲ καί εἰς τὰ πταίσματα, τὰ διαπραττόμενα ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ πρωτοδικείου, ἐνῶ ὡς πρὸς τὰ κακοῦργήματα οἱ ἀνήλικοι ἐξηκολούθουν ὑπαγόμενοι εἰς τὰ κακούργιοδικεῖα. Ἦδη διὰ τοῦ ἄρθρ. 7 ὁλοκληροῦται ὁ περὶ οὗ πρόκειται θεσμός διὰ τῆς ἰδρύσεως καὶ τριμελοῦς δικαστηρίου ἀνηλίκων, συγκροτουμένου κατὰ πρῶτον μὲν βαθμὸν ἐκ τοῦ δικαστοῦ ἀνηλίκων καὶ κατὰ δεύτερον βαθμὸν ἐκ τοῦ παρ' ἐφέταις δικαστοῦ ἀνηλίκων καὶ δύο ἐτέρων ἐφετῶν, πρὸς ἐκδίκασιν τῶν σοβαρωτέρων ἐγκλημάτων τῶν ἀνηλίκων, τοιαῦτα δὲ κατὰ τὸ ἄρθρ. 113 εἶναι τὰ συνεπαγόμενα ποινὴν περιορισμοῦ ἐντὸς σωφρονιστικοῦ καταστήματος τουλάχιστον πέντε ἐτῶν. Ἡ ποινὴ αὕτη κατὰ τὸ ἄρθρ. 54 τοῦ Ποιν. Κώδικος, ἐπιβάλλεται ὅταν ἡ τελεσθεῖσα παρά τοῦ ἀνηλίκου πράξις ἀπειληται ἐν τῷ νόμῳ διὰ στερητικῆς τῆς ἐλευθερίας ποινῆς ἀνωτέρας τῶν δέκα ἐτῶν ἢ διὰ θανατικῆς ποινῆς, κατὰ δὲ τὸ ἄρθρ. 18 τοῦ Π.Κ. ἐφόσον διαπράττονται αἱ τοιαῦται πράξεις ὑπὸ ἀνηλίκων προσλαμβάνουν τὸν χαρακτῆρα πλημμελήματος, ἀδιαφόρως τῆς διαρκείας τοῦ περιορισμοῦ ἐντὸς σωφρονιστικοῦ καταστήματος, τὸν ὁποῖον συνεπάγονται».

Κατὰ τὸ ἄρθρον 96 τοῦ Συντάγματος «εἰδικοί νόμοι ὀρίζουν τὰ περὶ τῶν δικαστηρίων ἀνηλίκων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπιτρέπεται νά μὴ ἔχουν ἐφαρμογὴν αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 93 § 2 97 τοῦ Συντάγματος.

Οὕτω, δι' εἰδικῶν νόμων δύναται νά ὀρισθῇ ὅτι τὰ δικαστήρια ἀνηλίκων δέν εἶναι ἀπαραίτητον νά συγκροτοῦνται ἐκ τακτικῶν δικαστῶν, ὅτι αἱ συνεδριάσεις αὐτῶν δέν εἶναι δημόσιαι καὶ ὅτι αἱ ἀποφάσεις δέν εἶναι ἀπαραίτητον νά εἶναι εἰδικῶς ἠτιολογημέναι καὶ νά ἀπαγγέλλωνται ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει.

Τὸ ἀντίστοιχον ἄρθρον 89 τοῦ Συντάγματος 1952 παρεῖχε τὴν δυνατότητα τῆς διὰ νόμου ὑπαγωγῆς τῶν ἀνηλίκων εἰς τὰ δικαστήρια ἀνηλίκων καὶ προκειμένου περὶ κακούργημάτων. Τὸ ἄρθρον 112 τοῦ Συντάγματος δέν ἐπανελάβε τὴν σχετικὴν διάταξιν. Ἐπομένως, δέν δύνανται διὰ νόμου νά ὑπαχθῶν τὰ κακούργηματα τῶν ἀνηλίκων εἰς τὰ δικαστήρια ἀνηλίκων.

Ὡς βάσις τῆς διακρίσεως τῶν δικαστηρίων ἀνηλίκων εἰς μονομελῆ καὶ τριμελῆ ἐτέθη ἡ πρόβλεψις περὶ ἐπιβολῆς ἀναμορφωτικῶν ἢ σωφρονιστικῶν μέτρων (Πρακτικά, γ 135).

Ἡ ιδιότης τοῦ δικαστοῦ ἀνηλίκων κτᾶται ἅμα τῇ ἐκδόσει τῆς ἀποφάσεως

του Α.Δ.Σ., του επακολουθούντος διατάγματος, ἐπέχοντος θέσιν ἀπλῆς γνωστοποιήσεως (ΑΠ 39/1959 καὶ Ζησ. α' 535).

Ὁ ἐπὶ τούτῳ ὠρισμένος δικαστὴς ἀνηλίκων μόνον διὰ τοῦ ἐπὶ τούτῳ ἀναπληρωτοῦ του δύναται ν' ἀναπληρωθῆ. Ἀναπλήρωσις ὑπὸ μὴ ἐπὶ τούτῳ ἀναπληρωτοῦ συνιστᾶ ἀπόλυτον ἀκυρότητα καὶ λόγον ἀναιρέσεως (Σιφναίου, α 12), πρβλ. Ντζιώραν ΚΠΔ α' 62. Ἀπόλυτον ἀκυρότητα καὶ λόγον ἀναιρέσεως λόγῳ κακῆς συνθέσεως, καὶ αὐτεπαγγέλτως ἐξεταζόμενον, συνιστᾶ ἢ παράλειψις μνείας τοῦ κωλύματος τοῦ δικαστοῦ ἀνηλίκων, ἐν ἀναπληρώσει αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ὀρισθέντος ἀναπληρωτοῦ (ΑΠ 39/1959).

Ἐκ τοῦ ἄρθρ. 7 δὲν προκύπτει ἂν εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν δικαστηρίων ἀνηλίκων μετέχουν εἰσαγγελεύς καὶ γραμματεὺς. Ἡ διάταξις, περιορισθεῖσα εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἐξαιρέσεων, δὲν ἀνεφέρθη εἰς τὰς γενικὰς διατάξεις. Οὐδὲμία, ἐπομένως, ἀμφιβολία δύναται νὰ χωρήσῃ, ὅτι καὶ εἰς τὰ δικαστήρια ἀνηλίκων μετέχουν εἰσαγγελεύς καὶ γραμματεὺς.

Ὁ Βουγιούκας (Δίκαιον Ἀνηλίκων σελ. 128) παραθέτει διὰ τὸν γραμματέα, οὐχὶ ὀρθῶς, τὸ ἄρθρ. 12.3, διότι τοῦτο προβλέπει περὶ δικαστικοῦ συμβουλίου. Τὸ μονομελὲς ἀνηλίκων συγκροτεῖται ἐξ ἑνὸς πρωτοδίκου, τοῦ εἰσαγγελέως (ἄρθρ. 27) καὶ τοῦ γραμματέως (ἄρθρ. 12.1).

Ὁ δικαστὴς πρέπει νὰ ἔχη ὀρισθῆ κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ ἄρθρου 7, ἄλλως ὑπάρχει κακὴ σύνθεσις, συνιστῶσα λόγον ἀναιρέσεως (Ζησιάδου, α 534 σημ.28). Βεβαιούμενου ἐκ τῶν πρακτικῶν καὶ τῆς ἀποφάσεως ὅτι ὁ δικάσας πλημμελειοδίκης εἶναι δικαστὴς ἀνηλίκων, τεκμαίρεται ὅτι ὠρίσθη κατὰ τὸ ἄρθρ. 7 (ΑΠ 160/1951).

Μὴ ὑπαρχόντων δικαστῶν ἀνηλίκων παρά τινι πρωτοδικεῖῳ δὲν δύναται νὰ λειτουργήσῃ μονομελὲς ἀνηλίκων, οὔτε δύναται νὰ δικάσῃ ὁ πρόεδρος πρωτοδικῶν ὡς δικαστὴς εἰς τὸ μονομελὲς ἀνηλίκων, μὴ ἐφαρμοζομένης ἐν προκειμένῳ τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρ. 6 καθόσον ὁ νομοθέτης ἀπέβλεψεν εἰς δικαστὰς ἔχοντας εἰδικὰς γνώσεις (ΑΠ Μίχος, Πχρ. Ι' 60) Ντζιώρας ΚΠΔ α' 62-63.

Τὸ τριμελὲς ἀνηλίκων συγκροτεῖται ἐκ τοῦ δικαστοῦ ἀνηλίκων, ἐκ δύο πλημμελειοδικῶν, ὀριζομένων ὑπὸ τοῦ προέδρου, ἐκ τοῦ εἰσαγγελέως καὶ τοῦ γραμματέως. Δέον νὰ βεβαιοῦται ὅτι οἱ δικασταὶ τοῦ τριμελοῦς δικαστηρίου ἀνηλίκων ὠρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Προέδρου Πρωτοδικῶν.

Τοῦ τριμελοῦς προεδρεύει, εἰ δυνατόν ὁ δικαστὴς ἀνηλίκων — δηλ. ἐφ' ὅσον εἶναι ἀρχαιότερος τῶν συμπαιδρευόντων πλημ/κῶν βλ. Ζησ. α' 535, Μίπουρ. ὑπὸ 4. Διὰ νὰ καθίσταται δυνατόν νὰ προεδρεύῃ ὁ δικαστὴς ἀνηλίκων, πρέπει ἢ συγκρότησις νὰ γίνεταί διὰ δικαστῶν νεωτέρων αὐτοῦ κατ' ἀρχαιότητα (ἄρθρ. 27 Ὁργ. Δικ). Ἄλλως, θὰ προεδρεύσῃ ὁ ἀρχαιότερος, καίτοι μὴ ὠρισμένος δικαστὴς ἀνηλίκων.

Τοῦ τριμελοῦς ἀνηλίκων δὲν ἀποκλείεται νὰ μετάσχη ὁ πρόεδρος πρωτοδικῶν, ὅποτε καὶ προεδρεύει τούτου ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι πολλὰ δικαστήρια ἔχουν μικρὸν ἀριθμὸν δικαστῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου θὰ καθίστατο, ἐνίοτε, ἀνέφικτος ἡ λειτουργία τῶν τριμελῶν ἀνηλίκων (Ἀπ. Μίχος, Πχρ. Ι' 60, γνωμ. εἰσαγγ. ΑΠ Δ.Κιουσοπούλου 26/1960 Πχρ. Ι' 548), πρβλ. ΑΠ 196/69., καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι

μετέχει όπωσδήποτε τής συνθέσεως ό έχων ειδικάς γνώσεις δικαστής άνηλίκων.

Τό παρ' έφέταις δικαστήριον άνηλίκων συγκροτείται εκ του έφέτου άνηλίκων, εκ δύο έφετών ως δικαστών άνηλίκων όριζομένων υπό του προέδρου έφετών, του είσαγγελέως και του γραμματέως.

Του παρ' έφέταις δικαστηρίου άνηλίκων προεδρεύει, ει δυνατόν, ό έφέτης άνηλίκων, ήτοι έφόσον ούτος είναι άρχαιότερος των λοιπών δύο έφετών. Δέν αποκλείεται νά μετάσχη ό πρόεδρος έφετών, όποτε και προεδρεύει ούτος (Γνωμ. είσαγγ. ΑΠ Δ.Κιουσοπούλου, 26/1960, 'Απ. Μίχος, ένθ' άν.).

Κατά τήν παράγρ. 3, τό πρωτοβάθμιον τριμελές άνηλίκων συγκροτείται εκ του «δικαστου άνηλίκων και εκ δύο πλημμελειοδικών όριζομένων υπό του προέδρου», τό δέ δευτεροβάθμιον συγκροτούν ό έφέτης άνηλίκων «και έτεροι δύο έφεται, όριζόμενοι ως δικασταί άνηλίκων υπό του προέδρου έφετών». 'Η διαφορά εις τήν διατύπωσιν των τής συγκροτήσεως των δύο τούτων δικαστηρίων είναι προφανής. 'Απαιτείται, όθεν, προκειμένου περι του παρ' έφέταις δικαστηρίου, νά γίνη μνεία εν τή άποφάσει ότι οί δύο έφεται ώρίσθησαν υπό του προέδρου «ως δικασταί άνηλίκων», ύπαρχούσης άλλως κακής συνθέσεως. 'Εάν έφαρμοσθῆ ή παραγρ. 2 του άρθρ. 9, και εις των δύο υπό του προέδρου έφετών όριζομένων δικαστών αναπληρωθῆ υπό του προέδρου πρωτοδικών ή πρωτοδικου έχοντος πενταετή τουλάχιστον ύπηρεσίαν, δέον και ό αναπληρωτής ούτος νά αναγραφῆ εν τή άποφάσει ότι ώρίσθη υπό του προέδρου έφετών «ως δικαστής άνηλίκων».

Μή ύπαρχόντων έφέτου ως και αναπληρωτου αυτού, διωρισμένων υπό του 'Ανωτ. Δικαστ. Συμβουλίου, ή κωλυομένων άμφοτέρων, δέν δύναται νά συγκροτηθῆ παρ' έφέταις δικαστήριον άνηλίκων.

'Ανήλικοι. 'Υπάγονται εις τά δικαστήρια άνηλίκων οί άγοντες ήλικίαν, κατά τον χρόνον τής πράξεως, από του 17ου έτους μέχρις του 17ου συμπληρωμένου (ΑΠ 160/1951).

Ίδε υπ' άρθρ. 113.

Δικαστήρια άσκούντα δικαιοδοσίαν επί κακουργημάτων

Άρθρον 8. 1. Τά άσκούντα δικαιοδοσίαν επί κακουργημάτων δικαστήρια συγκροτούνται ως έξής:

α) Τό μικτόν όρκωτόν δικαστήριον συγκροτείται εκ του προέδρου πρωτοδικών ή του αναπληρωτου του, δύο πρωτοδικών και τεσσάρων ένόρκων.

β) Τό μικτόν όρκωτόν έφετεϊον συγκροτείται εκ προέδρου έφετών, δύο έφετών και τεσσάρων ένόρκων.

γ) Τό πενταμελές έφετεϊον τό όριζόμενον υπό του άρθρου 9 συντίθεται εκ του προέδρου έφετών ή του αναπληρωτου του και τεσσάρων έφετών.

δ) Τό έπταμελές έφετεϊον συντίθεται εκ προέδρου έφετών και έξ έφετών.

2. Τό μικτόν ὀρκωτόν δικαστήριον συγκροτεῖται ἐν τῇ ἔδρᾳ ἐκάστου πρωτοδικείου καί τό μικτόν ὀρκωτόν ἐφετεῖον ἐν τῇ ἔδρᾳ ἐκάστου ἐφετείου.

3. Τό πενταμελές ἐφετεῖον λειτουργεῖ ἐν τῇ ἔδρᾳ ἐκάστου ἐφετείου, τό δέ ἑπταμελές ἐφετεῖον, ἐν τῇ ἔδρᾳ τῶν ἐφετείων: Ἀθηνῶν, Θεσσαλονίκης, Πειραιῶς, Πατρῶν καί Λαρίσης.

4. Ὁ εἰσαγγελεύς τῶν ἐφετῶν ἢ ἕτερος τῶν παρ' αὐτῷ εἰσαγγελέων ἢ ἀντεισαγγελέων ἐφετῶν ἀσκεῖ καθήκοντα εἰσαγγελέως ἐνώπιον τοῦ μικτοῦ ὀρκωτοῦ ἐφετείου τῆς ἔδρας του, καί ἐνώπιον τῶν μικτῶν ὀρκωτῶν δικαστηρίων τῆς ἔδρας καί περιφερείας του, εἰς τά ὅποια καί προσδιορίζει τὰς ὑποθέσεις, δύναται δέ οὗτος νά ὀρίσῃ καί εἰσαγγελέα ἢ ἀντεισαγγελέα πρωτοδικῶν πρὸς ἐκπλήρωσιν καθηκόντων εἰσαγγελέως ἐνώπιον τῶν μικτῶν ὀρκωτῶν δικαστηρίων τῆς ἔδρας καί περιφερείας του.

5. Καθήκοντα γραμματέως τοῦ μικτοῦ ὀρκωτοῦ δικαστηρίου ἐκτελεῖ ὑπάλληλος τῆς γραμματείας τοῦ πρωτοδικείου, τοῦ δέ μικτοῦ ὀρκωτοῦ ἐφετείου ὑπάλληλος τῆς γραμματείας τοῦ ἐφετείου».

Ἄντ. 415, 412 Π.Δ. Τό ἄρθρον τίθεται ὡς ἀντιστ. δι' ἄρθρ. 2 Ν. 969/20-9-79 (ἐναρξίς ἰσχύος 1-1-1980, κατ' ἄρθρ. 19 αὐτοῦ).

Πρότερον εἶχεν ὡς ἐξῆς:

«1. Τό κακουργιοδικεῖον σύγκειται ἐκ τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων καί τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐνόρκων. Εἰδικός νόμος ὀρίζει τήν σύνθεσιν ἐκατέρου τῶν δικαστηρίων τούτων. Εἰς τήν δικαιοδοσίαν τοῦ κακουργιοδικείου ὑπάγονται τά ἐν ἄρθρῳ 109 κακουργήματα καί πλημμελήματα.

2. Τό μικτόν ὀρκωτόν δικαστήριον συγκροτεῖται ὡς εἰδικός νόμος ὀρίζει. Ἡ δικαιοδοσία τούτου ὀρίζεται ἐν ἄρθρῳ 110».

Σχετ. 97 Συντ., Ν.Δ. 804/70 (διατηρηθέν διά 10 § 2 τῆς ἀπό 5/7-8-74 Συντ. πράξ.), νῦν κατηργήθη δι' ἄρθ. 19 § 6 Ν. 969/79.

Σχετ. 12. 109, 110, 377, 408, 432-5 Κ.Π.Δ.

α.ν. 20/20-11-35, ν.δ. 3520/56, 3075/54, ν.δ. 4090/60, ν.δ. 804/71.

Συμμετοχή Εἰρηνοδίκου ἢ Πταισματοδίκου ἢ ἐμμίσθου παρέδρου δέν ἐπιτρέπεται.

Ἀναπλήρωσις τοῦ Προέδρου Πρωτοδικῶν διά Πρωτοδίκου δέν εἶναι δυνατή. Ὡς ἀναπληρωτής του νοεῖται ὁ μετ' αὐτόν Πρόεδρος Πρωτοδικῶν βλ., καί Παπαδογιάννην «Ὀρκωτά», σελ. 76 καί Κ.Π.Δ. σελ. 28. Ἐάν δέν ὑφίσταται ἕτερος Πρόεδρος Πρωτοδικῶν εἰς τό αὐτό Πρωτοδικεῖον μετέχει Πρόεδρος Πρωτοδικῶν τῆς περιφερείας τοῦ Ἐφετείου κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ὀργανισμοῦ περί ἀναπληρώσεως δικαστῶν ἐλλείπει ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ὑπηρετούντων εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον.

Εὐχέρεια ἀναπληρώσεως τοῦ Προέδρου Μικτοῦ Ὀρκωτοῦ Ἐφετείου δέν παρέχεται ὑπό τοῦ νόμου.

Ὁμοίως δυνατότης ἀναπληρώσεως τῶν Ἐφετῶν ἐπὶ 7μελοῦς Ἐφετείου διά προέδρου Πρωτοδικῶν ἢ πρωτοδίκου.

Ὡς ἐκ τοῦ ἀδιαιρέτου τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς (91 ὄργ. ΔΙΚ) δέν ἀπαγορεύεται ἢ κατὰ τήν αὐτήν δίκην ἀλληλοδιάδοχος πρὸς συγκρότησιν τοῦ δικαστηρίου συμμετοχῇ πλειόνων εἰσαγγελέων, δυνατῆς οὔσης κατὰ τήν διάρκειαν τῆς διαδικασίας τῆς ἀναπληρώσεως τοῦ λαβόντος μέρος, κατὰ τήν ἔναρξιν τῆς δίκης εἰσαγγελέως δι' ἄλλου καί κατὰ βαθμόν ἔτι κατωτέρου ΑΠ 470/76.

Τά τοῦ τρόπου τοῦ διορισμοῦ τοῦ προέδρου καί τῶν πρωτοδικῶν οἵτινες θά μετάσχουν εἰς τήν σύνθεσιν τοῦ μικτοῦ ὄρκωτοῦ, ἀνάγονται εἰς τά τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας ἐκάστου δικαστηρίου καί ἢ μή τήρησις αὐτῶν δέν ἰδρύει κακὴν σύνθεσιν τοῦ δικαστηρίου ΑΠ 703/80, ΑΠ 451/80, ΑΠ 1185/79, ΑΠ 923/78, ΑΠ 840/73.

Πολλῶ μᾶλλον δέν συνιστᾶ τοιοῦτον λόγον ἢ μή ἀναγραφή εἰς τά πρακτικά τῆς δίκης τοῦ τρόπου τοῦ διορισμοῦ τοῦ προέδρου καί τῶν πρωτοδικῶν ἀρκεῖ μόνον νά συνέστη νομίμως τό δικαστήριον, τεκμαιρομένου ἐκ μόνης τῆς συμμετοχῆς των ὅτι διωρίσθησαν ὡς ὁ νόμος ὀρίζει ΑΠ 703/80 πρβλ. ΑΠ 451/80 ΑΠ 1185/79, ΑΠ 923/78. Αἱ συνθέσεις ἄλλωστε τῶν ποινικῶν δικαστηρίων, καθορίζονται κατὰ τόν ὄργ. τῶν Δικ. ὑπό τοῦ προέδρου ἐκάστου δικαστηρίου καί δέν εἶναι ἀναγκαῖον ὅπως ἀναγράφηται ἐκάστοτε εἰς τά πρακτικά τῆς δίκης ποῖος ὁ ὀρίσας τούς λαβόντας μέρος εἰς τήν σύνθεσιν αὐτοῦ δικαστάς ΑΠ 703/80, ΑΠ 1185/79, ΑΠ 923/78.

Τό πότε κωλύεται ὁ πρόεδρος ἐφετῶν δέν ἐλέγχεται.

Ὁ προσδιορισμός ὑπό τοῦ Εἰσαγγελέως Ἐφετῶν τοῦ Μικτοῦ Ὁρκωτοῦ, ὡς καί τῆς δικασίμου πρὸς ἐκδίκασιν ὑποθέσεώς τινος ἀποτελεῖ πρᾶξιν τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας τῆς οἰκείας εἰσαγγελίας Ἐφετῶν, ἥτις ὀριστικοποιεῖται καί ἐκδηλοῦται ἐξωτερικῶς διά τῆς κοινοποιήσεως τῆς κατ' ἄρθρ. 320 ΚΠΔ κλήσεως τοῦ ἀρμοδίου εἰσαγγελέως ΑΠ 451/80. Ἐξ οὐδεμιᾶς διατάξεως εἶναι ἀπαραίτητος ἢ συμμετοχῇ γυναικός ὡς ἔνορκος ΑΠ 672/76.

Ἐπί τήν νέαν διατύπωσιν δέν ἀπαιτεῖται νά ὀρίζεται ἐν τῇ ἀποφάσει ποῖος ὤρισεν τούς μετέχοντας δικαστάς.

Προκειμένου περί εἰσαγγελέως ἢ ἀντεισαγγελέως Πρωτοδικῶν δέον νά ὀρισθῇ ὅτι οὗτος ὀρίσθη ὑπό τοῦ Εἰσαγγελέως Ἐφετῶν. Δέν εἶναι ἀναγκαῖον νά ἀναφέρηται τό κώλυμα τοῦ Εἰσαγγελέως λόγω τοῦ ἀδιαιρέτου τῆς Εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς ΑΠ 271/76 (ἐπί μικτῶν ὄρκωτῶν).

Ὁ Πρόεδρος Πρωτοδικῶν νομίμως ὤρισεν συμπαραδρεύοντας πρωτοδικάς ΑΠ 729/78.

Ἐφετεῖα

Ἄρθρον 9.— «1. Τό συμβούλιον τῶν ἐφετῶν συντίθεται ἐκ τριῶν ἐφετῶν κρῖνον α) ἐπί τῶν κατὰ τό ἄρθρ. 322 παρ. 3 ἀσκουμένων προσφυγῶν, β) ἐπί τῶν ἐφέσεων κατὰ τῶν βουλευμάτων τοῦ συμβουλίου τῶν πλημμελειοδικῶν, γ) ἐπί τῶν προτάσεων τοῦ παρ' ἐφέταις εἰσαγγελέως τῶν ὑποβαλλομένων κατὰ τό ἄρθρον 317 παρ. 2», «δ) ἐπί τῆς προσωρινῆς ἀπολύσεως τοῦ κατηγορουμένου κατὰ τά ἄρθρα 292 ἐπ. καί 295 παρ. 1, ὡς καί περὶ

Περί τῶν πταισμάτων τοῦ Κ.Ο.Κ. (ἄρθρ. 6 ν.δ. 805/71 ἐν συν. § 112 Κ.Ο.Κ. (ν. 614/77) δέον νά σημειωθῆ ὅτι τὰ πρόσωπα τῆς ἐξαιρετικῆς δωσιδικίας (δικασταί, δικηγόρου κλπ.), ἐφ' ὅσον κατελήφθησαν ἐπ' αὐτοφώρῳ δικάζονται ὑπό τῶν πταισματοδικείων. βλ. Παπαδογιάννη Ἑρμ. Κ.Ο.Κ. σελ. 305 Πρβλ. Γνωμ. Εἰσ. Ἐφ. Θεσ. 757/73 Πχρ. ΚΓ' 402.

Τῶν δικαστηρίων ἀνηλίκων

Άρθρον 113.— 1. Τά δικαστήρια ἀνηλίκων δικάζουσι τὰ ἐγκλήματα τὰ πραττόμενα παρ' ἀνηλίκων ἀγόντων ἡλικίαν ἀπό τοῦ δωδεκάτου μέχρι τοῦ δεκάτου ἐβδόμου ἔτους συμπεριλαμβανομένου, κατά τās κατωτέρω διακρίσεις: α) Τό μονομελές δικαστήριο ἀνηλίκων δικάζει: 1) (Ἐνεκκλήτως) τὰ παρ' αὐτῶν πραττόμενα ἐγκλήματα⁽¹⁾ ἐξαιρέσει τῶν ὑπό τοῦ τριμελοῦς δικαστηρίου ἀνηλίκων δικαζομένων. 2) Τά ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ πρωτοδικείου πραττόμενα παρ' ἀνηλίκων⁽²⁾ πταίσματα⁽³⁾ καί 3) τās ἐφέσεις κατά τῶν ἀποφάσεων τοῦ πταισματοδικείου κατ' ἀνηλίκων. Τό μονομελές δικαστήριο ἀνηλίκων ἐπιβάλλει ἐπίσης τὰ κατά τῶν ἐγκληματούντων παίδων ὀριζόμενα ὑπό τοῦ ποινικοῦ κώδικος ἀναμορφωτικά ἢ θεραπευτικά μέτρα. β) Τό τριμελές Δικαστήριο ἀνηλίκων δικάζει τὰ παρ' αὐτῶν πραττόμενα ἐγκλήματα, δι' ἃ ἢ κατά τόν ποινικόν κώδικα ἐπιβλητέα ποινή περιορισμοῦ ἐντός σωφρονιστικοῦ καταστήματος εἶναι τοῦλάχιστον πέντε ἐτῶν. γ) Τό παρ' ἐφέταις δικαστήριο ἀνηλίκων δικάζει τās ἐφέσεις κατά τῶν ἀποφάσεων τῶν τριμελῶν παρά πλημμελειοδίκαις δικαστηρίων ἀνηλίκων.

Ἡ παρ. 2 τοῦ ἄρθρ. 9 ἐφαρμόζεται καί ἐνταῦθα.

2. Τό ἄρθρ. 119 ἐφαρμόζεται ἀναλόγως εἰς τās περιπτώσεις τῶν ἐδαφ. α' καί β' τῆς προηγουμένης παραγράφου.

Ἡ περίπτωση α' 1, τῆς παρ. 1 εἶχεν ἀρχικῶς ὡς ἐξῆς: «1. Ἐνεκκλήτως τὰ παρ' αὐτῶν πραττόμενα ἐγκλήματα, ἐξαιρέσει τῶν ὑπό τοῦ τριμελοῦς δικαστηρίου ἀνηλίκων δικαζομένων». Ἡ λέξις ὅμως «ἐνεκκλήτως» διεγράφη διά τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρ. 7 § α ἀν.ν. 1623/51 (ὅστις ἐκυρ. διά ν. 2057/52) δι' οὗ ἐτροπ. καί τό ἄρθρ. 489 § 1 δ' ΚΠΔ., ἐπιτραπέισης οὕτως ἐφέσεως καί κατά τῶν ἀποφάσεων τοῦ μονομελοῦς δικαστηρίου ἀνηλίκων.

Ἄντ. 5-7 ἀν.ν. 2135/39.

Σχετ. 7, 130 § § 1, 3, 4, 5, 239 § 2, 489 § 1 στοιχ. δ', 499 Κ.Π.Δ., 96 § 3 Συντ. Ν. 3315/55, 54β', 121 ἐπ. ΠΚ., 140, 146, 157 § 1, 202 § 2, 216 § 3, 218 § 1, 251 ἐδ. β', 258 ἐδ. β', 272 § 2, 282 § 1, 327 § 1 β', 339 Π.Κ.

(1) Τιμωρούμενοι μέ περιορισμόν ἐντός σωφρονιστικοῦ καταστήματος μέχρι 5 ἐτῶν.

(2) Ἐννοεῖ «ἐφήβων».

(3) Ἐνεργῆς βλ. ἄρθρ. 489 § 1 ΚΠΔ.

Κατά τὸ ἄρθρον τοῦτο παῖδες εἶναι οἱ ἡλικίας 7-12 ἐτῶν καὶ ἀνήλικοι οἱ ἡλικίας 12-17 ἐτῶν, ἤτοι οἱ ἔφηβοι (ἄρθρ. 121 Π.Κ.).

Ὡς τιμωρούμενα μέ ποινήν δέκα ἀκριβῶς ἐτῶν καὶ κάτω, ὁπότε κατὰ τὸ ἄρθρ. 54 Ποιν. Κώδικος ἡ διάρκεια τοῦ περιορισμοῦ ἐντός σωφρονιστικοῦ καταστήματος εἶναι κατ' ἐλάχιστον μὲν ὄρον ἕξ μῆνες καὶ κατὰ μέγιστον δέκα ἔτη, ἤτοι ὁ ἐλάχιστος ὄρος εἶναι κάτω τῶν πέντε ἐτῶν, ὑπήγοντο εἰς τὸ μονομελές ἀνηλίκων τὰ ἐγκλήματα τῶν ἄρθρων 140α, 146.1157.1, 202.3, 216.3, 218.1, 239. β, 284.1 β, 303, 304.2 β, 306.2 α, 310.3, 311 α, 317.2 β, 324 β, 327 β, 337, 338.1, 339, 374, 375.2, 386.3 Ποινικοῦ Κώδικος.

Ὅμοίως, κατὰ τὸ προῖσχῦσαν δίκαιον:

Τὸ μονομελές ἀνηλίκων εἶναι ἀρμόδιον ὅταν ἡ ἀπειλουμένη ποινή τοῦ σωφρονισμοῦ εἶναι κατ' ἐλάχιστον ὄριον κάτω τῶν πέντε ἐτῶν (ΑΠ 279/1959, Τριμ. Ἀνηλ. Ἀθηνῶν 2/1951, Πχρ. Α' 191, Γάφος., Πχρ. Α' 192, Ν.Γαβαλᾶς, Πχρ. Γ' 269, Μον. Ἀνηλ. Θεσ. 93/1953 Πχρ. Γ' 553. Ἀντιθέτως, ὅτι λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ καταγιγνωσκόμενη ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ποινή, (Πλημ. Ρόδου 18/1953 Πχρ. Γ' 268).

Καὶ ὅταν ἔτι ἡ δίκη εἰσάγεται μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 17ου ἔτους (Πλημ. Ναυπλ. 415/1961, πρότ. ἀντεισ. Ι.Καρατζᾶ, Πχρ. ΙΒ' 306).

Ἐπί κατ' ἐξακολουθήσιν ἐγκλήματος ὁ ἀνήλικος παραπέμπεται εἰς τὸ κοινόν δικαστήριον ΑΠ 137/65 Πχρ. ΙΕ' 413 ἔνθα Ἀγορ. Σακελλαρίου, Ζησ., α' 607.

Τὸ κακουργιοδικεῖον δέν εἶναι ἀρμόδιον, διὰ τὸν ἀνήλικον ἀπλοῦν συνεργόν, χωριζομένης ὡς πρὸς αὐτόν τῆς δίκης καὶ παραπεμπομένου τούτου εἰς τὸ μονομελές δικαστήριον ἀνηλίκων (Πλημ. Τρικάλων 123/1960) βλ. ὑπὸ 130.

Ἐγκληματήσαντες παῖδες (ἡλικίας 7-12 ἐτῶν) παραπέμπονται εἰς τὸ δικαστήριον ἀνηλίκων ὄχι «ἵνα δικασθοῦν ὡς ὑπαίτιοι», ἀλλ' ἵνα τὸ δικαστήριον, ἀφοῦ πεισθῇ περὶ τῆς τελέσεως τῆς πράξεως, κρίνη περὶ τῆς ἐπιβολῆς ἀναμορφωτικῶν ἢ θεραπευτικῶν μέσων (Πλημ. Ἀθην. 847/1957).

Διὰ τοῦ ἄρθρου τούτου ὑπάγονται εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν δικαστηρίων ἀνηλίκων πάντα τὰ πλημμελήματα καὶ κακουργήματα τὰ διαπραττόμενα ὑπὸ ἀνηλίκων, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ πταίσματα, ἐφ' ὅσον διεπράχθησαν εἰς τὴν ἔδραν τοῦ πρωτοδικείου. Ἄλλως τὰ πταίσματα δικάζονται ὑπὸ τῶν συνήθων πταισματοδικείων. Ἐκτός ἐάν συντρέχη ἡ περίπτωσις τοῦ ἄρθρου 119.2.

Ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ πρωτοδικείου πραττόμενα πταίσματα νοοῦνται καὶ τὰ πραττόμενα εἰς τοὺς συνοικισμούς τῆς πόλεως, ἔστω καὶ ἀναχθέντας εἰς δήμους καὶ κοινότητας (Γνωμ. ἀντ. Πρωτ. Ἀθ. Δ.Βουρνᾶ, 16011/1957 Πχρ. Ζ' 264) οὐχὶ ἐν τῇ περιφέρειᾳ τοῦ πταισματοδικείου Ζησ., α 608 σημ. 225.

Τὸ μονομελές ἀνηλίκων δικάζει α) τὰ πταίσματα ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω διάκρισιν καὶ β) τὰ ἐγκλήματα τὰ πραττόμενα ὑπὸ ἀνηλίκων ὅσα δέν τιμωροῦνται κατ' ἐλάχιστον ὄριον μέ ποινήν περιορισμοῦ τουλάχιστον πέντε ἐτῶν ἐντός σωφρονιστικοῦ καταστήματος. Ἦτοι ὅσα τιμωροῦνται μέ κάθειρξιν μέχρι τῶν 10 ἐτῶν ἢ μέ φυλάκισιν ἢ μέ χρηματικὴν ποινήν (ἄρθρ. 54 Ποιν. Κώδ.).

Τὸ τριμελές ἀνηλίκων δικάζει τὰ κακουργήματα ὅταν διὰ τὴν τελεσθεῖσαν πρᾶξιν ἀπειλῆται ἐν τῷ νόμῳ ποινή στερητικὴ τῆς ἐλευθερίας ἀνωτέρα τῶν 10

έτων κατά τό ανώτατον όριον, ισοβίου καθείρξεως ή θανάτου, διότι εις ταύτα, κατά τό άρθρ. 54 Ποινικοῦ Κώδικος, επιβάλλεται ποινή περιορισμοῦ εντός σωφρονιστικοῦ καταστήματος τουλάχιστον πέντε έτων.

Πάντα όμως τά περί αρμοδιότητος τῶν δικαστηρίων ανηλικῶν επί κακουρημάτων, τελεσθέντων υπό ανηλικῶν ανετράπησαν υπό τοῦ Συντάγματος.

Κατά τό άρθρον 96 § 3 Συντάγματος «ειδικοί νόμοι όρίζουν τά περί τῶν δικαστηρίων ανηλικῶν, επί τῶν όποιῶν δύναται νά μή έχουν εφαρμογήν αἱ διατάξεις τῶν άρθρ. 93 § 2, καί 97. Ἦτοι α) δυνατόν νά δικάζονται οἱ ανηλικοὶ καί υπό μή τακτικῶν δικαστῶν, β) νά μή εἶναι δημόσιαι αἱ συνεδριάσεις τῶν δικαστηρίων τῶν ανηλικῶν καί όταν ἀκόμη δέν εἶναι επιβλαβής εις τά χρηστά ἦθη, γ) νά μή εἶναι ἠτιολογημένη καί νά μή ἀπαγγέλλεται ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει ἡ ἀπόφασις. Τό Σύνταγμα τοῦ 1952 επέτρεπεν ἐπίσης ὅπως μή ἐφαρμόζε-ται ἐπί ανηλικῶν ἡ διάταξις τοῦ άρθρ. 95 αὐτοῦ ἦτοι νά μή υπάγονται εις τά ὀρκωτά δικαστήρια τά κακουρηματα τῶν ανηλικῶν. Ἡ παραπομπή αὕτη, εις τό ἀντίστοιχον άρθρον δέν ἐπανελήφθη υπό τοῦ περί δικαστηρίων ανηλικῶν άρθρου τοῦ Συντάγματος. Ἐπομένως δέν δύνανται διά νόμου νά ἐξαιρεθοῦν τά κακουρηματα τῶν ανηλικῶν ἀπό τά μικτά ὀρκωτά Βαβαρέτος, Ε' ἐκδ. υπό 113.

Εἰς τό άρθρ. 113 καί τό σχετικόν 489 γίνονται δύο παραδρομαί. Εἰς τό πρῶτον δέν ἀναφέρεται τό ἀρμόδιον δικαστήριον διά τὰς ἐφέσεις κατά τῶν ἀποφάσεων τοῦ μονομελοῦς καί εις τό δεύτερον δέν γίνεται μνεῖα περί ἐφέσεως κατ' ἀποφάσεων τοῦ πταισματοδικείου κατ' ανηλικῶν. Ὀφείλομεν νά δεχθῶμεν 1) τήν ἀρμοδιότητα τοῦ τριμελοῦς πλημμελειοδικείου διά τὰς ἐφέσεις κατ' ἀποφάσεων τοῦ μονομελοῦς, ὡς κατ' άρθρ. 112 ἐπί τῶν κοινῶν δικαστηρίων, διά νά μή μείνη ἀνενεργής ἡ διάταξις τοῦ άρθρ. 489 δ, ὅσον καί 2) ὅτι χωρεῖ ἐφεσις ἐνώπιον τοῦ μονομελοῦς κατά τῶν ἀποφάσεων τοῦ πταισματοδικείου κατ' ανηλικῶν, διά νά μή μείνη ἀνενεργής ἡ διάταξις τοῦ άρθρ. 113 ἐδ. 2, γ.

Οἱ Μπουρόπουλος (α 165) καί Ζησιάδης (α 608), ἐνῶ χαρακτηρίζουν ὡς ἀνενεργῆ τήν διάταξιν τοῦ άρθρου 113 α 3 ἔνεκα τῆς παραλείψεως τοῦ άρθρ. 489, δεχόμενοι τό ἀνέκκλητον τῶν ἀποφάσεων τοῦ πταισματοδικείου, ἀντιθέτως, δέν θεωροῦν καί τήν διάταξιν τοῦ άρθρ. 489.1 δ. ἀνενεργῆ ὡς ἡ νομοερμηνευτική συνέπεια θά ἐπέβαλεν ἔνεκα τῆς παραλείψεως τοῦ άρθρ. 113 νά ὀρίση τό ἀρμόδιον δικαστήριον, δεχόμενοι ὅτι ἡ ἐφεσις ἐκδικάζεται υπό τοῦ ἐφετείου ανηλικῶν. Τήν λύσιν ταύτην δέχεται καί ἡ νομολογία (ΑΠ 417-423/1952, 122/1953). Ὅταν διά τήν τελεσθεῖσαν πρᾶξιν ἀπειλῆται ἐν τῷ νόμῳ ποινή στερητική τῆς ἐλευθερίας ἀνωτέρα τῶν 10 ἐτων κατά τό ανώτατον όριον, ισοβίου καθείρξεως ή θανάτου.

Οὕτως όμως ἀνατρέπεται ἡ υπό τοῦ ΚΠΔ τεθεῖσα ἀρχή, ὅπως αἱ ἐφέσεις κατά τῶν μονομελῶν δικαστηρίων ἐκδικάζονται υπό τῶν τριμελῶν τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, ἀρχή τήν ὁποίαν ἀκολουθεῖ ὁ Κώδιξ Φορολογικῆς Δικονομίας (άρθρ. 6.2).

Ὁ Γάφος α 79 ἐπ., χωρίς νά ἐπισημαῖνη τήν παράλειψιν, ἀναφέρει ὅτι τά πταίσματα κατ' ἐφесιν κρίνονται υπό τοῦ μονομελοῦς ανηλικῶν.

Καί τό τριμελές καί τό παρ' ἐφέταις δύνανται νά ἐπιβάλουν ἀναμορφωτικά ἢ θεραπευτικά μέτρα εις τὰς περιπτώσεις τῶν άρθρ. 126 καί 127 Ποιν. Κώδικος.

Όταν δηλ. κρίνει ότι δεν συντρέχει περίπτωσης ποινικοῦ σωφρονισμοῦ.

Ὁ προσδιορισμός τῆς καθ' ἕλην ἀρμοδιότητος θά γίνη κατά τό ἄρθρον 119.

Ἐπί συναφείας καί συμμετοχῆς (ἄρθρ. 129, 130) τά δικαστήρια ἀνηλίκων εἶναι ἀρμόδια ἐφόσον πρόκειται περί ἀνηλίκων (Στάϊκου, 5, Σιφναίου., α 268). Περί συναφείας καί συμμετοχῆς ἀνηλίκων καί ἐνηλίκων ἐπί ἀγροτικῶν πταισμάτων ἴδε γνωμ. 1/1971 Ἀντ.εισαγ. ΑΠ Χ.Μουστάκη Πχρ. ΚΑ' 177.

Τά δικαστήρια ἀνηλίκων συνεδριάζουν κεκλεισμένων τῶν θυρῶν κατά τόν ν. 3315/1955. Πλήν τῶν διαδίκων, τῶν συνηγόρων των καί τῶν ἐπιμελητῶν ἀνηλίκων, δύνανται νά παρίστανται οἱ γονεῖς ἢ κηδεμόνες καί ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑταιρίας Προστασίας Ἀνηλίκων. Ἄν τό γενικώτερον συμφέρον τοῦ ἀνηλίκου τό ἐπιβάλλει ἢ ἂν ἡ παρουσία του θά ἀπετέλει πρόσκομμα εἰς τήν εἰλικρινῆ κατάθεσιν μάρτυρος ἢ συνδικαζομένου, τό δικαστήριον δύναται νά ἀπομακρύνῃ προσωρινῶς ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου τόν δικαζόμενον ἀνήλικον, παραμένοντος ὅμως τοῦ συνηγόρου του.

Ἡ τελεσθεῖσα παρ' ἀνηλίκου ἀποπλάνησις ὑπάγεται εἰς τό Μονομελές Ἀνηλίκων Πλημ. Θεσ. 278/78 Πχρ. ΚΗ' 832. Ἡ ληστεία εἰς τό τριμελές.

Οἱ παῖδες δωσιδικοῦν πάντοτε ἐνώπιον τοῦ Μονομελοῦς ἀνηλίκων, διότι ἐπιβάλλονται κατ' αὐτῶν μόνον ἀναμορφωτικά ἢ θεραπευτικά μέτρα.

Τό παρ' ἐφέταις δικαστήριον ἀνηλίκων, ὅπερ εἶναι ἀρμόδιον πρὸς ἐκδίκασιν τῶν ἐφέσεων κατά τῶν ἀποφάσεων τῶν τριμελῶν παρά πλημμελειδικαῖς δικαστηρίων ἀνηλίκων, κατέστη ἀρμόδιον καί πρὸς ἐκδίκασιν τῶν ἐφέσεων κατά τῶν ἀποφάσεων τῶν μονομελῶν παρά πλημμελειδικαῖς δικαστηρίων ἀνηλίκων, ἐφ' ὅσον εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τάσσεται τό αὐτό ὄριον ἐκκλήτου καί μοναδικόν δευτεροβάθμιον δικαστήριον ἐν τῇ διατάξει τοῦ ἄρθρ. 113 § 1 γ' ΚΠΔ ὀρίζεται τό παρ' ἐφέταις δικαστήριον ἀνηλίκων ΑΠ 472/79, ΑΠ 122/53, Βουγιούκας Α' 111, Μπουρ. α' 165, Δέδες (1979) 184, Καρρᾶς Α' 57 *Contra* (τό Τριμελές Δικαστήριον Ἀνηλίκων) *Διατ. Εἰσ. Ἐφ. Λαρ.* (Φλώρου) 2/77 Πχρ. ΚΖ' 390.

Διά τόν καθορισμόν τοῦ καθ' ἕλην ἀρμοδίου δικαστηρίου εἰς τὰς περιπτώσεις α καί β τῆς § 1 ἐφαρμόζεται ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρ. 119 ΚΠΔ, (ἄρθρ. 113 § 2). Εἰς τήν περίπτωσιν ταύτην ὁ εἰσαγγελεύς ἢ τό συμβούλιον δέον ὅπως κρίνουν ἐάν ἀπαιτεῖται ποινικός σωφρονισμός ἄνω τῶν 5 ἐτῶν ὅποτε ἡ παραπομπή θά γίνη εἰς τό τριμελές δικαστήριον ἀνηλίκων.

Ποῖος εἶναι ἀνήλικος κρίνεται ἐκ τοῦ χρόνου τελέσεως τοῦ ἐγκλήματος ΑΠ 432/53, Μπουρ., α 163 σημ. 2 ΑΠ 397/77.

•Τοῦ μονομελοῦς Πλημμελειοδικείου

Ἄρθρον 114.— *«Τό μονομελές Πλημμελειοδικεῖον δικάζει:*

Α' Τά πλημμελήματα, καθ' ὧν ὁ νόμος ἀπειλεῖ ποινήν φυλακίσεως μέχρις ἐνός ἔτους ἢ χρηματικὴν οἰουδήποτε ποσοῦ, ἐξαιρουμένων: α) τῶν ὑπαγομένων εἰς τήν ἀρμοδιότητα τῶν κακουργιοδικῶν καί ἐφετῶν καί τῶν συναφῶν πρὸς ταῦτα (ἄρθρ. 109 ἕως 111 καί 128), β) τῶν πλημμελημάτων

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Αριθ. ....

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ

ΑΤΟΜΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ

.....

Ἄριθ. ....

Δικάσιμος .....

ΑΤΟΜΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΑΝΗΛΙΚΟΥ

I. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΑΥΤΟΤΗΤΟΣ

Ὄνοματεπώνυμον ..... Ὄνομα πατρὸς .....

Ψευδώνυμον ἢ παρώνυμον .....

Ἡμερομηνία γεννήσεως ..... Τόπος γεννήσεως .....

Θρησκεία ..... Ἐθνικότης ..... Ἐπάγγελμα (ιδιότης) .....

Διεύθυνσις : Πόλις ..... ὁδὸς ..... Ἄριθ. .... Ἄστυν. Τμήμα .....

Συνοικία .....

II. ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ

Πρᾶξις δι' ἣν κατηγορεῖται (χαρακτηρισμὸς αὐτῆς) .....

Χρόνος καὶ τόπος τελέσεως τῆς πράξεως .....

Ὑπαρξις συνενόχων .....

Δέχεται ὅτι ἐτέλεσε τὴν πράξιν ; .....

Περιγραφή τῆς πράξεως ὑπὸ τοῦ ἰδίου

ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ - ΠΩΣ ΑΝΑΤΡΑΦΗΚΕ Ο ΑΝΗΛΙΚΟΣ

ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Σωματική υγεία

Ψυχοδιανοητική υγεία

Χαρακτήρας

ΕΚΤΑΚΤΑ ΣΟΒΑΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Θάνατοι, διάσπαση γονέων, πτώχευση, καταστροφές, ανεργία κλπ.

ΓΥ. ΚΑΤΟΙΚΙΑ

Είδος κατοικίας (περιγραφή της, αριθμός δωματίων κλπ.) .

Ιδιότητα-με ενοίκιο (ποσό ενοικίου)-κατά παράκληση .

Άτομα κατά δωμάτιο :

Άτομα κατά κλίνη (ιδιαίτερα για τον ανήλικο) .

Κατάσταση του εσωτερικού της κατοικίας (τάξη, καθαριότητα, επίπλωση)

Υγιεινή κατάσταση της κατοικίας .

Υ. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ

ΑΤΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ

Νόμιμο, εξώγαμο, υιοθετημένο κτλ.

Περίοδος κυοφορίας, γέννηση, και στάση των γονέων απέναντι στο νήπιο.

Εμφάνιση, ήβης και επίδραση της στον ανήλικο. Σχέση με το άλλο φύλο κτλ.

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Σώμα : ύψος .....βάρος .....

Κορμός (ασυμμετρίες, τριχωτός) :

Άνω και κάτω άκρα (ολικό, μήκος, ασυμμετρία) : .....

Οργανικές μειονεκτικότητες (μυωπία, βαρηκοΐα, ραχίτιδα, ατροφία, αριστεροχειρία, στραβισμός, τραυλισμός κτλ.).

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Στίγματα εκφυλιστικά. Διαστίξεις.

Μορφολογικός τύπος (αθλητικός ή λεπτόσωμος ή πυκνικός ή δυσπλαστικός).

ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Νοσήματα (λοιμώδη και μή, σπασμοί, γαγγλιακές διηθήσεις, επιληψία, μηνιγγίτιδα, τύφος) :

Πλευρίτιδα, φυματίωση, αφροδίσια νοσήματα, τραυματισμοί, άλλα σοβαρά νοσήματα.

Όραση :

Αλκοολισμός, χρήση νικοτίνης ή άλλων τοξικών ουσιών :

Γενετήσιο ένστικτο (αυνανισμός, γενετήσιες σχέσεις, διαστροφές) :

Ειδικά για κηρίτσια : (παρθενικός υμένας, μηνιαία ρύση, τοκετοί, αποβολές, εκτρώσεις).

Πόρισμα ιατρικής εξέτασης .

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΑΝΗΛΙΚΟΥ :

Έξελιξις ανηλικού κατά την νηπιακήν ηλικίαν (φυσιολογική ή μή ανάπτυξις κλπ.) :

Συμπεριφορά πρὸς τὴν οἰκογένειαν :

Συμπεριφορά ἐκτὸς τῆς οἰκογενείας (σχολεῖον, ἐργασία, συνοικία) :

Κακαὶ ἔξεις (χρῆσις οἰνοπνευματωδῶν, καπνοῦ κλπ.) :

Συναναστροφαὶ (σχέσεις μετὰ συμμαθητῶν καὶ φίλων ἐν γένει) :

Ίδιαιτέροι κλίσεις ἢ ἀσχολίαι κατὰ τὰς ἐλευθέρας ὥρας :

Ἐνδιαφέροντα τοῦ ἀνηλίκου (εἶδος ψυχαγωγίας, ἀναγνώσματα, ἀθλητισμός, κινηματογράφος) :

Θρησκευτικὸν συναίσθημα :

Χαρακτήρ (κοινωνικός, ἐργατικός, φιλότιμος, εὐέξαπτος, ἐγωϊστής, φιλόδοξος, ἐπιπόλαιος, εὐφάνταστος κλπ.)

ΥΙ. ΒΑΘΜΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Τάξις καὶ Σχολεῖον (ἡμερήσιον ἢ νυκτερινόν, δημόσιον ἢ ἰδιωτικόν) :

Φοίτησις ἐν τῷ σχολείῳ (τακτικὴ ἢ μὴ, ἐπιτυχὴς ἢ μὴ καὶ διατί) :

Εἰς ποίαν ἡλικίαν ἤρχισεν ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις καὶ εἰς ποίαν ἐπερατώθη ;

Ἐπίδοσις κατὰ τὴν σχολικὴν περίοδον :

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΗ

Φοίτηση σε τεχνική σχολή :

Πρακτικές τεχνικές γνώσεις :

Επαγγελματική επίδοση :

Αλλαγή θέσεων ή επαγγελμάτων : Σημειώστε το χρόνο κατά τον οποίο εργάστηκε για πρώτη φορά ο ανήλικος).

ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΝΗΛΙΚΟΥ

Απολαυές από εργασία (πως τις διαθέτει).

Άλλα περιουσιακά στοιχεία (ιδιοκτησία, κληρονομικά δικαιώματα, εισοδήματα, σύνταξη, οφειλές κτλ.) :

ΥΠ. ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

Ημερομηνία εισαγωγής και αιτία :

Ποιός ζήτησε την εισαγωγή του :

Ημερομηνία εξόδου του ανηλίκου και αποκατάστασής του (να σημειωθεί αν αποδόθηκε στους γονείς του και αν αποκαταστάθηκε επαγγελματικά με δοκιμαστική άδεια ή οριστική απόλυση).

Συμπεριφορά ανηλίκου μετά την έξοδό του από το αναμορφωτικό κατάστημα.

ΑΛΛΟ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ ΠΟΥ ΙΣΩΣ ΛΗΦΘΗΚΕ

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ Ή ΑΛΛΗ ΚΑΤΑΔΙΚΗ.

Ποίος ο χρόνος παραμονής του ανηλίκου σε Σωφρονιστικό κατάστημα και ποία η μετασωφρονιστική του συμπεριφορά).

ΥΠΙ. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΙΧ. ΝΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΚΥΨΑΝΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Χ. ΑΠΟΦΑΣΗ

Ποιό μέτρο επιβλήθηκε

Μεταβολή ή άρση του μέτρου

ΧΙ. ΕΞΕΛΙΞΗ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αλεξιάδη Σ. Προς αναμόρφωσης του σωφρονιστικού συστήματος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1983.
2. Βουγιούκας Κ. , "Ο Δικαστής ανηλίκου και οι παρ' αυτών βοηθητικά υπηρεσίες του ιατρού του επιμελητού και του παιδαγωγού, Θεσσαλονίκη 1962.
3. Βρέττη Βασιλική - Μηνακάκη, Χρύσου Ελένη, "Αντιμετώπιση του παραβατικού ανήλικου στο Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων", ανακοίνωση στο **Συμπόσιο για την πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων**, Αθήνα, Οκτώβριος 1988, σελ. 14-16.
4. Γαρδίκας Κ. "Οι ανήλικοι εγκληματίαι", Ποιν. Χρ. Ι. Νομική βιβλιοθήκη, 1951, σελ. 279
5. Δασκαλάκης Ηλίας, "Η μεταχείριση του ανήλικου εγκληματία", εκλογή, Τόμος Δ' έτος 79-80, σελ. 28-34.
6. Δασκαλάκης Ηλίας, Η μεταχείριση του εγκληματία, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1981
7. Δημηνάς Δ. "Η ανάγκη εκσυγχρονισμού της νομοθεσίας ανηλίκων", εκδόσεις Αρμενόπουλος, 1984
8. Δημηνάς Δ. "Μέτρα που μπορούν να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων", ανακοίνωση στο **Συμπόσιο για την πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων**, Αθήνα, Οκτώβριος 1988, σελ. 1-8
9. Ζαγκαρόλα Ι. Ο χαρακτηρισμός των υπό των Ανηλίκων διαπρατομένων εγκλημάτων ως πλημελημάτων, Ποινικά Χρονικά 11, 1961

10. Κρίππα Γ., Η προστασία ανηλίκων εν των ποινικών δικαίων, Νομική βιβλιοθήκη Αθήναι 1976.
11. Κώδιξ ποινικής δικονομίας, έκδοσης ΣΤ' Αναθεωρηθείσα συμπληρωθείσα υπό Αθανασίου Κ. Κονταξή, έκδοση Αφοί Π. Σάκκουλα.
12. Λούτση Ζωή "Η παραβατικότητα των ανηλίκων και η αντιμετώπιση από το Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών, Κοινωνική Εργασία, Τεύχος 7ο, 1987.
13. Λούτση Ζωή "Η εκπαίδευση των επιμελητών Ανηλίκων", ανακοίνωση στο **Συμπόσιο για την πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων. Επανεκπαίδευση - ένταξη**, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1990, σελ. 463
14. Μεσημέρη Σταμάτη, " Η εκπαίδευση του κοινωνικού περιβάλλοντος στην παρανομία των ανηλίκων" Περιοδικό εκλογή, Τεύχος Σεπ/βριου - Δεκ/ριου, Αθήνα 1976
15. Μόσχος Γιώργος, "Παραμορφωτική αναμόρφωση" ανακοίνωση στο **Συμπόσιο για την πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων**, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1990, σελ. 423
16. Μπεζέ Λουκία, "Ανήλικοι Παραβάτες" Μελέτη 20 περιπτώσεων, 1985
17. Ντζιώρα Δ., "Είναι επιτρεπή" η εξαίρεση των κακουργημάτων και των πολιτικών εγκλημάτων των ανηλίκων, Ποινικά χρονικά 21, 1971.
18. Πανούσης Γιάννης, το ζητούμενο στην εγκληματολογία, έκδοση Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1988
19. Παπαδάτος Γ., " Η επανεκπαίδευση και η ένταξη των ανηλίκων στο κοινωνικό σύνολο", ανακοίνωση στο **Συμπόσιο για την πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων**, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1990, σελ. 291-297

20. Πλατή Ζ., "Άσκηση αναμορφωτικών μέτρων" ανακοίνωση στο **Συμπόσιο για την πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων επανεκπαίδευση - ένταξη** εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1990, σελ. 274.
21. Ποινικός Κώδικας, επιμέλεια Αθανασίου Κ. Κονταξή, Έκδοση Αφοί Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1988.
22. Σαμουρίδη Κάκια " Ο ρόλος του επιμελητή Ανηλίκου στην ποινική μεταχείριση των ανηλίκων", Δελτίο εγκληματολογικής ενημέρωσης, έγκλημα και κοινωνία 1985 έτος Α', Τεύχος 4, Ιούνιος - Ιούλιος 1986, σελ. 15
23. Σπινέλλης Δ. Καλλιόπης, "Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες; Το πρόβλημα υπό το πρίσμα" της θεωρίας της ετικέτας" Ποινικά χρονικά, Τόμος ΚΣΤ' 1976
24. Σπινέλλης Δ. Καλλιόπης, "Ο νευρωτικός ο ακοινωνικοποιημένος κι ο ψευδοκοινωνικός ανήλικος. Η διδακτική και η πρακτική αξία της τυπολογίας των Jenkins και Hewitt" Δελτίο Σ.Ε.Δ.Α.
25. Σπινέλλης Καλλιόπη - Τρωιάννου Αγγλαΐα, Δίκαιο Ανηλίκων. Ποινικές ρυθμίσεις και εγκληματολογικές προεκτάσεις, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1987
26. Στεργίου - Αλεξιάδη, κείμενα αντεγκληματικότητας πολιτικής εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1991
27. Τζέρμπη Φωτεινή, "Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων από την αρμοδιότητα Διεύθυνση και Υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης", ανακοίνωση στο **Συμπόσιο για την πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων**, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1990, σελ. 249-257

28. Τρωιάνου Αγλ. - Λουλά, Η εισαγωγή ανηλίκων σε Ιδρυμα Αγωγής Ανηλίκων και η άσκηση της αστικής επιμέλειας του, Ποινικά Χρονικά 29, 1979
29. Τρωιάνου Αγλ. - Λουλά, Ο ανήλικος παραβάτης και η δίκη του, ΝοΒ 30, εκδόσεις Σάκκουλα, 1982
30. Τρωιάνου Αγλ. Λουλά, Η ποινική νομοθεσία των ανηλίκων, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 1987
31. Φαρσεδάκης Ι. Ιακ., Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1986
32. Φαρσεδάκης Ι. Ιακ., Η εγκληματολογική σκέψη από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας, Τεύχος Α' Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1990
33. Φαρσεδάκης Ι. Ιακ., Η κοινωνία αντίδραση στο έγκλημα και τα όρια της Νομική Βιβλιοθήκη, Αθηνών 1991.
34. Φουκώ Μισέλ, Επιτήρηση και τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής, εκδόσεις Ράππα, Αθήνα 1989
35. Χάιδου Α., Ιδρυματική και εξωιδρυματική μεταχείριση των ανηλίκων στην Ελλάδα και το εξωτερικό, Αθήνα 1990